fondata în 1895
bpt
serie nouă

henryk sienkiewicz

familia połaniecki

**

Ilustrația copertei : *Francisc Kalab*

henryk sienkiewicz

familia potaniecki

★★

ROMAN

TRADUCERE ŞI NOTE DE
STAN VELEA

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1987

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

PARTEA A DOUA
(Continuare)

IV

Era acolo şi Gątowski. Cei doi tineri se salutară cu o răceală vizibilă. În seara aceea, nu fu om pe lume mai nefericit decît Gątowski. Bătrînul Pławicki îl batjocorea ca de obicei, ba chiar mai mult decît de obicei, deoarece se afla într-o dispoziţie excelentă datorită rudei răposate de la care aştepta o moştenire considerabilă ; Marynia era stingherită de prezenţa lui şi se străduia zadarnic să-şi ascundă stînjeneala printr-o purtare politicoasă şi plină de bunătate. În cele din urmă, Połaniecki aproape că nu-i mai acordă nici o atenţie. Se vedea cît de colo că Gątowski nu-i spusese nimic bătrînului Pławicki, iar acum se temea să nu facă Połaniecki vreo aluzie la tărăşenia cu Maszko sau să relateze cele întîmplate.

Połaniecki înţelese totul dintr-o dată, ca şi superioritatea pe care i-o asigura tăcerea lui asupra „ursuleţului". Vrînd să se folosească de ea în folosul lui Maszko, aştepta momentul prielnic, dar nu-şi putea înfrîna dorinţa de a-l pedepsi pe Gątowski în alt chip. Toată seara conversă cu Marynia cu atîta însufleţire, cum nu se întîmplase niciodată după moartea Litkăi, lucru care o umplea de o bucurie vizibilă. Lăsîndu-l pe Gątowski în seama domnului Pławicki, se plimbară prin încăpere discutînd cu aprindere, apoi se aşezară sub palmierul acela sub care Połaniecki o văzuse pe doamna Emilia

după înmormîntare, și vorbiră despre intrarea ei în rîndul surorilor de caritate. Cîteodată, Gątowski avea impresia că numai niște logodnici pot să vorbească așa, și atunci simțea ce trebuie să simtă un suflet care pășea nu în purgatoriu, întrucît acolo tot mai există speranța, ci pe poarta cu inscripția : *Lasciate ogni speranza* [1]. Văzîndu-i împreună și atît de apropiați, își mai închipuia că Połaniecki cumpărase pădurea și pămîntul ca să-i întoarcă Maryniei măcar o parte din Krzemień, așadar cu știrea și încuviințarea ei. Și la gîndul că îl insultase pe Maszko din această cauză, părul i se ridică măciucă în vîrful capului ; Pławicki, în schimb, ascultîndu-i răspunsurile aproape fără sens ori cu totul nelalocul lor, se amuza din ce în ce mai bine pe socoteala „provincialului" care își pierduse la oraș și bruma de înțelepciune pe care o mai avea. Domnul Pławicki se considera acum drept un locuitor model al „capitalei".

Veni totuși o clipă cînd Marynia se duse să pregătească ceaiul în camera alăturată, iar domnul Pławicki plecă să-și ia o havană, așa că cei doi tineri rămaseră singuri ; atunci Połaniecki se adresă lui Gątowski, spunîndu-i :

— După ceai, să plecăm împreună ; vreau să vorbesc cu dumneata despre incidentul cu domnul Maszko.

— Bine, încuviință Gątowski mohorît, înțelegînd că Połaniecki era martorul lui Maszko.

N-avură încotro și trebuiră să rămînă la ceai, apoi să mai întîrzie destul de mult, fiindcă bătrînului domn Pławicki nu-i plăcea să se culce devreme, și-l provocă pe Gątowski la o partidă de șah. În timp ce jucau, domnișoara Marynia și Połaniecki se retraseră iarăși împreună și discutară cu însuflețire, spre nefericirea sinceră a „ursulețului".

---

[1] *Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate (Voi, ce intrați, lăsați orice speranță)*, inscripție pe poarta Infernului, Dante Alighieri, *Divina Comedie, Infernul*. Cîntul III (în românește de Eta Boeriu, Editura Minerva, „B.P.T.", București, 1982).

— Cred că venirea domnului Gątowski, spuse Połaniecki la un moment dat, ți-a făcut multă plăcere, pentru că ți-a adus aminte de Krzemień.

Pe fața Maryniei se așternu uimirea că Połaniecki amintea el cel dintîi despre Krzemień. Era convinsă că, în virtutea unei înțelegeri tacite, această chestiune avea să fie acoperită de o tăcere veșnică. Dar după o clipă, răspunse :

— Eu nu mă mai gîndesc la Krzemień.

Spunea însă un neadevăr, pentru că în adîncul inimii regreta locurile în care crescuse, truda de cîțiva ani și speranțele spulberate ; socotea totuși că datoria și simțămîntul tot mai puternic pe care-l nutrea pentru Połaniecki îi impun să vorbească așa.

— Krzemień, adăugă emoționată întrucîtva, a fost cauza neînțelegerii noastre, acum vreau pace între noi, pentru totdeauna.

Și spunînd acestea, îl privi în ochi pe Połaniecki cu o cochetărie atît de dulce, de care o femeie ușoară este capabilă oricînd, iar una cinstită numai atunci cînd începe să iubească ; Połaniecki se gîndi.

„Este totuși foarte bună."

Și adăugă cu voce tare :

— Dispui de o armă formidabilă, domnișoară, cu bunătatea faci orice din mine...

Iar ea îi răspunse :

— Eu nu vreau asta.

În semn că nu vrea, într-adevăr, începu să-și scuture zîmbind căpșorul frumos cu părul negru, în timp ce Połaniecki se uita la chipul ei, la gura care-i rîdea, puțin prea largă, și recunoștea în gînd :

„O iubesc sau nu, dar nici una nu mă atrage atît de mult !"

De bună seamă, nu-l impresionase și nu-i plăcuse atît de mult nici măcar atunci cînd n-avea nici o umbră de

îndoială că o iubește, cînd se lupta din greu cu sentimentele lui.

Începu totuși să-și ia rămas bun, deoarece se făcuse tîrziu, și în curînd se afla pe stradă împreună cu Gątowski.

Atunci Połaniecki, care nu știuse niciodată să-și pună frîu impulsivității, îl opri pe nefericitul „ursuleț" și-l întrebă provocator :

— Domnule, ai știut că pădurea de la Krzemień am cumpărat-o eu ?

— Am știut, răspunse Gątowski, pentru că agentul vostru, cel care zice că se trage din tătari... am uitat cum îl cheamă !... a fost la mine, la Jałbrzyków, și mi-a spus tot.

— Atunci de ce i-ai făcut scandal domnului Maszko și nu mie ?

Gątowski răspunse :

— Pe mine să nu mă strîngi cu ușa, că mie nu-mi place. L-am insultat pe celălalt și nu pe dumneata, pentru că domnul Pławicki nu are nimic de primit de la dumneata, pe cînd celălalt trebuie să-i plătească anual din veniturile moșiei cît s-a obligat prin contract, iar dacă devastează proprietatea, nu va mai avea de unde. Ai vrut să știi de ce l-am insultat pe celălalt, acum știi.

Połaniecki fu silit să recunoască în sinea lui că Gątowski avea dreptate întrucîtva, așa că schimbă vorba :

— Domnul Maszko m-a rugat să-i fiu martor, de aceea mă amestec în această chestiune. Mîine voi veni la dumneata ca martor, dar acum, ca un particular ce mă aflu și ca rudă, deși destul de îndepărtată, a domnului Pławicki, pot să-ți spun doar că i-ai făcut cel mai prost serviciu bătrînului ; dacă el și domnișoara Marynia vor rămîne fără o bucată de pîine, asta se va întîmpla numai din vina dumitale. Asta-i !

Gątowski își holbă ochii.

— Fără o bucată de pîine ?... numai din vina mea ?...

— Întocmai, repetă Połaniecki. Ascultă-mă bine, domnule. Indiferent de rezultatul duelului... împrejurările sînt

de așa natură, încît urmările vor fi dintre cele mai rele. Ai cuvîntul meu de onoare, dumneata l-ai ruinat probabil pe domnul Pławicki și i-ai lipsit, pe el și pe fiica lui, de mijloacele de trai.

Dacă era adevărat că lui Gątowski nu-i plăcea să fie strins cu ușa, era timpul potrivit să i-o dovedească. Tînărul își pierduse capul și rămăsese încremenit de spaimă, cu gura deschisă, în imposibilitate de a găsi vreun răspuns. Abia după o vreme începu :

— Ce ? Cum așa ? Domnule, fii sigur că nu se va ajunge la asta, de-ar fi să le dau averea mea.

Połaniecki îl întrerupse :

— Domnule Gątowski, ce să mai vorbim ! Eu cunosc locurile acelea de cînd eram copil. Ce înseamnă Jałbrzyków și ce ai dumneata acolo ?

Era adevărat. Jałbrzyków era un cătun cu vreo două sute șaptezeci de pogoane, care pe deasupra mai era impovărat pînă peste poate de datorii moștenite, așa că Gątowski își lăsă neputincios brațele să-i atîrne de-a lungul trupului.

Îi trecu prin minte că lucrurile nu stăteau așa, cum i le înfățișase Połaniecki, și se agăță de acest gînd cu puterea disperării.

— Eu nu înțeleg ce spui dumneata, zise. Dumnezeu mi-e martor că aș prefera să pierd eu însumi, decît să-l păgubesc pe domnul Pławicki. Află, domnule, că i-aș suci gîtul cu plăcere domnului Maszko, dar dacă trebuie, dacă e vorba de domnul și domnișoara Pławicki, mai bine să mă ia dracul înainte. După ce-am făcut scandalul, m-am dus numaidecît la domnul Jamisz, care acum e în funcție, și i-am spus tot. Mi-a zis și el că am făcut o prostie și m-a certat, e adevărat ! Dacă era vorba numai de pielea mea, nu-mi păsa, n-aș fi mișcat un deget, dar dacă lucrurile stau altfel, o să fac tot ce-o să-mi spună domnul Jamisz, iar pe urmă, fie ce-o fi ! Domnul Jamisz stă și el la Hotelul Saxon, ca și mine.

Cu acestea se despărțiră, și Gątowski se îndreptă spre hotelul lui, blestemindu-l pe Maszko, pe sine și pe Polaniecki. Intuia că așa trebuie să fie, cum îi spusese Polaniecki, că se întîmplase o nenorocire ireparabilă și-i făcuse o mare nedreptate domnișoarei Marynia, pentru care și-ar fi dat ultima picătură de sînge : își dădea seama că, la urma urmelor, dacă mai avusese vreo speranță, acum se năruia și aceea. Pławicki îi va închide ușa în nas, iar domnișoara Maria se va căsători cu Polaniecki : numai în cazul cînd acesta n-ar mai vrea... Dar cine n-ar vrea ? Bietul Gątowski înțelese clar că dintre toți aceia care puteau să aspire la mîna ei, el ar fi cel din urmă cu care s-ar căsători. „Ce am eu ? Nimic ! își spuse, amărîtul ăsta de Jałbrzyków și nimic altceva ; nici înțelepciune, și nici bani. Orice om știe cîte ceva, numai eu nu știu nimic ! Oricine înseamnă totuși ceva, numai eu nu însemn nimic. Unul ca Polaniecki are și învățătură, și bani, iar faptul că eu o iubesc mai mult nu e de nici un folos ; nici mie, nici ei, de vreme ce sînt atît de nătăfleț încît, în loc s-o ajut, o și păgubesc."

În timp ce se întorcea spre casă, Polaniecki gîndea la fel despre Gątowski, pentru care nu avea nici urmă de compasiune. Acasă îl găsi pe Maszko, care îl aștepta de o oră, și care-i spuse în loc de salut :

— Al doilea martor va fi Kresowski.

Polaniecki se strîmbă puțin și răspunse :

— M-am întîlnit cu Gątowski.

— Și ?

— E un prostănac.

— Asta în primul rînd. Ai vorbit cu el în numele meu ?

— În numele tău, nu. I-am spus doar, ca rudă a domnului Pławicki, că i-a făcut un serviciu cum nu se poate mai prost.

— Nu i-ai dat nici o explicație ?

— Nici una. Ascultă, Maszko, tu urmărești o satisfacție deplină. În ce mă privește, n-am nici un interes ca voi să trageți unul în celălalt. După cele ce i-am spus, Gątowski

e gata să primească orice condiții. Din fericire, s-a dus la consilierul Jamisz, iar acesta este un om înțelept și blajin care înțelege și el că Gątowski s-a purtat prostește, așa că va fi bucuros să-i dea o lecție.

— Bine, fu de acord Maszko. Dă-mi un toc și o bucată de hîrtie.

— Ai tot ce-ți trebuie pe birou.

Maszko se așeză și începu să scrie, iar cînd sfîrși, îi dădu hîrtia lui Połaniecki.

Połaniecki citi cele ce urmează :

„Prin cele de mai jos, declar că l-am insultat pe domnul Maszko, aflîndu-mă în stare de ebrietate, inconștient aproape, fără să-mi dau seama ce spun. Acum, treaz fiind, față de martorii mei și ai domnului Maszko, precum și a persoanelor care au asistat, recunosc că fapta mea a fost o grosolănie fără noimă și cu mare părere de rău și umilință retractez tot ce am spus, apelînd la înțelegerea și bunăvoința domnului Maszko, pe care-l rog să mă ierte ; recunosc public că purtarea lui a fost și este mai presus de judecata oamenilor de felul meu !"

— Gątowski trebuie s-o citească, și pe urmă s-o semneze, pretinse Maszko.

— Ești de-a dreptul necruțător. Nimeni nu poate fi de acord cu așa ceva.

— Bine, dar recunoști și tu că bufonul ăsta și-a îngăduit un lucru nemaiauzit ?

— Recunosc.

— Înțelegi ce urmări poate avea acest incident pentru mine ?

— Asta nu se poate ști dinainte.

— Eu știu, și-ți mai spun doar atît : doamna și domnișoara Kraslawski regretă în sinea lor că și-au dat cuvîntul față de mine, și vor profita de cel dintîi prilej care

le va dezvinovăți în ochii lumii. Sînt pierdut, aproape fără scăpare.

— Da de unde !

— Înțelegi acum că toată furia mea trebuie să se reverse asupra cuiva, iar Gątowski trebuie să-mi plătească într-un fel sau altul pentru că m-a insultat !

Polaniecki ridică din umeri.

— Eu nu-i plîng de milă. Fie și așa !

— Mîine la nouă o să vină Kresowski să te ia.

— Bine.

— Așa că, la revedere ! Dacă-l vezi mîine pe Pławicki, spune-i că ruda aceea a lui, Płoszowska, de la care aștepta o moștenire, a murit la Roma. Testamentul este depus la notarul Podwójny și va fi deschis mîine.

— Bine. Pławicki a aflat deja, pentru că Płoszowska a murit acum cinci zile.

Polaniecki rămase singur. O vreme, se gîndi la banii lui, neîntrezărind modalitatea de a-i recupera, dacă Maszko avea să dea faliment, și îl cuprinse îngrijorarea. Își aduse aminte totuși că suma nu va putea fi ștearsă dintre datoriile ipotecare asupra moșiei Krzemień, pînă cînd nu va fi plătită, astfel că, în ultima analiză, avea să rămînă ceea ce era mai demult, unul dintre creditorii proprietății. Ce-i drept, Krzemień nu era un datornic mult mai bun decît Maszko, așa că mîngîierea nu era prea mare, dar acum n-avea încotro, trebuia să se țină de ea.

Mai pe urmă, se gîndi la altceva. Începu să-și amintească de Litka, de doamna Emilia, de Marynia, și rămase uimit că această lume a femeilor, pur sentimentală, al cărei interes principal consta în iubire, în fericirea semenilor apropiați, se deosebește atît de mult de cea a bărbaților, dominată de rivalități, de lupte și conflicte, de mînie, dueluri și strădania de a face avere, de oboseală. Întrezări în această clipă, ceea ce intuia mai de mult, că dacă există pe lume odihna, fericirea și tihna, acestea trebuie căutate într-o femeie iubitoare. Era o concluzie de-a drep-

tul opusă filozofiei lui din ultimele zile, de aceea îl năpădi neliniștea. Dar continuînd să compare cele două lumi, nu putu să nu constate că cea feminină, iubitoare, își are principiul și rațiunea ei de a fi.

Dacă Polaniecki ar fi cunoscut mai bine sfînta scriptură, i-ar fi venit în minte fără doar și poate cuvintele: „Maria a ales partea cea mai bună."

V.

A doua zi, Kresowski întîrzie aproape o oră. Făcea parte, cum se spunea cu o expresie încetățenită la noi, dintre administratorii aerului proaspăt din oraș, adică dintre oamenii care nu făceau nimic. Purta un nume destul de cunoscut și pierduse o avere destul de mare. Erau cele două temeiuri ale vieții lui, datorită lor se ducea peste tot și era considerat de toată lumea drept un om cumsecade. Cum de-i erau suficiente numai „titlurile" de mai sus, aceasta este taina marilor orașe; destul că ele nu-i asigurau doar poziția și recunoașterea în societate, ci și reputația unui om de nădejde, la care se putea apela cu încredere în situații delicate. În judecarea problemelor legate de onoare, era folosit ca arbitru, iar în dueluri, ca martor. Înaltele sfere financiare îl invitau cu bucurie la prînzuri, nunți, botezuri și alte solemnități de acest fel, deoarece avea o chelie de patrician și o fizionomie tipic poloneză, așa că împodobea de minune orice masă.

În realitate, era un om foarte dezamăgit de semenii săi, tuberculos și foarte caustic; avea totuși o oarecare doză de umor care-i îngăduia să vadă partea ridicolă a lucrurilor, îndeosebi a celor foarte mărunte, semănînd întrucîtva în această privință cu Bukacki, și să-și ia în-ris propria răutate. Le permitea și altora, dar cu măsură. Cînd o depășeau, se protăpea brusc și le cerea socoteală, așa că era considerat un om periculos. Se povestea despre

el că arătase mult curaj în cîteva împrejurări în care alţii dăduseră înapoi, că ştia să-şi „poarte nasul pe sus". Nu respecta pe nimeni şi nimic, exceptînd propria fizionomie, într-adevăr foarte aristocrată ; nu respecta mai ales timpul, fiindcă întîrzia totdeauna şi pretutindeni.

Întrînd acum la Połaniecki, începu îndată să se scuze, pentru că întîrziase.

— Dumneata n-ai observat, spuse, că tocmai atunci, cînd te grăbeşti mai mult şi nu vrei să întîrzii, lucrurile de care ai cea mai mare nevoie se rătăcesc parcă înadins, pur şi simplu dispar. Slujitorul caută pălăria, nu e, galoşii, au pierit şi ei, tu cauţi portmoneul şi nu-l găseşti. Pun pariu că aşa-i întotdeauna.

— Se întîmplă, răspunse Połaniecki.

— Eu am şi găsit remediul. Ori de cîte ori nu găsesc ceva, mă aşez pe scaun, zîmbesc şi-mi spun cu glas tare : „Îmi place la nebunie cînd pierd cîte ceva ; în felul acesta cauţi, te înviorezi, umbli, îţi umpli timpul — asta-i foarte sănătos şi plăcut". Şi ce crezi, domnule ? Găsesc numaidecît ce căutam.

— Poţi să-ţi patentezi invenţia, răspunse Połaniecki. Dar hai să vorbim despre problema lui Maszko.

— Trebuie să mergem la consilierul Jamisz. Maszko mi-a trimis o declaraţie pe care a scris-o pentru Gątowski. Nu vrea să schimbe nici o iotă, dar e imposibil, e prea aspră, nu va fi nimeni de acord... Îmi dau seama că ne aşteaptă duelul, nimic altceva, eu nu văd altă ieşire.

— Gątowski i-a lăsat mînă liberă domnului Jamisz şi va face tot ce va hotărî acesta, domnul Jamisz însă este şi el supărat pe Gątowski, iar, pe de altă parte, este un om bolnav, blînd, liniştit, aşa că cine ştie dacă nu va primi şi asemenea condiţii.

— Domnul Jamisz este un neajutorat, răspunse Kresowski. Dar să mergem, că e tîrziu.

Şi plecară. Cît ai bate din palme, sania se opri înaintea Hotelului Saxon. Domnul Jamisz îi aştepta, dar îi

primi în halat, fiindcă era într-adevăr bolnav. Uitîndu-se la fața lui inteligentă, dar chinuită și umflată, Kresowski se gîndi :

„Asta-i gata să accepte orice condiții."

— Luați loc, domnilor, îi pofti domnul Jamisz. Am sosit abia de trei zile și, deși nu mă simt prea bine, aș fi foarte bucuros dacă am putea împăca lucrurile. Credeți-mă că mai întîi l-am săpunit zdravăn pe zvînturatul meu.

Începu să-și miște brațele, apoi, adresîndu-se lui Połaniecki, îl întrebă :

— Ce face bătrînul Pławicki ? N-am fost pînă acum la ei și mi-e dor de dulcea mea Marynia.

— Domnișoara Marynia este sănătoasă, răspunse Połaniecki.

— Și bătrînul ?...

— Acum cîteva zile i-a murit o rudă foarte bogată, așa că se așteaptă să moștenească ceva. Mi-a spus ieri, dar eu am auzit că a donat toată averea pentru binefaceri publice... Testamentul va fi deschis astăzi sau mîine...

— Dumnezeu i-a trimis un gînd bun dacă i-a lăsat ceva Maryniei. Dar să trecem la subiect. Domnii mei, nu e nevoie să vă mai spun că datoria noastră este să rezolvăm lucrurile pe cît posibil printr-o împăcare.

Kresowski se înclină. Îl plictiseau asemenea introduceri pe care le auzise de nenumărate ori în viață, așa că îl întrerupse :

— Sîntem pe deplin conștienți de această datorie !...

— Era și de așteptat, răspunse domnul Jamisz cu bunătate. Eu însumi recunosc că domnul Gątowski n-a avut nici cea mai mică îndreptățire să se poarte cum s-a purtat ; socotesc chiar că se cuvine să-și primească pedeapsa pentru grosolănia lui, prin urmare, voi căuta să-l conving că trebuie să accepte condiții destul de dificile pentru a-i asigura domnului Maszko satisfacția ce i se cuvine.

Kresowski scoase hîrtia împăturită din buzunar și i-o remise zîmbind domnului Jamisz.

— Domnul Maszko, spuse, nu vrea nici el decît ca domnul Gątowski să citească mai întîi acest document în fața martorilor și a funcționarilor care au asistat la scandal, apoi să-l semneze cu onorabila lui semnătură.

Găsindu-și în fine ochelarii printre hîrtii, domnul Jamisz și-i așeză pe nas și începu să citească. Pe măsură ce înainta în lectură, se înroșea la față ; în cele din urmă, păli și începu să gîfîie. Lui Polaniecki și lui Kresowski aproape nu le venea să-și creadă ochilor că înaintea lor se afla același domn Jamisz care acum o clipă era gata să primească orice condiții.

— Domnii mei, le spuse cu glas tremurător, domnul Gątowski s-a purtat ca un scandalagiu, e adevărat, dar domnul Gątowski este... un șleahtic [1], așa că uite ce-i răspund eu domnului Maszko în numele lui.

Spunînd acestea, rupse hîrtia în patru și o aruncă pe jos.

Izbucnirea lui nu fusese prevăzută. Kresowski începu să se gîndească dacă nu cumva domnul Jamisz îi jignise prin purtarea lui în calitate de martor ; fața îi îngheță brusc și se alungi ca la un cîine rău. Lui Polaniecki însă, care ținea la domnul Jamisz, îi plăcu răbufnirea acestuia.

— Domnule consilier, rosti apăsat, domnul Maszko a fost insultat atît de rău, încît nu se poate mulțumi cu mai puțin, dar eu și domnul Kresowski am prevăzut răspunsul dumitale care nu face decît să sporească respectul nostru pentru dumneata.

Consilierul Jamisz se așeză și, cum era puțin astmatic, răsuflă cu greutate o vreme, apoi se liniști și spuse :

— Aș putea să vă ofer o scrisoare din partea domnului Gątowski, în care acesta își cere scuze, dar concepută în alți termeni; văd însă că am pierde timpul, așa că să

[1] Posseor al unui titlu de noblețe.

discutăm mai bine condițiile în care își vor da satisfacție cu arma în mînă. Trebuie să pice îndată și domnul Wilkowski, al doilea martor al lui Gątowski, și dacă mai puteți aștepta, le vom stabili numaidecît.

— Asta se cheamă să mergi drept la țintă, se bucură Kresowski mulțumit întru totul de domnul Jarnisz.

— Da, dar procedăm astfel dintr-o tristă necesitate, răspunse bătrînul.

Polaniecki privi la ceas.

— La unsprezece eu trebuie să fiu la birou, spuse, dar dacă domnul consilier este de acord, aș putea să mă reped pe la unu să văd și să semnez condițiile.

— Bine, domnule Polaniecki. Numai că te avertizez de la început că înțeleg foarte bine că aceste condiții nu trebuie formulate în așa fel încît să stîrnească hazul oamenilor. Contez și pe faptul că și domnul Kresowski și dumneata nu veți împinge lucrurile prea departe.

— Nu, domnule, poți să fii sigur că n-am de gînd să fiu prea înflăcărat pe pielea altuia.

Spunînd acestea, Polaniecki plecă la birou, unde-l așteptau într-adevăr cîteva probleme destul de importante, pe care, în absența lui Bigiel, trebuia să le rezolve singur. La amiază semnă condițiile care erau rezonabile, nu prea aspre, apoi se duse la masă, așteptîndu-se să-l găsească pe Maszko la restaurant.

Se vede totuși că Maszko era la domnișoara Krasławska ; în schimb, primul om pe care-l văzu Polaniecki, fu domnul Pławicki, îmbrăcat ca de obicei cu multă grijă, bărbierit, încheiat la toți nasturii, proaspăt, dar posomorît ca noaptea.

— Ce faci aici, dragă unchiule ? îl întrebă Polaniecki.

— Ori de cîte ori am vreo supărare, nu mănînc niciodată acasă, ca să n-o mîhnesc pe Marynia. Mă duc indiferent unde și mă mulțumesc cu o aripioară de curcan și o linguriță de compot, e tot ce-mi trebuie. La loc; dacă nu-ți găsești niște companioni mai veseli.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Połaniecki.

— Ei, vechile tradiții se duc de rîpă, asta s-a întîmplat !

— Bine, dar asta nu-i numai nenorocirea dumitale.

Domnul Pławicki privi la el mohorît și totodată solemn, apoi zise :

— Astăzi a avut loc deschiderea testamentului.

— Ei și ?

— Și ? Și vorbește lumea prin oraș : „Nu și-a uitat nici rudele cele mai îndepărtate !" Nu le-a uitat, ce să zic ! Marynia a căpătat și ea ceva, e drept, dar știi ce ? Patru sute de ruble pînă la sfîrșitul vieții ! Și asta de la o milionară ! Asemenea sumă se lasă moștenire unei slujitoare, nu unei rude.

— Și dumneata ?

— Eu, nimic. Administratorului i-a dat cincisprezece mii de ruble, iar mie nici o para.

— Ce-i de făcut ?

— Se duc tradițiile de altădată ! Cîți oameni nu se îmbogățeau odinioară prin moștenire ! Și știi de ce ? Pentru că exista dragostea și spiritul de solidaritate în marile familii.

— Sînt și astăzi destui din aceia care s-au pomenit cu mii de ruble din moșteniri.

— Da, sînt ! E plină lumea de ei, dar eu nu mă aflu printre aceștia.

Domnul Pławicki își rezemă capul în mînă, și din gura lui ieși ceva ce aducea cu un monolog :

— Asta-i totdeauna și pretutindeni, undeva, cuiva, cineva, ceva...

Oftă, apoi adăugă :

— Mie însă niciodată și nicăieri, nimeni, nimic...

Lui Połaniecki îi veni în minte un gînd pe cît de nemilos, pe atît de nevinovat și, ca să-l înveselească pe domnul Pławicki, constată :

— Ei, ea a murit la Roma, iar testamentul de aici a fost scris mai de mult ; înaintea acestuia a mai existat unul, după cîte am auzit. Cine știe, dragă unchiule, dacă nu vine vreun codicil de la Roma și te trezești milionar într-o bună zi.

— Nu va veni ! răspunse domnul Pławicki.

Cuvintele lui Połaniecki îl tulburară totuși ; începu să se uite la el și să se tot miște, de parcă scaunul pe care sta era patul lui Madej [1], în sfîrșit, rosti :

— Tu crezi că e posibil ?

Połaniecki îi răspunse cu o gravitate diabolică :

— Nu văd nimic extraordinar în asta.

— Da, dacă voia Providenței ar...

— Și asta poate fi.

Domnul Pławicki se uită prin sală, erau singuri ; brusc, dădu scaunul la o parte și spuse arătînd spre propria jiletcă :

— Vino aici, băiatule !...

Połaniecki își înclină capul, pe care domnul Poławicki îl sărută de două ori, apoi rosti cu emoție :

— Mi-ai dat curaj, m-ai întărit... Facă-se voia Domnului, dar să știi că m-ai întărit. Îți mărturisesc că i-am și scris. A, nimic deosebit, doar ca să-i aduc aminte că trăim. Am întrebat-o cînd expiră termenul de arendă al unei moșii. Înțelegi și tu că n-aveam intenția s-o iau eu, dar pretextul era bun... Dumnezeu să te răsplătească, mi-ai dat curaj... Testamentul citit putea fi făcut înainte de primirea scrisorii mele, apoi ea a plecat la Roma ; cred că pe drum s-a gîndit la scrisoarea mea, așadar și la noi...

---

[1] Motiv popular cu largă răspîndire în folclorul din Europa centrală. Drept pedeapsă pentru nelegiuirile făptuite, diavolii îi pregătiseră în iad tîlharului Madej un pat de fier, alcătuit din drugi încrucișați și așternut cu ace, brice și cuțite ; dedesubt ardea un foc nestins, iar deasupra curgeau picături de pucioasă încinsă. De aci expresia pe care o folosește și Sienkiewicz : A sta pe patul lui Madej, cu sensul : nu-i vine să stea locului, se agită, se foiește pe scaun.

Zici că e posibil, nu-i așa?... Să te răsplătească Dumnezeu!

După o clipă, chipul i se luminase; deodată își puse mîna pe genunchiul lui Polaniecki și țiițiind din limbă, exclamă:

— Știi ce, băiatule? Poate ai vorbit într-un ceas cu noroc! Ce-ar fi să bem o sticlă de Mouton-Rottchild în contul acestui codicil, ai?

— Pe Dumnezeul meu, nu pot, unchiule — se codi Polaniecki, căruia începea să-i fie rușine de gluma lui... nu pot și gata.

— Trebuie.

— Nu pot, pe cuvîntul meu. Nu-mi văd capul de treburi și nu vreau să mă amețesc pentru nimic în lume.

— Ești un îndărătnic, curat îndărătnic! Dacă-i așa, am să beau singur jumătate, numai să fie într-un ceas bun.

Și comandă sticla de vin, după care întrebă:

— Ce treburi zici că ai?

— De tot felul. După ce mănînc, musai să mă duc la profesorul Waskowski.

— Cine mai e și Waskowski ăsta?

— Aha! își aminti Polaniecki. Și el a moștenit o avere însemnată de la fratele lui, care se pricepea la minerit. Dar el împarte totul la săraci.

— Împarte la săraci și frecventează localuri de mina întîi, îmi plac și mie asemenea filantropi! Dacă aș avea ce să le dau la săraci, eu m-aș lipsi de toate.

— A fost bolnav multă vreme și medicul i-a recomandat să mănînce rațional. Vine și pe aici, dar comandă numai lucruri ieftine. Locuiește într-o cămăruță și crește păsările, iar alături are două încăperi mari în care, știi cine doarme? Ei bine, copiii pe care-i adună de pe stradă.

— Și mie mi s-a părut că-i lipsește ceva aici!...

Domnul Pławicki își ciocăni fruntea cu degetul.

Polaniecki nu-l găsi pe Waskowski acasă, așa că, după ce se văzu mai întîi cu Maszko, pe la cinci după-amiază trecu pe la Marynia, întrucît îl mustra conștiința din cauza prostiilor pe care i le îndrugase lui Pławicki. „Bătrînul, își spunea, o să bea numai vinuri scumpe în contul codicilului, iar ei și așa, după părerea mea, cheltuiesc mai mult decît s-ar cuveni. Gluma nu trebuie să dureze prea mult."

Marynia era cu pălăriuța pe cap. Voia să meargă la familia Bigiel, dar îl reținu, iar el, pentru că nu venise decît în trecere, nu se împotrivi și rămase.

— Domnișoară, te felicit pentru moștenire, îi spuse.

— Și eu sînt bucuroasă, răspunse Marynia, fiindcă e ceva sigur, iar în situația noastră, asta înseamnă foarte mult. De altfel, aș vrea să fiu cît se poate de bogată.

— De ce ?

— Ții minte ce mi-ai spus odată ? Că ai vrea să deschizi o fabrică și să nu mai lucrezi la Casa de comerț. Eu n-am uitat și, cum orice om își are dorințele lui, eu aș vrea să am bani mulți, mulți de tot.

Gîndindu-se însă că poate spusese prea mult și prea limpede, începu să-și îndrepte faldurile rochiei, deoarece avea astfel posibilitatea să-și plece capul.

— Eu am venit să-mi cer scuze, spuse Polaniecki. Azi la prînz am trăncănit vrute și nevrute cu domnul Pławicki, făcîndu-l să spere că domnișoara Płoszowska și-a schimbat testamentul și i-a lăsat lui toată averea. În pofida așteptării mele, a luat totul în serios. N-aș vrea să-și facă iluzii și, dacă-mi dai voie, mă duc la el în cameră să-i explic cum stau lucrurile.

Marynia începu să rîdă.

— I-am explicat eu și m-a mustruluit rău de tot ! Vezi, domnule, ce-ai făcut ? Într-adevăr, ai pentru ce să-ți ceri iertare.

— Este ceea ce și fac.

Şi apucîndu-i mîna, i-o acoperi de sărutări ; ea nu şi-o retrase, repetînd chipurile în glumă, dar cu emoţie :

— Vezi, domnule Stach, ce rău eşti ? !

În ziua aceea, pînă cînd se culcă, Połaniecki simţi mereu pe buze căldura mîinii Maryniei şi nu se mai gîndi nici la Maszko, nici la Gątowski, repetîndu-şi în schimb cu îndărătnicie :

„E timpul să mă hotărăsc".

VI

Kresowski cu medicul şi cutia cu pistoalele se aflau într-o trăsură, iar Połaniecki şi Maszko în alta ; se îndreptau spre Bielany [1]. Era o zi senină şi geroasă, fîşii de ceaţă trandafirie aşterneau pămîntul. Roţile se învîrteau scîrţîind prin zăpada îngheţată, caii împrăştiau aburi şi se acoperiseră de promoroacă ; copacii erau şi ei albiţi de chiciură.

— E un ger straşnic, remarcă Maszko. O să ne îngheţe degetele pe trăgaci.

— Mai mare plăcerea să-ţi scoţi paltonul !

— E un motiv în plus ca să nu tergiversaţi lucrurile. Dragul meu, spune-i lui Kresowski să treacă numaidecît la subiect.

Maszko începu să-şi şteargă ochelarii aburiţi şi adăugă :

— Pînă să ajungem noi, soarele se va ridica sus de tot, aşa că zăpada va străluci foarte puternic.

— Sfîrşim repede, răspunse Połaniecki. De vreme ce Kresowski n-a întîrziat, ceilalţi nu se vor lăsa aşteptaţi fiindcă sînt obişnuiţi să se scoale cu noaptea în cap.

— Ştii la ce mă gîndesc acum ? întrebă Maszko. Există un lucru pe lume de care nu ţine seama nimeni

[1] Pădurice şi loc de agrement lîngă Varşovia.

cînd își croiește planuri și acționează într-un sens sau altul, un lucru care poate strica și nărui totul — prostia omenească. Să presupunem că eu sînt de zece ori mai înțelept decît sînt, că nu am în vedere interesele domnului Maszko, și nu sînt decît un mare politician, să zicem un Bismarck [1] sau Cavour [2], care are nevoie de avere pentru a-și îndeplini planurile și care-și chibzuiește cu grijă fiecare pas, fiecare cuvînt. Ei și ? Vine un animal ca ăsta, fapt pe care nu poate să-l prevadă nimeni, și toate se duc de-a dura. E fantastic ! Mă va nimeri sau nu; acum n-are importanță, dar mi-a dat peste cap truda mea de o viață.

— Cine-ar putea să prevadă ? întrebă Polaniecki. E ca și cînd ți-ar cădea o cărămidă în cap.

— Tocmai de aceea îmi vine să turbez.

— Cît despre faptul că te va nimeri sau nu, fii pe pace.

Maszko se calmă, își șterse iarăși ochelarii și continuă:

— Dragul meu, văd că mă observi întruna de cînd am plecat, iar acum încerci să-mi dai curaj. E firesc. Din partea mea, îți spun și eu să fii liniștit și-ți dau cuvîntul meu că nu vă voi face de rușine. E cum nu se poate mai natural să fiu puțin îngrijorat, să simt un gol în stomac, dar știi de ce ? Primejdia vieții, duelul propriu-zis, nu înseamnă nimic. Dați-ne cîte o pușcă la fiecare și lăsați-ne singuri în pădure și, pe viul Dumnezeu ! pot să trag în el fie și o jumătate de zi, înfruntîndu-l fără frică. Am mai avut însă un duel, și știu ce înseamnă asta. În realitate, toată comedia asta, pregătirile, martorii, gîndul că se vor uita la tine să vadă cum stai, cum faci față. E pur și simplu un spectacol cu public și o chestiune de amor propriu, nimic altceva. Pentru firile nervoase, un adevărat

[1] *Otto von Bismarck* (1815—1898), om de stat prusian, unul dintre fondatorii unității germane.

[2] *Camillo Benso conte de Cavour* (1810—1861), om de stat italian, fondator al revistei *Il Risorgimento*, apărător al ideilor liberale.

eveniment. Eu însă nu sînt prea nervos. Înțeleg că d acest punct de vedere am un ascendent asupra adver rului, pentru că sînt mai hîrșit cu oamenii decît el. U asemenea măgar are într-adevăr mai puțină imagina și nu e în stare, de exemplu, să-și închipuie cum va ară mort, cum va începe să putrezească, și așa mai depart Eu pot să mă stăpînesc mai bine... Și pentru că ve vorba, filozofia ca filozofia, dar în astfel de împrejurăr lucrurile sînt hotărîte de temperament și patimă. Eu n-a nimic de cîștigat de pe urma acestui duel, nu mă salvea dintr-o situație dificilă, din contră, poate să-mi aducă nu mai necazuri. Cu toate acestea, nu sînt în stare să-l res ping... Atîta revoltă mi s-a îngrămădit în suflet, îl urăs atît de mult pe acest măgar, aș vrea atît de mult să-l strivesc, să-l calc în picioare, încît nu mai sînt în stare s gîndesc ca lumea. Poți să fii sigur că în momentul în car voi zări chipul acestui prostănac, voi uita de toat de neliniște, de comedie, și nu-l voi mai vedea decît pe el.

— Nu-i prea greu de înțeles, îl asigură Połaniecki.

Obrajii lui Maszko se înroșiseră și mai tare, învinețindu-se de ger, arăta deci foarte îndîrjit și foarte urît.

Sosiră. Aproape în același timp zurui și trăsura care-i aducea pe Gątowski, pe domnul Jamisz și pe Wilkowski care, după ce coborîră, se înclinară înaintea adversarilor, apoi toți șapte, punîndu-l la socoteală și pe medic, intrară în pădure, unde Kresowski alesese un loc potrivit cu o zi înainte.

Uitîndu-se la cele șapte paltoane negre care se decupau ciudat pe zăpada albă, vizitiii își făcură semne din ochi :

— Știți ce-o să fie ? întrebă unul.

— Ei, parcă vin pentru prima dată aici ! răspunse a doilea.

— Lumea să fie frumoasă, proștii n-au decît să se bată !

În acest timp, ceilalți, tîrșindu-și galoșii grei prin zăpadă și împrăștiind fuioare de aburi albi pe nas, se îndreptau spre celălalt capăt al pădurii. Pe drum, domnul Jamisz, contrar obiceiurilor statornicite în asemenea situații, se apropie de Połaniecki și-i vorbi astfel :

— Am vrut cu tot dinadinsul ca domnul Gątowski să-și ceară scuze de la domnul Maszko, dar în astfel de condiții nu e cu putință.

— I-am propus și eu lui Maszko să mai îmblînzească ce-a scris, dar n-a vrut...

— Atunci, altă soluție n-avem. Totul nu-i decît o gugumănie, dar n-avem încotro !

Połaniecki nu-i mai răspunse și merseră în tăcere. Domnul Jamisz continuă :

— Aseară, domnule, am auzit că Marynia Pławicka a moștenit ceva ?

— Da, nu prea mult, dar oricum...

— Și bătrînul ?

— E foc și pară că nu i-a lăsat lui toată averea.

Domnul Jamisz se lovi cu mănușa peste frunte :

— Pławicki ăsta are ceva aici !...

Apoi, privind împrejur, spuse :

— E cam departe.

— Ajungem îndată.

Și merseră în continuare. Soarele se înălțase deasupra poienelor. Copacii aruncau pe zăpadă umbre albăstrii, dar lumina pătrundea tot mai mult prin pădure. Ascunse printre crengi, ciorile și stăncile scuturau zăpada afînată, care se așternea fără zgomot pe jos, alcătuind sub copaci gurgumeie mici, ascuțite. Pretutindeni domnea tăcerea, acalmia, tulburată doar de oamenii care aveau să tragă unul în altul.

În sfîrșit, se opriră la marginea pădurii, unde se vedea bine. Maszko și Gątowski ascultară cu urechile înfundate în gulerele de blană scurta cuvîntare a domnului Jamisz despre superioritatea păcii asupra războiului ; apoi, după

ce Kresowski încărcă pistoalele, adversarii le aleseră şi, lepădîndu-şi paltoanele, se postară faţă în faţă cu ţevile îndreptate în sus.

Gątowski respira gîfîit, avea faţa roşie şi ţurţuri pe mustăţi. Pe chipul şi în atitudinea lui se vedea că duelul nu-i făcea nici o plăcere ; rezista numai de ruşine şi prin puterea voinţei, iar dacă şi-ar fi ascultat impulsul propriilor simţăminte, ar fi preferat să se repeadă la adversar şi să-l pocnească în cap cu patul pistolului sau cu pumnul. Maszko, care mai înainte se prefăcuse că nu-l vede, se uita acum la el cu faţa încărcată de ură, îndîrjire şi dispreţ. Obrajii i se acoperiseră de pete. Se stăpînea totuşi mai mult decît Gątowski şi, îmbrăcat în surtucu-i lung, cu pălăria pe cap şi favoriţii lui alungiţi, arăta prea ţeapăn, asemenea unui actor care juca rolul unui gentleman ce se bătea în duel.

„O să-l împuşte pe ursuleţ ca pe un cîine", se gîndi Polaniecki.

Răsună comanda şi două bubuituri cutremurară liniştea pădurii, după care Maszko se întoarse spre Kresowski şi spuse cu răceală :

— Te rog să încarci pistoalele.

În acelaşi timp însă, la picioarele lui se ivi pe zăpadă o pată de sînge.

— Domnule, eşti rănit, îi spuse medicul şi se apropie în grabă.

— Se prea poate... te rog, încarcă...

În aceeaşi clipă, se clătină, fiindcă era într-adevăr rănit. Glonţul îi zdrobise vîrful osului de la genunchi.

Duelul fu întrerupt. Gątowski rămase o vreme ţintuit locului, cu ochii holbaţi, uluit de cele întîmplate.

După ce Maszko fu bandajat, se apropie totuşi de el, împins de la spate de domnul Jamisz, şi rosti pe cît de stîngaci, pe atît de sincer :

— Domnule, recunosc că n-aveam nici un motiv să te jignesc, retrag tot ce am spus și te rog să mă scuzi. Eu, unul, n-am vrut să te rănesc.

În timp ce se depărta cu domnul Jamisz și Wilkowski, fu auzit dezvinovățindu-se :

— Pe viul Dumnezeu ! pură întîmplare ! Numai pistolul e de vină, eu am ochit pe deasupra lui...

În ziua aceea, Maszko nu deschise gura ; la întrebarea medicului dacă-l supără rana, se mulțumi să scuture din cap în semn că nu.

Bigiel, care se întorsese cu o zi înainte din Prusia cu buzunarele doldora de contracte, cînd află ce se întîmplase, îi spuse lui Polaniecki :

— Maszko pare un om inteligent, dar, pe legea mea, fiecare dintre noi își are țicneala lui... El, de pildă, are succes, se ocupă de o mulțime de afaceri importante ; ar putea să aibă venituri însemnate, într-un cuvînt, să facă avere. Dar nu-i așa ! El preferă să se zbată și să-și secătuiască tot creditul ; cumpără moșii, face pe marele proprietar, pe marele lord sau Dumnezeu știe pe cine, numai să nu fie ceea ce este cu adevărat. Cît de ciudate sînt toate ! Cu atît mai ciudate, cu cît toată lumea face la fel ! Mă gîndesc adesea că viața în sine nu e rea, dar fiecare și-o ratează din cauza lipsei de echilibru în judecată, a vreunei fantezii nebunești, a vreunei țicneli pe care și-o poartă la reverul hainei. Dacă cineva vrea să aibă mai mult decît are, să însemne mai mult decît înseamnă, înțeleg foarte bine, dar să nu tindă spre asta cu mijloace nepotrivite, fantastice. Recunosc, firește, că Maskzo are spirit și energie, dar dacă mă gîndesc la toate, pe legea mea, ajung la concluzia că-i cam lipsește ceva aici !

Bigiel își ciocăni de cîteva ori fruntea cu degetul.

În acest timp, Maszko suferea cu dinții încleștați, deoarece rana lui, fără a-i primejdui viața, era totuși destul de dureroasă. Seara leșină de două ori în prezența lui Polaniecki. Apoi îl cuprinse slăbiciunea, în timpul căreia

semeția aceea care-l susținuse toată ziua pe tînărul avocat pieri cu totul. După plecarea medicului care-l bandajase, zăcu o vreme liniștit, după care zise :

— Da' știu că am un noroc !

— Nu te mai gîndi la asta ! îl sfătui Polaniecki, pentru că ți se urcă temperatura.

Maszko însă nu-l ascultă și urmă :

— Insultat, rănit, ruinat, toate dintr-o dată !

— Îți repet, nu e timpul potrivit pentru asemenea gînduri.

Maszko se sprijini cu cotul de pernă, gemu de durere și continuă :

— Lasă-mă în pace ! E ultima dată cînd mai pot să stau de vorbă cu un om cumsecade. Peste o săptămînă sau două, voi face parte dintre oamenii care trebuie evitați... Ce-mi pasă mie de temperatură ! E ceva cu adevărat insuportabil în această prăbușire totală, în această sfîșiere a destinului uman, anume gîndul că după aceea orice cretin și prima gîsculiță vor spune : „Eu am știut de mult". „Eu am prevăzut-o de la început". Da, toți prevăd totdeauna totul... *post factum*, socotindu-l pe cel lovit de nenorocire drept prost sau nebun.

Polaniecki își aduse aminte de cuvintele lui Bigiel. Printr-o întîmplare ciudată, Maszko își urmă gîndul, de parcă voia să-i răspundă :

— Tu crezi că eu nu mi-am dat seama că am luat-o prea repede, că am acționat cu prea multă brutalitate, că am vrut să fiu ceva mai mult decît am fost, că m-am sumețit prea mult... Nimeni nu-mi va da dreptate, dar vreau să știi că mi-am spus-o și eu... În același timp, însă, mi-am zis : așa trebuie, asta-i singura cale pentru a ieși la lumină... Ei și ? Poate că relațiile dintre oameni nu sînt bune, poate că viața merge de-a-ndoaselea, dar dacă nu era acest scandal prostesc, neprevăzut, aș fi izbutit tocmai pentru că am fost așa cum am fost... Dacă eram un

om modest, n-ajungeam la mîna domnișoarei Krasławska... Aici la noi trebuie să te prefaci întotdeauna, iar dacă mă va lua dracu', asta nu se va întîmpla din pricina infatuării mele, ci a dobitocului de Gątowski.

— Ce dracu', Maszko, doar nu poți să fii sigur că vei fi respins și căsătoria nu va mai avea loc !

— Dragul meu, tu nu le cunoști pe aceste femei. În lipsă de altceva mai bun, ele au fost de acord și cu domnul Maszko, fiindcă acestuia îi mergea bine... Dar cînd averea, situația și poziția mea vor fi amenințate, se vor lepăda fără milă de mine, apoi vor arunca munți de vină asupra mea, ca ele să iasă cu fața curată în fața lumii... Ce știi tu despre ele ? Domnișoara Krasławska nu seamănă cu domnișoara Pławicka !

Urmă o clipă de tăcere, apoi Maszko vorbi mai departe cu glasul slăbit :

— Numai ea mă putea salva... Pentru ea aș fi apucat pe alt drum, mai sigur... În aceste împrejurări, proprietatea Krzemień ar fi fost salvată... Scăpam dintr-o dată de datoriile ei, de renta lui Pławicki... Aș fi scos-o la capăt... Și pe urmă, tu știi că am iubit-o ca un student ?... Uite-așa, nici eu nu știu de unde pînă unde. Ea însă a preferat să se supere pe tine, decît să mă iubească... Acum înțeleg, dar nu mai e nimic de făcut...

Połaniecki nu agrea această discuție, așa că o întrerupse și spuse cu o umbră de nerăbdare :

— Mă mir că un om cu energia ta socotește totul pierdut, cită vreme nu-i așa. Domnișoara Pławicka reprezintă trecutul, căruia tu însuți i-ai pus cruce, cerîndu-i mîna domnișoarei Krasławska. Cît privește prezentul, ai fost insultat, e adevărat, dar te-ai duelat : ești rănit ușor, și peste o săptămînă ai să te faci bine ; în definitiv, nu ți-a declarat nimeni că te respinge. Pînă cînd nu vezi negru pe alb, n-ai dreptul să vorbești despre asta... Ești bolnav și de aceea îți cînți prohodul dinainte. Eu însă îți spun altceva. Trebuie să le dai de știre celor două femei

despre cele întîmplate. Vrei să mă duc mîine la ele ? Pe urmă, n-au decît să procedeze cum cred de cuviinţă, dar e bine să afle totul din gura unui martor ocular, nu de la bîrfitorii de ocazie.

Maszko se gîndi o vreme şi răspunse :

— Şi aşa, eu tot voiam să-i scriu logodnicei mele, dar dacă te duci tu, e cu atît mai bine. Nu-mi fac iluzii că va fi de partea mea, dar trebuie să-mi fac datoria. Îţi mulţumesc, oricum. Tu poţi să prezinţi totul în culori mai avantajoase... Numai să nu scapi nici o vorbă despre necazurile mele... Trebuie să bagatelizezi la maximum vinderea pădurii, s-o înfăţişezi ca pe o politeţe din partea mea... Îţi mulţumesc din toată inima. Spune-le că Gąsowski şi-a cerut scuze...

— Ai pe cineva care să stea cu tine ?

— Slujitorul şi soţia lui. O să vină şi medicul cu un felcer. Mă doare strașnic, dar nu mă simt prea rău.

— Atunci, la revedere.

— Du-te sănătos. Îţi mulţumesc. Eşti...

— Somn uşor !

Şi Połaniecki plecă. Pe drum se gîndi la Maszko, dar cu anume pornire : „Nu e un romantic, nici măcar atît, şi cu toate astea vrea şi el să pară ceva de acest fel... Domnişoara Pławicka ! a iubit-o... ar fi apucat-o pe alt drum... l-ar fi putut salva... mă rog, tribut plătit romantismului şi pe deasupra şi în monedă calpă, fiindcă după o lună de zile i-a cerut mîna păpuşii ăleia numai pentru bani. Poate că eu sînt un prost, dar nu înţeleg şi nu cred în sinceritatea acestei iubiri de care s-a vindecat atît de repede. Dacă aş fi iubit-o pe una şi aş fi fost respins, nu m-aş fi căsătorit după o lună cu cealaltă. Să mă trăznească ! dac-aş fi făcut-o. Are dreptate totuşi cînd spune că Marynia nu e făcută din acelaşi aluat cu Krasławska... Nici vorbă, e cu totul altceva !..."

Gîndul acesta îi făcu multă plăcere. Cînd ajunse acasă găsi o scrisoare de la Bukacki din Italia şi un bilet de la

Marynia, plin de neliniște și de întrebări din cauza zvonurilor despre duel. Îl ruga să-i trimită veşti a doua zi de dimineață : ce s-a întîmplat, din ce s-au luat şi mai ales dacă totul s-a sfîrşit şi nu mai e nici o primejdie.

Aflat încă sub influența părerii că Marynia „nu era din același aluat cu domnișoara Kraslawska", îi scrise mai emoționat decît ar fi vrut şi, dîndu-i biletul slujitorului, dispuse să-i fie înmînat a doua zi de dimineață la ora nouă. După aceea se apucă să citească scrisoarea lui Bukacki şi de la bun început ridică din umeri.

Bukacki scria cele ce urmează :

„Fie ca Sakia-Muni[1] să dobîndească pentru tine binecuvîntata Nirvana ! Afară de asta, spune-i lui Kaplaner să nu-mi mai trimită la Florența cele trei mii de ruble, care mi se cuvin, şi să le țină la el pînă la noile mele dispoziții. În aceste zile am să mă gîndesc la luarea unei decizii ; vezi cît sînt de hotărît, în legătură cu necesitatea de a deveni vegetarian. Dacă gîndurile nu mă vor obosi şi dacă intenția se va transforma în hotărîre, iar hotărîrea nu va fi peste puterile mele, voi înceta să fiu un animal carnivor şi viața mă va costa mai puțin. Asta-i toată problema. În ce te privește, te conjur să te liniștești, pentru că viața nu merită atîta trudă.

Să ştii că am aflat de ce slavii preferă sinteza în locul analizei. Pentru că sînt niște leneşi, iar analiza e o treabă migăloasă. Poți să sintetizezi trăgînd din trabuc după-masă. De altfel, au dreptate să fie leneşi. La Florența este destul de cald, mai ales pe Lung'Arno. Umblu singur şi fac sinteza şcolii florentine. Am cunoscut aici un acuarelist capabil, tot slav, care trăieşte din arta lui, deşi susține că arta e o porcărie crescută din dorința de plăceri a burghezului şi din surplusul de bani pe care unii îl ago-

[1] *Buda Sakia-Muni*, nume sub care este cunoscut Gautama, fiul şefului seminției Sakia. Fondatorul budismului, al cărui ideal era realizarea Nirvanei prin deplina renunțare la sine.

nisesc în detrimentul altora. Într-un cuvînt, arta, după el, nu reprezintă decît josnicie și nedreptate ! S-a repezit la mine ca la un cîine, susținînd că a fi budist și a te ocupa de artă reprezintă culmea inconsecvenței, dar nu m-am lăsat nici eu și i-am răspuns că a considera consecvența drept ceva mai bun decît inconsecvența reprezintă culmea obscurantismului burghez, a prejudecăților burgheze și josniciei. A fost uluit și și-a uitat limba în gură. Acum îl îndemn să se spînzure, dar nu vrea. Spune-mi, tu ești sigur că pămîntul se învîrte în jurul soarelui sau e vorba cumva doar de-o glumă ? În definitiv, mie mi-e totuna ! La Varșovia, mi-a părut rău de copila care a murit. Mă gîndesc de multe ori la ea și aici. Ce prostie ! Ce mai face doamna Emilia ? Fiecare om își are rolul lui predestinat în lume, ea a avut parte de un rol cu aripi și suferință. La ce bun că a fost virtuoasă ? Ar fi putut să fie altfel, mai veselă. În ceea ce te privește, omule, fă-mi și mie o plăcere. Te implor, nu te căsători. Nu uita că dacă te căsătorești și vei avea un fiu, dacă vei trudi ca să-i lași avere, o faci numai pentru ca el să ajungă ce-am ajuns și eu, iar eu sînt un băiat foarte drăguț, deși am unele îndoieli, dar sînt indispensabil. Rămîi sănătoasă, energie viforoasă, rămîi cu bine Casă de comerț, asociație de vînzare-cumpărare, formă de tranziție, muncă nărăvită, efort pecuniar, viitor tată de familie, crescător de copii și bătaie de cap ! Îmbrățișează-l din partea mea pe Waskowski. E și el un om al sintezei. Fie ca Sakia-Muni să-ți deschidă ochii, ca să cunoști că la soare este cald, iar la umbră, frig, și că a sta culcat e mai bine decît în picioare. Al tău, Bukakci."

„Talmeș-balmeș !" se gîndi Połaniecki.

Apoi își spuse :

- „Totul nu-i decît artificiu, simte nevoia să se amăgească singur. Dar cînd te obișnuiești cu acest fel de a

gîndi, îți schimbi și firea pînă la un punct ; rațiunea și energia se duc pe apa sîmbetei, iar sufletul se descompune ca un cadavru. Poți să te arunci cu capul înainte într-o copcă, cum a făcut Maszko, sau ca Bukacki. În amîndouă cazurile tot sub gheață ajungi. La dracu ! Trebuie să existe totuși o viață normală și sănătoasă, trebuie să-ți păstrezi mintea întreagă. Unul ca Bigiel o duce destul de bine. Are o soție, pe care o iubește, copii la care ține, trudește ca un bou în jug, și în adîncul sufletului se simte foarte legat de societate și de violoncelul său, la care cîntă la lună, privind în bagdadie. Nu s-ar putea spune că este un materialist. O, nu. În el se împacă una cu cealaltă. Și n-o duce rău !"

Połaniecki începu să umble prin încăpere, privind în răstimpuri la fața Litkăi care rîdea printre mesteceni. Simțea tot mai mult nevoia de a se răfui cu sine însuși. Ca negustor ce se afla, se apucă să-și calculeze *creditul* și *debitul*, ceea ce nu era prea greu. În rubrica părților pozitive ale vieții, locul central îl ocupa cîndva dragostea pentru Litka. La vremea ei îi fusese atît de scumpă, încît dacă cineva i-ar fi spus cu un an înainte : „Înfiaz-o !" ar fi înfiat-o și ar fi socotit că are pentru cine trăi. Acum însă Litka nu mai era decît o amintire, și din rubrica fericirii trecuse în cea a nenorocirii. Ce-i mai rămăsese ? Mai întîi, viața, în al doilea rînd, acest diletantism spiritual care oricum reprezintă o plăcere, apoi viitorul, ce-i stîrnește curiozitatea, foloasele materiale și, în sfîrșit, Casa de comerț. Toate acestea își aveau valoarea lor, dar Połaniecki simțea acut lipsa unui țel. Cît privește Casa de comerț, lui Połaniecki îi plăceau succesele pe care le înregistrase, nu însă și felul de muncă pe care o implica. Dimpotrivă, munca aceasta nu-i era de ajuns, i se părea lipsită de perspective, de importanță, și-l îndispunea. Pe de altă parte, diletantismul, cărțile, lumea intelectuală, toate acestea erau însemnate, negreșit, ca podoabe ale vieții, dar nu puteau să se transforme în temelia ei. „Bukacki, își spuse

Połaniecki, s-a cufundat pînă peste urechi în ele, vrînd să trăiască prin ele, și a scrîntit-o, a ajuns un nătîng, s-a secătuit. Florile în sine reprezintă în sine un lucru bun, dar acela care ar vrea să respingă numai aromele lor, se otrăvește." Într-adevăr, nu era nevoie să fie un mare înțelept, ca să observe în jurul lui o mulțime de oameni zvîrliți din șa, a căror sănătate spirituală era subminată de diletantismul lor, așa cum morfina șubrezește sănătatea trupului.

Lui însuși îi produsese destule pagube, fie și pentru că făcuse din el un sceptic. Scăpase de această boală grea numai cu ajutorul unui organism sănătos, care simțea nevoia cheltuirii surplusului de energie, și al muncii. Dar ce avea să urmeze? Va putea oare să reziste în acest fel? La această întrebare, acum își răspunse hotărît: nu! De vreme ce treburile Casei de comerț nu erau în stare să-i umple viața și dacă era de-a dreptul primejdios s-o umple cu diletantism, atunci nu mai era decît o singură cale — să se căsătorească.

Odinioară, cînd se gîndea la asta, nu vedea în fața ochilor decît o siluetă nedefinită care unea în ea toate însușirile morale și fizice, dar fără trup și fără nume. Acum silueta căpătase realitate. Avea ochii albaștri liniștiți, părul negru, gura un pic prea largă și se numea Marynia Plawicka. Despre altcineva nici nu mai putea fi vorba, iar pe ea și-o închipuia acum atît de real, încît tîmplele începură să-i zvîcnească. Își dădea seama totuși, cum nu se poate mai bine, că acum lipsea ceva din sentimentele lui pentru Marynia, acel ceva în jurul căruia se țese visarea, acel ceva care nu cutează să-și dorească nimic, dar se așteaptă la tot ; acel ceva care se teme, tremură, îngenunchează și-i spune femeii iubite : „sînt la picioarele tale" ; care face din dragostea-dorință o dragoste-cult, care înseamnă veneratie, introducînd astfel o nuanță mistică în relația dintre bărbat și femeie, care face din bărbat nu numai un iubit, ci și un adorator. Aceasta aparținea trecutului. Gîn-

dindu-se acum la Marynia, Polaniecki își păstra luciditatea, aproape cu impertinență. Știa că poate să se ducă s-o ia și să fie a lui pentru totdeauna, procedînd astfel din două motive : mai întîi, pentru că Marynia era pentru el o femeie mai atrăgătoare decît toate celelalte, iar în al doilea rînd, pentru că judecata îi poruncea să se căsătorească, și numai cu ea,

„Fiindcă ea, își spuse, este totuși cît se poate de sigură; n-are nimic steril, uscat în ea. Egoismul nu i-a ucis încă inima, și una ca ea nu se va gîndi niciodată decît la obligațiile ei. Este întruparea virtuții și a datoriei, așa că în viața noastră va trebui să am grijă să nu se gîndească prea puțin la ea. Dacă judecata îmi dictează să mă căsătoresc, aș face o prostie să caut altă femeie."

După care își puse întrebarea : „N-ar fi o josnicie din partea mea s-o părăsesc pe Marynia ? Pe noi ne-a unit Litka". Ceva se frîngea în el numai la gîndul că s-ar putea împotrivi voinței și sacrificiului acestei copile dragi. Dacă totuși ar vrea să procedeze împotriva voinței ei, așa ar fi trebuit oare să se poarte ? În acest caz, n-ar fi trebuit să se mai ducă pe la Pławicki, după moartea Litkăi, s-o vadă pe Marynia, să-i sărute mîinile și să se abandoneze în voia valului care-l purtase, probabil și prin forța imprejurărilor, atît de departe, încît acum ar dezamăgi-o pe Marynia, coborînd în ochii ei pînă la rolul unui om mărunt care nu știe ce vrea. Fiindcă ar trebui să fie orb ca să nu observe că Marynia îl considera logodnicul ei, și dacă nu se neliniștise pînă acum din cauza tăcerii lui, e pentru că o pusese pe seama doliului pe care-l purtau amîndoi în inimă după Litka.

„Așadar, rațiunea îmi spune că trebuie să mă căsătoresc cu ea, conchise Polaniecki, instinctul de conservare, de asemenea ; simțurile mă îndeamnă și ele, iar cinstea, tot așa. Atunci ? Atunci aș fi un nătîng și un zăpăcit dacă aș mai sta pe gînduri și n-aș socoti problema rezolvată. Asta-i !"

Răsuflă ușurat și începu să se preumble prin încăpere. Lîngă lampă se afla scrisoarea de la Bukacki. Połaniecki luă și începu s-o recitească de la locul pe care îi căzu ochii :

„Te implor, nu te căsători. Nu uita că dacă te căsătorești și vei avea un fiu, dacă vei trudi să-i lași avere, faci numai pentru ca el să ajungă ce-am ajuns și eu..."

— Ascultă, aiuritule — îi răspunse Połaniecki cu anume îndîrjire — o să mă căsătoresc cu Marynia Płowicka, auzi ? O să fac avere, iar dacă voi avea un fiu n-am să fac din el un decadent, înțelegi ?

Era mulțumit de sine.

O clipă mai tîrziu, privi la Litka și simți că-l cuprinde emoția. Părerea de rău și vechile simțăminte îi năpădiră iarăși inima. Începu să discute cu ea, cum se discută de obicei cu morții dragi în momentele de răscruce ale vieții.

— Ești mulțumită, pisicuțo, nu-i așa? o întrebă.

Din fotografie, chipul ei rîdea la el dintre mesteceni pictați de Marynia ; părea să clipească din ochi, răspunzîndu-i :

„Da, domnule Stach ! da !"

Lui Połaniecki i se umplură ochii de lacrimi.

În seara aceea, înainte de a se culca, luă scrisoarea de la slujitorul care trebuia să i-o ducă Maryniei a doua zi de dimineață, și scrise alta și mai caldă, cu cele ce urmează :

„Dragă domnișoară, Gątowski i-a făcut un scandal cu totul absurd lui Maszko și de aci a rezultat duelul. Maszko este rănit ușor. Adversarul i-a cerut scuze la fața locului. Alte urmări nu vor mai fi, afară poate numai de aceea că m-am convins încă o dată cît ești de bună, și că mîine dacă-mi îngădui, am să vin să-ți sărut mîinile dumitale scumpe și iubite, mulțumindu-ți. Am să vin după-amiază deoarece dimineața, după ce plec de la birou, trebuie să mă duc mai întîi la domnișoara Krasławska, apoi să-mi iau

rămas bun de la profesorul Waskowski, deși, dacă ar fi posibil, aș prefera să-mi încep ziua cu dumneata.

Polaniecki".

După ce scrise aceste cîteva cuvinte, se uită la ceas și cu toate că era unsprezece, porunci să se ducă scrisoarea nu a doua zi, ci numaidecît.

— Intri pe la bucătărie — îi spuse slujitorului — și dacă domnișoara doarme, i-o lași acolo.

Odată rămas singur, îi vorbi astfel domnișoarei Marynia :

„N-ai fi deloc perspicace dacă n-ai ghici de ce vin mîine".

VII

Doamna Kraslawska îl primi pe Polaniecki foarte uimită din cauza orei nepotrivite, îl primi totuși, intuind că avea un motiv important. De aceea, tînărul îi povesti fără întîrziere ce se petrecuse, înflorind lucrurile doar atît cît era nevoie ca Masko să nu fie bănuit de faliment și afaceri proaste...

În timp ce vorbea, observă că bătrîna doamnă își ațintise asupra lui ochii ei verzi, ciopliți parcă din piatră și lipsiți de strălucire, și-l asculta cu atenție ; nici un mușchi nu tresări pe fața ei.

Abia la sfîrșit, rosti :

— În toată povestea asta, nu înțeleg un lucru : de ce domnul Maszko a vîndut pădurea ? Se știe că asemenea păduri sînt o adevărată podoabă pentru orice reședință.

— Stejarii nu sînt prea departe de conac, răspunse Polaniecki, și păgubesc cîmpul, fiindcă la umbra lor nu crește nimic, iar domnul Maszko este un om practic. De altfel, ca să fiu sincer, noi ne cunoaștem de mult și-a făcut-o numai din prietenie pentru mine. Dumneata știi,

doamnă, că eu sînt negustor ; am avut nevoie de steja și Maszko mi-a cedat o parte din pădure.

— În acest caz, nu mai înțeleg pentru care pricină nărul acela...

— Doamnă, dacă-l cunoști pe consilierul Jamisz, o î trerupse Połaniecki, el, ca vecin al proprietăților Krz mień și Jałbrzyków, o să-ți explice că tînărului acela cam lipsește o doagă ; este de pomină prin împrejurimi.

— Dacă-i așa, domnul Maszko nu mai trebuia să bată în duel.

— Doamnă, îi spuse Połaniecki începînd să-și piar răbdarea, în astfel de situații, noi, bărbații, avem a păreri.

— Dă-mi voie, domnule, să-i spun cîteva cuvinte fiic mele.

Połaniecki se gîndi că ar fi timpul să-și ia rămas bu dar pentru că venise într-un fel în recunoaștere și vo să știe ce să-i spună lui Maszko, propuse :

— Dacă dumneata sau domnișoara aveți să-i comu nicați ceva domnului Maszko, de aici eu mă duc la el și

— Un moment, răspunse doamna Krasławska.

Połaniecki rămase singur și așteptă destul de mult, a de mult încît începu să-și piardă răbdarea. În sfîrș doamna și domnișoara Krasławski își făcură apariția.

Domnișoara, îmbrăcată într-o „șemizetă" cu crava de marinar și pieptănată destul de îngrijit, îi păru dest de frumoasă lui Połaniecki, cu toate că avea ochii puț umflați și cîteva coșuri pe frunte acoperite cu pudră. toată ființa ei era o moleșeală atrăgătoare, de care sculi du-se foarte tîrziu, se vede că nu izbutise încă să se scu ture ; anume neglijență matinală ce producea același efe Altfel, pe fața ei anemică nu se citea nici o emoție.

După ce răspunse înclinîndu-se, la rîndul ei, la sal tul lui Połaniecki, rosti cu glasul liniștit, rece :

— Domnule, fii drăguț și spune-i domnului Maszko că m-am speriat și sînt foarte îngrijorată. E adevărat că rana este ușoară ?

— Fără îndoială.

— Am convins-o pe mama să se ducă să-l îngrijească pe domnul Maszko, iar eu am s-o conduc și am să aștept vești în trăsură. Pe urmă, am să mă întorc s-o iau și așa am să fac în fiecare zi, pînă cînd domnul Maszko se va însănătoși. Mama e atît de bună și îmi dă voie. Te rog să-i spui asta domnului Maszko.

O rumeneală abia perceptibilă alunecă pe fața-i palidă. Polaniecki, pentru care vorbele ei constituiau o adevărată surpriză, rămase uimit, avînd impresia că acum era chiar frumoasă. Mai tîrziu, în timp ce se îndrepta spre locuința lui Maszko, își spuse :

„Totuși, aceste femei sînt mai bune decît par... Arată într-adevăr ca două carafe cu apă înghețată, dar fata nu e cu totul lipsită de inimă. Maszko s-a înșelat asupra ei și avea poate o dezamăgire plăcută. Bătrîna se va duce la el, o să vadă acolo pe toți episcopii și castelanii cu nasuri strîmbe, care-l amuzau atît de mult pe Bukacki, și se va convinge definitiv de măreția lui Maszko."

Adîncit în gînduri, ajunse acasă Maszko și fu nevoit să aștepte, deoarece tocmai i se punea bandajul. Îndată după plecarea medicului, Maszko dispuse să fie poftit și, fără să-l mai salute, întrebă :

— Ei, ai fost ?

— Ce faci, cum ai dormit ?

— Bine. Să lăsăm asta... Ai fost ?

— Am fost. Scurt : peste un sfert de oră, doamna Krasławska va veni aici să te îngrijească. Domnișoara mi-a spus să-ți comunic că-și aduce mama cu trăsura și va aștepta în stradă vești despre sănătatea ta. Mi-a mai spus că s-a speriat foarte tare și este foarte nefericită, dar îi mulțumește lui Dumnezeu că nu e ceva grav. Vezi, Mas-

zko !... Adaug de la mine că este frumoasă, că m-a cîștigat și plec, fiindcă n-am timp.

— Ai milă, așteaptă o clipă. Stai, dragul meu ; n-am temperatură, și dacă-mi vorbești așa de teamă...

— Mă plictisești ! îl întrerupse Polaniecki. Ai cuvîntul meu că ți-am spus adevărul, ți-ai bîrfit prea tare logodnica.

Maszko își înclină capul pe pernă și tăcu un răstimp, apoi murmură parcă numai pentru sine :

— De bună seamă, sînt gata să mă îndrăgostesc de ea.

— Asta-i bună, se bucură Polaniecki. Rămîi sănătos! Mă duc să-mi iau rămas-bun de la Waskowski.

Dar în loc să se ducă la Waskowski, se îndreptă spre locuința Maryniei și a domnului Plawicki, pe care nu-i găsi acasă. Bătrînul nu sta niciodată acasă, iar Marynia pleca cu o oră înainte. De obicei, cînd mergi la o femeie care te preocupă, cînd îți planifici pe drum ce să-i spui și n-o găsești acasă, te simți destul de prost. Polaniecki se afla în această situație și era furios. Trecu totuși pe la o florărie și, cumpărînd o mulțime de flori, dispuse să fie trimise la adresa Maryniei. Gîndul că ea le va primi cu bucurie și va aștepta seara arzînd de nerăbdare îi produse o plăcere atît de mare, încît luă masa undeva în drum și ajunse la Waskowski într-o dispoziție de zile mari.

— Domnule profesor, am venit să-mi iau rămas bun, îi comunică. Cînd pleci ?

— Ce faci, dragul meu ? răspunse Waskowski. Am fost silit să-mi amîn plecarea cu cîteva zile, fiindcă vezi și tu că aici la mine iernează tot felul de copii...

— Tineri arieni care în timpul liber îți scot portmoneul din buzunar ?

— Nu... Adică, au suflet bun, dar nu pot fi lăsați fără supraveghere. A trebuit să găsesc pe cineva care să stea aici în locul meu.

— Și care o să se coacă aici. Dumneata cum poți să rezișți în căldura asta ?

— Pentru că stau în cămașă, te rog să-mi îngădui să nu-mi pun surtucul. E cam prea cald, dar transpirația e un lucru sănătos, iar mititelele mele se simt foarte bine.

Polaniecki privi în jurul lui. În încăpere erau cel puțin o jumătate de duzină de presuri galbene, ciocîrlii, stigleți și scatii, fără să mai punem la socoteală vrăbiile care, obișnuite probabil să li se dea de mîncare, se adunau în cîrduri la fereastră. Profesorul ținea înăuntru numai acele păsări pe care le cumpăra de la păsărari ; vrăbiile nu le îngăduia, spunînd că „sînt prea multe și, primind pe unele, le-ar nedreptăți pe celelalte". Cele dinăuntru aveau colivii agățate pe pereți și în nișa ferestrei, dar intrau în ele numai noaptea : ziua zburau libere prin toată încăperea, umplînd-o de ciripit și lăsînd urme pe cărțile și manuscrisele risipite pe mese și prin toate ungherele.

Unele păsărele, mai îmblînzite, se așezau chiar pe creștetul lui Waskowski. Pe dușumele trosnea sub picioare pleava de la semințele de cînepă. Polaniecki, care cunoștea foarte bine această cameră, înălță totuși din umeri și spuse :

— Foarte bine, profesore, dar să le îngădui să se bată sau să facă dragoste pe capul dumitale mi se pare prea de tot ! Și mai e și năbușeală.

— E vina sfîntului Francesco din Assisi, răspunse Waskowski, fiindcă de la el am învățat să iubesc păsăruicile astea. Am și o pereche de porumbei, dar sînt niște răsfățați.

— Fără îndoială, o să te întîlnești cu Bukacki, spuse Polaniecki, am primit o scrisoare de la el. Uite-o.

— Pot s-o citesc ?

— De aceea ți-o și dau.

Waskowski citi, iar la sfîrșit, zise :

— Eu țin foarte mult la Bukacki ăsta, are un suflet bun, dar... vezi... are ceva aici ?

Și Waskowski își ciocăni fruntea cu degetele.

— Începe să mă amuze ! exclamă Połaniecki. Închipuie-ţi, profesore, că de cîteva zile mereu îşi ciocăneşte cîte cineva fruntea cu degetele şi spune despre vreunul din cunoscuţi : „Are ceva aici". O societate destul de plăcută.

— Păi, cam aşa şi este !... răspunse Waskowski zîmbind. Ştii ce înseamnă asta ? Este vorba de obişnuita neliniştea sufletului arian. Noi, ca slavi, avem mai multă decît cei din occident, pentru că sîntem cei mai tineri dintre arieni, prin urmare, în noi, raţiunea şi inima n-au ajuns încă să realizeze echilibrul. Noi, cei mai tineri dintre arieni, simţim cel mai acut, punem la inimă mai mult şi aplicăm în practica vieţii cu mai multă înflăcărare... Eu am văzut multe, am observat multe... Ce firi ciudate !... Uite, studenţii germani, de exemplu, stau mult prin crîşme, dar asta nu-i împiedică să lucreze şi să se formeze ca oameni practici. Dar dacă un slav se ia după ei şi începe să frecventeze crîşmele, s-a zis cu el, se degradează total ! Şi aşa se întîmplă în toate. Neamţul, dacă-i pesimist, va scrie tomuri întregi, susţinînd că viaţa înseamnă disperare, dar va continua să bea bere, să crească copii, să adune bani, să-şi udă grădina şi să doarmă sub plapumă. Pe cînd un slav se spînzură sau se distruge ducînd o viaţă destrăbălată, nebunească : se sufocă în noroiul în care se cufundă cu bună ştiinţă... Eu, dragul meu, mi-aduc aminte de oameni care s-au byronizat [1] de moarte... Am văzut multe... Am văzut oameni care, iubindu-i pe ţărani, de pildă, au sfîrşit prin a se îmbăta prin crîşme cu votcă. La noi nu există măsură şi nici nu poate exista, deoarece noi, pe lîngă faptul că ne lăsăm antrenaţi prea mult de cutare

[1] În sensul de a fi devenit în genul poetului romantic englez George Gordon Byron (1788—1824), care a fost un temperament violent şi excentric, sumbru şi impetuos, dominat de pasiuni tumultuoase, de sentimentul exacerbat al eului. Creator al eroului romantic (denumit ulterior byronian), Byron a lăsat o operă animată de o rară vervă satirică (*Childe Harold*, *Don Juan*, *Manfred*).

idee, mai sîntem și superficiali, iar asta-i vanitate. O, Doamne, cît sîntem de vanitoși ! Cum mai vrem să ne protăpim totdeauna în față, ca să fim văzuți și admirați ! Să-l luăm pe Bukacki : e adevărat, s-a înfundat pînă peste urechi în scepticism, în pesimism, în budism, în decadentism, și nici eu nu mai știu în ce altceva, fiindcă acum e un haos total ; s-a cufundat atît de adînc, încît mîasmele astea pur și simplu îl otrăvesc ; crezi însă că nu pozează ? Ce firi stranii ! simt cum nu se poate mai sincer și mai acut, trăiesc totul cît se poate de intens, și totuși joacă teatru ! Nu poți să nu le iubești, cînd te gîndești la asta, dar îți vine să rîzi și să plîngi în același timp.

Polaniecki își aduse aminte că atunci cînd fusese prima dată la Krzemień, îi povestise Maryniei despre timpul petrecut în Belgia, unde, cochetînd laolaltă cu cîțiva belgieni cu pesimismul, observase în cele din urmă că el lua totul mult mai în serios decît ei, stricîndu-și astfel viața. Așa că acum opină :

— Este adevărat tot ce spui, domnule profesor. Asemenea situații am cunoscut și eu, de aceea ne vom duce de ripă cu toții.

Dar Waskowski ațintì geamurile înghețate cu privirile-i mistice și rosti :

— Nu, noi ne vom duce în altă parte. Viforul sîngelui și capacitatea de a trăi o idee reprezintă marile fundamente ale misiunii cu care Cristos a împovărat lumea slavă.

Waskowski arătă spre un manuscris pătat de păsările și spuse tainic :

— Uite corabia mea. Trûda mea de o viață... Vrei să-ți citesc ?

— Doamne ferește, n-am timp. E deja tîrziu.

— Adevărat. Se înserează. Așa că-ți spun în cîteva cuvinte... Nu numai că gîndesc așa, dar cred cu toată convingerea că slavii au de îndeplinit o misiune importantă.

Waskowski se întrerupse, își frecă fruntea cu mîna și urmă :

— Ce bizară este cifra „trei"!... E totuşi ceva tai în ea !

— Voiai să vorbeşti despre misiunea slavilor, îi ami Połaniecki neliniştit.

— Nu te teme, una se leagă de celaltă. Vezi tu, în E ropa există trei lumi : romană, germană şi slavă. Prim două şi-au îndeplinit menirea. Viitorul aparţine însă c de-a treia.

— Şi aceasta ce are de făcut ?

— Relaţiile sociale, dreptul, atitudinea faţă de sem şi viaţa fiecărui om, tot ceea ce numim viaţă particulară, reazemă pe învăţătura creştină. Slăbiciunile oamenilor deformează, cu toate acestea, totul se sprijină pe ea. D asta nu-i decît jumătate din ce ne-a fost sortit, prima rioadă !... Sînt oameni care cred că s-a sfîrşit cu creşti mul. Nici pomeneală ! A doua perioadă abia acum înce Cristos există în viaţa fiecărui om, dar nu există în is rie, înţelegi ? Introducerea lui în istorie, fundamenta relaţiilor istorice pe El, extinderea dragostei de semen în perimetrul istoriei — iată misiunea pe care trebuie îndeplinească lumea slavă... Îi lipseşte însă conştinţa ac tei meniri, aşa că trebuie să i se deschidă ochii...

Połaniecki tăcea, fiindcă nu ştia ce să răspundă.

Astfel că Waskowski continuă :

— Uite la ce m-am gîndit eu toată viaţa, asta am s în lucrarea pe care o vezi aici. E truda vieţii mele. Mis nea aceea predestinată.

„Pe care deocamdată presurile galbene au... se gî Połaniecki, şi mai mult ca sigur că aşa va fi încă mu vreme."

Cu voce tare însă, îşi exprimă îndoiala :

— Domnule profesor, dumneata crezi că asemen carte poate fi publicată...

— Nu, eu nu cred nimic. Eu n-am decît puţină iub dar eu sînt un om mărunt, un spirit prea neînsemn Lucrarea mea se va pierde, ca un pietroi pe care-l aru

în apă, dar vor rămîne valurile, cercurile... Pe urmă, poate veni un ales... Știu și eu ?... Ce-i predestinat, trebuie să se împlinească. Slavii nu vor fi în stare să renunțe la această misiune, chiar dacă ar vrea !... Oricum, oamenii nu trebuie îndepărtați de soarta lor, și nici transformați cu forța. Ceea ce-i bine prin alte părți, la noi poate fi rău, pentru că Dumnezeu ne-a creat pentru altceva. De altfel, ar fi zadarnic. Tu degeaba încerci să te convingi că nu vrei decît să faci bani, vei fi nevoit să urmezi glasul destinului și al naturii tale...

— Îl ascult și plec, pentru că mă căsătoresc... Mai binezis, mă căsătoresc dacă nu voi fi refuzat.

Waskowski îi înconjură mijlocul cu brațul :

— Măi să fie ! Ei, bravo ! Dumnezeu să te binecuvînteze... Știu, știu ! Urmați îndemnul copilei... Vezi, nu ți-am spus că ea trebuie să împlinească ceva și abia pe urmă va muri ? Dumnezeu să-i dea veșnică lumină, iar vouă... binecuvîntarea... Marynia e aur curat !...

— Iar dumitale, iubite domnule profesor, drum bun și misiune fericită !

— Și ție, și ție tot ce-ți dorești.

— Ce-mi doresc eu ? se întrebă Polaniecki vesel. Așa, vreo jumătate de duzină de misionari mărunței.

— Strengarule ! Totdeauna ai fost un strengar ! răspunse Waskowski. Hai, ia-ți zborul ; o să trec și eu pe la voi...

Polaniecki plecă în grabă, urcă într-o birjă și ceru să fie dus la locuința domnului Plawicki. Pe drum, chibzui ce-o să-i spună Maryniei și își alcătui un mic discus pe cît de sentimental, pe atît de lucid, așa cum îi șade bine unui om pozitiv, care și-a găsit într-adevăr aleasa inimii, dar se căsătorește și din motive raționale.

Se vede că Marynia îl aștepta să vină mult mai tîrziu, întrucît luminile nu erau aprinse prin încăperi, cu toate că afară ultimele luciri ale apusului pieriseră.

Cînd îi ieşi în întîmpinare, Połaniecki începu să-i sărute amîndouă mîinile şi, uitînd cu totul de alocuţiunea concepută cu grijă, întrebă cu glasul cam nesigur, tulburat :

— Domnişoară, ai primit florile şi biletul meu ?

— Da...

— Şi nu ghiceşti de ce am venit ?

Inima Maryniei începu să bată cu putere, şi nu mai fu în stare să răspundă nimic.

Aşa că Połaniecki continuă s-o întrebe cu glasul tot mai tremurător :

— Eşti de acord cu dorinţa Litkăi ? Mă vrei ?

— Da, încuviinţă Marynia.

Acum fu rîndul lui să-şi caute cuvintele, ca să-i mulţumească ; simţea că aşa se cuvine. Începu să-i sărute mîinile tot mai apăsat, apoi, păstrîndu-le într-ale lui, o atrase uşor spre el, mai aproape, din ce în ce mai aproape. Se învîlvoră deodată ; o îmbrăţişă şi începu să-i caute gura. Marynia întoarse capul, astfel că putu să-i sărute doar părul de pe tîmple. O clipă, în semiobscuritatea încăperii, se auzi doar respiraţia lor grăbită, apoi Marynia i se smulse din braţe.

Cîteva minute mai tîrziu, o slujitoare aduse o lampă aprinsă. Venindu-şi în fire, Połaniecki se înfricoşă de propria cutezanţă şi începu să se uite neliniştit în ochii Maryniei. Era sigur că o jignise şi era gata să-i ceară iertare. Observă însă cu uimire că pe faţa ei nu se vedea nici urmă de supărare. Avea ochii plecaţi, obrajii în flăcări şi părul în neorînduială ; se vedea cît de colo că este tulburată şi parcă buimacă. Era cuprinsă de acea spaimă plină de dulceaţă a femeii iubite care, păşind peste noul prag, simte că trebuie să sacrifice ceva, dar care trece peste el şi cedează numai pentru că vrea ; pentru că iubeşte şi pentru că aşa glăsuieşte legea care o încredinţează bărbatului.

La vederea ei, Połaniecki fu copleşit de un sentiment de recunoştinţă. Acum i se părea că o iubeşte pe Marynia

ca odinioară, înainte de a muri Litka. Înțelese că în această clipă nu poate să se arate nici prea delicat și nici prea generos cu ea, așa că îi luă iarăși mîinile, le duse la buze cu dragoste adîncă și spuse :

— Știu că nu sînt vrednic de dumneata, nici vorbă ! Dar Dumnezeu mi-e martor că voi face pentru dumneata tot ce stă în puterile mele.

Marynia se uită la el cu ochii umezi :

— Numai să fii fericit...

— Aș putea să nu fiu alături de dumneata ? Am știut-o din prima clipă, de la Krzemień. Pe urmă, însă, toate s-au năruit. Am crezut că te vei căsători cu Maszko, și ce-am mai suferit !...

— Eu am fost rea și te rog să mă ierți... dragul meu... domn Stach !...

Iar Polaniecki strigă cu înflăcărare :

— Nu mai demult decît astăzi, profesorul mi-a spus că „Marynia e aur curat". Și e adevărat ! Toată lumea o recunoaște ! Nu numai aur, ci o comoară... scumpă !

Ochii ei buni începură iarăși să rîdă spre el :

— Poate că și... foarte grea...

— N-ai nici o grijă ; am destulă putere și voi fi în stare s-o port în brațe. Acum, cel puțin, am pentru ce trăi.

— Și eu, răspunse Marynia.

— Știi că azi am mai fost o dată aici ? După aceea ți-am trimis crizantemele. După bilețul pe care mi l-ai trimis aseară, mi-am spus : e pur și simplu un înger și trebiue să-mi lipsească vreo doagă sau să n-am inimă, ca să mai tărăgănez lucrurile.

— Am fost atît de îngrijorată din cauza acestui duel, atît de nefericită. S-a sfîrșit totul într-adevăr ?

— Ai cuvîntul meu, domnișoară.

Marynia voia să continue cu întrebările, dar sosi și domnul Plawicki ; o clipă îl auziră tușind ușor, în timp ce-și lăsa bastonul și își scotea paltonul în anticameră, apoi deschise ușa și, văzîndu-i singuri, se miră :

— Stați așa, numai voi doi ?

Marynia alergă spre el, îl puse mîinile pe umeri și înălțîndu-și fruntea să i-o sărute, răspunse :

— Ca doi logodnici, papá.

Domnul Pławicki se dădu un pas înapoi și întrebă

— Ce spui ?

— Spun, răspunse privindu-l în ochi liniștită, că domnul Stanisław vrea să mă ia de soție, iar eu sînt foarte fericită...

Polaniecki se apropie, îl îmbrățișă cu putere pe domnul Pławicki și rosti :

— Vreau, într-adevăr, dar numai cu consimțămîntul dumitale, unchiule.

Domnul Pławicki exclamă : „Copilul meu !" și îndreptîndu-se cu pași nesiguri spre canapea, se așeză greoi.

— Îngăduiți-mi... se bîlbîi... emoția... Nu-i nimic, nu vă uitați la mine... Copiii mei !... Dacă mai aveți nevoie, vă binecuvîntez din toată inima...

Și-i binecuvîntă, tulburîndu-se cu totul, fiindcă o iubea într-adevăr pe Marynia. Se poticnea mereu, așa că tinerii auziră numai niște fraze întretăiate sau cuvinte răzlețe, precum : „Un colțișor pe lîngă voi... pentru un bătrîn care a trudit toată viața...", „Singurul copil...", „Orfana..."

Amîndoi se străduiră să-l liniștească și izbutiră atît de bine, încît, după vreo jumătate de oră, domnul Pławicki îl bătu cu palma pe umeri pe Polaniecki și-i zise :

— Bine, pungașule ! Tu te gîndeai la Marynia și eu credeam că...

Își sfîrși fraza la urechea lui Polaniecki, care se făcu roșu de indignare și răspunse :

— Cum poți să-ți închipui așa ceva, unchiule ! Dacă îndrăznea să mi-o spună altcineva...

— Ei, ei ! răspunse Pławicki rîzînd. Pînă nu faci foc, nu iese fum.

În aceeași seară, Marynia, despărțindu-se de Polaniecki, îl întrebă :

— Vreau să te rog un lucru, dar să nu mă refuzi.

— Orice, poruncește !

— Eu m-am gîndit de mult că, dacă va veni clipa mult așteptată, aceea de astăzi, să mergem împreună la Litka.

— Draga, scumpa mea domnișoară ! se bucură Polaniecki.

Iar ea continuă :

— Nu știu ce va spune lumea, dar ce ne pasă nouă de ea, nu-i așa ?

— Firește ! Altă treabă n-avem, decît să ne uităm la gura lumii ! Îți sînt recunoscător din adîncul sufletului pentru această idee. Draga mea domnișoară, draga mea... Marynia.

— Eu am senzația că ea ne vede și se roagă pentru noi.

— Așa-i, Litka este ocrotitoarea noastră.

— Noapte bună !

— Noapte bună !

— Pe mîine.

— Pe mîine, sfîrși Polaniecki sărutîndu-i mîinile. Pe poimîine, în fiecare zi, pînă...

Aici adăugă mai încet :

— Pînă la cununie.

— Așa să fie ! răspunse Marynia.

Tînărul plecă. În minte și în inimă i se învîrteau gînduri, simțăminte și impresii dominate de ideea că se întîmplase ceva foarte important, care-i hotărîse soarta, că timpul reflecțiilor, al ezitărilor și al schimbărilor trecuse; că trebuia să înceapă o viață nouă. Convingerea aceasta îi făcea plăcere, învecinîndu-se cu anume euforie, îndeosebi cînd își amintea cum îi sărutase tîmpla și părul Maryniei. Acel ceva care i se părea că lipsește în sentimentele lui față de Marynia se închirici și pieri cu totul în această amintire, și Polaniecki avu impresia că găsise tot ce-i trebuia pentru ca fericirea lui să fie deplină. „Niciodată n-o să-mi fie prea deajuns !“ se gîndi, și i se păru că așa ceva

e cu neputință. Se mai gîndi la bunătatea Maryniei, la siguranța întemeiată pe sufletul și caracterul ei pe care putea să-și clădească speranțele de viitor. Îi trecu prin minte, de asemenea, că viața lor nu va fi amenințată niciodată de nimic, că ea nu va strivi și nu va risipi nimic în sufletul lui, că va primi tot ce era bun în el și va trăi numai pentru el, nu pentru sine, și meditînd astfel, se întrebă : putea găsi oare altceva mai bun ? Și aproape că se miră de vechile-i îndoieli.

Intuia totuși, în același timp, că ceea ce avea să vină constituie o schimbare atît de uriașă, ceva atît de hotărîtor, încît în ungherele cele mai adînci ale sufletului fu năpădit parcă de un fior de teamă față de fericirea aceea necunoscută.

Dar nu mai stătu în cumpănă : „Nu sînt nici laș și nici nătîng, se gîndi. Trebuie să merg înainte, și voi merge."

Cînd ajunse acasă, privi la Litka și îndată întrezări înainte-i orizonturi luminoase. Se gîndi că poate să aibă copii. Uite așa, un căpșor scump și bălăior... Cu Marynia! La acest gînd, inima începu să-i bată mai repede, și la înflăcărarea simțurilor se adăugă acum o asemenea poftă de viață, cum nu mai cunoscuse de mulți ani. Se simțea aproape pe deplin fericit. Văzînd din întîmplare scrisoarea lui Bukacki, pe care o scosese din buzunar în timp ce se dezbrăca, începu să rîdă atît de tare, încît slujitorul uimit băgă capul pe ușă. Połaniecki avea chef să-i spună că se căsătorește.

Adormi aiba spre dimineață, dar se sculă proaspăt, odihnit și, îmbrăcîndu-se, alergă la birou, ca să-i transmită noutatea lui Bigiel.

Aceasta îl îmbrățișă, apoi începu să cîntărească problema cu încetineala-i obișnuită și, în sfîrșit, conchise :

— Dacă mă gîndesc bine, ăsta-i cel mai înțelept lucru pe care l-ai făcut în viața ta:

După care, arătînd spre biroul ticsit de hîrtii, adăugă :

— Contractele astea trebuie să fie avantajoase, dar al tău este și mai bun.

— Cum, nu-i așa ? se bucură Połaniecki.

— Dau fuga să-i spun și soției, zise Bigiel, pentru că nu mai pot să rezist, iar tu du-te, pleacă de-a binelea.. O să-ți țin eu locul pînă la cununie și în timpul lunii de miere.

— Bine, acceptă Połaniecki. Mă duc să-i fac o vizită lui Maszko, apoi o însoțesc pe Marynia la Litka.

— O merită cu prisosință.

In drum, Połaniecki cumpără iarăși flori, îi spuse comisionarului să-i comunice Maryniei că vine numaidecît și alergă la Maszko.

Îngrijit de doamna Krasławska, tînărul avocat se simțea mult mai bine și-i aștepta sosirea dintr-un moment în altul. Între timp, aflînd noutatea, îi strînse mîna lui Połaniecki tulburat întrucîtva și-i spuse :

— Un lucru e clar : nu știu dacă ea va fi fericită cu tine, dar tu cu ea, sigur.

— Pentru că femeile sînt mai bune decît noi, răspunse Połaniecki. Cred că după cele ce ți s-au întîmplat ție, ești și tu de aceeași părere.

— Recunosc că nici pînă acum nu mi-am revenit din uimire. Sînt și mai bune, și mai enigmatice decît noi. Imaginează-ți...

Maszko se poticni, stînd parcă la îndoială dacă trebuie să continue sau nu.

— Ei ? îl îndemnă Połaniecki.

— Da, tu ești un om discret și mi-ai dat atîtea dovezi de prietenie, încît între noi nu trebuie să mai existe secrete ; imaginează-ți că ieri, după plecarea ta, am primit o anonimă — la noi domnește nobilul obicei de a scrie anonime — în care scrie negru pe alb că papá Krasławski există, trăiește și este sănătos.

— Nu vorbi ! Poate-i numai un zvon.

— Da, dar poate fi și adevărat. Se pare că trăiește în America. Am primit scrisoarea în timp ce doamna Krasła-

wska era aici. Nu i-am spus nimic, dar după o vreme cînd, după ce s-a uitat la portrete, a început să se intereseze de celelalte relații de familie, am întrebat-o și eu, la rîndu-mi, de cînd a rămas văduvă ? Și mi-a răspuns : „Sîntem singure pe lume de nouă ani, dar astea-s întîmplări triste, clipe de care n-aș vrea să vorbesc acum". Bagă de seamă că nu mi-a spus direct cînd a murit soțul ei.

— Și tu ce crezi ?

— Eu cred că dacă papá trăiește, trebuie să fie o figură din acelea despre care nu se discută și, într-adevăr, s-ar putea să fie vorba de „întîmplări triste".

— Ar fi ieșit de mult la iveală.

— Ele au stat peste zece ani în străinătate. Cine știe? De altfel, asta nu-mi schimbă cu nimic intențiile. Dacă domnul Krasławski stă în America și nu vine aici, trebuie să aibă motive bine întemeiate, deci e ca și cînd n-ar exista. Uite că acum încep și eu să cred că domnișoara Krasławska va fi soția mea, întrucît înțeleg că dacă trebuie să păstreze o taină, ea și mama ei vor fi mai puțin pretențioase.

— Iartă-mi curiozitatea, interveni Połaniecki, dar pe mine mă interesează banii mei, și acum și ai domnului Pławicki ; tu ești sigur că ele au bani ?

— Ți-o spun deschis, se pare că au o groază de bani, dar eu mizez pe o carte acoperită. Probabil că au o sumă considerabilă. Bătrîna mi-a spus de cîteva ori că fiica ei n-are nevoie de averea soțului. Am văzut și eu o casă de fier. Trăiesc pe picior mare. Îi cunosc aproape pe toți evreii și ne-evreii din Varșovia care dau bani cu împrumut, și știu că nu datorează nici o para nimănui. Cum știi și tu, au o vilă frumoasă nu departe de cea a lui Bigiel. Nu cred că trăiesc din capital, sînt prea deștepte pentru asta.

— Nu știi totuși o cifră exactă ?

— Am încercat să aflu, dar pe departe. Nefiind prea sigur de relațiile cu ele, n-am putut să insist prea mult. Mi

s-a dat să înțeleg că deocamdată ar fi vreo două sute de mii de ruble, iar mai tîrziu și mai mult.

Polaniecki își luă rămas bun, și în drum spre Marynia se gîndi:

„Există totuși unele lucruri obscure, o taină, deci și unele riscuri. O prefer pe Marynia."

O jumătate de oră mai tîrziu, se îndreptau amîndoi într-o trăsură spre cimitirul unde se afla mormîntul Litkăi. Era o zi prea caldă pentru un început de primăvară, dar noroasă; orașul arăta mohorît și murdar. În cimitir, zăpada care se topea, aluneca pe pămînt de pe morminte, descoperind iarba îngălbenită, pe jumătate putredă. De pe brațele crucilor și de pe crengile desfrunzite ale copacilor cădeau picături mari, pe care palele vîntului cald care sufla la răstimpuri le arunca în fața lui Polaniecki și a Maryniei. Răbufnirile vîntului îi smuceau poalele rochiei, așa că trebuia să le îndrepte mereu. Ajunseră, în sfîrșit, la mormîntul Litkăi.

Și aici totul era ud, alunecos, mohorît, aproape dezgolit de zăpada care se topea. Gîndul că această copilă, atît de ferită cîndva, atît de iubită și de răsfățată, zace acum în umezeala și bezna mormîntului, îl deconcerta pe Polaniecki, nu-i venea să creadă. „Poate că totul e firesc, se gîndi, dar cu moartea nu mă pot împăca." Într-adevăr, ori de cîte ori venea la Litka, se întorcea de la cimitir cu sufletul stăpînit de răzvrătire și protest. Asemenea stare încerca și acum; i se părea de-a dreptul înspăimîntător să o iubească pe Litka și să împace această dragoste cu ideea că, la cîteva picioare mai jos, ea zace acolo, neagră și în descompunere. „N-ar trebui să mai vin aici, își spuse, turbez, îmi pierd capul și mi se prăbușesc toate fundamentele vieții." Se chinuia cumplit, deoarece dacă nu era cu putință să nu se gîndească la moarte, tot atît de absurdă era și încercarea de a născoci ceva, de aceea orice-ți trece prin minte, în măsura în care nu recurgi la credință, este descurajant și plat, superficial și comun. „Pe mine mă inte-

rescază ceva mai mult decît existența în sine, și nu sînt în stare să-mi răspund decît banalități. Totul nu-i decît un cerc vicios !" Și acesta era adevărul. Fiindcă dacă se gîndea, spre exemplu, că la amintirea morții totul piere ca un fum, și simțea că, din nenorocire, așa este, intuia concomitent că mii de oameni au reflectat la această noțiune înaintea lui, dar nici unul n-a aflat în aceste meditații nici curaj, și nici măcar satisfacția pe care ți-o dă descoperirea adevărului. Tot ce putea să-și spună era în același timp îngrozitor și mărunt. Nu-i era greu să priceapă că viața oamenilor, istoria universală, toate filozofiile sînt în realitate o luptă cu moartea ; neostoită, deznădăjduită, cu totul firească și totodată nespus de prostească și fără folos, deoarece era pierdută de la început. Asemenea raționamente nu-i puteau aduce alinarea, ele confirmîndu-i doar existența unui alt cerc vicios. „Dacă singurul scop al tuturor strădaniilor omenești este viața, iar singurul rezultat moartea, nonsensul întrece orice măsură ; nici n-ar putea fi imaginat, dacă n-ar fi acea realitate respingătoare și nemiloasă care transformă ființele vii și iubite în putregai."

De fiecare dată cînd venea la cimitir, Połaniecki se otrăvea cu astfel de gînduri. Astăzi însă nădăjduia că prezența Maryniei avea să-l elibereze de ele, și, cînd colo, se întîmplase tocmai dimpotrivă. Moartea Litkăi, distrugîndu-i încrederea în sensul și finalitatea morală a vieții, submina înăuntrul lui și vechea iubire pentru Marynia, aceea de la început, naivă și izbăvită de îndoieli ; acum deci, cînd se afla cu Marynia lîngă mormîntul Litkăi, cînd moartea aceasta, care începea să se transforme într-o amintire, devenise iarăși ceva aproape palpabil, acțiunea-i nocivă creștea din nou în intensitate. Iarăși avu impresia că întreaga viață, așadar și dragostea, nu-i decît o nebunie, iar eforturile ei ceva cu totul searbăd și meschin. Dacă în afara vieții nu există nici rațiune, nici milă, ce rost mai are să trudești, să iubești, să te căsătorești ?

Numai ca să ai copii, să te legi de ei cu toată puterea sîngelui, iar pe urmă să privești neputincios cum forța aceea oarbă, prostească, revoltătoare și brutală îi strînge de gît și-i ucide, cum ucide lupul mieii ; ca să vii la mormîntul lor și să te gîndești că putrezesc în întuneric și umezeală? Uite, Litka zace acolo în beznă !

Ziua ciudat de mohorîtă adîncea și mai mult amărăciunea acestor reflecții. Uneori, cînd venea aici mai înainte, Polaniecki avea senzația că cimitirul nu era decît o uriașă nimicnicie în care se dizolvă viața, și odată cu ea toate supărările, ceva somnolent și ogoitor. Acum, însă, liniștea dispăruse. Zăpada aluneca de pe trunchiuri și morminte ; printre copacii uzi se cercoveau ciorile. Răbufnirile puternice și neașteptate ale vîntului desprindeau picăturile de pe crengi și le învîrtejeau, alcătuind un vălmășag disperat peste crucile de piatră, nemișcate și indiferente.

Deodată Marynia încetă să se mai roage și rosti cu glas înăbușit, cum se vorbește de obicei la cimitir :

— Acum, sufletul ei trebuie să fie alături de noi.

Polaniecki nu răspunse nimic ; mai înainte se gîndea că el și Marynia sînt două ființe din lumi diferite, iar dacă în ceea ce spune ea exista măcar o fărîmă de adevăr, toate meditațiile lui nu valorau nici cît zăpada asta care se topea. În acest caz, își spuse, există cufundarea în moarte, există cimitire, nu însă și moartea în sine.

Marynia începu să așeze pe mormînt cununițele de imortele, pe care le cumpăraseră la poartă, în timp ce Polaniecki medita, febril, mai degrabă cu ajutorul simțămintelor decît cu cel al gîndurilor :

„În lumea mea nu există răspunsuri la nici o întrebare, sînt numai cercuri vicioase care se rostogolesc în prăpastie".

Rămase uimit la gîndul că dacă modul în care înțelegea moartea Marynia nu izvora din credință, fiind cu totul necunoscut, și dacă s-ar fi găsit un filozof care să-l formu-

leze ca pe o ipoteză, aceasta ar fi fost socotită de-a dreptul genială, întrucît explică totul, dă răspuns la toate, luminează nu numai viața ei și moartea care-i întunecă. Întreaga umanitate, cuprinsă de admirație, ar fi căzut în genunchi înaintea acestui înțelept și a teoriei lui științifice.

Pe de altă parte, simțea și el că între ei era acum și ceva din Litka. Copila se prefăcea în pulbere, dar ceva rămăsese din ea : rămăseseră undele gîndurilor ei, voința și simțămintele ei. Faptul că el se apropiase de Marynia și se logodiseră, că se aflau acum la mormîntul fetiței, că se vor căsători, își vor duce viața împreună și vor avea copii care la rîndul lor aveau să trăiască, să iubească și să se înmulțească, ce reprezentau toate acestea dacă nu o astfel de undă care, emanînd din Litka, putea să se prelungească la infinit, renăscînd mereu în lanțul evenimentelor nemuritoare ? Iar dacă era așa, cum să înțelegi atunci că dintr-o ființă muritoare a ieșit o energie fără sfîrșit, nemuritoare? În simplitatea credinței ei, Marynia găsise răspunsul, dar Polaniecki — nu.

Cu toate acestea, Marynia avea dreptate ; Litka se afla alături de ei. Lui Polaniecki îi trecu prin minte presupunerea vagă, neconturată încă într-o idee precisă, că s-ar putea ca tot ce gîndește omul în timpul vieții, tot ce vrea, tot ce iubește să nu fie decît o materie de o sută de ori mai puțin perceptibilă, de o sută de ori mai subtilă decît eterul, din care apare un fel de ființă astrală, conștientă de sine și veșnică, ori renăscînd la infinit în existențe tot mai subtile, perfecte. Avea impresia că atomii gîndurilor și sentimentelor pot să se adune într-o entitate separată tocmai pentru că, ieșind din același creier sau inimă, se înrudesc între ei și tind unul spre altul, în virtutea aceluiași principiu misterios care adună elementele primare, formînd o entitate fizică. Acum n-avea timp să se gîndească la asta, dar i se părea că întrezărește ceva, că în fața care-i

acoperea ochii apăruse o crăpătură. Putea fi doar o iluzie, dar o simțea pe Litka între ei ; credea că prezența ei numai astfel putea fi înțeleasă.

În acest timp, sosi un convoi de înmormîntare, deoarece în clopotnița din mijlocul cimitirului începu să bată clopotul. Polaniecki îi oferi brațul Maryniei și se îndreptară spre poartă. Pe drum, Marynia gîndindu-se în continuare la Litka, spuse :

— Acum sînt absolut sigură că vom fi fericiți.

Și se strînse mai tare lîngă brațul lui Polaniecki, fiindcă și răbufnirile vîntoasei deveniseră atît de puternice, încît li se împotriveau cu greu. O pală de vînt îi înfășură voalul în jurul gîtului lui Polaniecki. Realitatea își cerea drepturile. Strînse brațul femeii care-l iubea și simți că dragostea, dacă nu este în stare să înfrîngă moartea, cel puțin îl împăca acum cu viața.

După ce urcară în caretă, îi luă mîna Maryniei și nu i-o mai lăsă tot drumul. La răstimpuri, îi revenea încrederea, nădăjduind că această fată dulce și bună va putea să umple acele goluri din simțămintele lui și să reînvie tot ce se pierduse. „Soția mea ! soția mea !“ își repeta în gînd, uitîndu-se la ea, iar ochii ei luminoși, cinstiți îi răspundeau : „A ta !“

Cînd ajunseră acasă, domnul Plawicki nu se întorsese încă din plimbarea dinainte de masă, așa că stătură iarăși singuri. Polaniecki se așeză lîngă Marynia și, fermecat încă de gîndurile care-i trecuseră prin cap în timpul drumului, zise :

— Domnișoară, ai spus că Litka a fost cu noi, și e adevărat ! Totdeauna reveneam vlăguit de la cimitir ; e bine totuși că am fost la ea.

Marynia răspunse :

— E ca și cînd ne-am fi dus să-i cerem binecuvîntarea.

— Trăiesc şi eu aceeaşi impresie, şi, afară de asta, mi se pare că acum sîntem mai apropiaţi decît înainte, uniţi parcă pentru totdeauna.

— Aşa-i, va fi o amintire tristă, dar plăcută.

Tînărul îi luă iarăşi mîna şi rosti :

— Dacă socoteşti că vom fi fericiţi, ce rost mai are să mai amînăm ? Draga mea, şi eu cred că ne va fi bine, împreună ; să nu mai tărăgănăm cununia. Dacă tot trebuie să începem o viaţă nouă, s-o începem mai repede.

— Hotărăşte dumneata. Eu sînt a dumitale cu tot sufletul.

Tînărul o atrase iarăşi spre el, ca în ziua precedentă, şi începu să-i caute gura, iar ea, fie gîndindu-se că drepturile lui sînt astăzi mai mari, fie la îndemnul simţurilor care se trezeau, nu mai întoarse capul, ci, mijindu-şi ochii, îi oferi singură buzele însetate parcă mai de mult.

VIII

Pentru Połaniecki, începu acum perioada dinaintea cununiei, încărcată de alergătură şi pregătiri de tot felul. E drept, avea locuinţa aranjată mai înainte de a o cunoaşte pe Marynia. Pe vremea aceea cînd Bukacki îl luase în rîs din cauza acestei locuinţe, în care vedea dorinţa fierbinte a proprietarului de a se căsători, Połaniecki nu negase :

— Aşa este, îi spusese. Îmi dă mîna şi pot să mi-o permit ; în acest fel am impresia că întreprind ceva în acest sens şi intenţiile mele încep să capete realitate.

Bukacki considerase că e o prevedere vrednică de toată lauda, apoi îşi exprimase uimirea că un om atît de grijuliu cu viitorul lui nu arvunește de la bun început o moaşă şi o dădacă. Cîteodată, discuţiile se sfîrşeau cu certuri. Întrucît Połaniecki se supăra cînd cineva pretindea că el nu cîntăreşte lucrurile cu luciditate. Bukacki susţinea însă că e vorba de un romantism superficial, demn de un creier

de păsărică, atunci cînd cineva începe cu pregătirea cuibului poetic. Unul afirma că nu există nimic mai înțelept decît să-ți pregătești colivia, dacă vrei să faci rost de pasăre ; celălalt răspundea că dacă nu ți-ai ales păsăruica și prinderea ei este nesigură, nu faci altceva decît să-ți înșeli propria dorință. Se sfîrșea cu aluzii la picioarele subțiri ale lui Bukacki, care făceau imposibilă urmărirea oricărui fel de păsăruică, fie și fără aripi. Atunci Bukacki se afla într-o dispoziție sărbătorească.

Acum însă, cînd colivia era gata și pasărea nu numai că era prinsă, dar și binevoitoare, mai avea atîtea de făcut, încît Połaniecki se mira uneori că un eveniment atît de simplu prin natura lui, precum căsătoria, devenise atît de complicat în societățile civilizate. I se părea că dacă nimeni n-are dreptul să cerceteze latura morală a matrimoniului, întrucît reprezenta un act de liberă opțiune, aspectele formale trebuiau și ele să fie mai puțin respectate.

Gîndea astfel mai întîi pentru că nu era legiuitor, în al doilea rînd, pentru că era un om iute, pe care-l scotea din sărite necesitatea de a face rost de tot felul de „hîrtii", iar în al treilea, pentru că, odată hotărît să se însoare, încetase să mai despice firul în patru și voia să-și realizeze decizia ca un om de acțiune. Uneori se simțea mîndru cînd se compara cu unul ca Płoszowski, de pildă, a cărui istorie circula din gură în gură, înainte de a fi cunoscută din jurnalul lui. „Totuși eu sînt alt aluat", își spunea Połaniecki cu anume mulțumire. De asemenea, erau momente în care, cînd amintea silueta lui Płoszowski, profilul lui nobil și delicat, puternic conturat totodată, cultura lui, finețea și suplețea intelectuală, acel dor nemaiauzit de a-și apropia oamenii, femeile îndeosebi, Połaniecki recunoștea totuși că el reprezintă un tip mai puțin distins, mai puțin rafinat, în genere, un om cioplit dintr-un material mai aspru. Își răspndea într-adevăr că în condițiile de viață și de rezistență pe care aceasta le implică, este de-a drep-

tul primejdios să fii filigranat excesiv, atît spiritual cît și fizic. El, Połaniecki, socotea că are o mai mare capacitate de a se plia pe reliefurile vieții. „În definitiv, își spunea, eu pot fi folositor, pe cînd el n-ar fi bun decît să-l așezi pe etajera socială cu bibelouri. Eu sînt în stare să-mi cîștig pîinea, în vreme ce el nu putea decît să modeleze cocoloașe din lipia gata făcută. Eu știu, și încă bine, să vopsesc percaluri, el știa să coloreze doar obrajii femeilor. Cîtă deosebire între noi în atitudinea față de femeie ! Omul acesta își introspecta tot timpul propria viață și pe a femeii iubite, pierzîndu-se astfel pe sine și pe ea, neputînd să-și depășească îndoielile și să-și răspundă dacă o iubea destul; am și eu îndoielile mele, nu sînt sigur dacă iubirea mea este deplină, dar mă căsătoresc cu aleasa inimii și aș fi un nătîng, nu un bărbat, dacă m-aș teme dinainte de viitor și n-aș fi în stare să storc din ea într-un mod foarte simplu atîta bine și fericire cît se poate."

Aici Połaniecki, deși renunțase la analiză, începu să disece lucrurile ; e drept, investigația nu-l privea pe el, ci pe Marynia. Își îngăduia s-o facă, fiindcă era convins dinainte că rezultatele vor fi pozitive. Atîta lucru înțelegea și el : că, în viitorul a doi oameni, bunăvoința uneia dintre părți nu ajunge și nu înseamnă nimic în cazul că lipsește de cealaltă parte. Dar era sigur că luînd-o pe Marynia, nu ia o inimă uscată. Nu numai că Marynia se născuse cu o fire dreaptă, dar de mică venise în contact cu munca și condițiile care-i impuneau să uite de ea și să se gîndească la alții. Afară de asta, stăruia asupra ei, ca o binecuvîntare de dincolo de mormînt, amintirea mamei, ale cărei liniște, simplitate și corectitudine, ca și viața încărcată de mîhniri, erau pomenite cu respect prin împrejurimile Krzemień-ului. Połaniecki știa asta și era convins că inima și caracterul Maryniei erau temelii trainice pe care putea să se clădească liniștit căsnicia. Cîteodată îi veneau în minte cuvintele unei cunoscute și prietene a

mamei lui, care, întrebată dacă o îngrijorează mai mult viitorul fiilor decît al fiicelor, a răspuns : „Nu mă îngrijorează decît băieții, deoarece fetele mele nu pot fi, în cel mai rău caz, decît nefericite". Adevărat, băieții sînt crescuți de școală și de lume care pot face din ei niște netrebnici : fetele, care învață de acasă să fie virtuoase, „nu pot fi, în cel mai rău caz, decît nefericite". Polaniecki înțelese că așa se întîmpla și cu Marynia. De aceea, analiza lui semăna mai degrabă cu examinarea de către bijutier a propriilor giuvaieruri, decît cu metoda unui învățat care vrea să ajungă la concluzii necunoscute și imprevizibile.

Cu toate acestea, se certă odată rău de tot cu Marynia, din cauza scrisorii lui Waskowski, pe care Polaniecki o primi de la Roma la cîteva săptămîni după plecarea profesorului, și pe care i-o citi în întregime Maryniei. Scrisoarea suna după cum urmează :

„Dragul meu. Stau pe via Tritone, Pension Française. Treci pe la locuința mea din Varșovia : vezi dacă Snopczyński veghează cum trebuie asupra micuților mei și dacă vietățile sfîntului Francesco au destulă apă și semințe. La primăvară, trebuie să deschidă ferestrele și coliviile ; să rămînă cine vrea, cine nu, să zboare afară. Mititeii din neamul lui *homo sapiens* trebuie să fie bine hrăniți, fiindcă am lăsat destui bani pentru asta : cît mai puțină dăscăleală, și dragoste cît se poate. Snopczyński este un om bun, dar melancolic. El zice că din cauza zăpezilor. Cînd îl apucă «amocul», cum îi spune el, privește săptămîni întregi la propriile ghetre și tace, iar cu copilașii trebuie să vorbești mereu, ca să capete încredere. Asta-i tot în legătură cu Varșovia.

Lucrarea vieții mele, despre care ți-am vorbit, o tipăresc aici în franțuzește, la tipografia ziarului *L'Italie*. Cam rîd ei de franceza mea și de mine, dar m-am obișnuit. A venit și Bukacki aici. E un băiețoi bun și drag, s-a țicnit

de tot și zice că-și tîrăște un picior, dar eu n-am băgat de seamă. El ține foarte mult la tine și la Marynia, la drept vorbind, la toată lumea, cu toate că el neagă. În schimb, cînd începe să trăncănească, îți vine să-ți astupi urechile. Să vă binecuvînteze Dumnezeu, dragă băiete, și pe tine și pe Marynia ta. Aș vrea să vin la nunta voastră, dar nu știu dacă pînă la Paște îmi voi termina lucrarea ; așa că, pînă atunci, ascultă ce-ți spun și află că numai pentru asta îți scriu această scrisoare. Să nu crezi că bătrînul vorbește ca să se afle în treabă ; știi doar că am fost dascăl și am renunțat la această ocupație numai după ce l-am moștenit pe fratele meu, așadar am trăit și am văzut multe. Dac-o să aveți copii, nu-i chinui prea mult cu învățătura, lasă-i să crească în voia lui Dumnezeu. M-aș putea mulțumi cu atît, dar ție îți plac cifrele, așa că îți dau cifre. Un copil mic muncește tot atîtea ore cît muncește un adult funcționar, cu deosebirea că cel din urmă mai stă și la taifas cu colegii lui de birou în timpul serviciului sau fumează ; copilul, în schimb, trebuie să-și încordeze atenția încontinuu, pentru că altfel pierde firul și nu mai înțelege ce i se spune. Cînd se termină programul, funcționarul se duce acasă, dar copilul trebuie să se pregătească pentru ziua următoare, lucru pe care unul capabil îl face în patru ore, iar unul mai puțin înzestrat, în șase. Pune la socoteală că cei mai săraci mai meditează pe alții mai bogați, așa că în total se adună douăsprezece ore. Douăsprezece ore de muncă pentru un copil !... Îți dai seama, dragul meu! Înțelegi ce caractere bolnave, anormale, înclinate spre cele mai sălbatice manii, deformate și îndărătnice pot să crească în aceste condiții ? Înțelegi că presărăm cimitirele cu copiii noștri, înțelegi de ce ideile cele mai îngrozitoare își găsesc aderenți ? Munca adulților în fabrici se limitează, dar despre asta filantropii tac mîlc. Or, tocmai aici sînt foarte multe de făcut, merite pe de-a gata, asta-i slava și sfințenia viitoare ! Pe-ai tăi să nu-i mai torturezi cu învă-

ţătura, te rog eu ! O rog şi pe Marynia, să-mi făgăduiţi amîndoi. Eu nu vorbesc degeaba, cum zice Bukacki cîteodată, pentru că vorbesc din suflet, şi asta-i cea mai mare reformă pe care o aşteaptă veacurile viitoare, cea mai importantă după venirea lui Cristos pe lume. Acum cîteva zile, mi s-a întîmplat un lucru ciudat la Perugia, dar despre asta am să-ţi povestesc altădată ; acum vă îmbrăţişez pe amîndoi".

Marynia ascultă scrisoarea asemenea acelui Snopczyński despre care amintea profesorul, adică privindu-şi vîrfurile pantofilor. Połaniecki însă, începu să rîdă şi întrebă :

— Ai mai auzit una ca asta, domnişoară ? Nunta noastră e încă departe, iar profesorul plînge de mila copiilor şi le ia apărarea. Asta aduce întrucîtva cu povestea locuinţei mele.

Iar după o clipă adăugă :

— Firește, e vina mea că i-am făcut tot felul de promisiuni.

Şi aplecîndu-se, ca să-i întîlnească privirile Maryniei, o întrebă din nou :

— Ce zici de scrisoarea asta ?

Întrebarea cădea într-un moment nepotrivit, cînd Połaniecki nu era el însuşi şi nu se purta după cum îi era firea. Avea mai degrabă un caracter aspru, dar nu grosolan, capabil uneori de reacţii de-a dreptul feminine. De astă dată însă era ceva pur şi simplu brutal în privirile şi întrebarea pe care i-o punea unei fete cu fire de mimoză, ca Marynia. Ştia şi ea că, după căsătorie, urmează copiii, dar şi-i închipuia ca pe ceva nedefinit, despre care nu se vorbeşte, iar dacă totuşi se vorbeşte, apoi asta se face numai prin aluzii delicate, sau în clipe de adîncă emoţie, cu inima bătînd, cu gura iubită la ureche, într-o dispoziţie aproape solemnă, ca despre ceva *sanctissimum* ce aparţine

viitorului comun. Așa că tonul nepăsător cu care o întrebă Połaniecki o duru și o revoltă. Fără să vrea, își spuse în gînd : „Cum de nu înțelege ?“ Și, la rîndu-i, reacționă ea împotriva naturii ei, întrucît, așa cum se întîmplă adesea firilor timide în situații penibile, se prefăcu mai supărată decît era într-adevăr.

— Domnule, n-ar trebui să te porți așa cu mine ! exclamă contrariată. Nu trebuie să-mi vorbești așa !

Połaniecki continuă să rîdă, prefăcîndu-se vesel.

— De ce te superi, domnișoară ? întrebă.

— Pentru că nu te porți cum trebuie.

— Nu înțeleg, despre ce e vorba ?

— Cu atît mai rău.

Rîsul îi pieri de pe buze, chipul i se întunecă de mînie și începu să vorbească repede, ca un om care, brusc, nu mai ține cont de ce spune :

— S-ar putea să fiu un prost, dar știu și eu ce înseamnă bunătatea. Așa, viața devine imposibilă. Cine face din țînțar armăsar n-are decît să tragă ponoasele, și pentru că văd că prezența mea nu e dorită, plec.

Luîndu-și pălăria, se înclină și plecă. Marynia nu încercă să-l rețină. O vreme, jignirea și supărarea înăbușiră în sufletul ei celelalte simțăminte, apoi rămase ca trăsnită. Gîndurile i se învălmășiră asemenea unui stol de păsări speriate ; nu mai putu să-și spună decît ceva ce nu realiza : „Gata, nu se mai întoarce !“ În acest fel se prăbușea peste ea întreaga clădire care se înălța atît de promițător. Golul, părăsirea, viața fără rost, chinuitoare, inima amorțită — iată tot ce-i mai rămînea. Și era atît de aproape de fericire !... Totul se petrecuse dintr-o dată, era ceva atît de neînțeles, încît nu-și mai dădea seama ce se întîmplă. Se apropie de birou și începu aproape instinctiv să pună ordine în hîrtii, cu o grabă ciudată, de parcă aranjarea lor ar fi putut schimba într-un fel lucrurile. Apoi privi la fotografia Litkăi și se așeză, ascunzîndu-și

ochii și tîmplele în palme. Într-un tîrziu, se gîndi totuși că voința Litkăi trebuie să fie mai puternică decît voința lor. și în suflet îi înflori o fărîmă de speranță. Începu să se plimbe prin încăpere și să reconstituie tot ce se întîmplase. Și-l aminti pe Połaniecki nu numai cum fusese cu o clipă înainte, ci mai de mult, cu două, trei zile, cu o săptămînă în urmă. Părerea de rău era acum mai mare decît supărarea și se adîncea tot mai mult odată cu dragostea pentru Połaniecki. După o vreme, începu să-și spună că nu-i era îngăduit să se înfurie, că datoria ei era să-l ia pe Połaniecki și să-l iubească, așa cum era, nu să-i pretindă să se potrivească felului ei de a gîndi. „E un om din carne și oase, nu o păpușă", repetă de cîteva ori. Un sentiment de vină punea tot mai mult stăpînire pe ea și regreta. Blîndă din fire și înclinată spre iubire, inima începea să lupte cu rațiunea lucidă pe care o avea neîndoielnic și care zadarnic încerca s-o convingă acum că dreptatea nu era de partea lui Połaniecki ; nici măcar nu-i spusese ceva ireparabil. Se gîndi : „Dacă are cît de cît o inimă bună, se va întoarce", dar în același timp se temea de amorul propriu al bărbaților în general și al lui Połaniecki îndeosebi, deoarece era prea inteligentă ca să nu bage de seamă că el avea mare grijă să treacă drept un om inflexibil. Dar observațiile de acest fel, pe care o inimă potrivnică le-ar fi făcut numai în defavoarea lui, o înduioșară și mai mult.

O jumătate de oră mai tîrziu, era convinsă pînă în adîncul sufletului că vina este numai a ei și că „l-a chinuit atîta în viață", încît acum trebuie să cedeze, adică să-i întindă ea o mînă întîi și să ierte totul. Asta însemna în înțelegerea ei să-i scrie cîteva cuvinte de împăcare. „A suferit atîta din cauza proprietății de la Krzemień, încît i se cuvine." Era gata să-i plîngă de milă. Pe de altă parte, se aștepta ca omul acesta urîcios și nesuferit să aprecieze cît o costă pe ea să-i scrie și va veni încă în această seară.

I se părea că nu-i va fi deloc greu să aştearnă pe hîrtie cîteva cuvinte care, pornite din inimă, să ajungă la inimă. Dar nu era aşa ! Dimpotrivă ! Scrisoarea n-are ochi care să se umple de lacrimi, n-are o faţă care să zîmbească în acelaşi timp cu tristeţe şi dulceaţă, n-are glas care să tremure şi nici mîini care să se întindă. O scrisoare poţi s-o citeşti şi s-o înţelegi cum vrei, pentru că reprezintă doar nişte litere negre pe hîrtia indiferentă ca moartea.

Marynia tocmai rupea a treia filă, cînd faţa încreţită ca un măr copt a domnului Pławicki, cu mustăcioara proaspăt cănită, apăru în uşa întredeschisă.

— Połaniecki nu-i aici ? întrebă.

— Nu, papá.

— Nu ştii, mai vine ?

— Nu ştiu, papá, răspunse oftînd.

— Copila mea, dacă vine, spune-i că mă întorc peste cel mult o oră şi vreau să discut ceva cu el.

„Of, şi eu vreau să vorbesc cu el", se gîndi Marynia. Şi rupînd a treia filă, o luă pe a patra şi începu să reflecteze : să întoarcă totul în glumă, sau pur şi simplu să-i ceară iertare ? Era foarte posibil ca gluma să nu-i placă, pe cînd a-i cere iertare era ceva mai cald, numai că era atît de greu ! Dacă el nu se repezea să plece, era destul să-i întindă mîna, dar plecase ca din puşcă, răutăciosul ăsta atît de iubit...

Şi ridicîndu-şi privirile, începu să-şi trudească de zor căpşorul întunecat, cînd deodată în anticameră se auzi clopoţelul. Maryniei începu să-i bată inima ca un ciocan, iar prin minte îi fulgerară întrebările :

„El e ? sau nu e el ?"

Uşa se deschise şi... era el.

Intră ca un lup, cu capul plecat, faţa posomorîtă şi se vede foarte nesigur de primirea care i se va face. La vederea lui, Marynia zvîcni cu inima bătînd să-i spargă pieptul, cu privirea strălucită, fericită, bucuroasă că se întorsese, şi, apropiindu-se de el, îi puse mîinile pe umeri

— Ce bun ești și cumsecade ! începu să-i spună. Știi că tocmai voiam să-ți scriu ?

Polaniecki tăcu un răstimp, sărutîndu-i mîinile, apoi recunoscu :

— Ar trebui să mă dai pe ușă afară, domnișoară.

Și, înflăcărat de recunoștință, o strînse la piept, începu să-i sărute gura, ochii, tîmplele și părul care i se desprinsese în îmbrățișare. În asemenea clipe avea impresia că nu-i mai trebuie nimic ca să trăiască o iubire mare, deplină. În cele din urmă îi dădu drumul și continuă :

— Ești prea bună. Deși e mai bine așa, fiindcă faci ce vrei cu mine. Am venit doar să-ți cer iertare, atît... Mi-am venit în fire numaidecît... M-am dojenit ca un măgar ce sînt și nu pot să-ți spun cît mi-a părut de rău. Am întîrziat pe stradă, gîndind că am să-ți văd fața la fereastră și am să-mi dau seama dacă pot să mă întorc. Pe urmă, n-am mai putut rezista și am venit...

— Eu te rog să mă ierți, e vina mea. Uite hîrtiile rupte... am tot încercat să-ți scriu.

El însă îi devora din priviri părul pe care și-l prindea în grabă. Cu fața îmbujorată, pe care se citea bucuria, și ochii rîzînd de fericire, îi părea mai frumoasă ca oricînd și atît de dorită, ca niciodată.

Marynia observă că se uită la părul ei și tulburarea se luptă în ea cu cochetăria feminină. Își prindea înadins cosița cu stîngăcie, ca să-i acopere umerii în valuri, spunîndu-i totodată :

— Nu te mai uita la mine, că mă duc dincolo.

— Bine, dar asta-i comoara mea, răspunse Polaniecki, n-am mai văzut așa ceva în viața mea.

Și iarăși își întinse brațele spre ea, însă Marynia începu să se ferească.

— Nu e voie, fii cuminte, domnule ! repetă. Și așa mi-e destul de rușine. Ar trebui să mă duc dincolo.

Treptat, părul își reluă aspectul dinainte, după care se așezară amîndoi și începură să discute liniștiți ochi în ochi.

— Voiai într-adevăr să-mi scrii, domnișoară ? într Polaniecki.

— Uite foile rupte.

— Ți-o spun cu toată sinceritatea, ești prea bună.

Înălțîndu-și ochii și ațintind polița agățată deasu biroului, Marynia răspunse :

— Pentru că a fost vina mea. Da ! numai a mea !

Socotind pesemne că nu este suficient de mărinimoa adăugă după un răstimp, roșind pînă în vîrful urechil și coborîndu-și privirile :

— Și totuși profesorul Waskowski are dreptate în ce ce scrie despre... învățătură.

Polaniecki se simți îndemnat să îngenuncbe și s sărute picioarele. Farmecul și bunătatea ei nu numai că dezarmau, dar îl cucereau cu totul.

— Sînt pierdut fără scăpare ! exclamă, continuîndu parcă un gînd neexprimat în cuvinte. Domnișoară, vei fa cu mine tot ce-ți poftește inimioara.

Marynia începu să scuture veselă din cap.

— Ei, nu se știe ! Eu sînt atît de fricoasă !

— Dumneata fricoasă ? Hai să-ți spun o anecdotă : Belgia, am cunoscut două domnișoare Wauters, care alegeseră drept favorit un pisoi ; o vietate blîndă și. cr deai, bună de pus pe rană. La un moment dat, una dint ele a căpătat în dar un iepure îmblînzit. Și ce crezi ! D frica lui, pisoiul sta numai pe dulapuri și pe sobă. Odat domnișoarele Wauters au plecat la plimbare și deodat și-au adus aminte că pisoiul a rămas la un loc cu iepure „Oare Matou n-o să-i facă vreun rău iepurelui ? — Ma tou ? păi el moare de frica lui !" Și și-au continuat plim barea. S-au înapoiat peste vreo oră și... n-o să ghicești c s-a întîmplat ! Din iepure mai rămăseseră numai urechil Este exact ce fac femeile cu noi. Chipurile vă temeți, d pînă la urmă, rămîn numai urechile din noi !

Polaniecki începu să rîdă, iar Marynia îi urmă exemplul. Apoi tînărul adăugă :

— Știu că și din mine nu vor rămîne decît urechile.

Spunea un neadevăr, deoarece avea sentimentul că nu se va întîmpla așa. Marynia se gîndi un timp, apoi răspunse :

— Nu. Eu n-am firea asta.

— Cu atît mai bine, se bucură Polaniecki, fiindcă iată concluzia pe care o trag eu din observațiile mele de viață : un egoism mai puternic îl subjugă totdeauna pe cel mai slab.

— Sau o iubire mai mare cedează alteia mai mici, propuse Marynia.

— Rezultatul este același. În ce mă privește, recunosc că aș vrea să țin din scurt un zdrahon de femeie, Polaniecki își desfăcu degetele, apoi le strînse în pumn, dar ce să mă fac cu un porumbel ca dumneata ? Cu dumneata cred că va trebui să lupt ca să nu renunți la prea multe în favoarea altuia. Așa ți-e firea, și eu știu pe cine iau. În definitiv, o spune toată lumea, și pînă și unul ca Maszko, care nu e nici pe departe un Solomon, mi-a zis odată : „Ea poate fi nefericită cu tine, tu însă niciodată cu ea !“ Și avea dreptate. Sînt curios cum se va purta Maszko cu soția lui. Este un om destul de aspru.

— E îndrăgostit rău ?

— Nu chiar așa cum era acum cîtăva vreme, cînd ai cam cochetat cu el.

— Pentru că el n-a fost atît de urîcios ca „domnul Stach“.

— Va fi o căsnicie ciudată. Ea nu este urîtă, deși este totdeauna palidă și are ochii roșii. Maszko însă se căsătorește pentru avere. A crezut că ea nu-l iubește, și cînd s-a întîmplat scandalul cu Gątowski, și ăsta cavaler ! era sigur că mama și fiica vor profita de ocazie și vor rupe relațiile cu el. S-a întîmplat însă din contră, și imaginează-ți, domnișoară, că Maszko este iarăși îngrijorat că treaba

merge prea bine... I se pare suspect. E ceva de neînțeles, fiindcă se crede că există totuși și domnul Krasławski... Dumnezeu știe !... Totul pare fără noimă. Oricum, nu poate fi vorba de fericire, cel puțin așa cum mi-o închipui eu.

— Și dumneata cum ți-o închipui ? întrebă Marynia.

— Eu cred că fericirea poate exista numai atunci cînd te căsătorești cu o femeie sigură, ca dumneata, și vezi limpede viitorul.

— Eu cred că fericirea constă în a fi iubită, dar nu numai atît.

— Ce-ar mai fi ?

— Să meriți să fii iubită și să...

O vreme, domnișoara Marynia nu-și găsi cuvintele; într-un tîrziu, rosti totuși :

— Să ai încredere în bărbatul pe care ți l-ai ales... și să muncești cot la cot cu el.

IX

Połaniecki nu se înșela. Lui Maszko îi mergea totul atît de bine, doamna și domnișoara Krasławski se purtau atît de *comme il faut*, încît era din ce în ce mai neliniștit. Uneori rîdea și el de îngrijorarea lui, iar pentru că față de Połaniecki nu mai avea nici un secret de la o vreme, într-una din zile îi spuse cu cinism :

— Dragul meu, sînt pur și simplu niște îngeri, iar mie mi se face părul măciucă, fiindcă trebuie să fie ceva la mijloc.

— Mai bine mulțumește-i lui Dumnezeu !

— Sînt prea ideale, n-au nici un defect, nici o vanitate. Ieri, de pildă, le-am dat de înțeles că sînt avocat numai pentru că, după părerea mea, tinerii din familiile mai bune trebuie să se apuce de ceva, să reprezinte și ei ceva. Ghicește ce mi-au răspuns. Că avocatura este o ocupație tot

atît de bună ca oricare alta, iar pentru ele orice muncă este bună și numai cei leneși se pot rușina să muncească. M-au bombardat cu atîtea banalități, încît îmi venea să le răspund cu vreo maximă din modelele caligrafice! „Onoarea este asemenea unei stînci prăpăstioase" sau ceva de acest fel! Połaniecki, îți spun eu, e ceva la mijloc. Am crezut că e vorba de papá, dar nu-i așa. Am știri despre el, stă la Bordeaux, unde se numește Mr. de Langlais, și își are propriul cuib familial, nu chiar legal, dar plin de copii pe care îi întreține din pensia primită de la doamna Krasławska.

— Și ce-ți pasă ție?

— Nu-mi pasă cîtuși de puțin.

— Dacă-i așa, sînt niște femei nenorocite, asta-i.

— Da, dar veniturile lor sînt pe măsura nenorocirii? Nu uita că eu am greutăți mari. În plus, vezi tu, dacă sînt într-adevăr femeile care par și pe deasupra și bogate, sînt dispus să mă îndrăgostesc, și asta poate fi o nebunie; dacă se arată că nu au nimic sau prea puțin, sînt de asemenea gata să mă îndrăgostesc și nebunia e și mai mare. A început să-mi placă.

— Nu, va fi oricum singurul lucru înțelept în această situație. Tu, Maszko, mai gîndește-te, totuși, la tine și puțin la mine și la domnul Pławicka. Știi că în asemenea împrejurări, eu n-am obiceiul să fiu slab, iar termenul se apropie.

— Dispun încă de creditul meu. În ultimă instanță, voi aveți ipoteca asupra proprietății de la Krzemień. Peste cîteva zile, va avea loc la doamna Krasławska seara de logodnă, după care nădăjduiesc că voi afla ceva mai sigur.

Maszko începu să monologheze.

— E de neconceput totuși că un om pozitiv ca mine să rătăcească parcă prin hățișul unei păduri. Pe de altă parte, nici măcar printre oamenii foarte bine informați nu există

nimeni care să se îndoiască de averea doamnei Krasławska. Amîndouă au un suflet atît de nobil ! ! !...

— Probabil că temerile tale sînt de prisos, îl întrerupse Połaniecki, pierzîndu-şi răbdarea. Tu însă, dragul meu, nu eşti deloc un om pozitiv, fiindcă ai pozat întotdeauna şi pozezi şi acum, în loc să te gîndeşti la ceea ce îţi asigură o bucată de pîine.

Cîteva zile mai tîrziu, avu loc într-adevăr logodna lui Maszko, la care se duse şi Marynia, deoarece doamna Krasławska ţinea la domnul Pławicki şi, cunoscîndu-i legăturile de rudenie, nu-l evita, cum făcea cu familia Bigiel. Maszko îşi invitase toţi cunoscuţii cu nume răsunătoare şi cărare la mijlocul capului, cei mai mulţi foarte tineri şi, mai ales, nu prea inteligenţi. Se aflau printre ei cei cinci fraţi Wyż, care se numeau Mizio, Kizio, Bizio, Breloczek şi Tatuś. Erau prorecliţi cei cinci fraţi adormiţi, întrucît simţind impulsurile vieţii exclusiv în picioare, se însufleţeau numai în timpul carnavalului, pentru a amorţi cu totul, cel puţin intelectual, cît ţinea postul. Bukacki îi iubea şi se amuza pe seama lor. Mai era şi baronul Kot care, auzind odată de la cineva despre un străvechi Kot din Dębno, completa întotdeauna cînd era prezentat : „din Dębno", şi care la tot ce i se spunea, răspundea invariabil : *Quelle drôle d'histoire !* [1] Maszko era cu toţi la *per tu*, deşi îi trata cu oarecare dispreţ, ca şi pe Kopowski, un tînăr cu un cap ideal, minunat, şi ochi pe cît de frumoşi, pe atît de lipsiţi de expresie. Categoria prietenilor mai rezonabili era reprezentată de Połaniecki şi Kresowski. Doamna Krasławska invitase şi ea zece-cincisprezece doamne cu fiicele lor, în jurul cărora se învîrteau nepăsători şi flegmatici fraţii Wyż ; inimioarele feciorelnice ale domnişoarelor îşi înteţeau totuşi bătaia la apropierea lui Kopowski, acordînd mai puţină atenţie asemănării lui spirituale cu Hamlet, care consta în aceea că, dacă nu el, creierul lui ar

[1] Ce poveste amuzantă ! (Fr.)

fi încăput „într-o coajă de nucă". Cîteva chelii respectabile completau salonul.

Îmbrăcată în alb, domnişoara Kraslawska, deşi cu ochii roşii, arăta foarte atrăgătoare. Răspîndea în jur un farmec cu adevărat feminin, o linişte neînţeleasă, aproape somnolentă. Amintea puţin de figurile lui Perugino [1]. La răstimpuri, se înviora asemenea unei lămpi de alabastru, în care se aprinde brusc lumina, pentru a se stinge îndată nu fără anume farmec. Îmbrăcată într-o rochie albă, vaporoasă, părea mai frumoasă ca de obicei. Uitîndu-se la ea, Połaniecki se gîndi că e posibil să aibă o inimă şi o minte destul de aride, dar poate fi o soţie cumsecade, îndeosebi pentru Maszko care, în fond, preţuia înainte de toate bunacuviinţă de salon. Căsnicia lor se anunţa asemenea unei zile palide şi reci, în care nu dogoreşte soarele, dar nici nu există pericol de furtună. Acum şedeau împreună la un capăt al salonului, nu prea aproape, dar nici prea departe de ceilalţi invitaţi ; arătau însufleţiţi atît cît se cuvenea, nici mai mult nici mai puţin ; în comportarea lui se vedea atîta dragoste, cît trebuia ; era preocupat să pară în primul rînd un logodnic *corect*, iar ea îi răspundea cu aceeaşi monedă. Îşi zîmbeau cu prietenie ; el vorbea mai mult, ca viitor îndrumător şi cap al casei, iar cîteodată se priveau în ochi, într-un cuvînt, alcătuiau cea mai corectă şi exemplară pereche de logodnici care se putea imagina în lumea bună. „Eu n-aş rezista", îşi spuse Połaniecki. Şi îşi aduse aminte deodată că în timp ce ea stă aici albă şi calmă, zîmbind convenţional, medicul acela, care nu-şi putuse „rupe sufletul de ea", putrezeşte undeva între tropice, la fel de liniştit în pămînt, uitat, ca şi cînd n-ar fi existat niciodată. Şi-l cuprinse furia. Inima domnişoarei Kraslawska nu numai că-i stîrnea disprețul, dar

[1] *Pietro Vannucci*, zis *Perugino* (1445—1523), pictor italian. ale cărui compoziţii, simetric echilibrate, se caracterizează prin delicateţea sentimentelor şi suavitatea coloritului.

liniștea ei i se părea de prost-gust, o amorțeală a sufletului, cîndva la modă, pe care poeții de atunci o condamnau vehement, văzînd în ea ceva demonic, dar care cu vremea se banalizase și devenise totuna cu nimicnicia morală și prostia. „Este în primul rînd o gîscă, și încă o gîscă fără inimă", se gîndi Połaniecki. Acuma înțelese atît de bine îngrijorarea pe care i-o pricinuia lui Maszko purtarea lor fără pată, încît îl considera pe tînărul avocat o minte pătrunzătoare și abilă.

Apoi începu să-și compare propria logodnică, pe Marynia, cu domnișoara Krasławska și își spuse cu mare mulțumire : „Marynia e cu totul altceva". Simțea că-și odihnește sufletul, cînd se uita la ea. În vreme ce logodnica lui Maszko îi părea o plantă artificială, crescută sub sticlă, lipsită de adierile sănătoase ale aerului, a lui împrăștia în jur viață și căldură ; cu toate acestea, alăturarea era în favoarea Maryniei și în ceea ce privește bunele maniere, Połaniecki nu disprețuia cu totul așa-zisa „distincție", înțelegînd că dacă nu totdeauna, de multe ori ea exprimă și un anume rafinament spiritual, mai ales la femei. Privind acum cînd la una, cînd la cealaltă, ajunse la concluzia că finețea aceea care la domnișoara Krasławska era ceva însușit și stînjenitor, la Marynia era înnăscută. La cea dintîi nu era decît un veșmînt exterior, pe cînd în cazul domnișoarei Pławicka constituia sufletul și parcă trăsătura distinctivă a speciei înnobilate de îndelungate secole de cultură. Împrumutînd din spusele lui Bukacki atît cît trebuia, adică ceea ce era adevărat, Połaniecki își aduse aminte că ciudatul prieten repetase nu o dată că femeile, indiferent de proveniența lor, se împart în patriciene, cu o cultură, principii și nevoi spirituale intrate în sînge, și parvenite, care le poartă ca pe o mantilă, numai față de musafiri. Uitîndu-se la profilul nobil al Maryniei, Połaniecki se gîndi acum, cu infatuarea mic-burghezului care se căsătorește cu o prințesă, că va lua de soție o patriciană în înțelesul deplin al cuvîntului.

Şi încă o patriciană foarte frumoasă. Nu o dată, femeile au nevoie doar de puţin spaţiu şi de puţină fericire pentru a înflori. Marynia care i se păruse lui Połaniecki, după ce se întorsese de la înmormîntarea Litkăi, aproape urîtă, acum îl uimea uneori cu frumuseţea ei. Domnişoara Krasławska arăta pe lîngă ea ca o rochie decolorată de vechime şi purtare alături de una nouă, şi dacă averea domnişoarei Pławicka ar fi fost la înălţimea farmecului ei, ar fi fost considerată neîndoielnic drept o frumuseţe. Şi aşa fraţii Wyż, punîndu-şi ochelarii pe nasurile lor de cal, se uitau la ea cu anume admiraţie, iar baronul Kot din Dębno declară confidenţial că era un adevărat noroc că se logodise, deoarece, altminteri, cine ştie dacă n-ar fi abordat-o.

Połaniecki avu prilejul în acea seară să-şi cunoască o trăsătură de caracter pe care nu şi-o bănuia. Era gelos. Întrucît era convins în acelaşi timp că Marynia este o femeie absolut sigură, în care poţi să crezi orbeşte, gelozia lui era o simplă inconsecvenţă. La vremea lui fusese gelos pe Maszko, şi asta era de la sine înţeles ; acum, însă, nici el nu pricepea de ce, de pildă, un ins de felul lui Kopowski, cu capul lui de arhanghel şi creier de păsărică, îi stîrnea supărarea numai pentru că şedea lîngă Marynia şi-i punea probabil întrebări nelalocul lor, la care ea răspundea mai mult sau mai puţin politicoasă. La început, îşi făcu singur reproşuri : „E greu totuşi să-i pretinzi Maryniei să scoată limba la el !“ Mai pe urmă însă, aprecie că domnişoara Pławicka se întorcea prea des spre Kopowski, se uita prea curioasă la el şi-i răspundea cu prea multă amabilitate. La masă, stînd alături de ea, se arătă destul de morocănos şi de tăcut, iar cînd îl întrebă care-i cauza, îi răspunse cum nu se poate mai nepotrivit :

— Nu vreau să-ţi stric impresia pe care ţi-a făcut-o domnul Kopowski.

Maryniei îi plăcea că era gelos din cauza ei, aşa că strîngîndu-şi colţurile buzelor, ca să-şi înăbuşe rîsul, şi privindu-l cu luare-aminte, spuse :

— Şi dumneata crezi că domnul Kopowski are ceva ne obişnuit ?

— Da, sigur ! Şi cînd merge pe stradă, pare că-şi scoat capul la aer curat, ca să nu-l roadă moliile.

Colţurile buzelor domnişoarei Pławicka rezistară în cercării, dar ochii îi rîdeau vizibil ; în sfîrşit, nemaiputin să rabde, şopti :

— Eşti un gelos nesuferit !

— Eu ? Nici pomeneală !

— Atunci hai să-ţi relatez un fragment din conversa ţia noastră. Ai aflat că ieri, la teatrul de estradă, a fost u caz de catalepsie în timpul concertului. Astăzi s-a vorbi despre asta în jurul nostru, aşa că printre altele l-a întrebat pe domnul Kopowski dacă l-a văzut pe cataleptic Ştii ce mi-a răspuns ? Că fiecare poate să-şi aibă convin gerile lui. Nu-i aşa că este un om extraordinar ?

Połaniecki se îmbună şi începu să rîdă.

— Eu cred că pur şi simplu nu înţelege ce i se spune ş de aceea răspunde aiurea.

Restul serii îl petrecură împreună în bună pace. Cînd îşi luară rămas bun, deoarece Pławicki avînd o caretă cu două locuri, nu putu să-l invite şi pe Połaniecki, Maryni se aplecă spre el şi-l întrebă :

— Urîciosule năzuros, vii mîine la masă ?

— Vin, fiindcă te iubesc, răspunse Połaniecki, învelin du-i picioarele în blană.

Iar ea îi şopti la ureche în semn de mare şi nouă taină

— Şi eu.

Şi cu toate că el, în clipa cînd o spunea, era cum nu se poate mai sincer, răspunsul ei conţinea mai mult adevăr

Maszko îl conduse acasă pe Połaniecki. Pe drum, dis cutară de seara la care participaseră. Maszko îi povesti că înainte de sosirea invitaţilor, încercase să vorbească despre afaceri cu doamna Krasławska, dar nu avusese succes.

— La un moment dat, relată, am vrut să pun problema limpede, evident, prezentînd-o într-o formă cît mai deli

cată. Dar mi-a fost frică. În definitiv, de ce mă îndoiesc eu de zestrea logodnicii mele ? Numai pentru că ele se poartă cu mine mai bine decît m-am așteptat. Mă rog, nu-mi displace, dar mă tem să împing lucrurile prea departe, pentru că dacă se arată că îndoielile mele sînt întemeiate, dacă într-adevăr n-au bani, și curiozitatea mea prea interesată le va stîrni indignarea ? Sînt dator să mă gîndesc și la această posibilitate, fiindcă altfel risc să eșuez în fața palatului.

— Bine, deci — răspunse Połaniecki — să presupunem, ceea ce e foarte probabil, că au ; dar dacă se va dovedi că nu au, ce vei face atunci ? Ți-ai făcut vreun plan în această eventualitate ? Rupi logodna cu domnișoara Krasławska sau te căsătorești cu ea ?

— N-o rup în nici un caz, deoarece nu cîștig nimic. Și așa, dacă intențiile mele matrimoniale nu se realizează, tot voi da faliment. Atunci, însă, voi spune deschis care este situația mea financiară și presupun că domnișoara Krasławska va rupe logodna.

— Și dacă nu ?

— Mă voi îndrăgosti de ea și voi începe să tratez cu creditorii. Voi înceta să mai „pozez", cum zici tu, și mă voi strădui să cîștig atîta cît să ne ajungă la amîndoi. Nu sînt un avocat prost. Știi asta.

— E destul de rezonabil, recunoscu Połaniecki, dar asta nu mă liniștește nici în privința lui Pławicki, și nici într-a mea.

— Voi sînteți într-o situație mai bună decît alții, pentru că vă puteți bizui pe Krzemień. La o adică, pui mîna pe moșie și tot mai scoți ceva. E mai rău de cei care m-au crezut pe cuvînt și-ți spun drept că mai mult de ei mă tem. M-am bucurat, mă bucur și acum, de o mare încredere. Asta-i durerea mea de acum. Dacă însă voi avea timp, voi cîrpi-o eu într-un fel... Dacă totuși aș avea puțină fericire în căsnicie, care să mă îndemne la muncă...

Ajunseră la locuința lui Połaniecki, așa că Maszko nu mai apucă să-și sfîrșească gîndul. Înainte însă de a se despărți, spuse deodată :

— Ascultă, tu mă crezi aproape un nemernic, dar sînt mult mai puțin decît îți închipui tu. Am pozat, cum spui, e adevărat ! Am fost silit să fac tot felul de piruete și cîteodată m-am abătut de la drumul bătătorit... Dar am obosit și-ți spun deschis că-mi doresc puțină fericire, pentru că n-am avut-o. De aceea am vrut să mă căsătoresc cu logodnica ta ascultă, deși n-are avere. Iar în privința domnișoarei Krasławska, să știi că sînt momente în care aș prefera să se arate că nu are nimic, numai să nu mă părăsească atunci cînd va afla că nici eu nu am. Îți spun sincer... Acum, noapte bună !

„Ei, se gîndi Połaniecki, asta-i ceva nou la Maszko."

Și intră pe poartă. Cînd ajunse la ușa locuinței lui, auzi pe cineva cîntînd la pian înăuntru. Slujitorul îi spuse că e Bigiel, care-l aștepta de două ore.

Połaniecki se neliniști, dar se gîndi că dacă era vorba de o veste proastră, Bigiel nu mai cînta la pian. Se arătă însă că Bigiel avea nevoie urgentă numai de semnătura lui Połaniecki, într-o problemă care trebuia rezolvată a doua zi de dimineață.

— Puteai să-mi lași hîrtiile și să te duci la culcare, îl mustră Połaniecki.

— Asta am și făcut, aici pe sofa, înainte de a mă așeza la pian. Cîndva cîntam tot atît de bine ca și la violoncel, dar acum mi s-au cam îngreuiat degetele. Marynia ta cîntă probabil și ea, e un lucru foarte plăcut în casă !

Połaniecki începu să rîdă cu rîsul lui sincer și binevoitor.

— Marynia mea ? Marynia mea posedă talentul de care scrie în *Evanghelie* : „nu știe stînga, ce face dreapta". Biata mea iubită ! N-are nici o pretenție și cîntă numai atunci cînd e rugată.

Bigiel răspunse :

— Rîzi, chipurile, dar așa rîd numai îndrăgostiții.

— Păi sînt, cum nu se poate mai mult. Cel puțin așa mi se pare acum, și, în genere, mi se pare din ce în ce mai des. Bigiel, vrei ceai ?

— Da. Vii de la doamna Krasławska ?

— Întocmai.

— Ce zice Maszko ? Ajunge la mal ?

— M-am despărțit acum o clipă de el. M-a condus pînă la poartă. Uneori spune totuși niște lucruri la care nu m-aș aștepta din partea lui.

Și Polaniecki, bucuros că are cu cine sta la taifas și simțind nevoia de a vorbi ca de la suflet la suflet, începu să-i spună ce auzise de la Maszko și cît de mult se mirase aflînd în pielea unui astfel de om, un romantic.

— Maszko nu e un netrebnic, remarcă Bigiel. El se găsește însă pe un drum care-l poate conduce la tot felul de abateri din cauza vanității și a respectului exagerat pentru aparențe. Pe de altă parte, tocmai acest respect pentru aparențe îl ferește de la prăbușirea totală. Cît privește romanticul, pe care l-ai descoperit în el...

Aici Bigiel își tăie capătul trabucului, pe care îl aprinse cu mare atenție; încruntîndu-și sprîncenele, apoi se așeză comod și continuă :

— Pe această temă, Bukacki ar formula zeci de paradoxuri despre societatea noastră... Mi s-a înfipt în minte ce mi-ai spus tu ; atunci cînd s-a burzuluit la noi, pentru că aici întotdeauna trebuie să iubești ceva sau pe cineva. Lui i se pare că asta e o prostie inutilă, dar eu văd aici o însușire importantă. În lumea noastră, trebuie să reprezinți ceva, pe cînd noi ce avem ? Bani n-avem, înțelepciunea nu ne dă afară din casă, cum nici talentul de a ne orienta în diverse situații, prea buni gospodari nu sîntem ; într-adevăr, ne mai putem lăuda cu faptul că, aproape fără să vrem, în virtutea unei predispoziții generale, iubim ceva sau pe cineva, iar dacă nu iubim, tot sim-

ţim măcar nevoia acestui sentiment. Tu ştii că eu sînt un om de bun-simţ şi un comerciant, aşa că-ţi vorbesc lucid. M-am gîndit la acest lucru, din cauza lui Bukacki... Unul ca Maszko, de exemplu, în altă parte, ar fi fost un nemernic învederat. Şi nu sînt puţini ca el. Aici însă, la noi, pînă şi într-un nemernic poţi descopri un om, iar asta nici măcar nu este atît de greu ! Fiindcă, la urma urmelor, cîtă vreme porţi în tine o fărîmă de sensibilitate, nu poţi să fii doar un animal nesimţitor, iar aici, la noi, oamenii au această fărîmă, tocmai pentru că iubesc.

— Îmi aminteşti de Waskowski. Ce spui seamănă cu concepţia lui despre nimicnicia celor mai tineri dintre arieni.

— Ce-mi pasă mie de Waskowski ! Aşa gîndesc eu. Un lucru e sigur : ia-ne această înclinaţie sentimentală şi ne desfacem ca un butoi fără cercuri.

— Atunci, ascultă la mine. În mintea mea, eu am rezolvat de mult această dilemă. A iubi sau a nu iubi pe cineva, iată o chestiune personală, dar înţeleg şi eu că ceva trebuie să iubeşti în viaţă. Şi eu am reflectat la asta. După moartea Litkăi, am simţit că unele suporturi s-au năruit înăuntrul meu, cîteodată mai simt şi acum la fel. Astăzi nu, dar am momente — cum să-ţi spun, parcă de reflux, de epuizare, de îndoieli — şi dacă mă căsătoresc totuşi, o fac numai pentru că îmi dau seama că sub această dragoste de ordin mai general trebuie să dureze o solidă temelie de viaţă...

— De aceea şi nu numai de aceea, răspunse Bigiel neînduplecat în judecata lui, fiindcă tu nu te căsătoreşti doar din motive pur raţionale. Iei de soţie o fată frumoasă şi cinstită, care te atrage ; să nu încerci să te convingi că nu-i aşa, pentru că ai să vezi că ai să începi şi tu să te prefaci... Dragul meu, asemenea îndoieli are oricine înainte de a se căsători. Pînă şi eu, cum mă vezi, deşi nu sînt vreun mare filozof, înainte de căsătorie mi-am pus de zece ori pe zi această întrebare : îmi iubesc oare de ajuns vi-

itoarea soție ? așa cum trebuie ? nu cumva prea puțin cu inima și prea mult cu simțurile ? Dumnezeu știe ! Pe urmă m-am căsătorit, am nimerit o soție bună și o ducem bine. O s-o duceți și voi la fel, numai să luați lucrurile așa cum sînt, deoarece, pe Dumnezeul meu ! e curată prostie să desfaci mereu firul în patru și să-ți analizezi nu știu ce secrete ale inimii.

— Poate că-i o prostie, răspunse Polaniecki. Nici mie nu-mi place să stau cu burta în sus și să mă cercetez de dimineață pînă seara, dar nu pot să trec cu vederea realitatea.

— Ce realitate ?

— Aceea, de pildă, că sentimentele mele nu mai sînt ceea ce erau la început. Recunosc, sper că voi fi iarăși, că voi ajunge din nou la iubirea de altădată. Cu toate aceste observații, mă căsătoresc, și o fac ca și cînd ele n-ar exista.

— Se poate.

— Și știi la ce mă mai gîndesc ? Că trebuie totuși ca ferestrele casei să dea spre soare, altfel va fi frig înăuntru.

— Aici ai zis-o bine ! încuviință Bigiel.

X

Între timp, iarna începuse să cedeze ; se apropia sfîrșitul postului și, odată cu el, ziua în care aveau să se cunune atît Polaniecki, cît și Maszko. Bukacki, rugat să fie cavaler de onoare, scrise printre altele cele ce urmează : „Să scoți forța creatoare universală din starea generală, adică din starea de repaos absolut, și s-o obligi cu ajutorul căsătoriei contractate pe pămînt să se integreze în amănunte mai mult sau mai puțin țipătoare, care au nevoie de leagăne să se distreze, ținîndu-și în gură degetul mare de la picior, este o crimă. Cu toate acestea, am să vin, deoarece acolo sobele sînt mai bune ca aici.“ Sosi într-adevăr înainte de sărbători și-i aduse în dar lui Polanie-

cki un carton împodobit artistic cu pergament, ceva asemănător cu un ferpar pe care scria : „Stanisław Polaniecki, după îndelunga și dificila stare de holtei...“

Lui Polaniecki îi plăcu cartonul de la Bukacki, și a doua zi, aproape de amiază, i-l duse Maryniei. Uitase totuși că era duminică, și plănuind, să-și petreacă în chip foarte plăcut timpul pînă la masa de prînz, încercă o mare dezamăgire găsind-o pe Marynia cu pălăria pe cap.

— Pleci undeva, domnișoară ? o întrebă.

— Da, la biserică. Azi e duminică.

— A, e duminică !... Așa e ! Și eu care mă gîndeam că o să stăm împreună. Ar fi fost atît de bine...

Domnișoara Pławicka își înalță spre el privirile-i senine și rosti cu simplitate :

— Și datoria către Dumnezeu ?

Polaniecki întîmpină deocamdată aceste cuvinte ca pe oricare altele, nebănuind că în evoluția sufletească pe care avea s-o parcurgă vor juca un rol însemnat tocmai din cauza simplității cu care fuseseră rostite. Prin urmare, răspunse repetîndu-le parcă mecanic :

— Vorbești de „datoria către Dumnezeu“. Fie ! Nu mă grăbesc, merg și eu.

Marynia îi primi propunerea cu mare bucurie. Pe drum, îi mărturisi :

— Eu, cu cît sînt mai fericită, cu atît mă gîndesc mai mult la Dumnezeu.

— E și ăsta un semn al firii dumitale bune ; alții n-o fac decît atunci cînd se află la ananghie.

La biserică îi veniră iarăși în minte gîndurile care-l frămîntaseră prima dată la Krzemień, cînd fusese cu bătrînul Pławicki la slujbă la Wątory : „Toate filozofiile și sistemele de gîndire se trec unul după altul, dar liturghia se desfășoară cu șartul din străvechime“. Avea impresia că în toate acestea există ceva de neînțeles. El, care din cauza Litkăi, venise în contact cu moartea într-un mod atît de dureros, se întorcea mereu la aceste reflecții ori de

cîte ori i se întîmpla să se afle la cimitir, la biserică sau în alte împrejurări, în care se desfășurau datini desprinse de nevoile reale, de zi cu zi, ale vieții, conținînd pentru viitorul de dincolo de mormînt. Rămase uimit cît de mult se face încă din timpul vieții pentru acest viitor ; oricîte filozofii și îndoieli ar exista, oamenii trăiesc ca și cînd acest tărîm ar fi neîndoielnic, sacrificîndu-i egoismul mărunt, consacrîndu-i acțiuni filantropice, orfelinate, spitale, aziluri și biserici — toate acestea urmînd a fi răsplătite abia pe lumea cealaltă !

Fu de-a dreptul uluit de gîndul că, într-adevăr, ca să te împaci cu viața, trebuie să te împaci mai întîi cu moartea, lucru cu neputință fără credință în ceva care să existe dincolo de moarte. În schimb, dacă ai această credință, dilema se rezolvă de la sine. „Ducă-se dracului doliul, să îmbrăcăm pardesiul !“ Și dacă-i așa, ce poți să-ți dorești mai mult ? Nu te mai gîndești decît la o existență nouă, în cel mai rău caz foarte interesantă, iar această siguranță este totuna cu liniștea. Un exemplu de acest fel îi oferea acum Marynia. Din cauza miopiei, își ținea capul aplecat pe cartea de rugăciuni, iar cînd și-l ridica uneori, Polaniecki vedea o față atît de senină, atît de plină de o liniște aproape vegetală și atît de îmbătată, încît părea angelică. „E o femeie fericită și va fi întotdeauna fericită ! își spuse. Iar pe deasupra, mai e și înțeleaptă, fiindcă dacă măcar de cealaltă parte ar exista cît de cît certitudinea, care ți-ar aduce totodată și mîngîierea pe care ți-o dă adevărul, mă rog, dar așa, să te chinuiești numai pentru niște semne de întrebare — e o curată prostie.“

În drum spre casă, gîndindu-se mereu la expresia de pe chipul Maryniei, Polaniecki spuse :

— Domnișoară, la biserică arătai ca un profil al lui Fra Angelico [1]. Aveai fața unei ființe cu adevărat fericite.

[1] *Guido di Pietro*, cunoscut sub numele de *Fra Angelico* (1387—1455), celebru pictor italian, unul dintre maeștrii școlii florentine.

— Acum sînt într-adevăr fericită. Și știi de ce ? Pentru că sînt mai bună decît eram înainte. Purtam rancliiuna și supărarea în inimă, nu mai aveam nici o speranță, și toate acestea îmi produceau atîta amărăciune ! Se spune că nenorocirile înnobilează sufletele alese, dar eu nu sînt unul dintre acestea. În definitiv, poate că nefericirea înnobilează într-adevăr, dar amărăciunea, supărarea, aversiunea distrug... Da, da, ca otrava ! .

— Mă urai chiar atît de mult ?

Marynia se uită la el și răspunse :

— Atît de mult, încît toată ziua nu mă gîndeam decît la dumneata.

— Maszko e inteligent, constată Polaniecki. Cîndva te-a definit cam așa : „A preferat să te urască, decît să mă iubească pe mine".

— A, de preferat, am preferat !

Discutînd astfel, ajunseră acasă. Polaniecki despachetă cartonul cu pergament și i-l arătă Maryniei. Ideea lui Bukacki nu era pe gustul ei, deoarece ea nu aprecia căsătoria numai sentimental, ci și din punctul de vedere al religiei. „Cu asemenea lucruri nu se glumește", spuse, apoi recunoscu numaidecît că nu-l poate suferi pe Bukacki.

După masă, sosi și Bukacki. În cele cîteva luni cît stătuse în Italia, devenise și mai subțire, ceea ce era o dovadă împotriva eficienței vinului de Chianti în cazul virozei la stomac. Finețea nasului amintea de ascuțișul cuțitului, iar fețișoara-i ironic zîmbitoare parcă semăna cu porțelanul și nu era mai mare decît pumnul unui bărbat matur. Se înrudea și cu Polaniecki și cu Marynia, de aceea spunea ce-i venea pe limbă față de amîndoi. De cum intră, le declară ritos că, avînd în vedere numărul din ce în ce mai mare de anomalii psihice, nu poate decît să sufere, dar nu se miră deloc că s-au logodit. A venit de bună seamă cu speranța că va izbuti să-i salveze, dar

acum vede că a întîrziat și nu-i mai rămîne decît să se resemneze. Ascultîndu-l, Marynia începu să se supere, dar Polaniecki, care ținea la el, îl sfătui :

— Păstrează-ți poantele pentru alocuțiunea pe care va trebui s-o rostești la nuntă, iar acum spune ce mai face profesorul nostru ?

La acestea, Bukacki răspunse cu seriozitate :

— Și-a pierdut mințile.

— Domnule, te rog să nu glumești în acest fel, îl certă Marynia.

Iar Polaniecki adăugă :

— Și nici atît de plat.

Dar Bukacki urmă cu aceeași gravitate :

— Profesorul Waskowski și-a pierdut mințile și iată dovezile mele : întîi, umblă prin Roma fără pălărie, mai degrabă umbla, pentru că acum este la Perugia ; al doilea, a cășunat pe o englezoaică tînără și frumoasă, dovedindu-i că englezii sînt creștini numai în viața particulară, în vreme ce față de Irlanda, nu sînt ; al treilea tipărește o broșură în care susține că misiunea înviorării și a renașterii istoriei cu ajutorul spiritului creștin a fost încredințată celor mai tineri dintre arieni. Acestea sînt argumente temeinice, socot.

— Știam asta înainte de plecarea profesorului, și dacă nu-l amenință altceva, nădăjduiesc că-l vom vedea sănătos.

— Nici nu se gîndește să se întoarcă.

Polaniecki își scoase carnetul de note, scrise cîteva cuvinte cu creionul și, dîndu-i-l Maryniei, o rugă :

— Citește, domnișoară, și spune-mi dacă este bine așa.

— De vreme ce scrieți față de mine, eu îmi iau tălpășița, se fandosi Bukacki.

— Nu, nu ! Nu e nici un secret !

Marynia roși ca o vișină de bucurie și parcă nevrînd să-și creadă ochilor, începu să întrebe :

— E adevărat ? Nu e o...

— Depinde numai de dumneata.

— Ah, domnule Stach !... Nici n-am îndrăznit să visez una ca asta. Trebuie să-i spun lui papá, musai !

Şi ieşi alergînd.

— Dacă aş fi poet, m-aş spînzura, spuse Bukacki.

— De ce ?

— Pentru că dacă doar cîteva cuvinte scrise de mîna asociatului firmei Bigiel şi compania pot să producă o impresie mai puternică decît un sonet, atunci mai bine să fii băiat de ajutor la moară decît poet.

Marynia însă, luată de înflăcărare, uitase carneţelul de note, astfel că Połaniecki i-l arătă lui Bukacki, îndemnîndu-l :

— Citeşte.

Bukacki citi :

— „După nuntă, Veneţia, Florenţa, Roma, Neapole — e bine aşa ?"

— Aşadar, e vorba de o călătorie în Italia ?

— Da. Imaginează-ţi că biata de ea n-a fost niciodată în străinătate, iar Italia i s-a părut întotdeauna ţara din poveste, pe care nici n-a visat că poate s-o vadă. Pentru ea, e o mare bucurie şi, pe legea mea ! ce-i de mirare că vreau să-i fac şi eu o plăcere ? !

— Iubire şi Italia ! O, Doamne, de cîte ori n-ai avut sub ochi asemenea situaţii ! Totu-i vechi ca lumea.

— Nu-i adevărat ! Îndrăgosteşte-te şi tu şi ai să vezi că totul ţi se va părea nou.

— Dragul meu, nu e vorba că nu iubesc, ci că nu mai iubesc. Am dezgropat de mult acest sfinx din nisip, şi nu mai este o taină pentru mine.

— Bukacki, căsătoreşte-te !

— Nu pot. Am vederea şi stomacul prea slabe.

— Ce piedici mai sînt şi astea ?

— Vezi tu, femeia este ca o foaie de hîrtie. Pe o parte scrie îngerul, pe cealaltă diavolul, hîrtia e subţire, cuvin-

tele se amestecă și iese un talmeș-balmeș pe care eu n-aș putea nici să-l citesc și nici să-l diger.

— Ei, tu nu poți să trăiești nici o clipă fără glumele tale!

— Totuși, o să mor și eu la fel ca tine, care te însori. Avem întotdeauna impresia că noi sîntem cei care ne gîndim la moarte, mai degrabă însă ea se gîndește la noi.

În acest timp, Marynia reveni cu tatăl ei, care-l îmbrățișă pe Połaniecki și-i spuse :

— Marynia mi-a spus că vreți să plecați în Italia după cununie.

— Dacă viitoarea mea doamnă va fi de acord ?

— Viitoare doamnă nu numai că e de acord, răspunse Marynia, dar mai că și-a pierdut capul de bucurie și ar vrea să sară prin încăpere ca la zece ani.

— Dacă semnul crucii făcut de un bătrîn singuratic vă poate fi de folos în această călătorie îndepărtată, vă binecuvîntez din toată inima.

Își ridică privirile și mîna, spre nespusa bucurie a lui Bukacki, dar Marynia îi trase brațul de jos, și, sărutîndu-i mîna, spuse rîzînd :

— Dragă papá, mai avem destulă vreme, vom pleca abia după cununie.

— La drept vorbind, adăugă Bukacki, asta nu înseamnă decît să cumperi bilete, să cîntărești bagajele și să pleci, atîta tot.

Domnul Pławicki se întoarse spre tînărul cinic și-i răspunse cu anume solemnitate :

— Pînă aici ați ajuns, încît binecuvîntarea unui bătrîn singur și a unui părinte vi se pare un lucru de prisos ?

Bukacki însă, în loc de răspuns, îl luă de mijloc pe domnul Pławicki, îl sărută undeva pe jiletcă și întrebă :

— „Bătrînul singuratic" n-ar avea poftă să joace pichet, ca să lăsăm capetele astea înfierbîntate să se satură de vorbă ?

— Da, dar cu rubicon ? acceptă domnul Pławicki.

— Cu tot ce vrei dumneata.

Spunînd acestea, Bukacki se adresă tinerei perechi:

— Să mă tocmiți pe mine ca cicerone prin Italia.

— Nici nu mă gîndesc, se împotrivi Polaniecki. Am fost numai în Belgia și în Franța, Italia n-o cunosc, dar vreau să văd ce ne interesează pe noi, nu ce-ți palce ție. Am văzut destui ca tine și știu că din cauza rafinamentului exagerat ajungeți să nu mai iubiți arta, ci doar propriile cunoștințe despre ea.

Aici Polaniecki se adresă Maryniei:

— Da, da, la asta ajung. Își pierd simțul artei mari, simple, caută ceva ce poate să mai impresioneze preaplinul lor și să le dovedească priceperea. Nu mai văd pădurea din cauza copacilor. Pe ei nu-i mai preocupă titanii pe care vrem să-i vedem noi, ci numai niscaiva mărunți de tot, despre care n-a auzit nimeni; scot la iveală nume de cea mai proastă calitate; se ocupă exclusiv de o manieră sau alta, se conving pe ei înșiși și pe ceilalți că operele de a doua mînă, cele mai stîngace, sînt mult mai interesante decît cele de mîna întîi, decît cele perfecte. Călăuziți de el, am trece nepăsători pe lîngă catedrale celebre, ca să vedem nu știu ce mărunțișuri la care trebuie să privești cu lupa. Domnișoară, asta înseamnă suprasaturație, exces și rafinament abuziv, iar noi sîntem niște oameni simpli.

Marynia îl privea cu mîndrie, de parcă voia să spună: „Uite ce înseamnă să știi să vorbești!" Mîndria ei crescu și mai mult cînd îl auzi pe Bukacki spunînd:

— Ai dreptate întru totul.

Dar se revoltă după aceea, cînd firavul tînăr adăugă:

— Iar dacă n-ai avea, n-aș cîștiga niciodată în fața acestui tribunal.

— Scuză-mă, dar nici eu nu sînt oarbă deloc.

— Iar eu nu sînt cîtuși de puțin un cunoscător în materie de artă.

— Dimpotrivă, ești !

— Dacă sînt, atunci vă declar că priceperea mea implică numai o serie de amănunte în plus și nu mă împiedică nicidecum să iubesc marea artă, așa că, dragă domnișoară, crede-mă pe mine, nu pe Polaniecki.

— Ba nu ! Prefer să-l cred pe domnul Polaniecki.

— Ceea ce nu era prea greu de prevăzut, răspunse Bukacki.

Marynia începu să se uite cînd la unul, cînd la celălalt cu o înfățișare puțin încurcată, dar tocmai atunci domnul Plawicki aduse cărțile de joc. Cei doi logodnici se preumblau de braț prin încăperi. Curînd, Bukacki începu să se plictisească. Pe la sfîrșitul serii, umorul care-l însuflețea se stinse, fețișoara-i deveni și mai mică, nasul și mai ascuțit și arăta ca o frunză ofilită. După ce plecă însoțit de Polaniecki, acesta îl întrebă :

— Ce-i cu tine, te-ai moleșit de tot ?

— Eu sînt ca o mașină, răspunse Bukacki, cîtă vreme am combustibil, merg, dar seara, cînd se sfîrșește rezerva de dimineață, mă opresc.

Polaniecki îl privi cu luare-aminte.

— Și ce combustibil folosești ?

— Există diferite soiuri de cărbuni. Hai la mine, îți dau o ceașcă de cafea bună, asta o să ne învioreze.

— Ascultă, e o treabă delicată, dar mi-a spus cineva că tu iei morfină de mult.

— De foarte curînd, răspunse Bukacki. De-ai ști ce orizonturi deschide.

— Și te ucide. Teme-te de Dumnezeu !

— Și ucide. Spune-mi sincer, te-ai gîndit vreodată că poți să ai nostalgia morții ?

— Nu, tăgădui Polaniecki, eu nu înțeleg decît contrariul.

O vreme tăcură.

— N-am să-ți dau nici morfină nici opium, îl liniști Bukacki, ci o cafea bună și o sticlă de Bordeaux autentic. O să facem un chef nevinovat.

După un timp, ajunseră la locuința lui Bukacki. Era de bună seamă locuința unui om avut, cam goală, dar ticsită de mărunțișuri artistice, tablouri și gravuri. Lămpile ardeau în cîteva încăperi, deoarece Bukacki nu suporta întunericul nici măcar atunci cînd dormea.

Vinul de Bordeaux îi așteptă, iar sub mașina de spirt începu să ardă curînd o flăcăruie albastră. Bukacki se întinse pe sofa și spuse deodată :

— E posibil ca tu să nu-ți poți închipui că eu, atît de pricăjit, cum mă vezi, nu mă tem totuși deloc de moarte.

— Un singur lucru mi-am închipuit întotdeauna, răspunse Polaniecki, anume că te ții toată ziua de bancuri, te amăgești pe tine și pe ceilalți, iar în realitate ești altfel ; totu-i artificial.

— Prostia omenească mă amuză întrucîtva.

— Bine, dar dacă tu te socotești deștept, de ce ți-ai organizat viața atît de prost ?

Polaniecki se uită la bibelouri, la tablouri și adaugă :

— Pentru că totuși, înconjurat de lucruri de artă, duci o viață măruntă.

— Destul de măruntă.

— Și tu faci parte dintre cei care *pozează !* Ce boală s-a mai iscat și în societatea asta ! Pozezi și gata !

— Cîteodată, dar cu timpul asta se transformă în a doua natură.

Treptat, Bukacki, sub influența vinului de Bordeaux, se însufleția și devenea mai vorbăreț, deși nu prea era vesel.

— Vezi tu, zise, într-un fel nu pot să pozez. Tot ce-mi puteam spune eu sau altcineva, am gîndit și mi-am spus de mult. Duc cea mai prostească și cea mai searbădă viață care se poate duce. Mă împresoară un gol uriaș, de care mă tem și pe care-l umplu cu tot felul de vechituri, cum

sînt cele din camera asta, ca să mă tem mai puțin. Frica de moarte este altceva, întrucît după moarte nu mai simți și nu mai gîndești. Atunci o să fiu și eu o părticică de nimic, dar, pe Dumnezeul meu ! nu e nimic mai înfiorător decît să simți pustiul din jur și, trăind, să-l înțelegi. În plus, starea sănătății mele este într-adevăr proastă și mă vlăguiește de tot. N-am combustibil înăuntrul meu, așa că mi-l administrez. E mult mai puțină poză și prefăcătorie în toată treaba asta decît îți închipui tu. Iar faptul că, după ce-mi refac rezerva de combustibil, consider viața din unghiul umoristic, nu demonstrează decît că fac și eu ce face un om bolnav, care stă pe partea ce-l doare mai puțin. Eu așa mă simt mai bine, chiar dacă sînt de acord că poziția este artificială ; oricare alta, însă, ar fi chinuitoare. Și cu-asta, discuția e încheiată.

— Dacă te-ai apuca și tu de ceva.

— Dă-mi pace. Întîi pentru că eu știu o sumedenie de lucruri, dar nu mă pricep să fac nimic ; în al doilea rînd, sînt bolnav ; în al treilea, sfătuiește un paralitic să meargă mult, cînd el nici nu se poate ține pe picioare. Vorbă de clacă ! Mai bea puțin și hai să vorbim despre tine. Domnișoara Pławicka e foarte bună, și nu faci rău că te căsătorești cu ea. Ce trăncănesc eu în timpul zilei, nu contează. E o fată bună și te iubește...

Bukacki, înviorat și surescitat pesemne de vin, continuă cu anume grabă :

— Da, ce spun eu în timpul zilei, nu contează. Acum e noapte, bem vin și ne aflăm într-un moment de sinceritate. Mai vrei vin sau cafea ? Îmi place aroma ; trebuie să amesteci întotdeauna Moca și Ceylon în diferite proporții... E clipa adevărului ! În realitate, știi ce cred eu ? Nu prea am idee cîtă fericire poate aduce gloria, pentru că n-am ajuns niciodată la ea, și întrucît templul de la Efes a fost ars, nu mai am nici o perspectivă... Presupune totuși, arbitrar, că această cantitate ar putea-o mînca și un șoarece, și încă nu unul flămînd, ci după o masă co-

pioasă în hambar. În schimb, știu ce înseamnă îndest[ru]larea, pentru că mă înfrupt din ea ; știu ce sînt călătorii[le] fiindcă am călătorit eu însumi ; știu ce-i libertatea, pent[ru] că sînt liber ; știu ce sînt femeile — oho, la dracu', [ce] supra de măsură ! și știu ce sînt cărțile. Pe deasupra, [în] această cameră, am cîteva tablouri, gravuri și porțelanuri. Și-acum fii atent la ce-ți spun : toate astea nu înseamn[ă] nimic ! toate sînt niște prostii ! gunoi ! în comparație cu [o] inimă care iubește ! Iată rezultatul meditațiilor me[le] numai că eu am ajuns la această concluzie la sfîrșit, [în] cînd oamenii normali o știu de la început.

Aici începu să amestece febril cu lingurița în cafea, [pe] Połaniecki, care era foarte impulsiv, zvîcni în picioare [și] spuse :

— A, bestie, ce ești ! Păi nu mi-ai spus tu cu cîte[va] luni în urmă că te grăbești să pleci în Italia tocmai pentru că acolo nu te iubește nimeni, și nici tu nu iubești pe [ni]meni ? Ții minte, sau poate că nu mai recunoști ?

— Dar astăzi de dimineață nu v-am spus ție și soți[ei] tale că ați înnebunit ? Iar acum îți spun că faci foar[te] bine ! De ce-mi ceri să fiu neapărat logic ? A sporovăi [nu] înseamnă același lucru cu a vorbi. Iar acum sînt mai sin[ce]r, fiindcă am băut două sticle de vin.

Dar Połaniecki începu să se plimbe prin încăpere [și] să repete :

— Pe viul Dumnezeu ! e fantastic ! Uite care-i re[a]litatea, uite ce spun cînd îi strîngi cu ușa.

Bukacki își turnă a doua ceașcă de cafea cu o mi[nă] puțin tremurătoare și urmă :

— Că iubești, e încă bine, dar să fii iubit e și mai bin[e]. Asta le întrece pe toate ! În ce mă privește, aș da tot [ce] am... Dar n-are rost să vorbim despre mine. Viața e [o] comedie searbădă și scrisă fără talent ; pînă și mari[le] suferințe arată uneori ca o melodramă. Dacă există [ce]va adevărat ceva bun în viață, apoi asta nu poate să însemn[e]

decît să fii iubit. Imaginează-ţi că eu n-am încercat această mulţumire, iar tu ai dat peste ea fără s-o cauţi...

— Asta să n-o spui, pentru că nu ştii cum s-au petrecut lucrurile.

— Ba ştiu. Mi-a spus Waskowski... De altfel, e totuna. Important este să ştii să preţuieşti.

— Şi tu ce vrei ? Înţeleg şi eu că ţine puţin la mine, aşa că mă căsătoresc şi gata !

Bukacki îi puse o mînă pe umăr.

— Nu, Polaniecki. Faţă de mine însumi, eu nu sînt decît un prostănac, dar observ foarte bine ce se întîmplă în jurul meu. Asta nu-i decît începutul... Majoritatea bărbaţilor spun ca tine : „Mă căsătoresc şi gata !" şi cei mai mulţi greşesc.

— Nu înţeleg filozofia asta.

— Păi, vezi tu, uite despre ce e vorba ; nu este suficient să-ţi iei o soţie, trebuie să i te dai şi tu ei, şi trebuie ca ea să simtă asta. Pricepi ?

— Nu prea.

— Ei, faci pe naivul ; trebuie să se simtă nu numai o proprietate, ci şi proprietăreasă. Suflet pentru suflet ! Altminteri poţi să-ţi frîngi gîtul. Există căsătorii bune, dar şi rele. Lui Maszko n-o să-i fie prea bine din cel puţin douăzeci de motive, printre altele şi pentru ceea ce ţi-am spus.

— El este de altă părere. Dar, pe legea mea ! Ce păcat că nu te-ai căsătorit tocmai tu care înţelegi atît de bine cum trebuie să fie.

— Dacă a înţelege şi a acţiona în consecinţă ar însemna acelaşi lucru, n-ar mai fi atîtea prăbuşiri, din cauza cărora suferim atîta. În definitiv, mă vezi tu pe mine căsătorit ?

Bukacki începu să rîdă cu glasul lui subţire. Îşi recăpătă brusc veselia şi odată cu ea perspectiva comică a vieţii.

— Dacă tu o să fii un carghios, ce să mai zic de mine. O să te rupi într-o mie de părți ! O să vezi tu peste două săptămîni... De exemplu, cînd o să te îmbraci, ca să te duci la biserică. Iubire, bătaia inimii, gînduri serioase, o epocă nouă... în viață ; grădinarul cu bucheţele, fracul butonii pierduți, nodul de la cravată, ghetrele de lac — toate laolaltă, un adevărat haos... Mîntuiți-mă, îngeri ai cerului ! Mi-e milă de tine, dragul meu, și te rog să nu pui la inimă ce ți-am spus. Se pare că e lună nouă, iar eu cînd e lună nouă, am mania de a spune banalități sentimentale. Totu-i o prostie !... Nu-i de vină decît luna nouă nimic altceva ! Am fost lăcrimos ca o oaie care-și pierde primul mielușel ; să mă apuce tusea, dacă nu te-am copleșit cu banalități.

Dar Połaniecki se repezi la el :

— Am văzut multe mizerii în viața mea, dar știi ce mi se pare mai greu de suportat la tine și la cei asemenea ție ? Aceea că voi vă lepădați de toate și nu acceptați nimic deasupra voastră, vă temeți ca de foc de fiecare adevăr, numai pentru că cineva ar fi putut să-l exprime cîndva. Ce platitudini, pe legea mea, n-am cuvinte... Ci despre tine, dragul meu, erai mai sincer adineori decît acum... Acum ești, iarăși un pudel care dansează în două labe, te anunț însă că zece ca tine nu sînt în stare să mă convingă că n-am tras lozul cel mare la loteria vieții.

Și își luă rămas bun de la Bukacki furios întrucîtva ; pe drum, însă, se liniști și se întrebă mereu :

„Uite, unde-i adevărul ! Uite ce spune unul ca Maszko și chiar unul ca Bukacki, cînd vrea să fie sincer. Dar nu-mi pasă, am tras lozul cel mare și n-o să irosesc ce-am cîștigat".

După care, ajungînd acasă, și uitîndu-se la fotografia Litkăi, rosti cu voce tare : „Pisicuța mea dragă !..." Apoi pînă cînd adormi, se gîndi la Marynia cu mulțumire și liniștea omului care simte că a rezolvat o problemă importantă, a vieții, și încă foarte bine !

Fiindcă, indiferent de ce-i spusese Bukacki, era convins că odată cu căsătoria toate vor sfîrși prin a se rezolva de la sine.

XI

„Catastrofa", cum zicea Bukacki, sosi în cele din urmă. Polaniecki se convinse pe propria piele că dacă în viață există mai multe zile în care nu-ți mai înțelegi nici măcar propriile gînduri, printre ele se numără înainte de toate ziua cununiei. Erau momente cînd i se îmbulzeau în creier zece-cincisprezece deodată, atît de ceţoase, încît semănau mai degrabă cu niște impresii lipsite de contur, decît cu niște gînduri. Simțea într-adevăr că în viața lui începea o epocă nouă, că își asumă obligații mari, pe care trebuia să le îndeplinească temeinic și conștiincios, dar în aceeași clipă se mira că trăsura n-a venit încă și își exprima uimirea în forma unei amenințări : „A, nemernicii, dacă întîrzie, le răsucesc grumazul". La răstimpuri, se simțea copleșit de atmosfera sărbătorească, de o teamă neprefăcută în fața acestui viitor pentru care își lua răspunderea, era înfiorat de un sentiment înălțător. În această stare de spirit, începu să-și săpunească barba, întrebîndu-se dacă într-o asemenea zi de excepție n-ar trebui să cheme frizerul să-i aranjeze părul cam neascultător. Marynia era prezentă în toate impresiile lui. O vedea de parcă se afla înaintea lui. Își spunea că acum se îmbracă și ea în fața oglinzii din camera ei, că vorbește cu slujitoarea, iar sufletul îi zboară spre el și-i bate inima cu îngrijorare. Atunci îl cuprindea duioșia și monologa : „Să nu-ți fie frică, scumpa mea, n-am să-ți fac nici un rău, pe legea mea". Se și vedea în viitor bun și îngăduitor, așa că începu să se uite cu anume emoție la ghetrele de lac de lîngă fotoliul pe care era așezat costumul de nuntă. Își repeta, de asemenea, cînd și cînd : „Dacă e vorba să mă

căsătoresc, apoi mă căsătoresc !" Își spuse că fusese un prost, ezitînd atîta vreme, deoarece alta ca Marynia nu se mai află pe lume ; simțea că o iubește și totodată se gîndea că vremea este bună, dar s-ar putea să și plouă că în biserica vizitatoarelor Maicii Domnului [1] poate să fie frig, că peste o oră va îngenunchea alături de Marynia că e mai sigur să-și pună o cravată albă cu nod, decît una prinsă cu agrafă ; că totuși cununia este probabil cea mai importantă ceremonie din viață, care păstrează ceva sfînt în ea, și că nu trebuie să-și piardă cumpătul în nici o împrejurare, fiindcă peste o oră se va sfîrși totul ; a doua zi vor pleca, iar pe urmă avea să înceapă viața normală și liniștită a soțului cu soția lui. Erau momente cînd aceste gînduri se împrăștiau speriate ca un stol de vrăbii în care cineva de după gard trăgea pe neașteptate cu pușca, și mintea lui Połaniecki rămînea pustie. Atunci îi veneau aproape mecanic pe buze fraze de felul : „E opt aprilie miine-i miercuri ! miine-i miercuri ! ceasul meu ! miine-i miercuri !" Apoi își revenea, repeta : „Cred că sînt un idiot !" și gîndurile răvășite își reluau locul în capul lui și începeau iarăși zbînțuiala fără istov.

Între timp, sosi Abdulski, agentul firmei „Połaniecki, Bigiel și Compania", care, împreună cu Bukacki, avea să fie al doilea cavaler de onoare. Tătar de origine și cu tenul închis, și așa destul de prezentabil, în frac și cu cravată albă arăta atît de frumos, încît Połaniecki își exprimă speranța că se va căsători și el în curînd. Abdulski răspunse : „Cum de nu, mi-ar pofti și mie inima", după care făcu un gest care reprezenta numărarea banilor și aduse vorba despre familia Bigiel. Toți copiii voiau să vie la cununie și la nuntă. Părinții hotărîseră totuși să-i ia numai pe cei doi, mai mari, din care pricină se iscaseră divergențe de opinii, exprimate de doamna Bigiel cu aju-

[1] Ordin de călugărițe catolice, înființat de sf. François de Sales și de Sf. Jeanne Française Fremzat de Chantal în Franța în anul 1610 ; în Polonia se instituie în 1654.

torul palmei. Mare amator de copii, Połaniecki fu de-a dreptul indignat și spuse :

— Am să-i fac bucata lui Bigiel. Au plecat ?

— Erau gata de plecare.

— Foarte bine, trec pe la ei în drum spre domnul Pławicki, iau toți copiii și-i înfățișez doamnei Bigiel la logodnica mea.

Abdulski își exprimă convingerea că Połaniecki nu va face una ca asta, dar nu izbuti decît că-i întărească hotărîrea. Urcară în trăsură și se duseră să ia copiii. Învățătoarea familiei Bigiel, cunoscînd relațiile lui Połaniecki cu stăpînul casei, nu îndrăzni să se împotrivească, astfel că după o jumătate de oră Połaniecki, spre stupefacția doamnei Bigiel, își făcu apariția la locuința Maryniei în fruntea șirului de copii, îmbrăcați în rochițele de fiecare zi, cu gulerele strîmbe și cu ciuful în neorînduială, speriați și înfricoșați totodată.

Alergînd la Marynia, îi aduse la cunoștință, în timp ce-i săruta mîinile înmănușate :

— Voiau să-i nedreptățească pe copii. Hai, spune-mi că am făcut bine, aducîndu-i pe toți !

Marynia fu copleșită de această dovadă de bunătate din partea lui, așa că se bucură din toată inima de venirea copiilor ; mai mult, nu se supără că invitații de față îl socotiră pe viitorul ei soț drept un originai, iar doamna Bigiel, îndreptînd în grabă gulerele strîmbate, repetă îngrijorată :

— Ce poți să faci cu un nebun ca ăsta !

De aceeași părere fu și domnul Pławicki. Marynia însă și Połaniecki erau atît de preocupați unul de celălalt, încît restul lumii pieri cu desăvîrșire pentru ei. Amîndoi erau puțin neliniștiți. El o privea cu anume uimire. Toată în alb, de la pantofi pînă la mănuși, cu cununița verde pe cap și cu voalul lung, i se părea schimbată. Avea în ea ceva neobișnuit de solemn, ca și răposata Litka. Ce-i drept,

Polaniecki nu făcea această comparație, dar simțea că Marynia de acum, dacă-i era tot atît de apropiată, îl intimida totuși mai mult decît cea de ieri, îmbrăcată în veșminte obișnuite. I se părea mai urîtă ca de obicei, deoarece foarte puține sînt fecioarele cărora le stă bine cu cununița de nuntă. În plus, îngrijorarea și emoția îi împurpuraseră obrajii care, față de culoarea albă, arătau mai roșii decît erau în realitate. Dar, lucru ciudat ! Tocmai acest amănunt îl tulbura pe Polaniecki. În inima lui, mai degrabă bună, se ivea parcă un simțămînt de duioșie și de milă. Înțelese că inima Maryniei trebuia să bată ca aceea a unei păsăruici prinse în pumn, și începu s-o liniștească, să-i spună cuvinte atît de bune și de sincere, încît se mira el însuși de unde găsește atîtea rezerve și cum de-i vin pe buze cu atîta ușurință. Dar se întîmpla așa tocmai din cauza Maryniei. În toată făptura ei se vedea atît de bine că i se abandonează cu inima bătînd și în același timp cu optimism, că-i încredințează inima, sufletul și toată ființa ei, toată viața, nu numai la bine, ci și la rău, pînă în ceasul din urmă, încît din acest punct de vedere nu mai rămînea nici o umbră de îndoială în mintea lui Polaniecki, iar această siguranță îl făcea și pe el acum mai bun, mai duios și mai convingător decît era de obicei. În cele din urmă, rămaseră mînă în mînă, privindu-se în ochi nu numai cu dragoste, ci și cu mare prietenie și încredere în viitor. Își intuiau amîndoi sinceritatea reciprocă. Încă puțin, și acest viitor avea să înceapă. Acum însă, gîndurile începură să li se limpezească și neliniștea interioară, de care nu se puteau elibera, se estompa din ce în ce mai mult, transformîndu-se pe măsură ce se apropia ceremonia religioasă, într-o concentrare gravă. Gîndurile lui Polaniecki nu se mai împrăștiau ca vrăbiile și se mira pînă la un punct că el, cu tot scepticismul lui, resimțea atît de profund chiar frumusețea religioasă a actului care avea să se îndeplinească. În fond, nu era un sceptic. În adîncul sufletului fusese totdeauna însetat de sentimentele

religioase, iar dacă se întorcea acum la ele, asta se întîmpla numai din cauza lipsei de obişnuinţă şi a neglijenţei. Scepticismul îi tulbura cel mult suprafaţa gîndurilor, aşa cum vălureşte vîntul oglinda apei, ale cărei adîncuri rămîn calme. Se dezobişnuise şi de forme, asta însă o privea mai mult pe Marynia şi viitorul lor. Ceremonia la care avea să participe i se părea ceva sublim, ceva atît de încărcat de gravitate şi cucernicie, încît era gata să se supună cu capul plecat.

La început, trebuia să respecte alt obicei, care, tot atît de solemn în sine, i se părea destul de neplăcut : trebuia anume să îngenuncheze înaintea domnului Plawicki, pe care Polanieckil îl socotea un prostănac, să-i primească binecuvîntarea şi să-i asculte discursul, plăcere de care se ştia că bătrînul nu voia să se lipsească. Tînărul îşi spusese totuşi dinainte : „De vreme ce vreau să mă căsătoresc, trebuie să îndeplinesc toate datinile dinaintea cununiei cu o înfăţişare mulţumită, fără să mă intereseze cîtuşi de puţin ce mină va face «maimuţa» de Bukacki". În consecinţă, îngenunche acum cu toată hotărîrea alături de Marynia înaintea domnului Plawicki şi-i ascultă binecuvîntarea şi alocuţiunea care de altfel nu dură prea mult. Domnul Plawicki era şi el emoţionat, într-adevăr, glasul şi mîinile îi tremurau şi abia izbuti să îngaime către Polaniecki rugămintea ca să-i îngăduie Maryniei să vie şi să se roage din cînd în cînd la mormîntul lui, pînă cînd nu-l va acoperi iarba.

Solemnitatea clipei fu tulburată întrucîtva de Józio Bigiel care, văzîndu-l pe domnul Plawicki cu ochii plini de lacrimi, iar pe Marynia şi Polaniecki în genunchi, ceea ce acasă la Bigiel însemna nu numai pedeapsă, dar nu o dată şi trecerea la alte mijloace pedagogice mai mlădioase, îşi exprimă compasiunea şi teama, închizînd ochii, deschizînd gura şi izbucnind într-un hohot de plîns atît de răsunător, cît îl ţineau puterile. Or, cum ceilalţi copii îi urmară exemplul şi toţi începură să se mişte, deoarece era

timpul să plece la biserică, mormîntul domnului Plawicki, fie și acoperit de iarbă, nu mai putu să stîrnească impresia elegiacă, așa cum se cuvenea.

Așezat în trăsură între Abdulski și Bukacki, Połaniecki răspundea abia cu jumătăți de cuvinte la întrebările lor; nu participa la discuții, monologînd de unul singur. Se gîndi că peste cîteva minute va avea loc evenimentul la care visase luni de-a rîndul, împlinindu-se astfel dorința lui cea mai arzătoare pînă la moartea Litkăi. Pentru ultima dată se cutremură, realizînd diferența dintre trecutul nu prea îndepărtat și clipa de față. Exista totuși o deosebire. Mai demult, tindea și dorea, acum voia doar și era de acord. La acest gînd, îl trecu un fior de gheață, deoarece se întrebă dacă nu cumva el era acelea căruia îi lipseau fundamentele pe care putea să-și clădească viitorul. Era însă un om care știa să-și pună frîu îngrijorării și la o adică s-o risipească în cele patru vînturi. Își spuse deci : „În primul rînd, nu e timpul potrivit pentru asemenea întrebări, iar în al doilea, nimic nu-i firesc ca realitatea să nu corespundă întotdeauna oricărei închipuiri". Își mai aduse aminte și ce-i spusese Bukacki : „Nu e suficient să iei, trebuie să și dai", dar se gîndi că asta înseamnă să diseci prea mult lucrurile, iar viața trebuie luată mai simplu, fiindcă nu este deloc obligatoriu ca ea să se plieze pe teorii anterioare. Aici repetă ce-și spusese de atîtea ori : „Mă căsătoresc și basta !" După care se lăsă în seama realității, a clipei prezente : nu se mai gîndi decît la Marynia, la biserică și la cununie.

În acest timp, Marynia se ruga lui Dumnezeu s-o ajute și să-i îngăduie să-și facă bărbatul fericit : ea nu voia decît puțină fericire, fiind sigură că mama ei o va dobîndi pentru ea.

Apoi trecură amîndoi, conduși la braț, printre șirurile de invitați și curioși, văzînd totul ca prin ceață ; în depărtare, luminările care clipeau lîngă altar, iar lîngă ei, fețele cunoscute și străine. Amîndoi deslușiră chipul doamnei

Emilia, purtînd pe cap corneta surorilor de caritate, și ochii ei care zîmbeau printre lacrimi. Amîndoi își amintiră de Litka și le trecu prin minte că ea este aceea care-i conducea la altar. După o clipă, îngenunchează înaintea preotului, avînd deasupra flăcăruile lumînărilor, luciul aurăriilor și fețele sfinte din icoana cea mare. Ceremonia începu. Repetară după preot cuvintele legămîntului cununiei, și Połaniecki, care-i ținea mîna Maryniei, fu cuprins dintr-o dată de o tulburare imensă, la care nu se aștepta și pe care n-o mai încercase de pe vremea cînd mama lui îl dusese prima dată la spovedanie. Simți că nu este vorba doar de un ritual obișnuit, în urma căruia bărbatul dobîndește mîna femeii ; în împreunarea mîinilor, în acest legămînt exista parcă o taină, o forță de dincolo de realitate, exista Dumnezeu, înaintea căruia sufletul se umilește și inima tremură. Amîndoi auziră în liniștea gravă cuvintele: *Quod Deus junxit, homo non disjungat*[1], iar Połaniecki avu senzația că această Marynia, pe care o ia de soție, devine trupul și sîngele lui, părticică din sufletul lui, el însuși devenind al ei. Corul intonă *Veni Creator* și, puțin mai tîrziu, perechea Połaniecki părăsi biserica. Pe drum, Marynia fu întîmpinată de doamna Emilia, care o îmbrățișă și o binecuvîntă, iar după ce plecară cu toții acasă, la petrecerea de nuntă, aceasta se îndreptă spre cimitir, ca să-i ducă Litkăi vestea că „domnul Stach" s-a căsătorit azi cu Marynia.

XII

După două săptămîni, la Veneția, portarul Hotelului Bauer îi înmînă lui Połaniecki o scrisoare cu ștampila din Varșovia. Tocmai urca, împreună cu soția, într-o gondolă, ca să se ducă la Santa Maria della Salute, unde în ziua

[1] Ce face Dumnezeu, omul nu poate desface (lat.).

aceea se comemora moartea mamei Maryniei și avea să se citească o slujbă pentru sufletul ei. Połaniecki, care nu aștepta vești importante de la Varșovia, vîrî scrisoarea în buzunar și își întrebă soția :

— Nu-i oare cam devreme pentru slujbă ?

— Ba da, mai avem o jumătate de oră.

— Nu vrei să ne plimbă puțin spre Rialto ?

Marynia atît aștepta. Nu mai fusese niciodată în străinătate, așa că trăise într-o încîntare continuă, avînd impresia că tot ce o înconjoară nu era decît un vis. Nu o dată, entuziasmată, se arunca de gîtul soțului, de parcă el construise Veneția și numai lui i se cuveneau mulțumirile pentru frumusețea ei ; uneori repeta :

— Mă uit, văd și nu cred că este adevărat !

Porniră deci spre Rialto. Din cauza orei matinale, era mișcare puțină, apa parcă dormea ; ziua era calmă, dar nu prea însorită, una din acelea în care Canale Grande, cu toată frumusețea lui, aduce în minte liniștea unui cimitir ; palatele par pustii și uitate, iar răsfrîngerea lor nemișcată în adîncuri iradiază parcă tristețea profundă a lucrurilor moarte. Le privești în tăcere, aproape cu teamă, ca să nu tulburi liniștea înstăpînită.

Așa le privea și Marynia. Dar Połaniecki, mai puțin sensibil, își aduse aminte că are o scrisoare în buzunar ; o scoase și începu s-o citească, apoi spuse :

— A !... Maszko s-a căsătorit și el. Cununia lor a avut loc la trei zile în urma noastră.

Trezită parcă din somn, Marynia clipi din ochi și întrebă :

— Ce-ai spus ?

— Am spus, căpșor visător, că Maszko s-a cununat.

Rezemîndu-și capul pe umărul lui și privindu-l în ochi, ea îi răspunse :

— Ce-mi pasă mie de Maszko !... Eu îl am pe Stach al meu.

Polaniecki zîmbi, ca un om care îngăduie cu generozitate să fie iubit, dar care nu se miră, apoi își sărută soția pe frunte, cam distrat, deoarece scrisoarea începea să-l intereseze, și citi mai departe. Deodată tresări, ca înțepat cu acul, și exclamă :

— Ei, asta-i o adevărată catastrofă !

— Ce s-a întîmplat ?

— Domnișoara Kraslawska are o rentă viageră de nouă mii de ruble, pe care i le-a lăsat unchiul ei. În rest, nici o zestre...

— Dar și așa este destul de mult.

— Destul de mult ? Ascultă ce scrie Maszko : „Așadar, falimentul meu este un lucru împlinit, iar anunțarea insolvabilității o chestiune de zile". S-au înșelat amîndoi, înțelegi ? Fiindcă el conta pe averea ei, iar ea pe a lui.

— Cel puțin au din ce trăi.

— Au din ce trăi, dar Maszko nu poate să-și plătească datoriile, și asta ne privește puțin și pe noi, pe mine și pe tatăl tău... Totul se poate duce de rîpă.

Acum Mayrnia se neliniști de-a binelea.

— Dragă Stach, răspunse, dacă prezența ta este necesară acolo, să ne întoarcem... Ce lovitură pentru papá !

— Îi scriu numaidecît lui Bigiel să acționeze în locul meu și să salveze ce se mai poate... Tu, însă, nu-ți face inimă rea. Atîta cît să ne ajungă pentru o bucată de pîine mie, ție și tatălui tău, am eu.

Marynia îi încolăci gîtul cu brațele.

— Iubitul meu !... Cu un om ca tine, pot fi liniștită.

— Pe urmă, cred că se mai poate salva ceva... Dacă Maszko va mai avea credit, pe noi ne va plăti. Nu-i exclus să găsească și un cumpărător pentru Krzemień. El mă roagă pe mine să-l întreb pe Bukacki dacă n-ar fi amator, și să-l îndemn să-l cumpere el. Astă seară, acesta pleacă la Roma, și l-am invitat la micul dejun. O să-l întreb. El posedă o avere considerabilă, și în acest fel ar avea ce

face. Sînt tare curios cum se va descurca familia Maszk
Iată ce-mi scrie el la sfîrșit : „Soției i-am mărturisit s
tuația mea financiară și s-a arătat destul de pasivă. d
mama este pur și simplu indignată". În fine, adaugă c
în ultimul timp s-a îndrăgostit cu adevărat de soția l
și, dacă s-ar despărți, ar fi cum nu se poate mai nenoroc
Lirismul lui nu mă interesează, dar aș vrea să știu cu
se vor sfîrși toate acestea.

— Ea nu-l va părăsi, opină Marynia.

— Habar n-am ; așa am crezut și eu odată, dar acu
parcă te-aș contrazice. Vrei să punem pariu ?

— Nu, pentru că nu vreau să cîștig. Tu, urîciosul
nu cunoști femeile.

— Din contră, le cunosc și tocmai de aceea știu c
nu sînt toate ca mititica asta care se plimbă acum c
gondola...

Iar ea îi răspunse :

— La Veneția, cu gondola și lîngă Stach al ei !

Ajunseră la biserică. După slujbă, cînd se întoarse
la hotel, îl găsiră pe Bukacki îmbrăcat de drum în haine
le-i cenușii cu carouri, care păreau prea largi pentr
trupul lui firav. în pantofi galbeni și cu o cravată inno
dată pe cît de fantezist pe atît de neglijent.

— Astăzi plec, spuse salutînd-o pe Marynia. Doamn
dacă vrei, îți găsesc o locuință la Florența, pot să-ți în
chiriez un palat.

— Dumneata te oprești acolo în drum spre Roma

— Întocmai. Mai întîi, ca să-i anunț pe cei de la Ga
leria că veniți și să vă întindă un covor pe scări ; iar în
al doilea rînd, pentru o cafea neagră, care-i foarte proast
în Italia, pe cînd la Giacoso, la Florența, este extraordi
nară... via Tornabuoni... E singurul lucru de valoare di
Florența...

— Ce plăcere ai dumneata să spui întotdeauna altceva
decît ce gîndești...

— Dimpotrivă, mă gîndesc într-adevăr să vă închiriez o locuință frumoasă pe Lung' Arno.

— Noi ne oprim la Verona.

— Pentru Romeo și Julieta ? Mă rog, n-aveți decît ! Atîta vreme cît nu ridicați din umeri cînd vă gîndiți la ei, duceți-vă: Poate că după o lună de zile, va fi prea tîrziu.

Marynia se stropși la el ca o pisică, după care se întoarse spre soțul ei și spuse :

— Stach, nu-l lăsa pe acest domn să mă supere.

— Bine, răspunse Połaniecki. Am să-i tai capul, dar după ce mănîncă.

Bukacki începu să declame :

„...O, nu ! încă nu-s zorii !

Nu-i ciocîrlia, e doar glasul privighetorii".

Apoi, adresîndu-se Maryniei, o întrebă :

— Połaniecki ți-a închinat vreun sonet ?

— Nu.

— Oho, ăsta-i semn rău !... Aveți balcon spre stradă... Nu i-a trecut prin minte niciodată să vină cu mandolina sub balconul dumitale ?

— Nu.

— A, e foarte rău !... Ar fi putut să se apropie cu gondola. La noi, mă rog, e altceva, dar aici, în Italia, și cu aerul ăsta, dacă iubești cu adevărat, apoi ori te apuci să scrii sonete, ori vii cu mandolina sub balcon. Asta-i un lucru absolut sigur, care derivă din situația geografică, din curenții marini și din compoziția chimică a aerului și a apei, așa că dacă cineva nu scrie sonete și nu vine cu mandolina, înseamnă că nu iubește. Aș putea să-ți indic opere cunoscute care tratează acest subiect.

— Se pare că voi fi nevoit să-i tai capul înainte de micul dejun, interveni Połaniecki.

Execuția nu mai avu loc, deoarece era timpul să se ducă la masă. Se așezară la o masă separată, dar în aceeași sală în care se afla și masa comună, ceea ce pentru Mary-

nia, care se interesa de toate, era un motiv de încîntare, fiindcă avea prilejul să vadă niște englezi veritabili. Avea impresia că se află undeva într-o țară exotică, și că, de cînd exista Krzemień, nici unul dintre cei ce trăiau acolo nu ajunsese pînă aici. Pentru Bukacki și chiar pentru Polaniecki, euforia ei oferea ocazii de glume nenumărate, dar și de adevărată plăcere. Cel dintîi spunea că asta-i amintește de tinerețe, celălalt își numea soția părăluță de cîmp și afirma că uneia ca ea nu-ți pare rău să-i arăți lumea.

Bukacki însuși observase că „părăluța de cîmp" avea mult simț artistic și multă sinceritate. Știa o groază de lucruri din cărți sau din gravuri ; cînd nu știa ceva, recunoștea deschis, de aceea, în impresiile ei, nu era nimic artificial sau forțat. Cînd îi plăcea ceva, încîntarea ei nu mai avea margini, încît ochii i se umezeau. Cîteodată Bukacki glumea fără milă pe seama ei, alteori încerca s-o convingă că toți așa-zișii cunoscători au cîte o țicneală, în timp ce ea, ca o natură sensibilă și distinsă, nepervertită încă, reprezintă pentru el cea mai mare somitate în problemele de artă ; ar fi fost și mai interesantă dacă ar avea zece ani.

La micul dejun nu discutară despre artă, deoarece Polaniecki își aduse aminte de noutățile de la Varșovia și spuse :

— Am primit o scrisoare de la Maszko.

— Și eu, răspunse Bukacki.

— Și tu ? Înseamnă că acolo arde într-adevăr. Maszko trebuie să fie strîmtorat rău de tot. Deci știi despre ce este vorba.

— Mă îndeamnă, mai degrabă mă imploră, să cumpăr știi tu ce.

Din delicatețe față de Marynia, Bukacki nu pronunță înadins numele proprietății, știind prea bine ce suferințe provocase cîndva în relațiile dintre Polaniecki și actuala lui soție.

Înțelegîndu-i intenția, Polaniecki rosti :

— O, Doamne ! Cîndva ne feream de acest cuvînt, cum te ferești să atingi o rană deschisă, dar acum cînd Marynia mi-e soție, e cu totul altceva... Nu poți să te jenezi toată viața.

Bukacki îl privi cu atenție. Iar Marynia se împurpură și rosti :

— Stach are dreptate întru totul. De alffel, știu că este vorba despre Krzemień.

— Chiar așa, este vorba de Krzemień.

— Ei și, ce zici ? întrebă Polaniecki.

— Nu l-aș cumpăra fie și din simplul motiv ca doamna să nu aibă impresia că ne jucăm cu proprietatea ca și cu o minge.

Marynia se făcu stacojie și răspunse :

— Bine, dar eu nu mă mai gîndesc deloc la Krzemień.

Și se uită la soțul ei, care încuviință din cap în semn de mare mulțumire și laudă.

— E o dovadă, spuse, că ești un copil cuminte.

— Pe de altă parte, continuă Marynia, dacă domnul Maszko nu va rezista, Krzemień va decade sau va încăpea pe mîna cămătarilor, ceea ce va fi oricum foarte neplăcut...

— Aha ! interveni Bukacki, dar de vreme ce dumneata nu te mai gîndești deloc la Krzemień...

Marynia privi din nou la soțul ei, puțin neliniștită, iar acesta începu să rîdă.

— Ai căzut în cursă, Marynia, constată.

Apoi se adresă lui Bukacki :

— Se vede că Maszko se agață de tine ca de ultima „scîndură" de salvare.

— Eu nu sînt o scîndură... uită-te și tu la mine... mai degrabă un pai. Iar cine vrea să se salveze, agățîndu-se de un pai, va pieri, se va îneca... De altminteri, chiar Maszko mi-a spus nu o dată : „Tu ai nervii tociți". Poate că e adevărat ! Dar tocmai de aceea am nevoie de senzații puternice... Dacă l-aș ajuta, s-ar descurca, ar scoate-o la capăt, ar face mai departe pe lordul, iar soția lui ar

poza într-o mare doamnă, ar fi grozav de *comme il faut*... Deci aș avea parte de o comedie plictisitoare, pe care am văzut-o și la care am căscat. Pe cînd dacă nu-l ajut, se ruinează și piere, au loc întîmplări neașteptate, captivante, se poate întîmpla chiar ceva tragic, ceea ce m-ar impresiona mai mult. Acum, gîndiți-vă și voi : ca să am o comedie plictisitoare, trebuie să plătesc, și încă destul de scump, pe cînd tragedia pot s-o am pe gratis. Cum aș putea să mai stau la îndoială ?

— Ptiu, cum poți spune asemenea lucruri, domnule ! se revoltă Marynia.

— Nu numai că pot să le spun, dar o să i le și scriu lui Maszko. În plus, m-a și dezamăgit într-un mod barbar.

— Cum așa ?

— Bine. Eu l-am crezut un snob autentic. Iată un material potrivit pentru un caracter întunecat, un om fără scrupule și fără inimă, mi-am zis. Cînd colo, se arată că în adîncul sufletului își are și el onestitatea lui ; vrea să-și plătească datoriile, îi pare rău de păpușa aceea cu ochii roșii, pe care o iubește, și despărțirea de ea ar însemna o nenorocire ireparabilă... Mi-a scris-o el însuși cum nu se poate mai obraznic... Pe cuvîntul meu, în societatea asta nu mai poți conta pe nimic !... Îmi petrec tot timpul în străinătate, pentru că nu mai pot suporta.

De astă dată, doamna Połaniecka se supără de-a binelea :

— Dacă mai spui asemenea lucruri, am să-l rog pe Stach să rupă relațiile cu dumneata.

Połaniecki ridică din umeri și adăugă :

— Îți place să batjocorești pe unul și pe altul numai de dragul poantei ; nu vrei să gîndești niciodată lucid, ca un om întreg. Înțelegi prea bine că eu te îndemn să cumperi moșia Krzemień, pentru că am și eu un interes în treaba asta, și totuși... Ai avea și tu ce să faci...

Bukacki începu să rîdă, apoi răspunse :

— Eu ţi-am mai spus cîndva că vreau să fac numai ce-mi place, şi fiindcă cel mai mult îmi place să nu fac nimic, nefăcînd nimic, fac numai ce-mi place. Dacă eşti un om inteligent, demonstrează-mi că am spus o prostie. În al doilea rînd, eu — un cultivator de hrişcă !... Asta întrece orice închipuire ! Eu, pentru care ploaia şi vremea bună nu înseamnă decît umbrela sau bastonul, să stau într-un picior, că un cocostîrc, la bătrîneţe şi să aştept să văd dacă soarele are chef să lumineze sau norii să picure ? Să-mi fac mereu probleme dacă creşte grîul, mi se scutură rapiţa sau mi se îmbolnăvesc cartofii, dacă o scot la capăt cu mazărea şi pot să-i dau lui Icek din Psia Wólka atîţia saci cît am contractat, dacă iepele nu-mi fac răpciugă şi oile gălbează ? Să ajung eu la bătrîneţe să spun tot la trei cuvinte din cauza sclerozei cerebrale : „Binefăcătorule" sau „Ce voiam să spun ?" *Voyons ! pas si bête !*[1] Eu, un om liber, să ajung un *glebae adscriptus* ?[2] nu milostive boierule, vecin de moşie ; iar fratele Łata, un boier Maciej, un Lehit ?

Aici, stimulat puţin de vin, cită cu jumătate de glas cuvintele lui Ślaz din *Lilla Weneda*[3] :

„De sînt lehit cumva ? Ce-i asta ? În ochi-mi
Se vede oare mojicia, beţia, lăcomia,
Cele şapte păcate capitale, gustul de sfadă,
De castraveţi muraţi ori de blazoane ?"

— Vorbeşte, dacă ai cu cine ! exclamă Połaniecki, cu atît mai mult, cu cît în fond are puţină dreptate.

Marynia, însă, care căzuse pe gînduri din clipa cînd Bukacki începuse să vorbească despre necazurile rurale, îşi scutură capul şi spuse :

---

[1] Ei ! Nu sînt atît de prost ! (Fr.)
[2] Robit pămîntului (lat.).
[3] Tragedie de Juliusz Słowacki (1809—1849), unul dintre marii poeţi romantici polonezi.

— Cînd papá era bolnav (şi niciodată la Krzemień n-a fost atît de sănătos ca în ultimii ani), îi ţineam eu locul la treburile gospodăriei ; pe urmă, mi-a intrat în obicei. Deşi, Dumnezeu mă aude, aveam destulă bătaie de cap, munceam cu plăcere nespusă. La început, nu înţelegeam de ce se întîmplă aşa, am înţeles însă mai tîrziu, cînd mi-a explicat domnul Jamisz. El mi-a spus că aceasta este acea ocupaţie esenţială, care stă la baza societăţii, toate celelalte nefiind decît consecinţe ale ei sau ceva artificial... După aceea, am înţeles de asemenea multe alte lucruri, despre care nu mi-a vorbit. Cîteodată, cînd ieşeam primăvara pe cîmp şi vedeam că totul creşte, simţeam că şi inima mea creşte. Şi acum ştiu de ce ; în toate relaţiile dintre oameni poate exista minciuna, pe cînd pămîntul înseamnă adevăr... Pămîntul nu poate fi înşelat, iar el, la rîndul lui, îţi dă ori nu-ţi dă, dar nu te înşeală niciodată... De aceea, pămîntul este iubit asemenea adevărului, şi pentru că este iubit, învaţă şi el pe stăpîni să iubească... Iar roua cade nu numai pe lanurile de grîie, nu numai pe lunci, ci parcă şi în sufletul omului, făcîndu-l mai bun, deoarece dacă are mereu de-a face cu adevărul şi iubeşte, este mai aproape de Dumnezeu... Iată de ce am ţinut eu atît de mult la Krzemień.

Doamna Polaniecka se înfricoşe de propria „vorbărie" şi de aceea ce putea să gîndească Stach ; era totuşi foarte emoţionată şi tulburarea i se răsfrîngea în ochi şi pe faţa tînără, parcă învăluind-o într-o aură.

Bukacki se uită la ea ca la o capodoperă necunoscută, abia descoperită, a şcolii veneţiene, apoi închise ochii, îşi îngropă pe jumătate feţişoara în cravata-i fantastică şi murmură :

— *Délicieuse !...*

După care, scoţîndu-şi bărbia din cravată, spuse :

— Doamnă, ai dreptate întru totul !...

Nu scăpă însă de logica tinerei femei numai cu un compliment.

— Dacă eu am dreptate, atunci dumneata nu ai.

— Asta-i altceva. Dumneata ai dreptate, pentru că îţi stă bine, de aceea femeia are întotdeauna dreptate.

— Staś ! îşi chemă Marynia soţul în ajutor.

Era însă atît de fermecătoare, că şi el o privea cu încîntare ; ochii îi radiau, nările îi fremătau, o clipă îi acoperi mîna cu palma şi rosti :

— Ah, copilă dragă !

Apoi se aplecă spre ea şi-i şopti :

— Dacă n-am fi aici, ţi-aş acoperi ochişorii ăştia scumpi şi gura de sărutări.

Spunînd acestea, Połaniecki făptuia o mare greşeală, deoarece în acest moment nu mai era deajuns să-i simtă atracţia fizică, să-i împurpureze obrajii, ochii şi buzele, acum era nevoie să-i înţeleagă şi să-i simtă sufletul ; cît era de departe de toate acestea, o arătau cu prisosinţă cuvîntele-i îngăduitoare : „Ah, copilă dragă !“ În această clipă, nu era pentru el decît o copilă-femeie, la altceva nu se mai gîndea.

Chelnerul aduse cafeaua, iar Połaniecki spuse în încheiere :

— Aşadar, Maszko a devenit un liric, şi asta după nuntă.

Bukacki îşi dădu ceaşca peste cap şi răspunse :

— E o prostie numai pentru că e vorba de Maszko, nu pentru că s-a întîmplat după ce s-a căsătorit... O fărîmă de lirism, tocmai după cununie... Hm! îmi cer scuze ! Era cît pe ce să spun ceva cu miez... Doamnă, te rog să mă ierţi, îţi promit să nu mai fac !... Se vede că mi-am opărit limba cu cafeaua, dar o beau atît de fierbinte fiindcă mi s-a spus că face bine la durerea de cap, iar pe mine mă doare capul, mă doare, mă doare...

Bukacki îşi puse mîna pe ceafă, apoi închise ochii şi rămase nemişcat cîteva secunde, după care zise :

— Trăncănesc întruna iar capul mă doare... M-aş duce în camera mea, dar trebuie să sosească pictorul Świrski,

un acuarelist renumit într-adevăr... mergem împreună la Florența... Nimeni n-a scos din acuarele atîta forță de expresie. Dar uite-l că vine.

Așa și era. Adus parcă de rostirea numelui său, Świrski își făcu apariția în această clipă și începu să se uite după Bukacki prin sală. Zărindu-l, în sfîrșit, se apropie de masă.

Era un om scund, îndesat, cu gîtul gros, pieptul uriaș, tenul neobișnuit de închis și părul atît de negru, de parcă era italian. Avea o față comună, dar privirea îi era inteligentă și pătrunzătoare, blîndă totuși. În timp ce mergea, se legăna puțin în amîndouă părțile din cauza șoldurilor largi.

Bukacki îl prezentă doamnei Połaniecka cu următoarele cuvinte :

— Doamnă, îți prezint pe domnul Swirski, pictor, un fel de geniu care nu numai că are talent, dar a avut și cea mai nefericită dintre idei de a nu și-l irosi, lucru pe care putea să-l facă tot atît de bine și cu tot atîta folos pentru oameni ca oricare altul... El preferă să umple lumea cu acuarele și cu faimă.

Świrski zîmbi, arătînd două șiruri de dinți ciudat de mici, dar sănătoși și albi ca fildeșul, și răspunse :

— Aș vrea să fie adevărat.

— Acum vreau să vă spun de ce nu și-a irosit talentul, urmă Bukacki. Sînt pricini atît de ortodoxe, încît un artist autentic s-ar rușina să le recunoască : iubește Pognębin-ul, o localitate undeva aproape de Poznań, nu-i așa ? și asta numai pentru că s-a născut acolo. Dacă s-ar fi născut la Guadelupa, iubea Guadelupa, și această dragoste l-ar fi salvat de asemenea. Omul acesta mă revoltă și, spune și dumneata, doamnă, dacă nu pe bună dreptate.

Marynia răspunse, înălțîndu-și ochii albaștri spre Świrski :

— Domnul Bukacki nu-i chiar atît de rău pe cît pare, a spus totuși cele mai bune lucruri despre dumneata.

— Voi muri cunoscut! șopti Bukacki.

În acest timp, Świrski privea la Marynia, cum numai un pictor își poate permite să privească la o femeie fără s-o jignească. În ochii lui se răsfrîngea o mare emoție; într-un tîrziu, murmură:

— Fantastic! Aici, la Veneția, să vezi pe nepusă masă un asemenea cap!

— Ce vrei să spui? întrebă Bukacki.

— Vreau să spun că doamna reprezintă un tip foarte original; uite, aici, de pildă (și, își trecu degetul de-a lungul nasului, gurii și bărbiei). Ce puritate a liniilor!

— Nu-i așa? acceptă Połaniecki cu înflăcărare. Așa am crezut și eu întotdeauna!

— Pun pariu că nu te-ai gîndit niciodată la asta, reacționă Bukacki.

Dar Połaniecki era bucuros și mîndru de impresia pe care i-o făcuse Marynia cunoscutului artist, așa că propuse:

— Dacă dumitale ți-ar face plăcere să-i pictezi portretul, mie mi-ar face una și mai mare să-l am.

— Cu tot sufletul, răspunse Świrski cu simplitate, dar astăzi plec la Roma, iar acolo am început portretul doamnei Osnowska.

— Și noi vom veni la Roma, cel mult peste zece zile.

— Așa da, de acord!

Marynia mulțumi, roșind pînă în vîrful urechilor. Bukacki însă începu să-și ia rămas bun și-l luă cu el și pe Świrski. La plecare, îi spuse:

— Avem destul timp. Hai la Floriani să bem un păhărel de coniac.

Bukacki nu se pricepea și nu-i plăcea să bea, dar, de cînd lua morfină, o făcea mai mult decît putea să suporte, deoarece îi spusese cineva că cele două substanțe se neutralizează reciproc.

— Ce pereche drăguță! încheie Świrski.

— S-au căsătorit de curînd.

— Se vede că el o iubește grozav. Cînd am lăudat-o, îi rîdeau ochii în cap și se umfla în pene.

— Ea îl iubește de o sută de ori mai mult pe el.

— Ce te pricepi tu la astfel de lucruri ! ?

Bukacki nu-i răspunse, dar, înălțîndu-și nasul ascuțit, rosti parcă numai pentru sine :

— Asta m-a scîrbit de căsătorie și de dragoste ; de fiecare dată, de o parte exploatare, de cealaltă — sacrificiu. Polaniecki, de exemplu, e un om bun, ei și ? Ea are tot atîta inteligență și caracter ca și el, numai că iubește mai mult, iar căsnicia lor va arăta astfel : el va fi soarele, el va lumina și va încălzi generos, o va socoti ca pe o proprietate a lui, ca pe un satelit care trebuie să se rotească în jurul lui. Asta se prefigurează de pe acum... Ea a și intrat pe orbita lui. El are o siguranță care mă scoate din sărite. El o va avea pe ea și toate celelalte, pe cînd ea — numai pe el. El va îngădui să fie iubit, considerîndu-și propria iubire drept virtute. bunătatea și mărinimia lui, dar ea va iubi, socotindu-și dragostea drept fericire și datorie... Poftim, unde era semizeul aureolat !... Am chef să mă întorc și să i-o spun, în speranța că vor fi mai puțin fericiți.

Ajunseră la Floriani și în curînd li se aduse coniacul. Świrski se gîndi o vreme la perechea Polaniecki, apoi întrebă :

— Da, și dacă ea va fi fericită ?

— Știu că e mioapă, așa că s-ar putea să fie tot atît de fericită și dacă ar purta ochelari.

— Du-te dracului, cu o față ca a ei !...

— Pe tine te revoltă ochelarii, iar pe mine Polaniecki.

— Pentru că tu ai în cap o morișcă de cafea, care macină întruna pînă cînd preface totul într-o pulbere fină. În definitiv, ce vrei tu de la dragoste ?

— Eu, de la dragoste ? Eu nu vreau nimic de la dragoste ! Să mă ia dracu', dacă nu-i așa ! Din cauza ei, mă înțeapă în omoplați. Dar dacă aș fi altfel decît sînt, dacă

ar trebui să definesc ce se cuvine să fie dragostea, dacă aș vrea ceva de la ea, atunci aș dori...

— Ce-ai dori ? Hai, spune odată !

— Să se alcătuiască în mod egal din atracție și adorație !

După care își bău păhărelul de coniac și mai adăugă :

— Se pare că am spus ceva ce-ar putea părea profund. dacă n-ar fi o prostie... Dar mi-e indiferent !...

— Nu, nu-i deloc o prostie.

— Pe legea mea, e totuna.

XIII

După o săptămînă de cînd se afla la Florența, Polaniecki primi o scrisoare de la Bigiel în probleme de afaceri ; veștile erau atît de bune, încît întreceau toate așteptările. Legea care interzicea exportul cerealelor din cauza foametei fusese promulgată. Firma avea însă rezerve uriașe. cumpărate și exportate dinainte, și pentru că prețurile urcaseră vertiginos în străinătate, mai ales la început, Bigiel și Polaniecki cîștigau sume enorme. Speculația gîndită și aplicată pe scară mare se arătase atît de avantajoasă, încît din niște oameni înstăriți, cum erau înainte, deveniseră aproape bogați. Altminteri, Polaniecki era sigur de izbîndă și nu se temuse cîtuși de puțin ; vestea îl bucurase. e drept, din motive financiare, dar îi măgulea și amorul propriu. Succesul îmbată și consolidează încrederea în sine. De aceea, în discuția cu soția lui, nu se putu abține să nu-i dea de înțeles că avea o minte ieșită din comun, superioară oricum celor din jurul lui, asemenea unui copac mai înalt decît restul pădurii, în sfîrșit, că este un om care îndeplinește tot ce-și propune — un fel de Fenix într-o societate care abunda în neisprăviți. În toată lumea nu și-ar fi găsit un ascultător mai atent, gata să primească totul cu o încredere mai adîncă.

— Tu ești femeie, îi spuse nu fără anume superioritate, așa că n-are rost să-ți povestesc totul de la început și să intru în tot felul de amănunte. Ca unei femei ce ești, îți pot explica mai lesne, spunîndu-ți că medalionul cu perlă neagră, pe care ți l-am arătat la Godoni, ieri nu eram în stare să ți-l cumpăr, astăzi sînt însă și ți-l cumpăr.

Marynia începu să-i mulțumească și să-l roage să nu facă una ca asta, dar el o strînse la piept, o anunță că nimic nu va putea să-l rețină ; că-i un lucru deja hotărît și „Maryś" trebuie să se considere posesoarea acelei mari perle negre, care va sta foarte bine pe gîtul ei alb. Apoi începu s-o sărute pe gît, și cînd se sătură în fine, simțind totuși nevoia unui ascultător, începu să se plimbe prin cameră, să-i zîmbească soției sau de unul singur, și continuă :

— Ce să mai vorbesc de cei care nu fac nimic. Bukacki, de pildă, se știe doar că nu face două parale... Ca să nu mai amintesc de măgari precum Kopowski, o minte de găină... Să ne gîndim însă chiar la cei care fac ceva și care chipurile sînt oameni cu scaun la cap. Unul ca Bigiel n-ar fi profitat niciodată de asemenea ocazie, ar fi început să chibzuiască, să tărăgăneze, astăzi s-ar fi hotărît, mîine ar fi fost cuprins de temeri și ar fi scăpat prilejul. În fond despre ce e vorba ? Mai întîi, să ai capul pe umeri, apoi să stai și să socotești. Iar cînd trebuie să acționezi, să nu mai stai la îndoială !... Mai trebuie să fii lucid și să nu pozezi. Maszko nu pare prost, și uite la ce a ajuns !... Eu n-am călcat și n-o să calc niciodată pe urmele lui.

Perorînd astfel, continuă să se plimbe, scuturîndu-și părul negru și bogat, iar Marynia, care-l asculta de obicei cu încredere nestrămutată, acum era adînc convinsă de adevărul pe care i-l împărtășea, cu atît mai mult, cu cît se întemeia pe un succes veritabil.

Într-un tîrziu se opri, în sfîrșit, înaintea ei și urmă :

— Știi ce, eu cred că luciditatea înseamnă rațiune. Poți să fii inteligent, adică să absorbi tot felul de cunoș-

tinte ca un burete și să ai sensibilitate, dar poate să-ți lipsească judecata. Pentru mine, o dovadă e și Bukacki. Să nu mă socotești îngîmfat, dar dacă eu aș ști cît știe el despre artă, aș avea o părere mai bună despre ea. A citit atîta și și-a însușit atîtea opinii, încît el nu mai are nici una. Fără îndoială, din materialul pe care l-a îngrămădit în el, eu aș stoarce o părere proprie.

— A. căzu de acord Marynia, asta în mod sigur !

Pînă la un punct, Polaniecki putea să aibă dreptate. Nu era prost deloc și poate că inteligența lui era mai puțin împrăștiată și mai pătrunzătoare decît inteligența lui Bukacki ; era însă și mai puțin suplă și nu atît de cuprinzătoare, dar asta nu-i mai veni în minte. Așa cum nu se gîndi nici că în acea clipă, purtat de vanitate, îi spunea Maryniei lucruri pe care teama de ridicol și de critică nu i-ar fi îngăduit să le declare în fața unor străini sceptici. Dar el nu se mai jena de Marynia. Credea că își poate permite să se laude față de soția lui. Doar ea era a lui, „o luase și gata",cum spunea uneori.

Nu fusese niciodată atît de fericit și de mulțumit de viață ca acum. Avusese succese materiale, și își socotea viitorul asigurat. Se căsătorise cu o femeie tînără, atrăgătoare și deșteaptă, pentru care devenise un adevărat idol ; nici nu putea fi altfel, de vreme ce buzele ei erau mereu umede de sărutările lui, iar inima-i sănătoasă și cinstită era prea plină de recunoștință pentru iubirea lui. Ce-i mai lipsea lui Polaniecki ? Ce-și mai putea dori ? Era mulțumit de sine, întrucît socotea în mare măsură drept un merit al său, al propriei rațiuni, faptul că izbutise să-și organizeze atît de bine viața, încît viitorul se prefigura prosper și liniștit. Vedea că altora le merge rău, în vreme ce lui îi mergea bine și își explica deosebirea în avantajul lui. Odinioară gîndea că omul, dacă vrea să fie liniștit, trebuie să-și pună ordine în relațiile cu sine însuși, cu oamenii și cu Dumnezeu. Primele două condiții le considera îndeplinite. Avea o soție, o ocupație și viitor, așa că fă-

cuse și făcea tot ce se putea pentru a se asigura. Cît despre ceilalți oameni, societatea, își îngăduia să-i critice, cîteodată să-i și certe, dar simțea că în adîncul sufletului îi iubește cu adevărat ; chiar dacă n-ar vrea să-i iubească, n-ar putea, iar la o adică ar intra și în foc pentru ei, așa că și această latură i se părea rezolvată. Mai rămînea atitudinea față de Dumnezeu. Intuia că dacă și relațiile cu divinitatea ar ajunge la aceeași limpezime, ar putea considera că toate problemele vieții și-au găsit soluția potrivită, ar putea să-și spună, în sfîrșit, cu mîna pe inimă : „Știu pentru ce am trăit, ce-am vrut și de ce trebuie să mor". Fără să fie un savant, venise totuși în contact cu știința atît cît trebuia, ca să știe că n-are rost să cauți explicații și răspunsuri în așa-zisa filozofie, ci mai degrabă în propria viziune asupra lucrurilor, în primul rînd în propriile sentimente, în măsura în care și una și cealaltă sînt simple, altminteri ajungi la cine știe ce bizarerie. Și pentru că nu era cu totul lipsit de imaginație, vedea parcă aievea chipul acelui om cumsecade și cumpănit, care este un soț și un părinte bun, care se roagă, în zilele de sărbătoare își duce copiii la biserică și trăiește o viață morală în sensul deplin al cuvîntului. Imaginea îi plăcea, și cîte nu faci în viață pentru asemenea imagini ! Se gîndea că o societate cu mulți cetățeni de acest fel ar fi mai puternică și mai sănătoasă decît oricare alta care la temelie se compune din capete întunecate, iar sus, din pretinși atotștiutori, diletanți, decadenți și alte asemenea figuri interzise cu mintea zdruncinată. Cîndva, la scurtă vreme după ce o cunoscuse pe Marynia, își făgăduise sieși și lui Bigiel că în clipa cînd va sfîrși litigiul cu propria persoană și cu semenii, va aborda hotărît și relația cu Dumnezeu. Iată că venise timpul, ori cel puțin avea să vină curînd. Połaniecki își dădea seama că pentru asta este nevoie de o liniște mai profundă decît aceea pe care o asigura călătoria de nuntă, impresiile de pe alte meleaguri și toată această alergătură continuă între hoteluri și galeriile de

artă, care le lua tot timpul. Dar, chiar în aceste împrejurări nefavorabile, în rarele momente în care rămînea singur cu propriile gînduri, își îndrepta meditațiile spre dilema cea mai arzătoare în clipa de față. Proceda astfel și sub influența unor cauze diferite care, mărunte în sine, își aveau totuși efectul lor, fie și pentru că nu li se împotrivea cu bună știință. Asta era influența Maryniei. Połaniecki nu era conștient de ea și n-ar fi recunoscut-o în ruptul capului, cu toate acestea, prezența neîntreruptă alături de el a acestui suflet senin, simplu și cu adevărat cucernic, implicînd multe obligații față de Dumnezeu, îi inculca acel sentiment de liniște și seninătate pe care-l poți afla în credință. Ori de cîte ori își conducea soția la biserică, își aducea aminte cuvintele pe care ea i le spusese la Varșovia : „Cum așa ? asta-i datoria față de Dumnezeu !" Și se conforma, însoțindu-și întotdeauna consoarta la biserică, la început, ca să n-o lase singură, iar mai apoi și pentru că-i producea o anume mulțumire lăuntrică, de felul celei pe care o încearcă un învățat asistînd la fenomene ce-l interesează în mod deosebit. Astfel, cu toate condițiile necorespunzătoare, oboselile călătoriei și posibilitățile minime de reculegere ale intelectului solicitat de tot felul de impresii, își urma drumul neabătut. Erau momente cînd reflecțiile lui dovedeau multă energie și hotărîre : „În ultimă analiză, își spunea. — eu îl simt pe Dumnezeu ! L-am simțit la mormîntul Litkăi, deși n-am recunoscut, în cuvintele lui. Waskowski referitoare la moarte, l-am simțit la cununie, peste cîmpurile de la noi și aici în munți, deasupra zăpezilor, așa că nu-mi mai rămîne decît să întreb : cum trebuie să-l slăvesc, să-l ador și să-l iubesc ? Cum îmi place mie sau așa cum procedează soția mea și cum am învățat și eu de la mama ?"

La Roma, nu se mai gîndi totuși la astfel de lucruri. Atîtea impresii exterioare se năpustiră deodată asupra lui, încît nu mai putea fi vorba să mediteze la altceva. Pe de altă parte, seara veneau rupți de oboseală, încît își

aminteau aproape cu spaimă cuvintele lui Bukacki care slujindu-le de călăuză spre propria mulțumire, le spunea de fiecare dată : „N-ați văzut nici a mia parte din ce merită să fie văzut, dar n-are nici o importanță, întrucît nu merită să vii aici, așa cum nu merită să stai nici acasă"

Bukacki se afla într-o perioadă cînd nega de fiecare dată în fraza următoare tot ce spusese cu o clipă înainte

Profesorul Waskowski veni și el din Perugia să-i întîmpine, iar Marynia se bucură mult și-l salută ca pe o rudă foarte apropiată. Dar după primele răbufniri de bucurie, observă că ochii profesorului erau adumbriți de mîhnire.

— Ce se întîmplă, domnule profesor, nu te simți bine în Italia ?

— Copila mea — răspunse Waskowski — e bine și la Perugia, e bine și la Roma... Ah, cît e de bine ! Află că aici, cînd mergi pe stradă, calci pulberea lumii întregi... Aici, cum o spun de atîtea ori, se află anticamera tărîmului celălalt, numai că...

— Numai că ?

— Numai că oamenii... vedeți voi... nu din răutate, fiindcă și aici, ca peste tot, sînt mai mulți oameni buni decît răi, dar uneori mă simt mîhnit că și aici, ca și la noi, mă socotesc puțin nebun.

Bukacki care asculta, remarcă :

— Așadar, profesore, n-ai de ce să fii mai trist aici ca acasă.

— Așa-i, dar acolo am prieteni apropiați, ca voi, care țin la mine, pe cînd aici îmi lipsesc... Și le duc dorul.

Apoi se adresă lui Polaniecki :

— Ziarele de aici au publicat recenzii despre lucrarea mea. Unele mă iau în rîs, treaba lor ! Altele sînt de acord că noua epocă trebuie să înceapă cu introducerea lui Cristos și a spiritului creștin în istorie. Unul a recunoscut că oamenii, luați separat, trăiesc ca niște buni creștini, pe cînd popoarele se comportă păgînește, a subliniat chiar

că este vorba de o observație foarte importantă, dar și aceasta, și toate celelalte, cînd trec la misiunea pe care Dumnezeu ne-a sortit-o nouă și altor neamuri de arieni mai tinere, se umflă de rîs... Pe mine asta mă doare... Îmi dau de înțeles că sînt cam scrîntit...

Bietul Waskowski își ciocăni fruntea cu degetul.

Totuși, după o clipă își înălță capul și spuse :

— Omul aruncă sămînța în tristețe și nu odată în îndoială: dar ea cade pe pămînt și cu ajutorul lui Dumnezeu poate că va răsări.

Apoi începu să se intereseze de doamna Emilia, pentru ca în cele din urmă să-și îndrepte spre ei ochii albaștri, treziți parcă din somn, și să întrebe cu naivitate :

— O duceți bine împreună ?

În loc să răspundă, Marynia se repezi la soțul ei și, punîndu-și capul pe umărul lui, se alintă :

— Uite, domnule profesor, așa ne este împreună, așa !...

Połaniecki începu să-i mîngîie căpșorul ca pana corbului cu mîna.

XIV

Peste o săptămînă, Połaniecki își conduse soția pe via Margutta, la Świrski, cu care se văzuseră mai înainte aproape în fiecare zi, se împrieteniseră, se plăcuseră și acum aveă să înceapă portretul Maryniei. Găsiră acolo familia Osnowski și făcură cunoștință, cu atît mai ușor cu cît doamnele fuseseră cîndva, cu cîțiva ani în urmă, la o *soiré*, iar Połaniecki îi fusese chiar prezentat la Ostende actualei doamne Osnowska, așa că acum nu mai fu nevoie decît să-i amintească. E adevărat, Połaniecki nu mai ținea minte dacă în acea perioadă în care de fiecare dată cînd vedea o femeie tînără și frumoasă se întreba numaidecît : „Nu cumva este ea ?" își pusese această în-

trebare și în legătură cu doamna Osnowska ; este foarte posibil, întrucît pe atunci se bucura de reputația unei domnișoare frumoase, deși puțin cam cochetă. Acum era o femeie la douăzeci și șase-douăzeci și opt de ani, foarte înaltă, cu tenul proaspăt, deși închis, gura ca vișina, părul răzlețit și ochii viorii, puțin oblici, care împrumutau feței un aer chinezesc și o expresie parcă de răutate și isteție. Făcea o impresie ciudată, deoarece își ținea umerii trași înapoi, iar bărbia împinsă înainte, drept care Bukacki susținea că își poartă bustul *en offrande* [1]. Aproape în același timp îi spuse Maryniei că întrucît pozează în același atelier, trebuie să se considere colege ; lui Połaniecki, că și-l amintește de la balul din Ostende ca pe un bun dansator și *causeur*, însușiri de care nu va întîrzia să se folosească : amîndurora, că se bucură foarte mult, este încîntată de Roma și citește *Cosmopolis*, este îndrăgostită de vila Doria și de priveliștea de pe Pincio, că speră să vadă Catacombele împreună și cunoaște operele lui Rossi în traducerea lui Allard. După care, strîngîndu-i mîna lui Świrski și zîmbindu-i cu cochetărie lui Połaniecki, plecă declarînd că cedează locul uneia mai vrednice decît ea, și lăsînd în urmă impresia unei vîntoase, a unei chinezoaice și a unei flori. Domnul Osnowski, un om cu fața bună dar lipsită de expresie a unui tînăr blond, o urmă neizbutind să rostească aproape nici o vorbă.

Świrski răsuflă adînc.

— O, e ca o furtună ! se plînse. Nici nu vă închipuiți cîte trebuie să îndur ca să stea două minute liniștită.

— Are o față foarte interesantă ! constată Marynia. Pot să-i văd portretul ?

— Nu mai am mult de lucru, așa că se poate, încuviință Świrski.

Marynia și Połaniecki se apropiară de carton, și, fără să fie siliți să se întreacă în politețuri, își exprimară ad-

[1] Precum o ofrandă (fr.).

miraţia nepreţăcută faţă de talentul lui Świrski. Capul pictat în acuarelă avea forţa şi căldura unui tablou în ulei, exprimînd totodată întreaga esenţă spirituală a doamnei Osnowska. Świrski asculta laudele în linişte şi se vedea cît de colo că era şi el mulţumit de munca lui. Apoi îl acoperi, îl duse într-un colţ întunecat al atelierului, şi aşezînd-o pe Marynia pe scaunul pregătit anume, începu s-o examineze.

Privirea-i pătrunzătoare o tulbură întrucîtva şi obrajii i se îmbujorară, dar Świrski zîmbi satisfăcut şi murmură :

— Da, e cu totul alt tip... cerul şi pămîntul !

Uneori închidea un ochi, făcînd-o să se simtă şi mai stînjenită, alteori se apropia de carton, apoi se depărta, o privea iarăşi cu atenţie şi vorbea parcă de unul singur :

— Înainte trebuia să scot în evidenţă demonicul, de astă dată feminitatea.

La aceste'a, Połaniecki interveni :

— De vreme ce ai observat dintr-o dată această deosebire, sînt sigur că va ieşi o capodoperă.

Świrski încetă brusc să se mai uite la carton şi la Marynia, şi întorcîndu-se spre Połaniecki, zîmbi vesel, arătîndu-şi dinţii sănătoşi.

— Nu-i aşa, domnule ? Da, feminitatea, şi încă o feminitate cu totul particulară, asta-i trăsătura esenţială a feţei...

— Şi-o vei reda tot aşa cum ai redat diabolicul în portretul celălalt ?

— Staś ! îl dojeni Marynia.

— N-am născocit-o eu, ci domnul Świrski.

— Dacă doreşti, hai să-i spunem : drăcuşorul, nu diabolicul... Drăcuşorul e frumos foc, dar tare primejdios. În timp ce pictez, îmi dau seama de tot felul de lucruri. Doamna Osnowska este un tip interesant.

— De ce ?

— Doamnă, dumneata l-ai văzut pe soţul ei ?

— Am fost atît de prinsă de ea, încît n-am mai avut cînd.

— Ei, asta e, ea îl acoperă cu totul şi nu se mai vede, dar ce e mai rău, e că nici ea nu-l vede. Este totuşi un flăcău cum nu se poate mai cumsecade, foarte bine crescut, nespus de delicat, foarte bogat şi deloc prost, iar pe deasupra o iubeşte la nebunie.

Świrski începu să deseneze şi repetă parcă pentru a se amuza :

— O iu-beş-te la ne-bu-nie... Doamnă, aranjează-ţi puţin părul după ureche... Dacă şi soţul dumitale este tot atît de vorbăreţ, va fi disperat, fiindcă Bukacki susţine că atunci cînd mă apuc de lucru nu-mi mai tace gura şi nu mai las pe nimeni să spună nici un cuvînt... Vezi dumneata, poate că pînă acum ea a fost curată ca lacrima, este însă o cochetă... Are inima rece şi mintea focoasă... E un soi primejdios, oho ! foarte primejdios ! Înghite duzini întregi de cărţi franţuzeşti, evident... Cu ajutorul lor învaţă psihologie, acumulează cunoştinţe despre temperamentul feminin, despre enigma feminină, caută în ea misterul care nu există, îşi inventează aspiraţii despre care ieri nu avea habar, se depravează intelectual şi socoteşte această depravare drept înţelepciune, iar pe soţul ei îl disprefuieşte.

— Domnule, eşti înspăimîntător ! observă Marynia.

— Domnule dragă, se amestecă Połaniecki, mîine, cînd va trebui să pozeze soţia mea, se va ascunde de frică.

— N-are nevoie să se ascundă. E alt tip... Osnowski nu e prost deloc, dar oamenii, îndeosebi femeile, îmi cer scuze, sînt atît de puţin înţelepte, încît dacă inteligenţa cuiva nu bruschează pe cineva, dacă n-are prea multă siguranţă de sine, dacă nu zgîrie ca o pisică şi nu despică asemenea unui cuţit, nu o apreciază. Pe Dumnezeul meu, am văzut aşa ceva de o sută de ori în viaţă !...

După o clipă, închise iarăşi un ochi, privi la Marynia şi vorbi mai departe :

— În genere, colectivitatea umană nu este deloc înțeleaptă ! Nu o dată mi-am pus întrebarea de ce onestitatea caracterului, a inimii, și un lucru ca bunătatea nu sînt tot atît de apreciate ca așa-numita deșteptăciune. De ce în viața socială există două etichetări fundamentale : deștept și prost, și nu se obișnuiește să se spună, de pildă, virtuos și nevirtuos ; cuvintele sînt atît de puțin obișnuite, încît par ridicole.

— Pentru că, răspunse Połaniecki, rațiunea este ca un far care trebuie să lumineze și virtutea, și bunătatea, și inima, altfel pot să-și spargă nasul și, ce e și mai rău, să spargă nasul altora.

La drept vorbind, Marynia nu rosti nici nu cuvînt, dar pe fața ei se putea citi limpede :

— „Staś e grozav de deștept !"

În acest timp, Staś adăugă :

— În definitiv, eu nu mă refer la Osnowski, fiindcă nu-l cunosc.

— Osnowski, răspunse Świrski, își iubește soția ca pe soția lui, ca pe copilul și fericirea lui, dar ea are o minte sucită, Dumnezeu știe de ce, și nu-i plătește cu aceeași monedă. Pe mine, un om necăsătorit, mă preocupă foarte mult femeile, așa că nu o dată vorbesc, mai exact vorbeam, zile întregi despre ele cu Bukacki, atîta vreme cît îl interesau și pe el mai mult decît acum. Bukacki împarte femeile în plebee spirituale, înțelegînd prin acestea sufletele goale și plate, și patriciene spirituale, adică naturi înnobilate, însuflețite de aspirații superioare și întemeiate pe principii, nu numai pe fraze. Are dreptate pînă la un punct, dar eu prefer împărțirea mea, fiindcă e mai simplă : inimi recunoscătoare și nerecunoscătoare.

Se îndepărtă un moment de schiță, își mijì ochii, apoi luînd o oglinjoară, o îndreptă spre desen și începu să cerceteze imaginea răsfrîntă.

— Dumneata, doamnă, mă întrebi ce înțeleg prin inimi recunoscătoare și nerecunoascătoare ? rosti, adresîndu-se

Maryniei, deși ca nu-l întrebase nimic. Ei bine, o inimă iubitoare este aceea care simte cînd e iubită, este impresionată și, la rîndul ei, iubește și mai mult, se dăruiește, apreciază și adoră. Cea nerecunoscătoare se mulțumește să exploateze dragostea și cu cît e mai sigură, cu atît îi pasă mai puțin, cu atît mai mult disprețuiește și calcă în picioare... O femeie cu inimă nerecunoscătoare, atunci cînd e convinsă de iubirea partenerului, încetează să iubească. Pescarul nu se mai îngrijește de peștele din năvod, iar doamna Osnowskă nu se mai îngrijește de domnul Osnowski. În realitate, asta-i cea mai grosolană formă de egoism din cîte există, de aceea, să-l ferească Dumnezeu pe domnul Osnowski, iar ea, ducă-se dracului cu ochii ei chinezești de culoarea violetei și coama frizată. S-o pictezi, mă rog, dar să te căsătorești cu ea, în nici un caz ! Poți să mă crezi, doamnă, că eu mă tem atît de mult să nu dau peste o inimă nerecunoscătoare, încît numai de aceea nu m-am căsătorit pînă acum, deși am trecut de patruzeci de ani.

— Bine, dar e atît de ușor să-ți dai seama ! se miră Marynia.

Iar Świrski răspunse :

— Da' de unde, mai ales cînd simțurile și mintea o iau razna.

Și îndoindu-și silueta atletică, privi un timp la schiță, apoi adăugă :

— Destul pentru astăzi ! Am trăncănit atîta, încît pînă și mușchii trebuie să fi adormit pe pereți. Mîine, cînd ți se va părea că vorbesc prea mult, să bați din palme... De altfel, cu doamna Osnowska mai mult tac, deoarece și ei îi place să sporovăiască... Și cîte titluri de cărți nu-mi aud urechile ! Dar să lăsăm asta ! Voiam să mai spun ceva, dar am uitat.. Aha ! că dumneata ești o inimă recunoscătoare !

Polaniecki începu să rîdă şi-l invită pe Swirski la masă, promiţîndu-i că vor fi de faţă Bukacki şi profesorul Waskowski.

— Cu mare bucurie, acceptă Świrski, eu sînt singur ca un cuc. Şi pentru că e senin şi lună plină, după aceea mergem să vedem Coliseul la lumina lunii.

Masa se desfăşură totuşi fără paradoxurile intelectuale lui Bukacki, deoarece acesta nu se simţea bine şi scrisese că nu vine. Świrski, în schimb, şi Waskowski se plăcură grozav şi se împrieteniră de la început. Pictorul nu lăsa pe nimeni să vorbească numai cînd lucra, altminteri îi plăcea şi ştia să asculte, şi cu toate că uneori profesorul i se părea comic cu părerile lui, bătrînul degaja atîta bunătate, era atît de sincer, încît rareori se întîmpla să nu-şi cucerească partenerii de discuţie. Artistul era impresionat de faţa lui mistică şi de expresia ochilor. Îl şi schiţa în memorie şi, ascultîndu-l vorbind despre arieni, se întreba cum ar arăta acest cap dacă ar prinde pe carton tot vălmăşagul dinăuntru.

Spre sfîrşitul mesei, profesorul începu s-o cerceteze pe Marynia dacă n-ar vrea să-l vadă pe papă şi-i spuse că peste trei zile trebuie să vină nişte pelerini belgieni, cărora li s-ar putea alătura. Świrski, care cunoştea toată Roma şi pe toţi monseniorii [1], făgădui să rezolve această problemă. Auzindu-l, profesorul se uită la el şi constată :

— Parcă ai fi un locuitor al Romei.

— Stau aici de aproape şaisprezece ani.

— Poftim !...

Profesorul se tulbură întrucîtva, de teamă să nu comită vreo indiscreţie, dar vrînd să ştie totuşi ce trebuie să gîndească despre un om atît de simpatic, îşi învinse timiditatea şi întrebă :

— Şi... de pe Colina Quirinal sau de pe Vatican ?

[1] *Monsenior*, titlu onorific dat unor persoane din clerul catolic.

— De la Pognębin, răspunse Świrski, încruntîndu-şi sprîncenele.

Sfîrşitul mesei puse capăt explicaţiilor şi discuţia se opri aici. Marynia abia putea sta locului la gîndul că va vedea Capitoliul, Forum-ul şi Coliseul la lumina lunii. Plecară curînd spre ruine, înaintînd pe sub becurile electrice de pe Corso.

Era o noapte liniştită şi caldă, iar la Forum şi Coliseu nu se vedea picior de om, cum se întîmpla uneori şi ziua. Lîngă biserica Santa Maria Liberatrice, cineva cînta din flaut la fereastra deschisă, şi în liniştea din jur se auzea fiecare notă. Peste partea din faţă a Forum-ului se întindea umbra adîncă a colinei şi a clădirii Capitoliului, dar planurile mai depărtate erau inundate de o lumină puternică, verzuie, ca şi Coliseul, care părea de argint sub aura lunii. Cînd trăsura se opri lîngă arcadele circului uriaş, perechea Połaniecki, Świrski şi Waskowski intrară înăuntru şi începură să înainteze spre mijlocul arenei, evitînd dărîmăturile îngrămădite la poalele arcadelor, frînturile de coloane, frize, mormanele de cărămidă, pietre şi soclurile seunde ce se înălţau ici şi colo. Impresionaţi de tăcerea şi pustiul din jur, nu prea vorbeau. Prin arcurile arcadelor pătrundeau în interior snopi de lumină, care păreau adormiţi paşnic în arenă, pe zidurile din partea opusă, prin crăpăturile şi spărturile pereţilor, pe muşchii argintaţi şi iedera care acoperea ici şi colo dărîmăturile. Alte părţi ale edificiului, cufundate într-o beznă de nepătruns, păreau nişte peşteri negre, pline de taină. Golul canalelor de scurgere, plasate nu prea sus, răspîndea adieri răcoroase. Realitatea se estompa în acest labirint şi în amestecul de ziduri, arcade, fîşii luminoase şi umbre întunecate. Ruina uriaşă părea că-şi pierde contururile reale, devenind o vedenie somnolentă şi mai degrabă o senzaţie ciudată, alcătuită din liniştea nopţii şi lună, din tristeţea şi amintirile unui trecut mare, încărcat de suferinţe şi sînge.

Świrski începu să vorbească cel dintîi, cu glasul coborît:

— Cîtă durere, cîte lacrimi, ce tragedie înfiorătoare s-a consumat aici !... N-au decît să spună ce vor, nu se poate nega totuşi că în creştinism există o forţă din afara oamenilor.

Aici se adresă Maryniei şi-i şopti :

— Imaginează-ţi doamnă, ce putere colosală : lumea întreagă, milioane de oameni, legi de fier, o forţă nemaivăzută înainte şi după aceea, o organizare cum n-a mai fost niciodată, măreţie, slavă, sute de legiuni, un oraş uriaş, stăpînind lumea, şi Palatinul de colo dominînd oraşul ; se părea că nici o putere pămîntească nu va fi în stare s-o dărîme. Au venit însă doi evrei, Petru şi Pavel, nu cu armele, ci cu cuvîntul, şi uite ce-a mai rămas : aici ruină, pe Palatin ruine, în Forum ruine, iar deasupra oraşului cruci, cruci şi iarăşi cruci...

Din nou se aşternu liniştea, numai dinspre Santa Maria Liberatrice răsuna mereu glasul flautului.

După o clipă, profesorul Waskowski spuse, arătînd spre arenă :

— Şi aici a fost o cruce, dar au distrus-o...

Połaniecki se gîndea la cuvintele lui Świrski, deoarece pentru el aveau o însemnătate mai durabilă decît puteau să aibă pentru un om care sfîrşise lupta cu sine însuşi. Într-un tîrziu, urmîndu-şi goana propriilor gînduri, rosti :

— Aşa-i, este ceva supraomenesc... Un adevăr orbitor, ca lumina lunii...

Se apropiau încet de ieşire, cînd deodată afară se auzi uruitul unei trăsuri, apoi în nişa întunecată ce ducea spre mijlocul circului răsunară paşi şi două siluete înalte ieşiră din umbră la lumină.

Una dintre ele, îmbrăcată într-o rochie cenuşie, care făcea oţeliu în razele lunii, se apropie cîţiva paşi, ca să-i vadă mai bine pe vizitatori, şi spune brusc :

— Bună seara ! E o noapte atît de minunată, încît am venit şi noi la Coliseu. Ce noapte !

Połaniecki recunoscu glasul doamnei Osnowska.

Iar ea, dîndu-i mîna, murmură cu o voce atît de moale asemenea sunetelor de flaut care se auzeau dinspre biserică :

— Încep să cred în presimţiri, deoarece îmi spunea ceva că voi găsi aici persoane cunoscute. Ce noapte splendidă !...

XV

Cînd se întoarseră la hotel, Marynia şi Stanisław Polaniecki găsiră cărţile de vizită ale familiei Osnowski ; rămaseră uimiţi, fiindcă ei, ca o căsnicie abia încheiată, se cuvenea să se ducă mai întîi în vizită. La o amabilitate şi aşa neobişnuită, trebuia să răspundă cu aceeaşi măsură, aşa că a doua zi se grăbiră să le întoarcă vizita. Bukacki, care se văzu cu ei înainte, deşi nu se simţea bine deloc şi abia îşi tîra picioarele, făcu una din glumele lui obişnuite, spunîndu-i lui Polaniecki cînd rămaseră un moment singuri :

— Ea va cocheta şi cu tine, dar dacă-ţi închipui că se va îndrăgosti de tine, te înşeli. Seamănă puţin cu un brici care are nevoie de curea, ca să se ascută ; în cel mai bun caz, vei fi cureaua care-i trebuie.

— În primul rînd, eu nu vreau să fiu cureaua ei, răspunse Polaniecki, iar în al doilea rînd, e prea devreme pentru aşa ceva.

— Prea devreme ! Asta nu înseamnă că ai viitorul asigurat.

— Nu, înseamnă că mă gîndesc la altceva şi o iubesc din ce în ce mai mult pe Marynia, astfel că atunci cînd nu va mai fi prea devreme, va fi prea tîrziu ; deci doamna Osnowska, în loc să se ascută cu mine, se va ştirbi de tot.

Polaniecki era sincer, se gîndea într-adevăr la altceva oricum, era prea devreme.

Era însă atît de sigur de el, încît simțea parcă nevoia să fie pus la încercare. Altfel spus, i-ar fi făcut plăcere s-o vadă pe doamna Onsowska știrbindu-se la contactul cu el.

După ce luară micul dejun, se duse cu Marynia la ședința de la Świrski, care nu dură prea mult, întrucît pictorul făcea parte din juriul unui concurs artistic și trebuia să se grăbească. Cînd reveniră acasă, după vreun sfert de oră. sosi domnul Osnowski.

După cele aflate de la Świrski, Polaniecki nutrea pentru el o milă amestecată cu dispreț, Marynia însă îl simpatiza foarte mult. Fusese cîștigată de cele ce auzise despre bunătatea, delicatețea și atașamentul față de soție. Acum avea impresia că aceste însușiri erau parcă întipărite pe fața lui, care nu era urîtă, deși pe alocuri se acoperise de coșuri.

Domnul Osnowski, după ce se salutară, începu să le explice cu dezinvoltura unui om obișnuit cu lumea bună.

— Soția m-a trimis să vă fac o propunere. Slavă Domnului că vizitele de protocol s-au sfîrșit, cu toate că în străinătate nu face să te ții prea mult de ele. Uite despre ce e vorba : vrem să mergem astăzi la biserica Sf. Pavel și pe urmă la Tre Fontane, în afara orașului. Mînăstirea este interesantă, și de acolo se vede o priveliște minunată. Ne-am bucura foarte mult să facem împreună această excursie.

Marynia era o mare amatoare de excursii, mai ales într-o companie aleasă, drept care privi la soțul ei, așteptînd să vadă ce va spune. Polaniecki își dădu seama că ea n-ar zice nu, iar pe de altă parte se gîndi : „Dacă vrei să te știrbești puțin, n-ai decît".

Și răspunse :

— Eu aș fi de acord cu plăcere, dar asta depinde de forul meu suprem.

Forul suprem nu era sigur dacă umilul subaltern vorbea serios, dar văzîndu-l zîmbind și bine dispus, îndrăzni să pronunțe sentința :

— Cu mare plăcere, numai să nu vă încurcăm.

— Nu ne încurcați, plăcerea este și de partea noastră, răspunse Osnowski. În acest caz, e perfect ! Peste un sfert de oră sîntem aici.

Într-adevăr, un sfert de oră mai tîrziu, porniră. Ochii orientali ai doamnei Osnowska radiau de mulțumire și seninătate. Îmbrăcată într-o rochie de flanelă de culoarea stînjeneilor și într-un fel de mantie, care putea să treacă drept a opta minune a lumii, arăta într-adevăr ca o rusalkă [1]. Înainte de a ajunge la Sf. Pavel, Polaniecki nu știa nici el cum de izbutise doamna Osnowska, fără să rostească nici un cuvînt în acest sens, să-i spună totuși, ori cel puțin să-i dea de înțeles, cele ce urmează :

„Soția ta e, să zicem, o femeie drăguță, de la țară, despre bărbatul meu să nu mai vorbim. Numai noi doi putem să ne înțelegem și să ne împărtășim impresiile".

El însă era hotărît s-o evite.

Cînd ajunseră la Sf. Pavel, căruia doamna Osnowska nu-i zicea decît *San Paolo fuori le Mura* [2], soțul ei vru să oprească trăsura, dar se împotrivi :

— Oprim la întoarcere, fiindcă atunci vom ști cît timp ne-a mai rămas, iar acum să mergem direct la Tre Fontane.

Apoi, adresîndu-se lui Polaniecki, continuă :

— Și aici, în această curte renumită, sînt multe lucruri despre care aș dori să aud și părerea dumitale.

— Doamnă, ai nimerit rău, răspunse Polaniecki, pentru că eu nu mă pricep deloc la astfel de vestigii.

---

[1] Duh al rîurilor, apelor, pădurilor și cîmpiilor în mitologia slavă, care, întrupat în fată frumoasă, atrage tinerii în apă și-i înecă.

[2] Sf. Pavel din afara Zidului (adică din afara orașului) (it.)

În curînd, se arătă, în timp ce treceau pe lîngă diferite localităţi istorice, că dintre toţi, domnul Osnowski se pricepea cel mai bine. Studia sărmanul de dimineaţă pînă seara ghidurile, numai ca să-i slujească de călăuză soţiei sale şi s-o facă să-i admire cunoştinţele. Ea însă îi dispreţuia explicaţiile tocmai pentru că veneau de la el. Agrea mai mult siguranţa obraznică aproape cu care Polaniecki recunoscuse că habar nu are de relicvele antichităţii.

Dincolo de Sf. Pavel se deschidea perspectiva spre Campania cu apeductele ei, care păreau că aleargă grăbite spre oraş şi spre Munţii Albani, acoperiţi de ceaţa albăstruie a depărtării, tăcuţi şi luminoşi totodată. Doamna Osnowska îi admiră un timp cu privirea visătoare, apoi întrebă :

— La Albano sau la Nemi aţi fost ?

— Nu, răspunse Połaniecki, şedinţele de la Świrski ne strică ziua, astfel că nu vom putea face excursii mai îndepărtate pînă la terminarea portretului.

— Noi am fost, dar dacă vă duceţi, să mă luaţi şi pe mine, să mă luaţi şi pe mine... Bine ? Vrei doamnă ? întrebă, întorcîndu-se spre Marynia. Voi fi ca a cincea roată la căruţă, dar nu-i nimic... De altfel, am să stau tăcută într-un colţ al trăsurii şi n-am să spun nici pîs! Bine ?...

— Ah, micuţa mea dragă ! exclamă domnul Osnowski.

Iar ea continuă :

— Soţul meu nu vrea să creadă că m-am îndrăgostit de Nemi. Dar m-am îndrăgostit ! Cînd am fost acolo, am avut senzaţia că prin acele locuri încă n-a pătruns creştinismul, şi noaptea capelanii săvîrşesc ceremonii păgîne deasupra lacului. Pe scurt, Nemi înseamnă linişte şi taină. Doamnule Połaniecki, mă crezi, că acolo mi-a venit ideea să mă călugăresc, şi n-am renunţat nici acum la ea. Mi-aş ridica o colibă pe malul lacului şi aş umbla desculţă într-o rochie lungă, cenuşie, ca rasa sfîntului Francesco din As-

sisi. Ce n-aș da să mă fac călugăriță !... Mă și văd pe malul lacului...

— Bine, Anetka, dar cu mine ce s-ar întîmpla ? întrebă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, domnul Osnowski.

— Ei, te-ai consola tu, îi răspunse scurt.

Polaniecki se gîndi :

„Ai vrea să fii călugăriță, dar cu condiția ca pe celălalt mal al lacului să stea două duzini de fanți și să se uite cu lornieta ce face și cum arată călugărița".

Era prea binecrescut, ca să-i spună fără ocol ce gîndea, dar îi spuse ceva asemănător, care putea fi înțeles numai în acest fel, iar ea începu să rîdă și răspunse :

— Natural. Aș trăi din cerșit, așa că trebuie să mai văd oameni din cînd în cînd, și dacă ați veni la Nemi, ți-aș cere și dumitale : *Un soldo ! Un soldo !*

Spunînd acestea, își întinse spre el mîinile mici și începu să repete cu umilință :

— *Un soldo la povera ! un soldo !...* [1]

Și-l privi în ochi.

În acest timp, domnul Osnowski îi explica Maryniei :

— Se numește Tre Fontane pentru că sînt trei izvoare. Acolo i s-a tăiat capul sfîntului Pavel ; legenda spune că, după ce a fost retezat, capul a sărit de trei ori, și în acele locuri au țîșnit trei izvoare. Totul aparține acum trapiștilor [2]. Mai demult, nu puteai să înnoptezi aici din cauza frigului, dar acum pericolul a scăzut, fiindcă pe colinele din jur a fost plantată o întreagă pădure de eucalipți. Da, se vede de aici !

Doamna Osnowska, aplecată puțin pe spate, închise ochii o clipă și-i spuse lui Polaniecki :

— Pe mine aerul de la Roma mă îmbată. Parcă sînt buimacă. Acasă nu cer mai mult decît îmi oferă viața, dar

[1] Un ban pentru o sărmană (it.).

[2] Ordin de călugări catolici ; cistersi reformați.

aici simt că-mi lipsește ceva și-mi pierd curajul. Știu și eu ce-mi lipsește ? Aici parcă presimt ceva, intuiesc, doresc ceva nedefinit... Poate că e rău. Poate că n-are rost să vorbesc ? Dar eu spun întotdeauna ce-mi trece prin minte. Acasă, cînd eram mică, îmi ziceau Sincerica. O să-l rog pe soțul meu să mă ducă de aici. Probabil că tot e mai bine să trăiești în carapacea ta, ca broasca țestoasă sau ca melcul în cochilia lui.

Połaniecki răspunse cu gravitate :

— În carapace și în cochilii pot să trăiască doar broaștele țestoase și melcii, nu însă și păsările ; ce să mai vorbesc de pasărea paradis, despre care legenda spune că n-are picioare, din care cauză nu poate să se odihnească niciodată, trebuie să zboare întruna.

— Ce legendă frumoasă... exclamă doamna Osnowska.

Își ridică brațele și începu să le miște, imitînd truda aripilor și repetînd :

— Da, da, mereu prin văzduh, prin văzduh !...

Comparația o măgulea, dar se mira că Połaniecki vorbise cu atîta sinceritate, nepăsare și parcă ironie totodată. Începea s-o intereseze, întrucît i se părea mai inteligent și mai greu de stăpînit decît se așteptase.

Ajunseră la Tre Fontane. Vizitară grădina, biserica și capela sub care se aflau cele trei izvoare. Osnowski le explică cu glasul lui bun și monoton ce citise mai înainte. Marynia asculta cu luare-aminte, dar Połaniecki își spuse : „Trebuie să fie totuși destul de greu să trăiești alături de el trei sute șaizeci și cinci de zile dintr-un an !“

În acest fel, îi da dreptate pînă la un punct doamnei Osnowska ; acum, complăcîndu-se în noul rol de pasăre a paradisului, nu mai avea nici o clipă de odihnă, nu numai pe pămînt, ci pe nici un alt obiect. Întîi bău lichior de eucalipt, pe care mînăstirea îl recomanda ca pe un bun remediu împotriva frigurilor, apoi declară cu hotărîre că, dacă ar fi bărbat, s-ar face trapist ; după aceea, își aduse

aminte că i-ar surîde meseria de marinar, „mereu între mare și cer, ca-ntr-o viață-n infinit" ; în sfîrșit, cel mai mult își dori să ajungă un scriitor mare, foarte mare, care să înfățișeze cele mai mărunte reacții ale sufletului, simțămintele semiconștiente și dorințele neexprimate, toate formele, toate culorile și toate umbrele. Cei de față aflară de asemenea în mare taină că ține un jurnal, pe care „bietul Józio" îl consideră o capodoperă, dar ea știe că nu înseamnă nimic, n-are nici cea mai mică pretenție și-și bate joc și de Józio și de jurnal.

„Józio" o privea cu ochi de îndrăgostit, cu o mare iubire întipărită pe fața-i presărată cu broboane, și repeta protestînd :

— În privința jurnalului, te rog să mă ierți, te rog foarte mult să mă ierți !

Plecară aproape de apusul soarelui. Copacii își așterneau umbrele lungi, soarele devenea tot mai mare și mai roșu. Apeductele îndepărtate și Munții Albani luminau trandafiriu. Erau pe la jumătatea drumului, cînd în turnul clopotniței Sf. Pavel clopotul începu să bată de *Îngerul Domnului* ; îndată îi urmară exemplul al doilea, al treilea, al zecelea. Fiecare biserică îi trecea dangătul celeilalte, alcătuind un cor uriaș, ce umplea văzduhul, de parcă sunau de *Îngerul*... nu numai orașul, ci și împrejurimile, cîmpiile și munții.

Polaniecki privea la fața Maryniei, luminată de razele aurii. Exprima atîta concentrare și liniște ! Se vedea bine că rostește și acum *Îngerul Domnului*, așa cum îl rostea la Krzemień, cînd sunau clopotele la Wątory. Totdeauna și pretutindeni la fel. Polaniecki își aduse iarăși aminte de „datoria față de Dumnezeu". Toate acestea i se păreau atît de simple și liniștitoare, ca niciodată. Acum însă, apropiindu-se de oraș, înțelegea durabilitatea și grandoarea acestor credințe. „Totuși, ele există de peste o mie cinci sute de ani, iar puterea și continuitatea acestui oraș

constau mai mult în turnuri, clopote, în această statornicie a crucii care fiinţează mereu." Îi veniră în minte cuvintele lui Świrski : „Aici ruină, pe Palatin ruine, în Forum ruine, iar deasupra oraşului cruci şi iarăşi cruci !" Şi nu se mai îndoi că în această durabilitate este ceva supraomenesc. Clopotele băteau întruna, iar cerul de deasupra oraşului se inunda treptat de purpura amurgului. Sub impresia Maryniei care se ruga şi a clopotelor, a atmosferei de reculegere ce părea că se înalţă peste oraş şi peste tot pămîntul, în Połaniecki, care avea în fond un suflet necomplicat, începu să se desluşească următoarea ideie : „Ce prost şi îngîmfat ar trebui să fiu dacă, avînd nevoie de credinţă şi simţindu-l în mine pe Dumnezeu, m-aş apuca să caut alte forme de cinstire şi dragoste, în loc să le primesc pe cele pe care Marynia le înţelege prin „datoria faţă de Dumnezeu" şi care trebuie să fie totuşi cele mai bune, de vreme ce lumea le păstrează de aproape două mii de ani..." După care, ca un om practic, fu uimit de doza apreciabilă de bun-simţ a acestei idei şi îşi urmă raţionamentul aproape cu veselie : „De o parte, tradiţii milenare, vocaţia cine ştie cîtor generaţii, a cine ştie cîtor societăţi care se împacă foarte bine cu aceste forme, autoritatea cine ştie cîtor capete care le socotesc mici, iar de cealaltă eu, asociatul Casei de comerţ cu firma „Bigiel şi Połaniecki". Şi eu să am pretenţia să găsesc ceva mai bun, ceva în care Dumnezeu să se exprime mai deplin ? Trebuie să fiu un mare prost ! Eu sînt un om sincer cu mine însumi şi n-aş suporta să cred uneori că sînt un nătăfleaţă. Şi pe urmă, aşa a crezut mama mea şi aşa crede soţia mea, şi n-am văzut pe nimeni mai liniştit ca ele".

Se uită o dată şi încă o dată la Marynia, care se vede că sfîrşise rugăciunea, pentru că îi zîmbi şi-l întrebă :

— De ce eşti atît de tăcut ?

— Tăcem cu toţii, răspunse.

Aşa era, dar din pricini deosebite. În timp ce Połaniecki

era preocupat de gîndurile lui, doamna Osnowska îl abordase de cîteva ori cu ochii şi cu vorba. El însă nu-i luase în seamă privirile, răspunzîndu-i în doi peri şi jignind-o astfel ; putuse să-l ierte chiar cu anume plăcere, cînd răspunsese cu obrăznicie mascată în cuvinte politicoase la ideea ei de a se face călugăriţă, dar se simţise rănită de moarte cînd încetase pur şi simplu să-i mai acorde atenţie şi, drept pedeapsă, se prefăcea la rîndul ei că nu-l vede.

Dar, ca o persoană bine educată, se arătă cu atît mai amabilă faţă de Marynia. O întrebă ce planuri are mîine şi aflînd că vor să se ducă la Vatican, declară că şi ea împreună cu soţul ei au bilete de intrare şi vor profita de ocazie.

— Dumneata ştii cum trebuie să te îmbraci ? o întrebă. Rochie neagră şi pe cap dantelă tot neagră. Arăţi cam bătrînă aşa, dar altfel nu se poate.

— Ştiu, m-a avertizat domnul Świrski, o informă doamna Połaniecka.

— Tot timpul cît îi pozez, domnul Świrski vorbeşte mereu de dumneata. Te simpatizează foarte mult.

— Şi eu pe el, recunoscu Marynia.

În timpul acestei discuţii, ajunseră la hotel. Połaniecki fu dăruit de frumoasa doamnă cu o strîngere de mînă atît de uşoară şi de rece, încît deşi se gîndea la altceva, nu putu să nu observe.

„E o nouă cursă, se întrebă, sau eu am spus ceva ce nu i-a plăcut ?"

Seara o întrebă pe Marynia :

— Ce crezi despre doamna Osnowska ?

— Cred că domnul Świrski s-ar putea să aibă puţină dreptate, răspunse.

La care Połaniecki :

— Acum îşi scrie jurnalul pe care „Józio" îl consideră o capodoperă...

XVI

A doua zi, cînd Marynia intră îmbrăcată la soţul ei, acesta abia o recunoscu. Purtînd o rochie neagră şi cu o dantelă pe cap tot neagră, părea mai înaltă, mai subţire, mai oacheşe şi mai în vîrstă. Dar nu putu să nu-i admire o seriozitate care-i amintea de momentul cununiei. O jumătate de oră mai tîrziu, plecară. Pe drum, Marynia recunoscu că se teme şi-i bate inima de emoţie, dar el o linişti glumind, cu toate că şi el era puţin tulburat. Cînd intrară în semicercul dinaintea bisericii Sf. Petru, simţi şi el că pulsul nu-i zvîcnea ca de obicei şi avea senzaţia ciudată că e mai mic. La poartă, unde se aflau cîţiva uşieri îmbrăcaţi în veşminte concepute de Michelangelo [1], îl găsiră pe Świrski, care-i conduse sus odată cu mulţimea de oameni, cei mai mulţi belgieni. Marynia, cam buimăcită, nu ştiu nici ea cînd ajunse într-o sală foarte largă, în care înghesuala era şi mai mare, cu excepţia locului de la mijloc, unde uşierii, aşezaţi pe două rînduri, păstrau între ei un coridor larg de trecere. Mulţimea de oameni care vorbeau în limbile franceză şi flamandă, şopocăind cu glasuri coborîte, îşi întorceau capetele şi ochii spre această trecere, în care din cînd în cînd îşi făceau apariţia prin uşa de la sala vecină siluete în costume ciudate, care-l făceau pe Połaniecki să se gîndească la galeriile de la Anvers sau Bruxelles. Avea impresia că evul mediu reînviase : uneori se ivea cîte un cavaler medieval, e adevărat cu altfel de coif decît în vechile tablouri, dar cu armură de oţel pe piept ; alteori un herald în tunică scurtă dalmaţiană, roşie, şi pe cap cu beretă roşie ; cîteodată, prin uşa întredeschisă se zăreau în treacăt veşmintele purpurii ale cardinalilor sau cele violete ale episcopilor, pene de struţ, dantelării pe catifele negre, capete de vîrstnici cu părul alb

[1] *Michelangelo Buonarroti* (1475—1564), pictor, sculptor, arhitect şi poet italian, personalitate de excepţie a Renaşterii italiene.

și chipuri mumificate. Era limpede totuși că privirile mulțimii alunecă numai întîmplător peste aceste veșminte, culori și fețe neobișnuite ; ochii căutau altceva, mai însemnat și cu alte sensuri, atenția se concentra în cugete, iar simțămintele în suflete, în așteptarea acelei clipe unice în viață, care nu se mai uită niciodată. Połaniecki, care o ținea pe Marynia de mînă, ca să n-o piardă prin atîta lume, simțea că această mînă tremură de emoție ; el însuși, în mijlocul mulțimii tăcute, înconjurat de solemnitiatea istorică a timpurilor străvechi reînviate, de concentrarea și așteptarea tuturor, încerca din nou senzația neînțeleasă că devine din ce în ce mai mic, ca niciodată în viață.

Deodată, o voce slabă șopti gîfîit lîngă ei :

— V-am căutat și abia v-am găsit. Se pare că nu mai întîrzie.

Mai avură totuși de așteptat. În acest timp, Świrski fu salutat de un monsenior cunoscut care, spunîndu-i cîteva cuvinte, îi conduse amabil pe toți patru în sala alăturată, tapetată cu damasc roșu. Połaniecki observă cu uimire că și aici era plin de lume, afară de un colț al sălii, apărat de o gardă de onoare, în care se afla un scaun pe podium, înaintea căruia cîțiva prelați și episcopi discutau confidențial. Așteptarea și reculegerea erau și mai vizibile. Oamenii își țineau răsuflarea și pe toate chipurile se așternuse o expresie solemnă și de taină. Lumina albăstruie a zilei, amestecată cu răsfrîngerile purpurii ale tapetului, umplea sala cu o strălucire neobișnuită, în care razele soarelui, care pătrundeau ici și colo prin geamuri, păreau parcă și mai roșietice.

Așteptară încă un răstimp, pînă cînd în prima încăpere se auzi un zgomot, urmat de murmure și exclamații, și în cadrul ușii laterale se ivi o siluetă albă, purtată de însoțitori nobili. Mîna Maryniei strînse nervos pe cea a lui Połaniecki, iar acesta îi întoarse strîngerea, și impresii repezi, care se topeau în sentimentul unei clipe

solemne și unice, i se năpustiră în creier ca în timpul cununiei.

Unul dintre cardinali începu să cuvînteze, dar Połaniecki nu auzea și nu înțelegea ce spune. Ochii lui, gîndurile și tot sufletul se aflau lîngă silueta înveșmîntată în alb. Nu-i scăpa nici un amănunt. Era uluit de vlăguirea nespusă, de diafanitatea și slăbiciunea ei ; fața papei era foarte palidă și străvezie totodată, cum sînt de obicei fețele morților. Avea ceva ezoteric, lăsîndu-i impresia că se află înaintea unei apariții pe jumătate materiale, pe jumătate celeste ; ca o lumină strălucind prin alabastru, ca un spirit ființînd într-o materie transparentă, ca o verigă mijlocitoare între două lumi, verigă omenească încă, dar și eterică, pămîntească pînă acum, dar și cerească. Printr-o antiteză ciudată, materia părea spectrală, iar spiritul real. După aceea, cînd oamenii începură să se apropie pentru a primi binecuvîntarea, cînd Połaniecki o văzu pe Marynia lui la picoarele papei și simți că și el poate îngenunchea înaintea lui ca înaintea unui părinte, îl cuprinse o tulburare covîrșitoare, ochii i se încețoșară și cu adevărat ! niciodată în viața lui nu mai avusese impresia că este un grăunte de nisip atît de neînsemnat, dar un grăunte în care bate o inimă de copil recunoscător.

După ce plecară, nu îndrăznea nici unul să rupă tăcerea. Ochii Maryniei arătau de parcă abia se trezise din somn ; profesorului Waskowski îi tremurau mîinile ; la micul dejun veni și Bukacki, dar, fiind bolnav, nu mai fu în stare să dispună pe nimeni ; pînă și Świrski sporovăi mai puțin în timpul ședinței, mulțumindu-se să repete același lucru din vreme în vreme :

— Da, da ! Cine n-a văzut, nu-și poate imgina nimic. Asta rămîne.

Seara, Połaniecki și Marynia se duseră să vadă apusul soarelui de pe Trinità dei Monti. Vremea era frumoasă. Orașul întreg era cufundat parcă în luciri de aur pulverizate ; la picioarele lor, departe în vale, în Piazza di

Spagna, începea amurgul, dar un amurg încă luminos, în ale cărui tonuri blînde se vedeau tufele de liliac, irişii şi crinii albi din rondurile de flori de pe amîndouă părţile străzii Condotti. Întreaga privelişte respira o linişte adîncă, netulburată, ca o prevestire a nopţii şi a somnului. Apoi Piaţa Spaniei începu să se scufunde tot mai mult în umbră, numai Trinità strălucea purpurie.

Şi Polaniecki, şi Marynia resimţeau în ei această acalmie. Coborîră scările uriaşe cu sufletele îmbătate de linişte. Toate impresiile zilei se orînduiau în fiinţa lor în straturi mari şi calme asemenea fîşiilor aurei care stăruia deasupra lor. Într-un tîrziu, Polaniecki rosti :

— Mi-aduc aminte că în copilărie, la noi în familie, rugăciunea de seară se spunea totdeauna cu toţi ai casei.

Şi o privi întrebător în ochi.

— Stach, dragul meu ! exclamă Marynia cu glasul înfirat de emoţie. Asta era şi dorinţa mea, dar nu îndrăzneam să te rog, iubitul meu !

El îi aduse aminte :

— „Datoria către Dumnezeu !“ ai uitat ?

Marynia pronunţase cîndva aceste cuvinte cu atîta simplitate şi ca pe un lucru atît de firesc, care se înţelegea de la sine, încît uitase cu totul.

XVII

Polaniecki continua astfel să se afle în dizgraţia doamnei Osnowska. Întîlnindu-se la pictorul Świrski între o şedinţă şi alta, vorbea cu el numai atîta cît îi impunea buna creştere şi politeţea. Polaniecki îşi dădea seama că situaţia este încordată, se întreba uneori : „Ce vrea de la mine ?“ şi nu-şi făcea prea multe probleme ; şi-ar fi făcut şi mai puţine dacă doamna Osnowska, în loc de douăzeci şi opt, ar fi avut cincizeci şi opt de ani, dacă n-ar fi fost posesoarea unor ochi atît de viorii şi a unor buze ca

vișina. Așa-i omul făcut; cu toate că, într-adevăr, nu voia și nu spera nimic de la ea, nu se putea abține să nu se gîndească ce-ar fi fost dacă s-ar fi străduit să-i intre în grații și pînă unde ar fi fost capabilă să ajungă.

Făcură în patru încă o escapadă la catacombele Sf. Kalixt, deoarece Połaniecki voia să răspundă la politețe cu politețe, deci cu trăsură pentru trăsură. Dar nici această excursie nu aduse pacea. Vorbeau numai atîta cît să nu atragă atenția, astfel că, în cele din urmă, începu să se înfurie. În realitate, purtarea doamnei Osnowska statornicea între ei relații neobișnuite, chipurile potrivnice, dar știute numai de ei, un fel de taină la care nu mai avea nimeni acces. Połaniecki credea că totul se va sfîrși atunci cînd nu va mai fi nimic de lucru la portretul ei, dar se arătă că deși fața era terminată de mult, mai rămîneau o mulțime de amănunte, pentru care prezența fermecătorului model era absolut necesară.

Se întîmpla astfel fie și pentru simplul motiv că Świrski nu voia să piardă vremea, așa că venirea familiei Połaniecki îi afla pe soții Osnowski în atelierul pictorului. Cîteodată mai întîrziau puțin, ca să se salute și să schimbe cîteva cuvinte în legătură cu impresiile zilelor precedente, alteori domnul Osnowski era expediat de soție cu vreun comision sau să afle ceva, și atunci acesta pleca înainte, lăsîndu-i trăsura în fața atelierului.

Odată se întîmplă ca Marynia să înceapă să pozeze înaintea plecării doamnei Osnowska; aflînd că soții Połaniecki fuseseră ieri la teatru, în timp ce-și punea pălăria și mănușile în fața oglinzii, se interesă de cîntăreți și de operă, după care se întoarse spre Połaniecki și îi spuse:

— Domnule Połaniecki, acum te rog să mă conduci pînă la trăsură.

Și punîndu-și mantila pe umeri, începu să caute panglicile prinse de căptușeală la spate, ca să și le înnoade strîns pe mijloc, dar se opri brusc în anticameră.

— Nu pot să găsesc panglicile din cauza mănuşilor, se plînse, fie-ţi milă de mine, domnule !

Polaniecki începu să le caute, dar fu nevoit aproape s-o cuprindă în braţe. O clipă fu năpădit de dorinţă, cu atît mai mult că se aplecase spre el, şi-i simţi căldura care iradia din faţa şi din trupul ei.

Doamna Osnowska îl întrebă cu jumătate de glas :

— De ce eşti supărat pe mine, domnule ? Nu-i bine deloc ! Am atîta nevoie de suflete prietenoase ! Ce ţi-am făcut ?

În acest timp, Polaniecki găsi panglicile, se depărtă, îşi reveni şi, cu satisfacţia cam grosolană a omului aspru care vrea să-şi exploateze triumful şi să sublinieze că nu s-a lăsat, îi răspunse pur şi simplu impertinent :

— Nu mi-ai făcut nimic, doamnă, şi nici nu poţi să-mi faci.

Dar ea îi respinse impolitetea ca pe o minge de tenis :

— Citeodată iau atît de puţin seama la oameni, încît aproape că nu-i văd.

După care merseră în tăcere pînă la trăsură.

„Deci aşa ? se gîndi Polaniecki, întorcîndu-se în atelier. Se poate merge oricît de departe !..."

Şi iarăşi se înfioră din creştet pînă în tălpi.

„...Oricît de departe..." repetă.

Nu-şi dădea seama că face şi el greşeala pe care o fac foarte mulţi bărbaţi, cărora le place să vîneze pe tarlaua altuia. Doamna Osnowska era cochetă, avea inima uscată şi spiritul pervertit, dar se afla la o sută de mile de depravarea fizică.

Reveni în atelier cu sentimentul că făcuse un sacrificiu uriaş pentru Marynia şi cu anume părere de rău în suflet, mai întîi pentru că ea nu va şti niciodată, iar în al doilea rînd, chiar dacă va afla, va considera purtarea lui drept firească. Gîndul îl supără, şi cînd se uită la ea, la ochii ei curaţi, la faţa ei calmă, împodobită de o frumuseţe

castă, o compară fără să vrea cu doamna Osnowska şi îşi spuse :

„O, una ca Marynia ar prefera să fie înghiţită de pămînt ! De ea poţi fi sigur !"

Şi, lucru ciudat. În gîndul lui era neîndoielnic şi respect, dar în acelaşi timp era şi o umbră de milă şi parcă de iritare. Sufletul ei îi aparţinea atît de mult, încît nu se mai simţea obligat să-i admire de fiecare dată însuşirile.

Tot timpul cît mai stătură în atelier, se gîndi mereu la doamna Osnowska. Presupunea că în viitor va înceta să-i mai dea mîna, dar se arătă că iarăşi greşea. Dimpotrivă, vrînd să-i dovedească neapărat că nu-i acordă nici o atenţie, nici lui şi nici vorbelor lui, se purta cu şi mai multă politeţe decît înainte. Numai domnul Osnowski avea înfăţişarea unui om jignit şi devenea din ce în ce mai rece; desigur, ca rezultat al discuţiilor cu „Anetka".

Dar cîteva zile mai tîrziu, cu totul alte impresii şterseră acest incident din memoria lui Połaniecki. De multă vreme Bukacki era mereu bolnav ; se plîngea din ce în ce mai mult de dureri în ceafă şi de senzaţia ciudată că proprii muşchi refuză să-l mai asculte. Umorul lui mai răzbătea din cînd în cînd la suprafaţă, dar izbucnea şi se stingea ca un foc de artificii. Venea tot mai rar la mesele comune de la hotel. În sfîrşit, într-o dimineaţă, Połaniecki primi un bilet de la el, scris cu o mînă tremurătoare, în care îl anunţa : „Dragul meu. Se pare că de azi-noapte sînt pe picior de ducă. Dacă vrei să vezi plecarea, vino la mine, mai ales dacă nu ai ceva mai bun de făcut."

Połaniecki ascunse biletul de Marynia şi se duse numaidecît. Îl găsi pe Bukacki în pat, iar lîngă el un medic pe care Bukacki îl expedie îndată :

— M-ai speriat grozav, îl dojeni Połaniecki. Ce ai ?

— Nimic deosebit, o mică paralizie a părţii stîngi a corpului.

— Ce tot spui ? Teme-te de Dumnezeu !

— Vorbeşti ca un înţelept ! Dacă trebuie să fac asta vreodată, apoi acum e timpul potrivit. Nu-mi mai simt mîna şi piciorul stîng, şi nu pot să mă ridic. Azi de dimineaţă m-am trezit aşa. Am crezut că mi-am pierdut şi vorbirea, şi am început să declam *Per me si va* [1], dar, cum vezi, m-am înşelat. Limba mi-a rămas, iar acum mă străduiesc să-mi recapăt seninătatea gîndurilor.

— Eşti sigur că e paralizie ? Poate că nu-i decît o amorţeală trecătoare.

— „Ce este viaţa ? ah, o clipă doar !" începu să declame Bukacki. Nu pot să mă mişc şi... s-a sfîrşit... sau dacă preferi, a început !

— Ar fi groaznic, dar eu nu cred. Oricine poate să amorţească pentru o vreme.

— În viaţă există şi unele momente nu prea plăcute, cum zicea carasul pe care bucătăreasa îl curăţa de solzi cu cuţitul. Mărturisesc că la început m-am înspăimîntat. Ai avut vreodată senzaţia că ţi se face părul măciucă în cap ? Hotărît lucru, nu face parte dintre senzaţiile delicioase. Acum însă mi-am revenit, dar chiar şi după trei ore, mi se pare că sînt paralizat de zece ani. Problemă de obişnuinţă ! cum spunea o rîşcovă în tigaie. Trăncănesc atîta pentru că nu-mi mai ajunge timpul. Dragul meu, ştii că am să mor peste cîteva zile ?

— Trăncăneşti, de bună seamă, vrute şi nevrute ! Oamenii paralizaţi pot să trăiască şi treizeci de ani.

Bukacki răspunse :

— Chiar patruzeci ! Pînă la un punct, paralizia este un lux, pe care unii şi-l pot permite, nu însă unul ca mine. Pentru un om robust, care are un grumaz puternic, uneori şi pulpe tari, poate fi un fel de odihnă, după o tinereţe

---

[1] *Per me si va nella citta dolente* (Prin minte treci spre locul de durere), primul vers din Cîntul III, *Infernul*, *Divina Comedie* de Dante Alighieri, începutul inscripţiei de pe poarta Infernului (în româneşte de Eta Boeriu, Editura Minerva, colecţia „B.P.T.", Bucureşti, 1982).

zvînturată, și un prilej de meditație, dar pentru mine ! Ai uitat cum rîdeai de pulpele mele ? Află că atunci aveam elefantiasis în comparație cu ce am acum. Nu-i adevărat că fiecare om este un bloc masiv, eu nu sînt decît o linie, și încă o linie care se îndreaptă spre infinit ; fără glumă!...

Polaniecki începu să se enerveze, să-l contrazică, dîndu-i exemple pe care le cunoscuse, dar Bukacki îl opri :

— Las-o baltă ! Eu știu și presimt că peste cîteva zile va urma paralizia creierului. N-am spus nimănui că mă așteptam la asta de un an de zile ; în tot acest răstimp, am citit multe cărți de medicină... Va veni al doilea atac și totul se va sfîrși !

Tăcu, dar după o clipă începu iarăși să vorbească :

— Crezi că eu nu vreau același lucru ! Gîndește-te că sînt tot atît de singur ca și un deget pe care-l tai de la mînă. N-am pe nimeni... Aici, și chiar la Varșovia, ar putea să mă îngrijească numai niște străini cu plată. Ce viață nenorocită !... Nemișcat și fără nici un suflet apropiat !... Cînd nu voi mai putea vorbi, așa cum nu mai pot să mă mișc, oricine mă va supraveghea va putea să mă pălmuiască în voie. Trebuie totuși să știi un lucru. La început m-am speriat de paralizie, dar în trupul meu firav stă un suflet mîndru ; adu-ți aminte că ți-am spus cîndva că nu mă tem de moarte, și nu mă tem !

În ochii lui Bukacki, sclipiră luciri palide de curaj și de energie ; resturi ascunse în cutele adînci ale acestui suflet zdruncinat și moleșit.

Polaniecki, care avea o inimă bună, îi puse mîna pe degetele paralizate și-i spuse compătimitor :

— Adzio, dragul meu, să nu crezi că te vom lăsa singur ; nu mai spune că n-ai pe nimeni. Mă ai pe mine și, afară de mine, pe soția mea și pe Świrski, pe Waskowski și pe Bigiel. Pentru noi, tu nu ești un străin. O să te transport la Varșovia ; te internez într-o casă de sănătate și vom avea grijă de tine. N-o să te pălmuiască nimeni, în-

tii pentru că i-aș frînge oasele, iar în al doilea rînd, pentru că la noi există surorile de caritate, și printre ele, doamna Emilia.

Bukacki tăcu și păli puțin. Era și el mai tulburat decît voia să arate. Ochii i se adumbriră. După o tăcere îndelungă, rosti :

— Tu ești un băiat bun. Nici nu știi că ai făptuit o minune, pentru că mi-ai demonstrat că mai vreau totuși ceva... Da, aș vrea să merg la Varșovia cu voi toți. M-aș bucura grozav !...

— Și aici ar trebui să te muți într-o casă de sănătate, ca să aibă cine să te îngrijească. Świrski s-ar cuveni să știe unde-i mai bine. Deocamdată, lasă-te pe seama mea, bine ? Dă-mi voie să acționez în locul tău.

— Fă ce vrei, încuviință Bukacki care, văzînd energia și noile planuri ale lui Połaniecki, începu să-și recapete curajul.

Połaniecki le scrise lui Świrski și lui Waskowski, repezind îndată curierii la adresele lor. Sosiră amîndoi după o jumătate de oră. Świrski era însoțit de un medic cunoscut, astfel că înainte de amiază, Bukacki fu transportat la o casă de sănătate, într-o cameră luminoasă și veselă.

— Ce nuanțe calde și blînde, se minună privind la culoarea aurie a pereților și a tavanului. E foarte frumos aici.

Apoi se adresă lui Połaniecki :

— Vino deseară pe la mine, îl rugă, iar acum du-te la soția ta.

Połaniecki își luă rămas bun și plecă. Odată ajuns acasă, îi relată cu grijă Maryniei ce se întîmplase, deoarece, crezînd-o însărcinată, nu voia s-o înspăimînte dintr-o dată cu o veste atît de proastă. Marynia îl rugă s-o ducă și pe ea la Bukacki, dacă nu seara, cel puțin a doua zi, ceea ce-i și promise.

Plecară îndată după micul dejun, fiindcă în acea zi nu era programată la pictorul Świrski.

Mai înainte, însă, profesorul Waskowski nu-l părăsise nici o clipă pe Bukacki. După ce bolnavul fusese instalat la casa de sănătate, în patul lui, bătrînelul începuse să-i povestească pe îndelete cum crezuse odată că o să moară, dar după ce se spovedise și se împărtășise, se simțise mai bine.

— Metoda e veche de cînd lumea, iubite profesore, îi răspunse Bukacki, zîmbind. Știu foarte bine unde vrei să ajungi.

Profesorul se zăpăcise, prins parcă asupra faptului, și își împreunase mîinile.

— Pun prinsoare că ți-ar ajuta ! perseverase el.

Dar Bukacki îi răspunsese cu o rămășiță din umorul de altădată :

— Foarte bine, peste cîteva zile o să mă conving dacă o să-mi ajute, aflîndu-mă de cealaltă parte a rîului.

Venirea Maryniei îl bucură cu atît mai mult, cu cît era o adevărată surpriză pentru el. Începu să-i spună că nu se aștepta să vadă de cealaltă parte a rîului nici o femeie, și încă una cunoscută. Îi boscorodi puțin pe toți, dar cu o emoție vizibilă.

— Ce romantică ! exclamă. E pur și simplu o lipsă de judecată să te mai preocupi de o mumie ca mine. Nu veți fi niciodată niște oameni raționali. La ce bun ? Ce rost mai are ? Înainte de a muri, trebuie să vă mai fiu și recunoscător, și vă sînt de bună seamă recunoscător, o spun deschis !...

Marynia însă nu-i îngădui să se mai gîndească la moarte și-i vorbi cu multă liniște de necesitatea transportării lui la Varșovia ; ca despre un lucru a cărui posibilitate de realizare nu presupunea nici cea mai mică îndoială. Cu încetul îi inculcă și lui Bukacki această convingere. Îl sfătui cum să se aranjeze, astfel că pînă la urmă o ascultă cu lăcomie. Gîndurile îi intrau într-o stare de repaus, lăsîndu-se conduse cu ușurință. Se simțea asemenea unui copil sărman.

În aceeași zi, îl vizită și domnul Osnowski, care se ocupă atît de mult de el și-i arătă atîta duioșie, ca un adevărat frate. Pur și simplu, Bukacki nu contase, nu se așteptase la una ca asta. De aceea, seara tîrziu, cînd Polaniecki veni a doua oară și rămaseră singuri, îi mărturisi :

— Îți spun sincer, niciodată nu mi-am dat seama mai bine ca acum că am făcut din propria viață o farsă prostească și am irosit-o ca un netrebnic.

Apoi adăugă :

— Și măcar dacă acest mod de a concepe viața m-ar fi mulțumit cu adevărat, dar n-a fost așa. Ce lipsită de inimă mai este și epoca asta a noastră ! Omul se dedublează : ascunde și astupă în cine știe ce ungher tot ce are mai bun în el, devenind o maimuță sau o paiață ; o paiață plină de fiere și nesinceră pe deasupra. Ce ciudat să încerci să te convingi că viața este mai nimicnică decît o simți cu adevărat ! Un singur lucru mă consolează, gîndul că moartea este neîndoielnic ceva real în viață, cu toate că, pe de altă parte, asta nu te îndreptățește să consideri în continuare vinul drept oțet...

— Dragul meu, îi răspunse Polaniecki, tu te-ai chinuit întotdeauna să-ți faci gînduri din orice. N-o mai face și acum.

— Ai dreptate. Dar nu pot să nu mă gîndesc că atîta vreme cît am mers și am fost cît de cît sănătos, mi-am bătut joc de viață, iar acum — să nu mai spui la nimeni — aș vrea să mai trăiesc.

— O să mai trăiești.

— Ei, las-o încurcată. Mi-a spus-o și soția ta, dar nu mai cred... Și mi-e greu. M-am irosit. Ascultă, însă, de ce te-am chemat să vorbesc cu tine. Nu știu dacă voi fi nevoit să dau socoteală cuiva. Recunosc sincer că nu știu, mă încearcă totodată o neliniște ciudată, parcă m-aș teme de ceva, și-ți spun și de ce. Pentru că n-am făcut nimic pentru semenii mei, deși puteam, da, puteam !... Gîndul acesta mă

umple de spaimă, ai cuvîntul meu ! E pur şi simplu josnic ! N-am făcut nimic, am mîncat pîinea degeaba, iar acum... mor. Dacă mă aşteaptă niscaiva pedepse, apoi să ştii că numai din asta mi se trage. Ascultă, Stach, mi-e tare greu !...

Cu toate că vorbea ca de obicei cu tonul lui nepăsător, pe faţă i se aşternu o teamă neprefăcută ; buzele îi păliră puţin, iar pe frunte îi apărură cîteva picături de sudoare.

— Lasă-mă în pace ! îl certă Polaniecki. Uite ce-i mai trece prin minte ! Îţi faci rău singur !

Dar Bukacki continuă :

— Ascultă, stai puţin ! Eu am o avere destul de mare, măcar ea să facă ceva pentru mine. Am să-ţi las şi ţie o parte, iar restul să-l foloseşti pentru ceva cu adevărat util ! Tu şi Bigiel sînteţi oameni practici. Gîndeşte-te bine, fiindcă eu nu ştiu dacă voi mai avea timp... Ai să faci asta pentru mine ?

— Firește, va fi cum vrei tu.

— Îţi mulţumesc ! Ce ciudate sînt neliniştea şi reproşurile astea ! Totuşi nu mă pot dezbăra de ideea că sînt vinovat. Împrejurările sînt de aşa natură, încît nu se cuvine ! Trebuie să fac şi eu ceva folositor, măcar înainte de a muri. Nu mai e de glumă !... E moartea ! Dacă ar fi ceva vizibil, dar e atît de întunecată !... Şi trebuie să te descompui, să te strici şi să putrezeşti în întuneric ! Tu crezi în Dumnezeu ?

— Da !

— Eu nici da, nici nu. M-am amuzat cu nirvana şi cu alte lucruri. Vezi tu, dacă n-aş avea sentimentul vinovăţiei, aş fi mai liniştit. N-am ştiut că-i chiar atît de agasant. Am impresia că sînt o albină care şi-a jefuit propriul stup, şi asta-i o josnicie. Va rămîne însă cel puţin averea mea. Nu-i aşa ? Am risipit o parte, dar nu prea mult, şi asta pe tablouri care vor rămîne şi ele. Ah, cum aş vrea acum să mai trăiesc, măcar un an, măcar atît, cît să nu mor aici...

Se adînci o vreme în gînduri, apoi continuă :

— Acum înțeleg că viața poate fi rea, fiindcă omul și-o organizează prost, dar existența în sine este un lucru bun.

Polaniecki plecă noaptea tîrziu. În săptămîna care urmă, sănătatea bolnavului rămase nehotărîtă. Medicii nu știau nici ei ce să mai spună, socoteau totuși că în nici un caz călătoria nu poate agrava situația. Świrski și Waskowski luară asupra lor transportarea bolnavului care tînjea tot mai mult și amintea în fiecare zi de doamna Emilia în calitatea ei de soră de caritate. Dar în ajunul zilei în care trebuiau să plece, își pierdu brusc graiul. Lui Polaniecki i se sfîșia inima, cînd se uita la ochii lui, în care se citea uneori o spaimă cumplită, alteori parcă o rugăminte mare, mută. Încercă să scrie, dar nu fu în stare. Seara se declanșă paralizia creierului și muri.

Îl înmormîntară deocamdată la Campo Santo. Întrucît Polaniecki credea că privirea lui exprimase rugămintea de a fi transportat în țară, Świrski era de aceeași părere.

Astfel pieri acest balon de săpun, care sclipea uneori în culorile curcubeului, gol și efemer ca un balon adevărat...

Polaniecki era adînc mîhnit de moartea lui, și în zilele următoare medită ceasuri întregi la această viață ciudată. Nu-i împărtăși Maryniei gîndurile lui, fiindcă pînă acum nu-i intrase în obicei să discute cu ea cele ce se petreceau înăuntrul lui. În cele din urmă, cum se întîmplă adesea cu oamenii care se gîndesc la morți, reflecțiile îl conduseră spre concluzii în folosul propriu.

„Bukacki, își spuse, n-a știut niciodată să facă ordine în gîndirea lui ; îi lipsea spiritul practic, nu se putea orienta în această pădure și acționa de regulă după fantezia de moment. Dacă ar fi fost fericit, dacă ar fi dobîndit ceva de la viață, mi-ar fi dat dreptate. Dar el n-a fost fericit. E într-adevăr o prostie să încerci să te convingi în timpul vieții că vinul e oțet. Eu consider totuși lucrurile cu mai multă luciditate și am fost mai sincer față de mine însumi.

Fie ce-o fi, eu sînt aproape împăcat cu Dumnezeu și cu viața".

Era adevărat întrucîtva, dar își făcea și iluzii. Polaniecki nu rezolvase problemele legate de propria soție.

Credea că asigurîndu-i ocrotirea, pîinea zilnică, bunele oficii și strivindu-i din cînd în cînd buzele cu sărutări, își îndeplinește toate obligațiile posibile pe care și le asumase față de ea. Relațiile dintre ei se caracterizau din ce în ce mai limpede prin aceea că el binevoia doar să iubească și să primească iubirea. În timp ce-și observa viața, îl izbise nu o dată un fenomen ciudat. Ori de cîte ori un om, cunoscut prin onestitatea lui, făcea o faptă bună, oamenii dădeau din mînă cu anume nepăsare, parcă spunînd : „Aha, domnul X. E foarte firesc !" Cînd însă se întîmpla să se comporte la fel un netrebnic, aceeași oameni se arătau deosebit de impresionați : „A, asta înseamnă ceva !" Polaniecki văzuse de nenumărate ori că pomana dăruită de un zgîrcit face mai multă impresie decît ducatul oferit de un om generos. Nu-și da seama, însă, că față de Marynia aplica și el același mod de a gîndi. Îi dăruise întreaga ființă, tot sufletul ei, iar el se mulțumise să dea din mînă și să-și spună : „Ei, Marynia, e foarte firesc !" Dacă iubirea ei n-ar fi fost atît de totală, dacă ar fi dobîndit-o mai greu, dacă ar fi fost convins că este o comoară și i s-ar fi dăruit ca atare, dacă s-ar fi crezut o zeitate și ar fi pretins umilință și adorație — Polaniecki s-ar fi umilit înaintea ei și ar fi adorat-o. Așa-i alcătuită inima omului și numai naturile alese, țesute din raze, știu să se ridice peste acest nivel. Marynia îi dăruia lui Polaniecki iubirea ei ca pe un drept al lui, așa că o primea ca pe un drept al lui. În schimb, socotea dragostea lui drept o fericire, și el i-o acorda cu mărinimie, simțindu-se asemenea unui idol pe soclul lui. Își îndrepta una din razele lui spre inima femeii și o strălumina, păstrîndu-le pe celelalte pentru sine. Primind totul, dădea numai o parte. În dragostea lui nu exista teama aceea care izvorăște din adora-

ţie, nu exista acel ceva din fiecare mîngîiere, care-i spunea femeii iubite : „Îngenunchez înaintea ta !"

Dar nici unul dintre ei nu înţelegea încă această situaţie.

XVIII

— Nici măcar nu te mai întreb, îi spuse Bigiel lui Połaniecki după întoarcerea la Varşovia, dacă eşti fericit. Cu o femeie ca soţia ta nu poţi să fii nefericit.

— Aşa-i, răspunse Połaniecki. Cu greu poţi găsi o fiinţă mai bună ca Marynia.

Apoi se adresă doamnei Bigiel :

— Sîntem fericiţi amîndoi şi nici nu poate fi altfel. Mai ţii minte, dragă doamnă, discuţiile noastre despre căsătorie şi iubire ? Îţi aduci aminte că mă temeam să nu dau peste o femeie care să vrea să-i închidă lumea soţului ei cu persoana ei, să-i stăpînească toate gîndurile, toate sentimentele, să devină singurul scop al vieţii lui? Ţii minte cum vă demonstram, dumitale şi doamnei Emilia, că dragostea pentru o femeie nu poate şi nu trebuie să însemne totul pentru un om, întrucît mai există şi alte probleme importante pe lume ?

— Da, dar n-am uitat nici ce-ţi spuneam eu dumitale, că pe mine, de exemplu, treburile gospodăriei nu mă împiedică deloc să-mi iubesc copiii... Pentru că, vezi dumneata, eu am impresia că aceste lucruri nu seamănă cu nişte cutii care nu încap toate pe masă.

— Soţia mea are dreptate, o sprijini Bigiel. Am băgat de seamă că oamenii greşesc de multe ori transferînd sentimentele sau ideile în ordinea percepţiei fizice. Masa nu se potriveşte cu...

Dar Połaniecki îl întrerupse :

— Taci din gură, ţară cucerită !

— Mă simt foarte bine așa, spuse Bigiel cu bun simț. De altfel, ai să fii și tu cucerit, n-ai grijă.

— Eu ?

— Exact. Cu bunătate, inimă bună, cinste.

— Asta-i altceva. Poți să fii cucerit, dar să nu te afli sub papuc. Hai, lăsați-mă s-o laud pe Marynia. Am nimerit cum nu se poate mai bine și asta tocmai pentru că ea se mulțumește cu sentimentele pe care le nutresc eu față de ea și nu vrea să ajungă idolul meu. De aceea o iubesc ! Dumnezeu m-a ferit de o soție care să-mi ceară să-i sacrific tot sufletul, toată mintea, toată ființa mea *et caetera*, și de aceea îi mulțumesc din toată inima, pentru că n-aș fi putut îndura. Sînt, de acord, dacă dai totul din proprie inițiativă, fără să ți se pretindă...

— Crede-mă, domnule Stanisław, îi răspunse doamna Bigiel, că noi, femeile, sîntem toate la fel de pretențioase; numai la început luăm numai părticica aceea care ni se dă, drept întreg, pe urmă însă...

— Ei, ce-i pe urmă ? o întrerupse Połaniecki puțin zeflemitor.

— Pe urmă, cele care sînt cu adevărat cinstite, ajung la ceva care pentru bărbați nu înseamnă decît o vorbă goală, dar care pentru noi reprezintă adesea temelia vieții.

— Care-i acest talisman ?

— Resemnarea..

Połaniecki începu să rîdă.

— Răposatul Bukacki, își aduse aminte, spunea că femeile se folosesc nu o dată de resemnare, cum se folosesc de pălărie, convinse că le stă bine. Pălărie din resemnare, voal dintr-o melancolie ușoară, mă rog, cum să nu fie frumoase ?

— Da, sînt frumoase. Poate că-i adevărat că nu sînt decît niște veșminte, dar ce vrei, dacă în asemenea veșminte poți să ajungi în cer mai ușor decît în altele.

— În acest caz, Marynia mea este sortită iadului, deoarece sper că nu le va purta niciodată. Dealtfel, o s-o

vezi în curînd, fiindcă mi-a promis că va veni nici după orele de birou. Trebuia să fi ajuns pînă acum, dar se vede că întîrzie.

— Probabil că n-o lasă tatăl ei. Rămîneţi la masă, nu-i aşa ? Fără nici o ceremonie.

— Rămînem la masă. De acord !

— Şi aşa s-a anunţat cineva, o să fim mai mulţi. Mă duc să spun să se pună tacîmuri şi pentru voi.

Cu acestea, doamna Bigiel plecă, iar Połaniecki îl întrebă pe Bigiel :

— Pe cine aţi invitat la masă ?

— Pe Zawiłowski, viitorul corespondent al firmei.

— Care Zawiłowski ?

— Da, da, acela de care ai auzit şi tu, poetul.

— Cum aşa ? De pe Parnas la ghişeu ?

— Nu-mi mai aduc aminte cine a spus că societatea noastră îşi ţine geniile la regim. Se spune că este un om foarte capabil, dar numai cu versurile nu poţi să-ţi cîştigi o bucată de pîine. Ciskowski care lucra la noi s-a transferat la Societatea de asigurări, postul a rămas vacant şi s-a pregătit Zawiłowski. Am stat în cumpănă, la început, dar mi-a spus că pentru el e vorba numai de un loc de muncă şi-o bucată de pîine. Mi-a plăcut, fiindcă a declarat că scrie în trei limbi, dar nu vorbeşte nici una bine, iar în al doilea rînd, că n-are nici cea mai mică ideie despre corespondenţa comercială.

— E o nimica toată, răspunse Połaniecki, într-o săptămînă învaţă. Numai să se ţină de treabă şi corespondenţa să nu aibă de suferit... Avem de-a face cu un poet !

— Dacă nu sîntem mulţumiţi, ne dispensăm de el. Înţelegi, însă, că dacă s-a prezentat singur, am preferat să-i dau postul unuia ca Zawiłowski, decît altuia. Peste trei zile va începe serviciul. I-am plătit salariul pe o lună înainte, fiindcă avea mare nevoie.

— Era lefter ?

— Așa se pare. Mai este bătrînul Zawiłowski, acela care are o fiică, un om foarte bogat. L-am întrebat pe cel de la noi dacă nu-i este rudă. Mi-a spus că nu, dar s-a roșit atît de tare, încît cred că da. Mă rog, cum se întîmplă pe la noi, nu există nici o măsură : unii se leapădă de rude, pentru că sînt săraci, alții pentru că sînt bogați. Și totul numai așa, din cauza mîndriei. O să-ți placă, n-ai grijă. Soției mele i-a plăcut.

— Cine i-a plăcut soției tale ? întrebă doamna Bigiel întrînd.

— Zawiłowski.

— Fiindcă i-am citit o poezie foarte frumoasă intitulată *În prag*. Și pe urmă, Zawiłowski arată ca și cînd ar ascunde ceva.

— Își ascunde sărăcia, sau mai degrabă sărăcia l-a ascuns pe el.

— Nu, arată ca și cînd ar fi trăit o mare dezamăgire.

— Uite romantica ! Mi-a și spus că a suferit foarte mult, și s-a supărat pe mine cînd am emis ipoteza că poate de limbrici, cînd era copil, sau de eczemă de lapte. Asta nu-i destul de poetic pentru ea.

Połaniecki începu să se uite la ceas și să-și piardă răbdarea.

— Marynia mea se face de rîs, se plînse, uite cît întîrzie.

Marynia însă pică tocmai atunci cu trăsura. Se salutară fără explozii de bucurie, deoarece cu doamna Bigiel se văzuse încă de la gară. Połaniecki își anunță soția că vor rămîne la masă, ceea ce aceasta acceptă cu plăcere, apoi începu să se ocupe de copii, care năvăliră grămadă în încăpere.

În acest moment, sosi Zawiłowski, pe care Bigiel îl prezentă familiei Połaniecki. Era un om încă foarte tînăr, în jur de douăzeci și șapte-douăzeci și opt de ani, și Połaniecki, uitîndu-se la el, observă că n-are cîtuși de puțin înfățișarea unui om care a suferit mult în viață. Se simțea

probabil stînjenit într-o companie pe care pe jumătate n-o cunoştea. Avea o faţă nervoasă, cu bărbia puternic ieşită înainte, *à la* Wagner, ochii negri, jucăuşi, şi-o frunte nespus de delicată, mai albă decît restul feţii, pe care vinele ieşite în relief alcătuiau litera Ý. Mai era destul de înalt şi destul de stîngaci.

— Am auzit, îi spuse Połaniecki, că peste trei zile vom fi colegi.

— Întocmai, domnule şef, răspunse tînărul, mai binezis atunci voi începe serviciul.

Połaniecki începu să rîdă.

— Mai slăbeşte-mă cu şefia, domnule ! Noi n-avem obiceiul să ne gratulăm întruna... Dar mai ştii, poate că soţiei mele i-ar place să-mi spui aşa, pentru că ar face-o să crească în proprii ochi.

Aici se adresă Maryniei. :

— Ascultă, doamnă şefă, vrei să ţi se zică şefă ? Vei avea de ce să te amuzi.

Zawiłowski rămase descumpănit, dar începu şi el să rîdă, cînd doamna Połaniecka răspunse :

— Nu vreau, deoarece mi se pare că „şefa" trebuie să poarte o bonetă uite atît de mare (aici arătă cu mîinile cam cît de mare), iar eu nu pot să sufăr boneta.

Zawiłowski se simţi mai în largul lui în mijlocul acestor oameni veseli şi cumsecade, dar se zăpăci iarăşi cînd Marynia îi mărturisi :

— Eu te cunosc de mult pe dumneata. Acum n-am mai citit nimic nou, fiindcă abia ne-am întors ; a mai apărut ceva în acest timp ?

— Nu, doamnă, îi răspunse, eu scriu versuri, cum face domnul Bigiel muzică, în timpul liber şi pentru propria plăcere.

— Nu cred, se îndoi doamna Połaniecka.

Şi avea dreptate să nu-l creadă, pentru că nu era deloc aşa. Răspunsul lui Zawiłowski nu era de fapt atît de lipsit de simplitate, dar el voia să sublinieze că înainte de

toate vrea să treacă drept corespondentul Casei comerciale şi să fie tratat ca un funcţionar, nu ca poet. Se purta respectuos cu Bigiel şi Polaniecki nu pentru că era umil, ci ca să arate că, acceptînd o muncă de birou, o socoteşte tot atît de bună ca pe oricare alta, aşa că acum şi în viitor va proceda în consecinţă. Deşi tînăr, Zawiłowski băgase de seamă cît sînt de caraghioşi cei care, publicînd o poezie sau două, pozează în mari poeţi şi pretind să fie consideraţi ca atare. Amorul lui propriu exagerat îl făcea să se înfioare de teama ridicolului. Prin urmare, căzuse în extrema cealaltă şi aproape că se ruşina că scrie poezii. În ultima vreme, fiindcă îndurase şi mari neajunsuri materiale, această teamă devenise aproape o obsesie, şi cea mai mică aluzie din partea cuiva la înclinaţiile poetice îl scotea din sărite.

Intuia însă în acelaşi timp că nu este logic, întrucît, dacă era aşa, cel mai simplu lucru era să nu mai scrie versuri şi să nu le mai publice, dar nu se putea abţine. Fruntea lui nu era încă încununată de aureola gloriei, dar cele cîteva raze care o luminau creşteau în intensitate sau se stingeau în măsura în care crea sau nu. După fiecare poezie nouă, razele începeau să licărească, şi Zawiłowski, pe cît de înzestrat, pe atît de ambiţios, preţuia aceste reflexe ale faimei mai mult decît orice pe lume. Îşi dorea ca oamenii să vorbească între ei numai despre el, dar să nu i-o spună în faţă. Cînd intuia că încep să-l uite, suferea pe ascuns. Exista parcă în el o dedublare a amorului propriu care aspira spre glorie, respingînd-o totodată din cauza sălbăticiei şi a mîndriei, de teamă ca cineva să nu spună că e prea mult. Afară de asta, era bîntuit de o sumedenie de contradicţii, asemenea unui om tînăr care trăieşte şi resimte profund, nefiind în stare adesea să-şi deslueşească propriul eu în noianul de impresii. Din această pricină, artiştii în general par nu o dată artificiali.

Se servi însă masa, în timpul căreia discuţiile stăruiră în jurul impresiilor din Italia şi a oamenilor pe care

soții Połaniecki îi întîlniseră acolo. Połaniecki relată despre ultimele clipe ale lui Bukacki și despre ultima lui dorință, în urma căreia devenise moștenitorul unei sume însemnate. O parte mult mai mare avea să fie folosită în scopuri publice, lucru în legătură cu care trebuia să se sfătuiască și cu Bigiel. Ținiseră totuși la Bukacki, și își aduseră aminte de el cu compasiune, iar doamnei Bigiel i se umplură ochii de lacrimi cînd Marynia le povesti că înainte de moarte se spovedise și își dăduse sufletul ca un creștin. Compasiunea lor nu era de natură să le împiedice digestia în vreun fel, și dacă Bukacki visase cîndva să realizeze într-adevăr Nirvana, avea acum ce-și dorise, fiindcă rămăsese pentru oameni, chiar pentru cei mai apropiați, care ținiseră la el, o amintire pe cît de ușoară, pe atît de trecătoare. Încă o săptămînă, o lună sau un an, și numele lui avea să devină un sunet fără ecou. N-avusese parte de o dragoste mai temeinică din partea nimănui, n-avea nici acum, iar viața i se scursese în așa fel, încît pînă și după un copil ca Litka rămăsese nu numai de o sută de ori mai multă jale și iubire, dar și tot atîtea urme de neuitat. Zawiłowski, care nu-l cunoscuse, se arătă interesat la început de viața lui, dar după ce ascultă tot ce povesti Połaniecki, gîndindu-se o clipă, spuse : „N-a fost nici măcar original !" Bukacki, care-și bătea joc de orice, ar fi fost îndurerat totuși de acest epitaf.

Marynia, însă, vrînd să aducă vorba despre ceva mai vesel, începu să le povestească despre excursiile pe care le făcuseră la Roma și prin împrejurimi, fie singuri, fie însoțiți de Swirski sau de familia Osnowski. Bigiel, care fusese coleg cu Osnowski și îl vedea din cînd în cînd, spuse :

— El are o singură iubire, propria soție, și o singură ură, propria obezitate, mai degrabă înclinația spre obezitate. În rest, e cel mai bun om din lume.

— Bine, dar arată foarte suplu, remarcă Marynia.

— Cu doi ani în urmă, era aproape gras, dar de cînd a început să meargă pe bicicletă, să facă scrimă și să aplice regimul lui Betting, vara bea ape la Karlsbad, iar iarna se duce să transpire în Italia sau în Egipt, a slăbit iarăși. De altfel, nu m-am exprimat bine cînd am spus că el este obsedat de obezitate ; nu el, ci soția lui ! El o face din cochetărie față de ea. La baluri dansa toată noaptea din același motiv.

— E un *sclavus saltans* [1], interveni Połaniecki. Świrski ne-a povestit multe despre el.

— Înțeleg și eu că poți să-ți iubești soția, că poți să ții la ea ca la lumina ochilor, cum se zice. Foarte bine ! Pe legea mea, am auzit că-i scrie poezii, că deschide cartea cu ochii închiși, pune degetul pe un rînd și află din ce citește dacă-l iubește sau nu. Dacă nu-i iese bine, îl apucă melancolia. El iubește ca un student. Îi urmărește toate privirile și se străduiește să ghicească ce sens a putut să aibă cutare cuvînt ; îi sărută numai mîinile și picioarele, dar cînd crede că nu-l vede nimeni, îi sărută și mănușile... Dumnezeu să-l înțeleagă ! Și o ține așa de ani de zile.

— Dar cît este de iubit ! rosti Marynia.

— Ai vrea să fiu și eu la fel ? o întrebă Połaniecki. Ea se gîndi o vreme și răspunse :

— Nu, pentru că în acest caz n-ai mai fi așa cum ești.

— Oho, uite-l pe Machiavelli [2] ! exclamă Bigiel. Un asemenea răspuns merită notat, pentru că înseamnă totodată și o laudă, și puțină critică, și mărturisirea că, așa cum este, este cel mai bun, deși poate fi loc pentru și mai bine. Descurcă-te, omule, dacă poți.

— Eu o iau ca pe o laudă, recunoscu Połaniecki, cu toate că doamna (aici se adresă doamnei Bigiel) o să spună că asta nu-i decît o resemnare.

---

[1] Sclav dansator, saltimbanc (lat.).

[2] *Niccolo Machiavelli* (1469—1527), om politic, scriitor și istoric renascentist italian, spirit incisiv, sarcastic și diplomat abil.

Doamna Bigiel răspunse rîzînd:

— Fața e totdeauna de dragoste, resemnarea poate ven cu timpul, ca un fel de căptușeală, dacă va începe frigul

Zawiłowski privi cu luare-aminte la Marynia. I se păre frumoasă și simpatică, iar răspunsul ei îl puse pe gînduri Reflectă totuși că poate vorbi așa numai o femeie îndră gostită, căreia nu-i ajunge niciodată doar iubirea. Și începu să se uite la Połaniecki cu anume gelozie, și pentru că era însingurat, îi veniră în minte cuvintele cîntecului : „Vecine soața-ți frumoasă".

În același timp, deoarece mai tot timpul tăcuse și se mulțumise să rostească doar din cînd în cînd cîteva cu vinte, avea impresia că trebuie să intre cumva în vorbă Îl reținea însă timiditatea și o durere de măsea, care, dupa trecerea momentului de vîrf, se mai făcea simțită la răs timpuri destul de puternic. Asta îi spulbera și bruma de curaj pe care o mai avea ; în fine, își luă inima în dinți și întrebă :

— Dar doamna Osnowska ?

— Doamna Osnowska, răspunse Połaniecki, are un băr bat care o iubește cît doi, așa că nu mai trebuie să se obosească. Cel puțin, așa susține Świrski. În plus, are och de orientală, o cheamă Aneta, are o plombă la o măsea de sus, care se vede bine cînd rîde, așa că preferă să zîm bească, și în genere este ca o turturică ; se învîrte în cer și strigă : „Zahăr ! Zahăr !"

— Ești un răutăcios, îl mustră Marynia. Este frumoasă vioaie, spirituală, iar domnul Świrski n-are de unde să știe dacă-și iubește bărbatul, fiindcă, neîndoielnic, n-a dis cutat cu ea despre asta. Toate astea nu-s decît presupuneri

Połaniecki se gîndi la două lucruri : întîi că nu e vorba numai de presupuneri, al doilea, că are o soție pe cît de naivă, pe atît de cumsecade.

Iar Zawiłowski spuse :

— Curios, ce-ar fi dacă ea l-ar iubi tot atît de mul cît o iubește și el ?

— Ar fi cea mai mare dedublare de egoism care s-a pomenit, răspunse Połaniecki. Ar fi atît de preocupați unul de celălalt, încît n-ar mai vedea pe nimeni și nimic în jurul lor.

Zawiłowski zîmbi și constată :

— Lumina nu dăunează căldurii, ci o naște.

— Mai precis, aceasta este o comparație mai mult poetică decît fizică, răspunse Połaniecki.

Dar celor două doamne le plăcu replica lui Zawiłowski : și amîndouă îl sprijiniră cu înflăcărare, iar cînd li se alătură și Bigiel, Połaniecki rămase în minoritate.

După aceea, începură să vorbească despre Maszko și soția lui. Bigiel povesti că Maszko pusese mîna pe un proces important, pe care-l intentaseră peste zece moștenitori destul de îndepărtați, vrînd să doboare testamentul de milioane al domnișoarei Płoszowska. Domnul Pławicki îi scrisese Maryniei în Italia la vremea potrivită, dar ea considerase asemenea speranțe drept irealizabile, ca și milioanele de pe moșia Krzemień, și abia-i pomenise de ele soțului, care dăduse din mînă a lehamite. Acum treaba părea mai serioasă, de vreme ce Maszko acceptase să se ocupe de ea. Bigiel bănuia că trebuie să fie vorba de cine știe ce formalități și afirma că dacă Maszko ar cîștiga, s-ar redresa dintr-o dată, deoarece pretinsese un onorariu uriaș. Połaniecki se arătă foarte interesant.

— Maszko are totuși suplețea unei pisici, spuse, cade totdeauna în picioare.

La care Bigiel răspunse :

— Și de astă dată trebuie să vă rugați lui Dumnezeu să nu-și frîngă șalele, pentru că doamna Marynia și tatăl ei ar avea foarte mult de suferit. Numai Płoszów cu toate moșiile din jur a fost evaluat la șapte sute de mii de ruble. Și mai este și o sumă foarte mare de bani lichizi.

— Mda, pare ciudat, o adevărată pleașcă pe nepusă masă, se miră Połaniecki.

Marynia însă află cu mare amărăciune că tatăl ei se alăturase celorlalți moștenitori în acțiunea împotriva testamentului. „Stach" al ei era un om cu stare și credea orbește că numai de el depinde să cîștige milioane ; papa avea o rentă, iar ea îi cedase și partea care-i revenea din parcelarea Magierówkăi ; așa că nimeni nu era amenințat să moară de foame. Doamnei Połaniecka i-ar fi plăcut într-adevăr să răscumpere proprietatea Krzemień și să-i ducă vara acolo pe „Stach" al ei, dar nu cu bani dobîndiți în acest fel.

Interveni deci în discuție cu mare însuflețire :

— Și eu sînt foarte îngrijorată. Banii aceștia aveau să fie folosiți în scopuri atît de nobile ! Nu se cuvine să nu respectăm dorința morților, nu trebuie să luăm bucățica de pîine de la gura sărăcilor sau să împiedicăm ridicarea de școli. Nepotul doamnei Ploszowska s-a sinucis ; poate că era vorba să dobîndească astfel îndurarea lui Dumnezeu și să-i salveze sufletul. Nu se cuvine !... Ar trebui să ne gîndim și să simțim altfel !...

Obrajii i se învăpăiaseră, dar Połaniecki spuse :

— Uite ce categorică este !

Marynia își țuguie buzele cu expresia unui copil bosumflat și-l rugă :

— Hai, Stach, spune și tu că am dreptate, spune și tu că am dreptate. Trebuie s-o spui !

— Fără îndoială, încuviință Połaniecki, dar Maszko s-ar putea să cîștige.

— Eu îi urez să nu cîștige, se supără Marynia.

Połaniecki însă repetă :

— Cît e de categorică !

„Ce fire nobilă și cumsecade !" se gîndi Zawiłowski, întrupînd în închipuirea-i poetică noțiunile de noblețe și bunătate într-o femeie cu părul negru, ochii albaștri, silueta zveltă și gura puțin prea largă.

După masă, Frigiel și Połaniecki se duseră să fumeze trabucele și să-și bea cafeaua în birou, unde aveau să

chibzuiască pentru prima dată cum să folosească averea lui Bukacki. Zawiłowski, care nu fuma, rămase cu doamnele în salon. Atunci Marynia, care, ca doamna „șefă" ce se afla, se simțea datoare să-i dea curaj viitorului funcționar al firmei, se apropie de el și-i spuse :

— Eu și doamna Bigiel am dori să ne simțim cu toții ca într-o familie, de aceea te rugăm să ne socotești printre cunoștințele dumitale apropiate.

— Cu cea mai mare plăcere, doamnă, dacă îmi îngăduiți, se bucură Zawiłowski. Și așa aș fi venit să-mi prezint omagiile...

— Pe toți domnii de la birourile firmei i-am cunoscut abia la nuntă, dar după aceea am plecat în străinătate, așa că acum va trebui să ne cunoaștem mai de aproape. Soțul meu mi-a spus că ar vrea să ne întîlnim într-o săptămînă la familia Bigiel și în cealaltă la noi. Intenția este foarte bună, eu însă aș vrea să pun o condiție.

— Care ? întrebă doamna Bigiel.

— La aceste întruniri, să nu îngăduim nimănui să vorbească despre problemele comerciale. O să fie puțină muzică, deoarece cred că domnul Bigiel se va gîndi la asta, din cînd în cînd o să citim cîte ceva, *În prag*, de pildă.

— Nu față de mine, se împotrivi Zawiłowski cu un zîmbet forțat.

Ea îl privi în ochi cu simplitatea-i obișnuită și întrebă :

— De ce nu ? Sîntem cu toții oameni care-ți dorim numai binele. Am vorbit și ne-am gîndit de multe ori la dumneata, înainte de a te cunoaște, iar acum, ce să mai vorbim !

Zawiłowski era de-a dreptul copleșit. I se părea că nimerise printre niște oameni excepționali, cel puțin doamna Polaniecka era fără doar și poate o femeie excepțională. Teama, care-l rodea ca un cui, de a nu părea ridicol cu poezia lui, cu gîtul lui deșirat și coatele ascuțite, începu să scadă. Nu se mai simțea stînjenit în prezența ei. Intuia că Marynia nu vorbește niciodată numai ca să spună ceva,

sau din politeţe, ci exprimă cît se poate de exact numai ce izvorăşte din bunătatea şi sensibilitatea ei. Pe de altă parte, chipul şi silueta ei îl fermecau, aşa cum la Veneţia îl încîntaseră şi pe Świrski. Şi pentru că se obişnuise să definească orice impresie, începu să caute în gînd cuvintele potrivite şi pentru ea, simţind că acestea trebuie să fie nu numai sincere, ci şi distinse, graţioase şi diafane, aşa cum frumuseţea ei era distinsă şi diafană. Înţelese că aflase un subiect şi se trezi în el artistul.

În acest timp, Marynia începu să se intereseze cu mare bunăvoinţă de relaţiile lui de familie, dar, din fericire pentru el, Bigiel şi Połaniecki intrară în salon şi-l eliberară de obligaţia unor lămuriri mai precise, care nu i-ar fi făcut plăcere. Tatăl lui, un cartofor renumit cîndva şi un chefliu, suferea de cîţiva ani de nebunie şi se afla internat la spitalul de boli mintale.

Muzica avea să întrerupă această conversaţie supărătoare. Połaniecki sfîrşi consfătuirea cu Bigiel care spuse:

— Cred că este un proiect excelent, trebuie totuşi să ne mai gîndim.

Apoi, rezemîndu-se de violoncel, se adînci într-adevăr în gînduri, şi într-un tîrziu spuse:

— Lucru ciudat! Ori de cîte ori cînt, deşi s-ar părea că nu mă mai gîndesc la nimic în acest timp, nu e adevărat! O parte a creierului reflectează la alte lucruri, şi e de mirare că tocmai atunci îmi vin cele mai bune idei.

Spunînd acestea, se aşează, strînse violoncelul între genunchi, închise ochii şi începu *Cîntec de primăvară*.[1]

Zawiłowski plecă în ziua aceea acasă încîntat de oameni, de simplitatea lor, de *Cîntecul de primăvară* şi mai ales de doamna Połaniecka.

Ei însă nici nu-i trecea prin minte că s-ar putea să îmbogăţească poezia cu un „nou fior".

[1] Piesă muzicală de Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809—1847), compusă, la origine, pentru pian şi orchestră, varianta pentru violoncel fiind o transcripţie. Face parte din Miniaturile intitulate *Cîntece fără cuvinte.*

XIX

Soţii Maszko veniră în vizită la familia Połaniecki la o săptămînă după sosirea lor din străinătate. Ea, îmbrăcată într-o rochie cenuşie, împodobită cu pene de marabu de aceeaşi culoare, arăta mai frumoasă ca niciodată. Congestia ochilor, de care suferea mai demult, îi trecuse. Faţa ei iradia aceeaşi blîndeţe indiferentă, aproape somnolentă, de odinioară, care acum îi sublinia şi mai mult expresia artistică. Domnişoara Krasławska de altădată era cu cinci ani mai mare decît Marynia, dar arăta mult mai vîrstnică, acum însă parcă întinerise. Silueta zveltă şi într-adevăr foarte mlădioasă se contura în rochia strîmtă ca aceea a unui copil. Era ciudat totuşi că Połaniecki, care n-o putea suferi, găsise ceva atrăgător la ea, şi de cîte ori o vedea, îşi spunea : „Oricum, are ceva..." Pînă şi vocea ei monotonă şi cam copilărească avea un oarecare farmec pentru el. Acum îşi mărturisi fără înconjur că arată excepţional de drăguţă şi că se schimbase în bine mai mult decît Marynia.

Dar şi Maszko îmbobocise ca o roată de floarea soarelui. Împrăştia în jur o distincţie amestecată cu siguranţă de sine şi mîndrie îmblînzită de generozitate. Lăsa impresia că nu-i ajungea o zi întreagă pentru a da ocol proprietarilor, într-un cuvînt, poza mai mult decît oricînd. Numai iubirea pentru soţia lui nu era deloc prefăcută, deoarece se vedea din privirile lui că o iubeşte cu adevărat. Într-adevăr, cu greu se putea găsi o femeie care să corespundă mai bine noţiunilor lui de bun gust, distincţie şi strălucire aristocratică. Indiferenţa ei, purtarea ei parcă îngheţată cu lumea, o socotea pur şi simplu incomparabilă. Ea nu-şi pierdea această „distincţie" niciodată, nici măcar atunci cînd rămînea singură cu el. Iar el, ca un parvenit autentic care pusese mîna pe o prinţesă, o îndrăgise tocmai pentru că i se părea o prinţesă şi era a lui.

Marynia începu să-i întrebe unde își petrecuseră timpul după nuntă, la care doamna Maszko răspunse : „la moșia soțului", cu asemenea ton, de parcă acea „moșie a soțului" era în familie de douăzeci de generații, apoi adăugă că se vor duce în străinătate abia peste vreun an, cînd soțul își va lichida afacerile, deocamdată însă, în lunile de vară, vor pleca iarăși la „moșia soțului".

— Dumitale îți place la țară ? o întrebă Marynia.

— Mamei îi place, răspunse doamna Maszko.

— I-a plăcut și la Krzemień ?

— Da, numai că acolo casa are prea multe ferestre, ca o oranjerie. Sînt o mulțime de gemulețe !

— Așa și trebuie, răspunse doamna Polaniecka rîzînd, pentru că, dacă se sparge vreunul, orice geamgiu poate să-l pună la loc ; dac-ar fi mai mari, ar fi nevoie să le procure de fiecare dată de la Varșovia.

— Soțul zice că va ridica o casă nouă.

Doamna Polaniecka oftă pe furiș și schimbă vorba. Începură să discute despre cunoscuți. Se arătă că doamna Maszko luase cîndva lecții de dans cu „Anetka" Osnowska și ruda ei mai tînără, Lineta Castelli, că se cunosc bine, iar Lineta este și mai frumoasă decît Aneta și, pe deasupra, pictează și are un volum întreg cu poezii scrise de ea. Doamna Maszko auzise că Anetka s-a întors, iar Lineta avea să locuiască în aceeași vilă pînă în iunie, împreună cu mătușa ei, doamna Bronicz... „și va fi foarte bine, fiindcă ele sînt atît de drăguțe !"

Polaniecki îl luă pe Maszko și trecură în salonașul vecin, unde începură să discute despre testamentul domnișoarei Płoszowska.

— Pot să-ți spun că aproape m-am redresat, îl anunță Maszko. Mă aflam pe marginea prăpastiei, dar procesul m-a pus pe picioare prin simplul fapt că l-am introdus pe rol. De ani de zile nu s-a mai întîmplat ceva asemănător. E vorba de milioane. Numai Płoszowski și era mai bogat

chiar decît mătuşa lui. Înainte de a-şi trage un glonte în cap, a înscris averea pe numele mamei sale, doamna Kroşnicka, dar aceasta l-a refuzat şi totul a trecut în posesia bătrînei domnişoare Płoszowska. Acum îţi dai seama ce avere a lăsat bătrînica ?

— Bigiel vorbea de şapte sute de mii de ruble.

— Spune-i lui Bigiel al tău, de vreme ce tot îi place să numere, că este încă de două ori pe atît. Trebuie să recunoşti că ştiu să ies cu faţa curată din situaţii foarte delicate ; e mai bine să mă arunci în apă, decît să mă îneci. Dar ce aş putea să-ţi mai spun care să te intereseze ? Da, ştii cui trebuie să-i mulţumesc ? Ei bine, socrului tău. El mi-a spus odată ceva, dar atunci am lăsat lucrurile baltă. Apoi am avut necazurile despre care ţi-am scris. Îmi ajunsese cuţitul la os. Dar iată că acum vreo trei săptămîni, mă întîlnesc din întîmplare cu socrul tău care, printre altele, începe să-mi vorbească despre domnişoara Płoszowska şi să-i reproşeze cîte-n lună şi-n soare. Deodată mi-am lovit fruntea cu palma. Ce-am de pierdut ? Nimic. I-am cerut notarului Wyszyński să-mi arate testamentul şi am văzut că există unele erori formale. Mărunte, dar există. Într-o săptămînă am obţinut împuternicirea moştenitorilor şi am intentat procesul. Şi ce crezi ? Numai la vestea onorariului pe care îl voi primi în caz de izbîndă, oamenii şi-au recăpătat încrederea în mine, creditorii au devenit iarăşi îngăduitori, mi-au refăcut creditul şi... mă menţin... Mai ţii minte ? A fost o vreme cînd îmi pierdusem nădejdea şi mă gîndeam să trăiesc dintr-o muncă obişnuită, să-mi limitez nevoile. Prostii ! Ce să fac, dragul meu ? Tu mi-ai reproşat că mă prefac, dar la noi nu se putea altfel. Acum trebuie să pozez într-un om care este sigur pe averea lui şi crede în izbîndă !

— Spune-mi deschis, este o treabă curată ?

— Ce vrei să spui ?

— E simplu, dacă nu trebuie să forţezi prea mult lucrurile împotriva dreptăţii.

— Află de la mine că în orice acțiune judecătorească există ceva de spus în favoarea ei, iar onestitatea unui avocat constă tocmai în a sublinia acest aspect. La drept vorbind, aici se pune întrebarea cine trebuie să fie moștenitorul și dacă testamentul este conceput în așa fel încît să nu intre în conflict cu legea, iar legea n-am inventat-o eu.

— Ai perspective să cîștigi ?

— Cînd este vorba de doborîrea unui testament, acestea există aproape întotdeauna, pentru că atacarea lui este condusă mult mai energic decît apărarea. Cine se va apăra împotriva mea ? Niște instituții, adică niște formațiuni sociale greoaie, nu prea descurcărețe, ai căror reprezentanți n-au nici un interes să cîștige. Își vor lua un avocat, foarte bine ! Dar ce-i vor oferi ? Ce pot să-i ofere ? Atît cît i se cuvine după lege. Pînă și acest avocat ar putea cîștiga mai bine dacă învinge eu, pentru că totul poate să depindă de înțelegerea cu el. În general, în acțiunile judecătorești, ca și în viață, cîștigă acea parte care ține mai mult să cîștige.

— Da, dar opinia publică te va strivi dacă vei dobori asemenea înscrisuri. Vezi tu, soția mea este interesată întrucîtva...

— Cum adică, întrucîtva ? îl întrerupse Maszko. Voi fi un adevărat binefăcător pentru voi.

— Foarte bine. Soția mea însă a fost și este indignată de acest proces.

— Soția ta este o excepție.

— Nu întru totul, căci nici mie nu-mi prea place.

— Ce-i asta ? Au făcut și din tine un romantic ?

— Dragul meu, noi ne cunoaștem de mult. Mie să nu-mi vorbești așa.

— Prea bine. Atunci, hai să vorbim despre opinia publică. Mai întîi, află că unui om cu adevărat *comme il faut*, o anume nepopularitate mai degrabă îi ajută, decît îi strică. În al doilea rînd, trebuie să înțelegi aceste lucruri.

Mă va strivi, cum zici tu, dacă voi pierde procesul, dar dacă victoria va fi a mea, mă va socoti o minte grozavă, şi eu voi învinge !

Apoi urmă :

— Iar din punctul de vedere economic, iată cum stau lucrurile. Banii vor rămîne în ţară şi, pe legea mea, nu ştiu dacă nu vor fi folosiţi chiar mai bine. Dacă se vor creşte cu ei zece-cincisprezece copii slăbănogi care vor deveni nişte nătîngi ce vor contribui la închircirea rasei, dacă zece-cincisprezece croitorese vor căpăta maşini de cusut, sau dacă zece-cincisprezece babe sau moşi vor trăi cu cîţiva ani mai mult, ţara nu va avea prea mult de cîştigat. Acestea sînt investiţii neproductive. Trebuie să învăţăm economie... În sfîrşit, pe scurt : am fost cu cuţitul la gît. Eu sînt dator să asigur în primul rînd existenţa mea şi a soţiei mele a viitoarei mele familii. Dacă te vei afla vreodată în situaţia în care am fost eu, mă vei înţelege. Am preferat să ies la suprafaţă, decît să mă înec, oricine are acest drept. Soţia mea, cum ţi-am mai scris, are o rentă considerabilă, dar n-are zestre aproape deloc, în orice caz foarte puţină. În plus, din aceeaşi rentă mai trimite cîte ceva şi tatălui ei. Am mărit suma, deoarece m-a ameninţat că vine aici, şi asta nu mi-o doresc.

— Aşadar, acum ştii precis că domnul Kraşlawski există ? Mi-ai pomenit odată de el.

— Tocmai pentru că ţi-am spus, nu mai fac o taină din asta. Altminteri, ştiu că lumea le bîrfeşte în fel şi chip pe soacra şi pe soţia mea din această cauză, că răspîndeşte tot felul de zvonuri, aşa că prefer să-ţi spun ca unui prieten care-i situaţia. Domnul Krasławski trăieşte la Bordeaux ; a fost misit în comerţul cu sardele şi a cîştigat bani frumoşi, dar i-a pierdut, pentru că a început să se îmbete cu absint, ceea ce face şi acum, iar pe deasupra mai are şi o familie neligitimă. Soacra şi soţia mea îi trimit trei mii de franci anual, dar nu-i ajung, şi între o rată şi alta îndură mizeria, se îmbată din ce în ce mai mult şi

le asupreşte pe bietele femei cu scrisori în care le amenință că va scrie la ziare cum se poartă cu el. Ele însă se poartă cu el mai bine decît merită. Mi-a scris şi mie imediat după nuntă, rugîndu-mă să-i măresc renta cu o mie de franci. Firește, îmi demonstrează că femeile acestea „l-au mîncat", că n-a avut noroc în viață, iar egoismul lor l-a distrus, şi mă previne împotriva lor...

Maszko începu să rîdă :

— Nenorocitul are fumuri de şleahtic. Din cauza sărăciei, s-a apucat să vîndă reclame în coridorul unui teatru, dar l-au obligat să poarte o caschetă pe cap, şi asta n-a putut suporta. Mi-a scris : „Domnule, totul ar fi mers bine, dar cascheta ! ! ! cînd mi-au dat cascheta, n-am putut îndura !" — şi a preferat să rabde de foame, numai să nu poarte cascheta aceea. Îmi place socrul meu ! Am fost odată la Bordeaux, dar am uitat ce fel de caschete poartă vînzătorii de afişe ; aş vrea să văd şi eu o caschetă ca asta... Înțelegi, evident, că am preferat să adaug o mie de franci numai să-l ştiu departe cu absintul şi cascheta lui... Mă doare însă că lumea vorbeşte că aici ar fi fost aprod sau secretar, ceea ce nu-i decît o calomnie josnică, fiindcă ajunge să deschizi un armorial, ca să vezi cine au fost cei din neamul Krasławski. Legăturile lor de rudenie sînt cunoscute şi, slavă Domnului, au destule. El a decăzut, dar familia lui a fost şi este renumită. Soția şi soacra mea au duzini întregi de rude suspuse şi îți spun toată tărășenia numai pentru că vreau să ştii care-i adevărul.

Dar adevărul în legătură cu familia Krasławski îl interesa prea puțin pe Połaniecki, aşa că se întoarseră în salonul doamnelor, cu atît mai mult, cu cît sosi şi Zawiłowski, pe care Połaniecki îl invitase la ceaiul de după-amiază, ca să-i arate fotografiile aduse din Italia. Teancuri întregi aşteptau pregătite pe masă, dar Zawiłowski ținea în mînă rama cu căpşorul Litkăi şi era atît de încîntat de ea încît, imediat după ce făcu cunoştință cu Maszko, re-

veni la portret și începu să vorbească despre el în continuare :

— Aș crede că este vorba mai degrabă de o idee artistică decît de fotografia unei copile în carne și oase. Ce căpșor minunat și ce expresie ! Este surioara dumitale, doamnă ?

— Nu, răspunse doamna Połaniecka, este o fetiță care a murit.

În ochii poetului Zawiłowski, compasiunea și admirația pentru acest chip cu adevărat îngeresc adîncir㠄 și mai mult umbra de tragism de pe fața Litkăi. Privi o vreme în tăcere la fotografie, aci apropiind-o, aci depărtînd-o de ochi, după care spuse :

— Am întrebat dacă nu este sora dumitale, pentru că în trăsături, mai degrabă în ochi... există o asemănare ciudată.

Zawiłowski părea sincer, dar Połaniecki nutrea pentru răposată un respect aproape religios, astfel că, deși aprecia frumusețea Maryniei, comparația i se păru un fel de profanare, și luînd fotografia din mîna lui Zawiłowski, o așeză la locul ei și spuse cu o însuflețire aproape aspră :

— Cîtuși de puțin ! Cîtuși de puțin ! N-are nimic comun, nici o trăsătură ! Nu se compară !...

Surprinsă de însuflețirea lui, Marynia răspunse :

— Asta-i și părerea mea.

Dar el nu se mulțumi cu părerea ei.

— Dumneata ai cunoscut-o pe Litka ? o întrebă pe doamna Maszko.

— Da !

— Adevărat, ai văzut-o la familia Bigiel.

— Da !

— Ei, nu-i așa că nu poate fi vorba de vreo asemănare?

— Nu.

Zawiłowski, care o adora cu toată sinceritatea pe doamna Połaniecka, începu să se uite la Połaniecki uimit

întrucîtva, dar acesta privea acum la silueta doamnei Maszko, care se contura prin rochia cenușie și se gîndea: „Ce zveltă e!“

Curînd, soții Maszko începură să-și ia rămas bun. Maszko, sărutîndu-i mîna la plecare doamnei Połaniecka, spuse :

— E posibil ca eu să plec în curînd la Petersburg ; cît lipsesc, te rog să n-o uiți de tot pe soția mea.

În timpul ceaiului, Marynia îi aminti lui Zawiłowski că atunci cînd fusese prima dată la ei, îi promisese că-i va aduce și-i va citi o variantă a poeziei *În prag*. Poetul se simțea atît de bine la ei, încît, pe lîngă varianta făgăduită, citi și o poezie nouă, pe care o scrisese mai înainte. Se vedea că se mira și el de propriul curaj, de aceea, după ce sfîrși lectura versurilor și le ascultă laudele cu adevărat sincere, mărturisi :

— Vă spun și eu cu toată sinceritatea că, deși mă aflu aici abia a treia oară, mă simt ca și cînd v-aș cunoaște de foarte multă vreme. Mi se pare de-a dreptul ciudat.

Połaniecki își aduse aminte că ceva asemănător îi spusese și el Maryniei la Krzemień, dar acum primi cuvintele lui Zawiłowski ca și cînd i s-ar fi cuvenit lui.

Tînărul însă se gîndise numai la ea ; bunătatea ei simplă și chipul ei îl încîntau.

După ce plecă, Połaniecki recunoscu :

— E foarte capabil, într-adevăr. Ai băgat de seamă că parcă s-a schimbat puțin la față ?

— S-a tuns, spuse Marynia.

— Da, și bărbia-i pare și mai voluntară.

Spunînd acestea, Połaniecki se ridică și începu să aranjeze teancurile de fotografii pe policioara de deasupra mesei, apoi luă portretul Litkăi și spuse :

— Îl duc în cabinetul meu.

— Bine, dar acolo îl ai pe cel color cu mestecenii.

— Da, dar nu vreau s-o las nici pe asta aici, la vedere. Oricine spune ce-i trece prin cap, şi cîteodată nu-mi place şi mă supără. Îmi dai voie ?

— Bine, dragul meu, încuviinţă Marynia.

XX

Bigiel îl rugă stăruitor pe Połaniecki să nu părăsească firma şi să se arunce prea grăbit în cine ştie ce întreprindere. „Am pus bazele unei case de comerţ cinstite — îi spuse — cum sînt puţine la noi, iată de ce sîntem folositori". Susţinea că însăşi recunoştinţa îi obligă să continue nişte afaceri de pe urma cărora aproape că îşi dublaseră averea, exprimîndu-şi convingerea că vor fi cu adevărat înţelepţi dacă abia de acum înainte vor arăta mai multă prudenţă şi raţiune, iar prima speculaţie îndrăzneaţă pe picior mare, deşi izbutită, nu-i va atrage spre altele şi va fi şi cea din urmă. Połăniecki era şi el de acord că trebuie să cumpăneşti bine lucrurile tocmai atunci cînd ai succes, dar se plîngea că firma nu-i ajunge şi ar vrea să producă ceva. Atîta spirit practic avea şi el, încît să nu se gîndească la o fabrică pe cont propriu. „Una mică nu vreau să conduc, spunea, pentru că mă vor înghiţi cele mari, care produc *en gros*, pentru una mare n-am bani, iar într-una pe acţiuni n-aş lucra pentru mine, ci pentru alţii". Înţelegea, de asemenea, că nu va putea găsi prea uşor acţionari printre localnici, iar străini nu-şi dorea, ştiind că nu le va trezi încrederea în el, numele lui constituind o piedică în acest sens. Bigiel, care se gîndea la firmă, încuviinţa bucuros acest raţionament de bun-simţ.

În Połaniecki se trezise însă şi o altă dorinţă, veche de cînd lumea, aceea a posesiei. Ca urmare a speculaţiei încheiate cu succes şi a moştenirii lăsate de Bukacki devenise un om avut, dar cu toată luciditatea reală cu care era

dotat, avea sentimentul ciudat că această avuție, alcătuită din hîrtii oricît de sigure, închise în casa de bani, rămînea tot de hîrtie și avea să rămînă așa pînă cînd va poseda ceva palpabil, despre care să poată spune : „E al meu !" Această dorință neînțeleasă punea tot mai mult stăpînire pe el. Nu voia o proprietate uriașă, ci un adăpost cît de mic, care să fie numai al lui și unde să se poată simți acasă. Încerca să filozofeze și să-i explice lui Bigiel că această dorință a posesiunii trebuie să fie o patimă înnăscută, pe care poți s-o înăbuși, dar care la maturitate se manifestă cu forțe sporite. Bigiel recunoștea că așa trebuie să fie, și la un moment dat, îi spuse :

— Ai dreptate. Ești căsătorit, deci vrei și tu să ai un cămin al tău, nu unul de împrumut. Ai însă mijloacele necesare, așa că nu te împiedică nimeni să ți-l asiguri.

Un timp, Połaniecki se gîndi să-și construiască o casă încăpătoare la Varșovia, care să-i satisfacă aspirațiile de proprietar și totodată să-i aducă și venituri. Într-o bună zi, însă, înțelese că această intenție practică are și o parte rea, anume aceea că n-avea nici un farmec. Acel ceva, despre care să spui : „E al meu", trebuie să-ți placă, dar cum să-ți placă o clădire în care poate locui oricine cu chirie ? La început, se rușină la acest gînd, pentru că i se părea romantic, dar după aceea își spuse : „Nu, de vreme ce am bani, folosirea lor în așa fel, încît să-mi asigure și propria plăcere, nu numai că nu înseamnă romantism, ci, dimpotrivă, este o dovadă de luciditate". Începu să i se pară tot mai atrăgătoare ideea unei case mai mici în oraș sau afară din oraș, în care să locuiască numai el cu soția. Își dorea, însă, și o bucată de pămînt, pe care să crească ceva. Simțea că, de pildă, vederea unor copaci care să crească în grădina lui, înaintea casei lui, pe pămîntul lui, i-ar face o mare plăcere. Era și el uimit, dar așa era. În cele din urmă, ajunse la convingerea că cel mai mult i-ar plăcea să aibă o mică așe-

zare nu prea departe de oraș, un fel de locuință de vară, cum avea Bigiel, dar cu o bucată de pămînt și pădure, cu cîteva pogoane de grădină pentru zarzavat, în sfîrșit, cu o livadă și un cuib de berze undeva într-un tei bătrîn.

„De vreme ce am bani destui, prefer să fie ceva frumos, își spuse."

Și începu să cîntărească lucrurile pe toate fețele. Își dădea seama că atunci cînd este vorba despre un cămin în care să-ți petreci tot restul vieții, trebuie să alegi cu mare grijă, așa că nu se grăbea. Asemenea gînduri îi umpleau tot timpul liber după orele de birou și-i făceau o plăcere nespusă. În curînd se află că Polaniecki vrea să cumpere ceva cu bani lichizi, și propunerile începură să sosească din toate părțile cu neașteptata, deseori ciudate, dar cîteodată destul de atrăgătoare. Uneori era nevoit să se ducă să vadă vile în oraș sau în afara orașului. Nu o dată, după ce venea de la birou și după ce lua masa, Polaniecki se retrăgea în cabinetul de lucru cu tot felul de planuri și sesizări și se arăta abia seara. Pe atunci Marynia avea destul timp liber. Își dădu seama, în cele din urmă, că este foarte preocupat de ceva și încerca să-l întrebe, dar el îi răspunse :

— Copila mea, cînd voi avea un rezultat, am să ți-l comunic, dar atîta vreme cît nici eu nu știu nimic, îmi vine greu să vorbesc. E împotriva firii mele.

În sfîrșit, Marynia află despre ce este vorba de la doamna Bigiel ; aceasta știa de la Bigiel, care nu pregeta să discute cu soția lui despre tot ce intenționa să întreprindă în viitor. Și doamna Polaniecka ar fi fost încîntată să discute cu Stach al ei despre alegerea unui cămin. Ochii îi rîdeau de bucurie numai cînd se gîndea la această posibilitate, dar dacă „felul de a fi" al soțului nu-i îngăduia această plăcere, prefera să nu întrebe nimic din delicatețe.

El nu era rău intenționat, dar pur și simplu nu-i trecea prin minte s-o inițieze în vreo problemă în care era vorba de bani. Poate că ar fi fost altfel, dacă ar fi avut o zestre însemnată, și el ar fi trebuit s-o administreze ; în asemenea împrejurări era un om foarte scrupulos. Dar întrucît administra numai ce-i aparținea, ca și pe vremea cînd era necăsătorit, nu simțea nevoia să-i destăinuie nimic, mai ales atîta vreme cît nu era nimic hotărît. Singurul cu care vorbea, era Bigiel, deoarece se obișnuise să discute orice afacere cu el.

Cu soția lui nu vorbea decît despre lucrurile care după părerea lui „o priveau", printre altele despre cercul de cunoscuți pe care voiau să-l alcătuiască. Cu puțin înainte de a se căsători, Połaniecki nu se ducea aproape nicăieri, înțelegea totuși că acum nu mai putea trăi așa. Se duseră deci și ei în vizită la familia Maszko, iar într-o seară se întrebară dacă nu se cuvine să treacă pe la soții Osnowski, care între timp se întorseseră din străinătate și aveau să rămînă la Varșovia pînă la jumătatea lui iunie. Marynia era de părere că așa ar trebui, întrucît aveau să se întîlnească la doamna Maszko, și i-ar fi făcut și plăcere, deoarece ținea puțin la domnul Osnowski, care o impresiona. Połaniecki, în schimb, se arătă mai reținut și, la început, rămase cum vöia el, dar cîteva zile mai tîrziu, Marynia se întîlni cu familia Osnowski și se salutară cu atîta bucurie, doamna Osnowska repetă atît de des „noi, cele de la Roma" și amîndoi atîta insistară să se vadă, încît nu mai era chip să-i evite.

Cu toate acestea, cînd soții Połaniecki veniră în vizită, amfitrionii se arătară cum nu se poate mai amabili, în primul rînd cu Marynia ; din acest punct de vedere, soțul se întrecea în politeți cu soția. Cu Połaniecki se purtară, ca niște oameni bine crescuți, de asemnea fără reproș, dar mai rece. El înțelese că Marynia deținea primul rol, iar el pe al doilea, și se simți puțin jignit. Altfel, domnul

Osnowski nu avea nevoie să forţeze nota pentru a fi pe picior cu doamna Połaniecka, deoarece intuia că ea îl simpatizează şi o răsplătea cu vîrf şi îndesat.

Maryniei i se păru şi mai îndrăgostit de soţia lui decît era înainte. Se vedea cît de colo că inima începea să-i bată cu putere cînd se uita la ea. Cînd îi vorbea, îşi căuta cuvintele, de teamă să n-o contrarieze cu ceva. Połaniecki îl privea cu milă parcă, dar soţul îndrăgostit era şi înduioşetor. În lupta împotriva obezităţii, domnul Osnowski repurtase asemenea succese, că îmbrăcămintea părea prea largă pentru el. Broboniţele roşii, care-i acopereau faţa blondă, dispăruseră şi arăta mai bine ca înainte.

Iar doamna avea aceiaşi incomparabili ochi oblici de culoarea violetelor şi aceleaşi gînduri care, asemenea păsărilor paradisului, se zbenguiau mereu prin văzduh.

Soţii Połaniecki făcură noi cunoştinţe la familia Osnowski ; aici le fură prezentate doamna Bronicz şi nepoata ei de soră, domnişoara Castelli, care veniseră la Varşovia pentru „carnavalul de vară" şi locuiau în aceeaşi vilă, pe care răposatul Bronicz o vînduse lui Osnowski, păstrînd un pavilion pentru soţia lui. Doamna Bronicz rămăsese văduvă după moartea domnului Bronicz, despre care amintea ca despre ultima rudă a prinţilor Ostrogski, aşadar ultimul vlăstar din neamul lui Ruryk [1]. În oraş i se mai spunea şi „Bombonica", întrucît, vorbind mai ales cu persoanele care o interesau, atîta se străduia să le intre pe sub piele, le spunea atîtea banalităţi curtenitoare, încît putea să lase impresia că vorbeşte cu o bomboană în gură ; de aceea fusese poreclită „Bombonica". Se povesteau adevărate minuni despre minciunile ei. Domnişoara Castelli era fiica surorii ei, care, spre stupoarea familiei şi a lumii bune, se căsătorise în tinereţe cu un italian şi murise în timpul lehuziei, după ce născuse o fetiţă. Domnul Castelli

[1] Corect, *Rurik* (m. 879), conducător al varegilor şi întemeietor al principatului Novgorod.

se înecase după un an la Lido, iar doamna Broniez își luase nepoata s-o crească.

Domnișoara Lineta era o frumusețe aproape deplină, cu trăsături foarte regulate, ochii negri, părul auriu și fața, mai mult decît minunată, ca porțelanul. Avea totuși pleoapele cam greoaie, ceea ce-i împrumuta o expresie somnoroasă, care putea părea și concentrare. Se putea crede că este o ființă cu o viață interioară foarte bogată și de aceea se poartă puțin indiferentă față de tot ce o înconjoară. Dacă cineva nu se gîndea la una ca asta, putea să fie sigur că doamna Bronicz îl va ajuta. Doamna Osnowska, care trecea printr-o perioadă de admirație față de verișoara ei, spunea despre ochii domnișoarei Lineta că sînt „adînci ca niște lacuri", problema însă era ce se află la fundul apei, dar această taină sporea și mai mult farmecul domnișoarei Lineta.

Familia Osnowski venise cu intenția de a se distra la Varșovia, dar doamna Aneta nu fusese în zadar la Roma. „Artă și iarăși artă, îi spuse doamnei Połaniecka, altceva nu mai vreau să știu." Intenția ei mărturisită era aceea de a deschide un salon „atenian", iar în adîncul inimii să ajungă o Beatrice [1] a vreunui Dante, o Laura [2] a vreunui Petrarca sau cel puțin ceva de felul Vittoriei Colonna [3] pentru vreun Michelangelo.

— Avem o grădină frumoasă la vilă, spuse, serile o să fie frumoase și o să ne adunăm să vorbim despre Roma, Florența... Imaginează-ți, doamnă (aici își ridică mîinile la înălțimea umerilor și începu să le miște), ceasul amurgului, puțină aură, puțină lună, cîteva lămpi, puțină umbră de la

---

[1] Beatrice Portinari, iubita cîntată și divinizată de Dante Alighieri în sonetele și cançonetele sale, călăuza poetului în *Divina Comedie (Paradisul)*.

[2] Femeia slăvită de Francesco Petrarca în *Cașonierul* său

[3] Vittoria Colonna, marchiză de Pescara (1492—1547), poetă căreia Michelangelo Buonarroti i-a păstrat o strînsă prietenie spirituală și care i-a inspirat sonetele și madrigalele strînse în „ciclul Vittoria Colonna".

copaci ; stai și discuți cu jumătate de glas despre orice : despre viață, sentimente și despre artă. Oricum, merită mai mult decît să ne ținem de bîrfă ! Dragă Józio, poate că tu o să te plictisești, dar nu te supăra pe mine, fă-o pentru mine și crede-mă că va fi ceva foarte frumos.

— Bine, dragă Anetka, cum poate să mă plictisească ceva care te distrează pe tine ? răspunse Osnowski.

— Mai ales acum cînd Lineta e cu noi ; ea e o artistă pînă în măduva oaselor !

Aici i se adresă acesteia :

— Ce mai urzește căpșorul ăsta ? Ce părere ai despre niște seri italiene ?

Domnișoara Lineta zîmbi, iar „ultimul vlăstar din neamul lui Ruryk" începu să discute cu o expresie de nespusă dulceață cu soții Połaniecki :

— Dumneavoastră nu știți că Victor Hugo a binecuvîntat-o încă de cînd era mică.

— L-ați cunoscut pe Victor Hugo, doamnă ? o întrebă Marynia.

— Noi ? nu ! N-aș vrea să-l cunosc pentru nimic în lume, dar am trecut odată prin Passy [1], unde el stătea la un balcon și, nu știu dacă mînat de vreo presimțire sau de inspirație, cînd a văzut-o pe Linetka, a ridicat mîna și a făcut semnul crucii.

— Mătușă ! o mustră domnișoara Castelli.

— Asta-i adevărul, copila mea, n-am ce-ți face ! I-am spus imediat : „Uite, uite că ridică mîna", și domnul Cardyn, consulul care ședea în față, a văzut și el că a ridicat mîna și a făcut semnul crucii. O spun cu plăcere, deoarece se prea poate ca Dumnezeu să-i fi iertat astfel păcatele, că multe mai avea ! El, un spirit atît de pervertit, și totuși, cînd a văzut-o pe Linetka, a binecuvîntat-o !

În toate acestea era adevărat numai că cele două femei trecuseră prin Passy și-l văzuseră la balcon pe Victor

[1] Localitate la vechea barieră a Parisului, anexată orașului în 1860.

Hugo. Cît privește semnul crucii, pe care l-ar fi făcut asupra Linetkăi, gurile rele din Varșovia erau de părere că ridicase mîna fiindcă tocmai căsca.

În acest timp, doamna Osnowska urmă :

— O să alcătuim aici o mică Italie, iar dacă n-o să izbutim, iarna viitoare ne refugiem în cea mare. Mă gîndeam să deschid la Roma o casă. Józio mi-a adus cîteva copii frumoase după tablouri și statui... E foarte frumos din partea lui, pentru că pe el nu-l prea interesează, așa că a făcut-o numai pentru mine. Sînt cîteva lucruri foarte bune, fiindcă Józio a avut înțelepciunea să nu se încreadă în el și i-a cerut ajutorul domnului Świrski. Păcat că el nu e aici. Îmi pare rău și de domnul Bukacki, a murit parcă făcîndu-mi în ciudă ; ne-ar fi fost de mare folos. Cîteodată era foarte drăguț. Avea suplețea unui șarpe și înviora conversația. Dar, doamnă — aici se adresă Maryniei — știi că l-ai cucerit pe domnul Świrski ? După plecarea dumitale nu mai vorbea decît despre dumneata și a început o Madonă care are trăsăturile dumitale. O să devii Fornarina ![1] Se vede că ai noroc de artiști, iar cînd vor începe serile noastre florentine, eu și Lineta va trebui să ne ținem bine, ca să nu ne eclipsezi.

Doamna Bronicz îi aruncă Maryniei o privire lipsită de bunăvoință și interveni :

— Ah, domnul Świrski ! Ții minte, Lineta ?... Dar dacă este vorba despre chipurile care fac impresie artiștilor, să vă povestesc ce s-a întîmplat odată la Nisa...

— Mătușă !... o întrerupse domnișoara Castelli.

— Ce să fac, dragă Niteczka, dacă ăsta-i adevărul ?... Acum un an... Nu ! acum doi ani... cum mai trece timpul...

Doamna Osnowska, însă, care ascultase probabil nu o dată ce s-a întîmplat la Nisa, începu s-o întrebe pe doamna Połaniecka :

— Aveți multe cunoștințe în lumea artiștilor ?

---

[1] *Fornarina (Margherita Luti)*, fiica unui brutar din Roma, care a pozat lui Rafael.

— Soțul meu, fără îndoială — răspunse Marynia — dar eu nu am ; îl cunoaștem pe domnul Zawiłowski.

Doamna Osnowska se entuziasmă numaidecît. Visul ei era să-l cunoască pe domnul Zawiłowski, să spună Józio dacă nu-i adevărat ! Nu demult a citit împreună cu Lineta o poezie a lui intitulată *Ex imo* [1], și Lineta, care știe să definească lapidar o impresie mai bine decît oricine, a spus că... A spus ceva cu totul original, dar nu-mi mai aduc aminte...

— A spus că poezia are ceva de bronz, o ajută doamna Bronicz.

— Da, da, că are ceva de bronz. Eu mi-l imaginez pe domnul Zawiłowski ca pe ceva turnat... Cum arată cu adevărat ?

— E scund, glumi Połaniecki, gras, are cincizeci de ani și e complet chel.

Pe fețele doamnei Osnowska și a domnișoarei Lineta se așternu o dezamăgire atît de adîncă, încît Marynia începu să rîdă și răspunse :

— Să nu-i dați crezare, soțul meu e un om răutăcios și-i place să necăjească lumea. Domnul Zawiłowski este tînăr, cam sălbatic și seamănă puțin cu Wagner.

— Asta înseamnă că are o barbă ca Polichinelle [2], adăugă Połaniecki.

Doamna Osnowska nu-i mai luă în seamă cuvintele și o convinse pe Marynia să-i promită că-i va aranja să-l cunoască pe Zawiłowski, și încă repede, „foarte repede, întrucît vara aproape că a început !"

— O să ne străduim să se simtă bine printre noi și să nu mai fie atît de sălbatic, cu toate că nu face nimic că nu e prea obișnuit cu lumea, deoarece unul ca el trebuie să fie puțin sălbatic și să se zburlească asemenea unui vultur în colivie, atunci cînd oamenii se apropie de el !

---

[1] *Din adîncuri* (lat.).
[2] Personaj din teatrul de marionete.

De altfel o să se înțeleagă cu Lineta, fiindcă și ea este închisă în ea și tainică precum sfinxul.

— Mie mi se pare că are un suflet extraordinar... începu mătușa „Bombonica".

Dar soții Polaniecki începură să-și ia rămas bun. În antreu se întîlniră cu frumosul Kopowski, căruia slujitorul îi peria încălțămintea și care deocamdată își pieptăna capu-i statuar și tare ca... marmura.

După ce plecară, Polaniecki spuse :

— Au nevoie și de Kopowski pentru serile lor „florentine". E și el un sfinx adevărat !

— Dacă l-ar pune într-o nișă ! condiționă Marynia. Totuși, ce femei frumoase !

— Ciudat, se miră Polaniecki. Doamna Osnowska este ceea ce se numește o femeie frumoasă, dar ca tip de frumusețe eu o prefer pe doamna Maszko. Castelli e frumoasă, într-adevăr, deși e prea înaltă. Ai băgat de seamă că toți vorbesc despre ea, dar ea nu scoate un cuvințel ?

— Se spune că este foarte inteligentă, răspunse Marynia, dar poate că e puțin timidă, ca și Zawiłowski. Trebuie să ne gîndim să-l aducem aici.

O întîmplare neprevăzută le încurcă însă toate planurile. Doamna Polaniecka alunecă pe scări a doua zi și se lovi la genunchi atît de rău, încît fu nevoită să stea cîteva zile în pat. Întorcindu-se de la birou și aflînd ce se întîmplase, Polaniecki se înspăimîntă la început, apoi, liniștit de medic, își ceartă soția destul de sever :

— Ar trebui să te gîndești că s-ar putea să nu fie vorba numai despre tine.

Marynia suferea mult din cauza loviturii, dar aceste cuvinte, care i se păreau prea aspre, îi sporiră durerea. Credea că el ar trebui să se gîndească în primul rînd la ea, mai ales că celelalte temeri nu se întemeiau pe nimic. Afară de asta, se arătă totuși foarte grijulie și nici a doua zi, nici în ziua următoare nu se duse la birou, numai ca să stea lîngă ea. Dimineața îi citea, iar după micul dejun

lucra în camera alăturată cu ușa deschisă, ca să-i audă chemarea în orice moment. Împăcată de purtarea lui, îi mulțumi cu recunoștință, drept care Polaniecki o sărută și-i spuse :

— Dragă, e datoria mea. Vezi doar că pînă și străinii întreabă de tine în fiecare zi.

Într-adevăr, oameni din afara casei se interesau zilnic de sănătatea ei. Zawiłowski întreba mereu la lucru : „Cum se mai simte doamna ?“ Doamna Bigiel veni după-amiază, iar Bigiel, seara ; nu mai intră în camera ei, ci cîntă la pianul din încăperea vecină, ca s-o înveselească. Soții Maszko și doamna Bronicz își trimiseră în două rînduri cărțile de vizită, iar doamna Osnowska, lăsîndu-și bărbatul în trăsură, intră la Marynia aproape cu anasîna și stătu la ea vreo două ore, discutînd dezinvolt, cu obișnuința ei de a trece de la un lucru la altul, despre Roma și serile pe care intenționa să le organizeze, despre Świrski și soțul ei, despre Lineta și despre Zawiłowski care n-o mai lăsa să doarmă. La sfîrșitul vizitei, îi declară doamnei Polaniecka că trebuie să-și spună pe nume și o imploră s-o ajute într-o problemă : „adică nu într-o problemă, ci într-o conspirație“, mai degrabă în ceva care, de cînd i-a venit ideea, nu-i mai dă pace... arde !

— Atîta mă gîndesc la Zawiłowski ăsta, că Józio a început să fie gelos, dar bietul Józio nu înțelege multe lucruri. Sînt sigură că și el și Lineta sînt făcuți unul pentru altul, nu Józio și Lineta, ci Zawiłowski. În amîndouă cazurile avem de-a face cu poezia. Să nu rîzi, Marynia, și să nu crezi că sînt nebună. Tu n-o cunoști pe Lineta. Ea are nevoie de un om extraordinar. Nu s-ar căsători în ruptul capului cu unul cum e Kopowski, cu toate că Kopowski arată ca un heruvim. N-am văzut în viața mea o față ca a lui... Poate în Italia, în vreun tablou, dar nici măcar atît. Știi ce zice Lineta despre el : *C'est un imbécile !* Se poate, dar pînă și ea se uită la el ! Gîndește-te și tu ce frumos ar fi să se cunoască, să se iubească și să se căsătorească ; nu

Kopowski și Lineta, ci Zawiłowski. Ce mai pereche ar face ! Cît despre Lineta, cu aspirațiile ei, ce altceva mai bun ar putea găsi ? Cine-i bărbatul potrivit pentru ea ? Știu că am avea la ce să ne uităm ! Îmi închipui cît s-ar iubi de mult. Lumea este atît de plictisitoare, încît pentru asemenea spectacol merită să te osteneşti. De altfel, știu că nu ne va fi ușor, fiindcă și mătușa Bronicz se străduiește să găsească un bărbat pentru Lineta. Mă tem că te-am obosit prea mult, dar e atît de plăcut să stai de vorbă, mai ales cînd pui ceva la cale.

Într-adevăr, după plecarea doamnei Osnowska, Marynia simți că i se învîrte capul. Cînd veni Połaniecki, începu să-i povestească totuși despre planurile în legătură cu Zawiłowski, rîzînd puțin de înflăcărarea doamnei Osnowska, iar la sfîrșit se înduioșă :

— Cred că are o inimă bună și îmi place, dar cît poate fi de exaltată ! Cîte nu-i trec prin minte !

— Mai degrabă aiurită, o corectă Połaniecki, fiindcă e o mare deosebire ; exaltarea merge aproape mînă în mînă cu inima bună, pe cînd aiureala înseamnă adesea un suflet uscat și nu odată decurge din aceea că mintea o ia razna, iar inima doarme.

— Ție nu-ți place doamna Osnowska, remarcă Marynia.

Lui Połaniecki nu-i plăcea, de bună seamă, dar de astă dată, în loc să confirme sau să infirme, începu să se uite la soția lui cu anume curiozitate. Era de-a dreptul uimit de frumusețea ei. Părul i se răsfirase în neorînduială pe pernă, și fața ei mică se decupa din aceste valuri negre ca o floare. Ochii păreau mai albaștri ca de obicei, printre buzele întredeschise se zăreau vîrfurile dinților mici și albi. Połaniecki se apropie de ea și-i șopti :

— Cît ești de frumoasă astăzi !

Și aplecîndu-se peste ea cu fața schimbată, începu să-i sărute ochii și gura.

Sărutările lui o cutremurau, provocîndu-i în acelaşi timp durere. Îi era ciudă că el îi aprecia frumuseţea, numai aşa din întîmplare, iar expresia feţei lui şi lipsa lui de delicateţe nu-i plăceau, aşa că începu să se ferească, întorcîndu-şi capul.

— Staś, nu mă mai săruta, ştii doar că sînt suferindă.

Połaniecki se îndreptă şi răbufni :

— Adevărat, te rog să mă ierţi !

Şi plecă în camera lui să studieze planul unei locuinţe de vară, care-i fusese trimis de dimineaţă.

XXI

Boala doamnei Połaniecka nu dură prea mult şi după o săptămînă se duse la familia Bigiel, care între timp se mutase la locuinţa de vară ; cu toate că era cam devreme, se făcuse frumos, iar în oraş începuseră căldurile. Zawiłowski, care se obişnuise cu ei, veni şi el, aducînd un zmeu uriaş pe care voia să-l înalţe cu Połaniecki şi copiii. Domnul şi doamna Bigiel îl îndrăgiseră la rîndul lor pe Zawiłowski, deoarece era un om dintr-o bucată şi vesel, cu toată timiditatea, iar uneori de-a dreptul copilăros. Doamna Bigiel susţinea că are un cap interesant, ceea ce era adevărat în măsura în care avea o cicatrice pe o sprînceană, iar bărbia ieşită înainte îi împrumuta o expresie de energie, contrazisă cu totul de partea de sus a feţei, atît de delicată, că părea aproape feminină. La început, doamna Bigiel crezu că vede în el un original, dar el înţelegea prea bine ce se întîmplă în jurul lui, ca să fie într-adevăr un original. Era doar inegal din cauza sfielii, un mare entuziast şi un om nu cu totul lipsit de o mîndrie ascunsă.

La masă, îi povestiră despre familia Osnowski, despre serile romano-florentino-ateniene, despre domnişoara Castelli şi despre curiozitatea pe care o stîrnise doamnelor.

Auzind acestea, spuse :

— Bine că mi-ați spus, nu merg acolo pentru nimic în lume.

— Domnule, la început o să le cunoști la noi, îl liniști Marynia.

Zawiłowski își împreună mîinile :

— Doamnă, am să dau bir cu fugiții încă din anticameră !

— De ce ? întrebă Połaniecki. Nu trebuie să ai numai curajul propriilor convingeri, ci și pe cel al poeziilor pe care le scrii.

— Pe drept cuvînt, încuviință doamna Bigiel. De ce să-ți fie rușine ! Trebuie să privești în ochii oamenilor și să le spui : „Scriu, pentru că așa-mi place !"

— Scriu pentru că așa-mi place ! repetă hotărît Zawiłowski, ridicîndu-și capul și rîzînd.

Dar Marynia continuă :

— O să le cunoști la noi, apoi le trimiți cartea de vizită, iar pe urmă mergem împreună la ele, într-o seară.

Iar el răspunse :

— Nu pot să-mi ascund capul în zăpadă, pentru că nu este, dar am să găsesc eu vreo ascunzătoare.

— Chiar dacă am să te rog mult ?

— Atunci am să merg, răspunse Zawiłowski, după o clipă, roșind ușor.

Și se uită la ea. Pălind puțin din cauză că zăcuse un timp, fața ei se micșorase și mai mult și arăta acum ca fața unei fete de șaisprezece ani. Lui Zawiłowski i se părea atît de frumoasă, încît nu era în stare să-i refuze nimic.

Seara, soții Połaniecki aveau să-l ia cu ei în oraș, dar Marynia îi spuse înainte :

— Acum trebuie să fac uz de forță, fiindcă n-ai văzut-o încă pe Lineta Castelli, dar după ce o s-o vezi, te vei îndrăgosti numaidecît de ea.

— Eu, doamnă ? exclamă Zawiłowski, punîndu-și o mînă pe piept. Eu, să mă îndrăgostesc de domnișoara Castelli ?

Era atîta sinceritate în întrebarea lui, că se tulbură iarăși, dar de data asta se tulbură puțin și doamna Polaniecka.

În acest timp, Polaniecki sfîrși discuția cu Bigiel în legătură cu pericolele investirii capitalului în pămînt și plecară. Marynia își aduse aminte cum se întorceau mai demult pe același drum cu tatăl ei, doamna Emilia, Litka și Polaniecki de la familia Bigiel ; era tot așa o noapte cu lună. Cam pe atunci, acest „domn Stanisław" o iubea și cît era de nefericit ; cît de aspru se purtase cu el, și inima i se umplu de milă pentru acest „domn Stanisław" care suferise atît de mult. Ar fi vrut să se strîngă la pieptul lui și să-i ceară iertare pentru vechile necazuri, și dacă n-ar fi fost de față domnul Zawiłowski, ar fi făcut-o.

Dar domnul Stanisław cel de odinioară ședea acum liniștit și sigur de sine lîngă ea și pufăia din trabuc. Doar ea era a lui, o luase de soție și o stăpînea, așa, că totul se sfîrșise.

— La ce te gîndești, Stach ? îl întrebă.

— La afacerile despre care am vorbit cu Bigiel.

Și scutură scrumul trabucului, îl băgă în gură și trase atît de puternic, încît lumina roșie împrăștie întunericul și i se văzură mustățile și o parte din față.

Zawiłowski, în schimb, se gîndea la sufletu-i tînăr ; dacă ar fi fost soția lui, el n-ar fi fumat acum lîngă ea și nu s-ar fi gîndit la afacerile despre care discutase cu Bigiel ; mai degrabă i-ar fi căzut la picioare și ar fi adorat-o în genunchi.

Treptat, sub influența nopții și a acestui chip dulce, pe care îl admira, se lăsă pradă exaltării. După un răstimp, începu să declame la început abia auzit, parcă numai pentru sine, apoi din ce în ce mai tare una din poeziile lui — *Zăpezi în munți.* Versurile iradiau o nostalgie nemărginită despre ceva neîntîlnit și inaccesibil. Nu-și mai dădu nici el seama cînd ajunseră în oraș și felinarele începură să lumineze pe amîndouă părțile străzii.

Inainte de a coborî din trăsură, Marynia îi aduse aminte :

— Aşadar, poimîine la *five o'clock* ?

— Întocmai, răspunse sărutîndu-i mîna.

Doamna Połaniecka era puţin visătoare din cauza plimbării, a nopţii şi poate a poeziei. Dar de cînd fuseseră la Roma, rugăciunea de seară o rostea împreună cu soţul ei. După ce spuseră rugăciunea, o năpădi deodată o mare duioşie, ca o răbufnire a sentimentelor înăbuşite o clipă de alte impresii. Se apropie de Połaniecki şi, înconjurîndu-i gîtul cu braţele, începu să-i şoptească.

— Dragă Stach, ne simţim atît de bine împreună, nu-i aşa ?

El o strînse la piept şi-i răspunse cu anume infatuare nepăsătoare :

— Mă plîng eu de ceva ?

Nici nu-i trecea prin minte că întrebarea ei conţinea parcă o umbră de regret şi îndoială pe care voia s-o alunge din sufletul ei, şi se aştepta ca el s-o liniştească şi s-o asigure că n-are de ce se teme.

A doua zi, la birou, Zawiłowski îi aduse lui Połaniecki o tăietură dintr-o revistă cu poezia *Zăpezi în munţi*. Połaniecki o citi la masă, dar clinchenitul tacîmurilor îl deranja, astfel că versurile i se părură mai puţin frumoase decît în liniştea nopţii şi la lumina lunii.

— Zawiłowski mi-a spus, îşi aduse aminte, că va publica un volum în curînd, dar mai înainte va aduna tot ce a apărut prin diferite reviste şi ţi le va aduce.

Marynia se împotrivi :

— Nu, trebuie să le păstreze pentru Lineta.

— Aha, mîine se întîlnesc prima dată. Vreţi neapărat să începeţi o epocă nouă în viaţa lui Zawiłowski ?

— Vrem, îi răspunse cu hotărîre Marynia. La început, cînd mi-a spus Aneta, am fost uimită, dar de ce nu ?!

Întîlnirea avu loc într-adevăr a doua zi. Familia Osnowski, doamna Bronicz şi domnişoara Castelli sosiră

foarte punctuali la cinci, dar Zawiłowski venise și mai devreme, ca să nu-și facă apariția în salon de față cu toată lumea. Și așa, însă, era mai speriat și mai stîngaci ca de obicei ; niciodată picioarele lui nu i se păruseră atît de lungi. Exista totuși anume distincție pînă și în stîngăcia lui, pe care doamna Osnowska știa s-o aprecieze. Începură primele scene ale unei comedii omenești, în care doamnele, ca niște persoane bine educate, se fereau să-l privească mai insistent pe Zawiłowski, dar rezultatul era de-a dreptul contrar ; în timp ce el, prefăcîndu-se că nu observă, nu se gîndea decît că este privit și cîntărit. În consecință, simțea o mare stinghereală, pe care se străduia s-o ascundă printr-o lejeritate artificială, întrucît era destul de vanitos ca să vrea să producă o impresie bună. Dispoziția doamnelor însă nu putea asigura decît un rezultat bun, și chiar dacă Zawiłowski s-ar fi dovedit prost, aceasta ar fi fost considerată drept înțelepciune și originalitate poetică. Cea mai detașată se arăta domnișoara Lineta, care se mira întrucîtva că nu ea este soarele, și Zawiłowski luna, ci dimpotrivă. Prima impresie pe care o făcu asupra ei fața lui Zawiłowski, fu : „Nici nu se compară cu prostănacul de Kopowski !“ Și chipul frumos, incomparabil, al acestui „prostănac“ îi apăru înaintea ochilor, drept care pleoapele-i deveniră și mai grele, iar expresia feței amintea mai mult ca oricînd un sfinx... de porțelan. Se simți totuși jignită că Zawiłowski aproape că nu observă silueta ei de Junonă și nici acel „ceva tainic și poetic“, care, cum susținea doamna Bronicz, se impunea atenției de la prima aruncătură de ochi. Treptat, începu să se uite la el. Fiind înzestrată, pe lîngă înclinațiile poetice, și cu un foarte dezvoltat simț al observației, sesiză de bună seamă că fața-i este foarte expresivă, dar surtucul sta prost pe el, iar acul de la cravată este pur și simplu *mauvais genere* [1] ; pesemne că se îmbrăca la un croitor de mîna a doua. În acest

[1] De prost-gust (fr.).

timp, tînărul, uitîndu-se din cînd în cînd la Marynia, ca la singurul suflet apropiat și prietenos, discuta cu doamna Osnowska. Întrucît socotea drept o mare lipsă de tact să aducă vorba de poezie de prima dată, aceasta, aflînd că Zawiłowski își petrecuse la țară primii ani din copilărie, începu să ciripească despre înclinațiile ei spre viața rurală. Soțul ei prefera întotdeauna orașul, unde-și avea plăcerile și prietenii lui, dar ea !... „Ah, eu sînt sinceră și recunosc de la început că nu pot să sufăr conacul, treburile gospodărești și contabilitatea, pentru care am fost certată adesea... Pe deasupra, mai sînt și cam leneșă, așa că mi-ar place o ocupație care m-ar lăsa să lenevesc ; aha, ce mi-ar place mie ?"

Își desfăcu degetele-i lungi, ca să numere mai ușor ocupațiile care ar fi fost pe gustul ei :

— Mai întîi mi-ar place să pasc gîștele !

Zawiłowski izbucni în rîs ; i se părea naturală și-i amuza imaginea doamnei Osnowska păscînd gîștele.

Ochii ei viorii începură să rîdă de asemenea ; părea o fetiță veselă și dezinvoltă, care spune tot ce-i trăznește prin cap.

— Ți-ar place și dumitale, domnule ? îl întrebă brusc pe Zawiłowski.

Iar el răspunse :

— La nebunie !

— Ei, vezi !... Și mai ce ? Aha, mi-ar place să fiu pescar. Dimineața, zorii trebuie să se răsfrîngă frumos în apă... Iar plasele ude, atîrnate înaintea colibei, cu pînze străvezii prin ocheți, sînt atît de minunate !... Dacă nu pescar, aș vrea să fiu cel puțin un bîtlan și să meditez într-un picior deasupra apei, ori un nagît prin luncă. A, nu ! nagîțul este o pasăre tristă, nu-i așa ? Parcă poartă mereu doliu !

Aici se adresă domnișoarei Castelli :

— Dar tu, Linetko, ce-ai vrea să fii la țară ?

Domnișoara Castelli își ridică pleoapele și după o clipă murmură :

— O pînză de păianjen.

Răspunsul ei stîrni imaginația poetului Zawiłowski. În fața ochilor îi apărură dintr-o dată întinderile miriștilor decolorate și firișoarele argintii scăldîndu-se în acalmia albăstruie și în soare.

— Ce imagine frumoasă ! exclamă.

Și privi mai cu luare-aminte la domnișoara Linetka, care zîmbi parcă drept mulțumire că apreciase frumusețea imaginii.

Dar tocmai atunci sosi și familia Bigiel, iar Zawiłowski fu luat în primire de doamna Bronicz care se așeză pe un scaun în așa fel, încît nu-i mai lăsa nici o posibilitate de mișcare. Nu era prea greu să ghicești despre ce vorbeau. Deoarece Zawiłowski își îndrepta din cînd în cînd privirile spre domnișoara Castelli, vrînd parcă să verifice dacă arată într-adevăr așa cum i se spunea. În cele din urmă, deși discutau cu glas coborît, cei de față auziră în curînd cuvintele strecurate parcă printr-o bucată de zahăr :

— Domnule, dumneata știi că Napoleon... adică, voiam să spun, că Victor Hugo, a binecuvîntat-o ?

Zawiłowski ascultă atîtea lucruri neobișnuite, încît era pe deplin îndreptățit să se uite cu anume curiozitate la domnișoara Castelli. Dacă ar fi să ne luăm după aceste informații, era cel mai ciudat copil din lume, totdeauna foarte blînd, dar cu totul imprevizibil. Cînd a avut zece ani, a fost foarte bolnavă. I s-a recomandat să respire aer de mare, așa că au stat mult la Stromboli...

— A privit la vulcan, la mare și a bătut din mînuțe, repetînd : „Frumos ! ce frumos e !" Ne-am dus acolo din întîmplare, rătăcind fără țel într-un iaht închiriat ; era greu să rămînem mai mult, pentru că nu-i decît o insuliță pustie și n-aveam unde să locuim și nici ce să mîncăm, dar n-a vrut să plece cu nici un chip, parcă presimțind că acolo avea să se facă bine. Într-adevăr, după o lună

de zile, dacă nu după o lună, atunci după două, a început să-şi revină şi uită-te şi dumneata ce bine a crescut, ca o trestie!

Deşi bine făcută, domnişoara Castelli nu era disproporţionată; era puţin mai înaltă decît doamna Osnowska. Zawiłowski privea la ea cu un interes crescînd. Înainte de plecarea musafirilor, eliberat în fine din captivitate, se apropie de ea şi-i spuse:

— N-am văzut niciodată un vulcan şi n-am idee ce impresie poate să-mi facă.

— Eu am fost numai la Vezuviu, îi răspunse, dar cînd am fost acolo nu era erupţie.

— Dar la Stromboli?

— N-am fost acolo.

— Înseamnă că n-am auzit bine, mătuşa dumitale...

— Da, recunoscu domnişoara Castelli, nu-mi aduc aminte. Probabil că eram prea mică.

Se afla într-o situaţie penibilă, şi pe faţa ei se citea tulburarea.

Doamna Osnowska îşi continuă ciripitul fermecător pînă la sfîrşit, şi înainte de a pleca, îl invită la ea pe Zawiłowski „într-una din seri, fără ceremonie şi fără frac, întrucît primăvara asta poate fi socotită ca o vară, iar vara cel mai bine este să fii îmbrăcat lejer". Cu acest prilej declară că înţelege foarte bine că oamenilor de felul lui nu le plac cunoştinţele noi, dar există un remediu sigur împotriva acestora, să le considere drept vechi. De cele mai multe ori stau singuri; Linetka citeşte sau spune ce-i vine pe limbă, iar ideile ei merită să fie auzite, mai ales de către cineva care este în stare să le înţeleagă mai bine decît oricare altul.

Domnişoara Castelli îi strînse mîna destul de tare la despărţire, de parcă voia să confirme astfel că ei trebuie să se înţeleagă. Nu prea obişnuit cu lumea, Zawiłowski era puţin năucit de vorbele şi de foşnetul rochiilor, de ochii şi de mirosul de iris pe care aceste doamne îl lăsară în

urma lor. Se simțea și puțin obosit, deoarece discuțiile, oricît de libere și aparent pline de simplitate, fuseseră lipsite de liniștea aceea pe care o găsea întotdeauna în cuvintele doamnei Połaniecka și ale doamnei Bigiel ; Zawiłowski avea impresia că visase ceva învălmășit.

Familia Bigiel avea să rămînă la masă, așa că doamna Połaniecki îl reținu și pe Zawiłowski și începură să vorbească despre noile cunoștințe.

— Ce zici de domnișoara Castelli ? îl întrebă Marynia.

— Amîndouă cu multă imaginație, răspunse Zawiłowski după ce chibzui puțin. Ai băgat de seamă, doamnă ce ușor le vine să vorbească în imagini ?

— Nu-i așa că domnișoara Lineta este foarte interesantă ?

Połaniecki, care nu era deloc impresionat de domnișoara Castelli și căruia îi era foame și voia să se servească masa, răspunse cu anume iritare :

— Ce vedeți voi în ea ? E interesantă la început, dar cînd o cunoști mai bine, devine banală.

Dar doamna Połaniecka răspunse :

— A, nu ! Lineta nu se va banaliza... Devin banale numai ființele comune, simple, care nu știu decît să iubească.

Zawiłowski, care tocmai se uita la ea, avu senzația că în vorbele ei răzbătea o umbră de mîhnire. Era probabil și puțin slăbită, deoarece fața ei avea o nuanță violetă.

— Ai obosit, doamnă ? o întrebă.

— Puțin, îi răspunse, zîmbind.

Inima simțitoare a tînărului se umplu de o compătimire adîncă. „E într-adevăr un crin" — se gîndi — și în comparație cu farmecul ei dulce, doamna Osnowska i se înfățișa ca o gaiță țipătoare, iar domnișoara Castelli ca un cap de statuie, lipsit de expresie. Mai înainte, de fiecare dată cînd o vedea pe doamna Połaniecka, i se întîmpla să viseze la o femeie ca ea ; în această seară începu să viseze

nu la una ca ea, ci la ea însăşi. Şi pentru că înţelegea repede tot ce se întîmpla cu el, observă că Marynia începe să devină pentru el nu numai o floare „diafană", ci şi iubită.

Cînd îl întîlni a doua zi la birou, Połaniecki îl întrebă:

— Ei, cum e cu prinţesa din pădurea adormită ? Ai visat-o ?

— Nu ! răspunse Zawiłowski, împurpurîndu-se.

Połaniecki observă că roşise, începu să rîdă şi spuse:

— Ce să-i faci ? Fiecare trebuie să treacă prin asta; am trecut şi eu.

XXII

Marynia nu se plîngea nici faţă de sine însăşi de soţul ei. Pînă acum nu existase între ei nici cea mai mică neînţelegere. Era nevoită să recunoască totuşi că îşi închipuise altfel adevărata fericire, iubirea aceea fără margini la care visa pe vremea cînd Połaniecki era numai logodnicul ei. Se convingea de acest adevăr aproape în fiecare zi. Realitatea nu semăna deloc cu speranţele ei. Natura dreaptă a Maryniei nu începuse încă să se revolte împotriva acestei realităţi, dar se simţea copleşită adesea de o umbră de tristeţe amestecată cu sentimentul că mîhnirea ar putea să-i acopere întreaga viaţă. Avînd sufletul plin de bunăvoinţă, încercă la început să-şi dovedească sieşi că nu era vorba decît de propriile închipuiri. Ce-i lipsea şi de ce o dezamăgise Połaniecki ? N-o supărase niciodată inadins; ori de cîte ori credea că-i face plăcere, se străduia să-i împlinească voile, se îngrijea de sănătatea ei, uneori îi umplea faţa şi mîinile de sărutări, într-un cuvînt, era mai degrabă bun decît rău. Şi totuşi îi lipsea ceva. Maryniei îi venea greu să definească în cîteva cuvinte ce anume, dar mintea ei era prea limpede ca să nu înţeleagă ceea ce inima ei resimţea cu fiecare zi mai acut şi cu mai multă tristeţe.

Lipsea ceva ! După marea sărbătoare a dragostei, plină de vrajă, începea șirul zilelor obișnuite, iar ea regreta sărbătoarea ; ar fi vrut s-o prelungească toată viața, vedea însă cu îngrijorare că această cădere în banal i se părea soțului ei normală și de dorit. Așa cum era, nu era rău, dar asta nu însemna nici pe departe acea fericire superioară pe care un om ca el trebuia s-o simtă, s-o creeze și s-o dăruiască. Dar mai era vorba și de alte lucruri. Ea se simțea mai mult a lui, decît el al ei, și în vreme ce ea îi dăruia sufletul întreg, el îi întorcea numai acea parte pe care o planificase pentru uzul casnic. Își spunea într-adevăr că el este bărbat și afară de ea mai are o sumedenie de gînduri ; cîndva se așteptase că el o va lua de mînă și o va conduce în această lume a lui, că cel puțin acasă îi va împărtăși preocupările lui, dar deocamdată nu putea să-și facă nici măcar iluzii că așa stăteau lucrurile. Polaniecki, după cum se exprima el însuși, o luase de soție, acum era a lui, și de cînd sentimentele lor începuseră să se transforme într-o simplă obligație reciprocă, socotea că nu trebuie să se mai îngrijească de ele și să le dobîndească altfel decît pe celelalte îndatoriri ale vieții de zi cu zi. Nici nu-i trecea prin minte că asemenea flacără nu poate fi menținută numai cu ajutorul unor vreascuri uscate, ca un foc obișnuit, ci este nevoie să presari peste ea smirnă și tămîie ca înaintea unui altar. Dacă i-ar fi spus cineva una ca asta, ar fi ridicat din umeri și l-ar fi etichetat drept romantic. De aceea, poate că în atitudinea lui se manifesta într-adevăr grija soțului, dar nu răzbătea nimic din grija și emoția amantului, din starea aceea de veghe și teamă care, în spațiul mai îngust al simțămintelor omenești, echivalează teama de divinitate în sentimentul religios. Odinioară, cînd Marynia se arătase indiferentă față de el, după vînzarea proprietății de la Krzemień, simțise și trecuse și el prin toate acestea, dar de la moartea Litkăi încoace, cînd începuse să fie sigur că ea îi aparține, nu se mai gîndea la ea decît ca la ceva al lui. Dragostea lui, întemeiată cu pre-

cădere pe atracția fizică, avea ce-și dorea și era liniștită, iar timpul putea s-o banalizeze, s-o răcească și s-o stingă abia în viitor.

Acum, însă, deși încă vie, îi lipsea, de exemplu, acea duioșie atentă și mîngîietoare care exista în sentimentul pe care-l nutrea pentru Litka. Marynia observase și ea această deosebire. De ce era așa ? Nu știa să răspundă, dar intuia că pentru acest om, pentru care dorea să însemne totul, în realitate însemna ceva cu mult mai puțin și mai comun decît copila răposată.

Nu-i trecea prin cap și n-ar fi putut concepe în nici un caz că singurul motiv era acela că Litka nu fusese a lui, pe cînd ea i se dăruise cu trup și suflet. Cu cît dai mai mult, cu atît se cuvine să primești și să ai mai mult, se socotea în sinea ei. Timpul îi spulberase însă multe iluzii de acest fel. Nu putea să nu observe că toți erau sensibili la farmecul ei, că toți o prețuiesc și o laudă, că Świrski, Bigiel, Zawiłowski și pînă și domnul Osnowski o privesc nu numai cu admirație, ci aproape cu încîntare, în vreme ce „Stach" al ei se arăta cel mai nepăsător față de însușirile ei. Nu se gîndea nici o clipă că el nu era capabil s-o cunoască și să aprecieze ceea ce alții observau și apreciau cu atîta ușurință. Atunci care era motivul ? Aceste întrebări o chinuiau acum ziua și noaptea. Faptul că Połaniecki se preface întotdeauna puțin mai rece și mai lucid decît este în realitate, nu i se părea un răspuns îndestulător. Din nefericire, nu-i mai rămînea decît unul singur : „El nu mă iubește, cum ar putea, și de aceea nu mă prețuiește, cum mă prețuiesc ceilalți". Această concluzie era pe cît de adevărată, pe atît de plină de amărăciune și tristețe.

Instinctul de femeie, care în asemenea situații nu înșală niciodată, o avertiză pe Marynia că făcuse asupra lui Zawiłowski o impresie neobișnuită care se adîncea în fiecare zi tot mai mult. Gîndul acesta nu o revoltă, nu izbucni într-o întrebare mînioasă : „Cum îndrăznește ?!" întrucît tînărul nu se manifestase în nici un fel ; din con-

tră, îi spori curajul și încrederea în propriul farmec, pe care începea să le piardă uneori, dar îi stîrni și o profundă părere de rău că această adorație duioasă, această încîntare i-o arăta cineva străin, și nu „Stach". În ce-l privește pe Zawiłowski, nu simțea nimic pentru el afară de o mare simpatie și bunăvoință, așa că gîndurile îi rămîneau curate. Nu era în stare să se amuze pe seama suferinței altuia, iar din această pricină, nevrînd să-i dea vreo speranță care să-l facă să meargă prea departe, se alătură planului doamnei Osnowska de a-l apropia pe Zawiłowski de domnișoara Castelli, cu toate că acest plan i se părea prea neașteptat, aproape de neînțeles. De altfel, sufletul și mintea ei erau prinse cu totul de alte întrebări : de ce oare acest Stach iubit, bun și înțelept nu vrea să urce cu ea pe înălțimi ? de ce n-o prețuiește atît cît ar putea ? de ce socotește dragostea ei numai ca ceva ce-i aparține, nu ca pe ceva foarte scump ? Din ce s-a iscat această situație, care-i cauza ?

Orice fire vanitoasă și plată ar fi găsit că toată vina se află de partea lui, dar Marynia Połaniecka o află în ea însăși. E drept, făcu această descoperire cu ajutorul cuiva din afară, dar era atît de dispusă întotdeauna să-l absolve pe „Stach" al ei de orice responsabilitate și să se învinovățească pe sine, încît, pe lîngă spaimă, faptul aproape că-i produse plăcere.

Odată, după-amiază, ședea singură și cu mîinile împreunate pe genunchi ; se cufundase în gînduri și întrebări la care nu știa să afle răspunsul, cînd ușa se deschise deodată și în ea se ivi corneta albă și rochia întunecată a unei surori de caritate.

— Emilka ! exclamă doamna Połaniecka cu bucurie.

— Da, eu sînt, răspunse sora, astăzi am o zi liberă și am vrut să vă fac o vizită. Domnul Stanisław unde este ?

— Stach este la familia Maszko, dar cred că se va întoarce curînd. Ce bucuros o să fie ! Stai, odihnește-te !

Doamna Emilia se așeză și începu să vorbească.

— Aş veni mai des pe la voi, dar nu prea am timp. Astăzi, însă, e zi liberă şi am fost la Litka. De-ai şti ce verdeaţă e acolo şi cum cîntă păsărelele !

— Am fost acolo acum cîteva zile. Totul înfloreşte şi e atîta linişte... Ce păcat că Stach nu e acasă !

— Da. El mai are cîteva scrisori de la Litka şi voiam să-l rog să mi le împrumute. Duminica viitoare am să vin să le aduc înapoi.

Doamna Emilia vorbea acum liniştită despre Litka. Poate şi pentru că din ea însăşi nu mai rămăsese decît o umbră care avea să se destrame în curînd ; împrăştia în jurul ei o pace netulburată. Nu mai era obsedată de nenorocirea ei, şi vechea indiferenţă faţă de tot ce nu era Litka o părăsise. Devenind soră de caritate, coborîse printre oameni şi se deprinsese să resimtă toate bucuriile şi necazurile lor, veselia şi tristeţea, plăcerea şi suferinţa.

— Ce frumos e la voi ! constată după o clipă. Obişnuită cu pereţii noştri albi, totul mi se pare atît de fastuos ! Domnul Stanisław era cîndva un mare leneş ; mergea în vizită numai la familia Bigiel şi la noi ; nu voia să se mai ducă nicăieri, dar acum cred că s-a schimbat şi primiţi multă lume.

— Nu, răspunse Marynia. Ne ducem numai pe la soţii Maszko, la doamna Bronicz şi la familia Osnowski.

— A, ia stai ! Eu o cunosc pe doamna Osnowska. Am cunoscut-o pe vremea cînd era domnişoară. I-am cunoscut, de asemenea, pe soţii Bronicz şi pe nepoata lor, dar pe atunci era mică de tot. Domnul Bronicz a murit cu şase ani în urmă. Vezi că le ştiu pe toate ?

Marynia începu să rîdă.

— Pe drept cuvînt, ştii mai multe decît mine. Eu am cunoscut familia Osnowski la Roma.

— Am locuit atîţia ani la Varşovia, aşa că mi-au ajuns atîtea la urechi ! Chipurile şedeam toată ziua acasă, dar lumea mă interesa. Eram atît de superficială ! De altfel şi domnul Stach al tău a cunoscut-o pe doamna Osnowska.

— Mi-a spus. S-au întîlnit la balurile publice.

— Era vorba atunci să se căsătorească cu domnul Kopowski. Au curs lacrimi, a fost şi disperare, deoarece tatăl ei era împotrivă. Dar a nimerit bine, nu-i aşa ? Domnul Osnowski a fost socotit întotdeauna ca un om foarte bun.

— Se poartă, într-adevăr, cum nu se poate mai bine cu ea. Dar n-am ştiut că voia să-l ia de soţ pe domnul Kopowski, şi mă mir, e doar atît de inteligentă !

— Slavă domnului că e fericită ; numai să ştie să-şi preţuiască fericirea. Fericirea este un lucru rar şi trebuie să ştii s-o păstrezi. Eu m-am deprins acum să privesc lumea cu nepărtinire, cum pot s-o facă numai oamenii care nu mai vor nimic pentru ei, şi ştii ce-mi trece prin minte cîteodată ? Că fericirea seamănă cu ochii ; un pic de pulbere şi lacrimile încep să curgă.

Marynia zîmbi, puţin mîhnită, şi răspunse :

— O, e foarte adevărat !

Se aşternu o clipă de tăcere, după care doamna Emilia, uitîndu-se cu luare-aminte la Marynia, îi luă mîna în palma-i străvezie şi o întrebă :

— Dar tu, Marylka, eşti fericită, nu ?

Marynia simţea o nevoie atît de mare să plîngă, încît se stăpîni cu mare greutate. Totul nu dură decît cît ai clipi din ochi. Sufletul ei drept se cutremură deodată la gîndul că lacrimile şi tristeţea ei ar însemna că se plînge de Stach, astfel că îşi înfrînă tulburarea cu puterea voinţei şi răspunse :

— Numai Stach să fie fericit !

Şi îşi înălţă ochii senini spre doamna Emilia care spuse :

— Litka o să vă ajute ! Te-am întrebat, fiindcă, atunci cînd am intrat, mi s-a părut că eşti cam posomorîtă. Eu ştiu cel mai bine cît te iubea şi cît era de nenorocit cînd te-ai supărat pe el din cauza moşiei Krzemień.

Faţa Maryniei se strălumină de zîmbet. Îi făcea atîta plăcere fiecare amănunt despre dragostea lui de altădată, încît nu s-ar mai fi săturat să tot asculte.

Doamna Emilia continuă, mîngîindu-i mîna :

— A, copilă urîcioasă, erai atît de crudă, nu știai să prețuiești și nici să respecți o dragoste adevărată, încît uneori mă supăram pe tine. Mă temeam și pentru bietul domn Stanisław, să nu se blazeze sau să-și piardă mințile. Vezi tu, se întîmplă cîteodată să se formeze cîte o cută în interiorul inimii, pe care n-o mai poate îndrepta o viață întreagă.

Marynia își înălță capul și începu să clipească din ochi, orbită parcă de lumină.

— Emilka, Emilka ! strigă, ce bine le spui tu !

Doamna Emilia se numea acum „sora Aniela", dar Marynia îi spunea pe vechiul nume.

— Ei, ce să mai vorbim ! răspunse. Bodogănesc și eu pentru timpurile de altădată. Litka, însă, se va ruga pentru fericirea voastră și Dumnezeu se va îndura, fiindcă o meritați amîndoi.

Apoi începu să se pregătească de plecare. În zadar încercă Marynia s-o rețină pînă avea să se întoarcă soțul ei, deoarece la spital o aștepta munca. Mai sporovăiră totuși vreun sfert de oră în ușă, după obiceiul femeilor ; în cele din urmă, doamna Emilia plecă, făgăduind să vină iarăși duminica viitoare.

Marynia Połaniecka se întoarse la fotoliul ei de lîngă fereastră și, rezemîndu-și capul într-o mînă, începu să se gîndească la spusele doamnei Emilia, apoi murmură cu jumătate de glas :

— Așa-i, e vina mea !...

Acum i se părea că a găsit cheia enigmei.

N-a știut să respecte o forță atît de adevărată și de puternică, precum dragostea. În inima-i încremenită, această dragoste devenise acum o zeitate profanată care o pedepsea. Atunci Połaniecki se afla în genunchi la picioarele ei. De cîte ori se întîlneau, o privea în ochi, cerșindu-i mila inimii și a amintirilor acelora serbede și mărunte, dar scumpe, care îi uneau. Dacă atunci s-ar fi arătat simplă

și mărinimoasă, dacă i-ar fi întins mîna, cum îi poruncea simțămîntul ascuns în suflet, i-ar fi rămas recunoscător toată viața, ar fi cinstit-o și ar fi iubit-o cu duioșie pe măsura propriei vini și a bunătății ei. Atunci însă ea a preferat să-și scornească ranchiuna și să cocheteze cu Maszko. Cînd a fost nevoie să uite, n-a fost în stare să uite ; cînd a trebuit să ierte, n-a știut să ierte. A preferat să sufere ea însăși, numai să sufere și el. I-a oferit mîna lui Polaniecki abia atunci cînd n-a mai avut încotro, cînd dacă nu i-ar fi oferit-o, s-ar fi dovedit pur și simplu lipsită de virtute și înțelepciune. E adevărat că atunci iubirea înăbușită a răbufnit cu toată puterea-i de neînvins și l-a îndrăgit cu inima și sufletul, dar se vede că era prea tîrziu. Iubirea fusese profanată. Ceva se rupsese, pierise ; în inima lui se formase o cută amenințătoare, cum zicea doamna Emilia, și acum ea, Marynia, culege doar ce a semănat.

El n-are nici o vină, ea i-a stricat viața lui, nu el ei.

La acest gînd, o cuprinse asemenea spaimă și părere de rău, încît un moment privi în viitor cu înfricoșare. În același timp, îi venea să plîngă, să plîngă molcom ca un copil. Dacă doamna Emilia n-ar fi plecat, ar fi găsit alinarea la pieptul ei. Era atît de pătrunsă de povara propriei vini, încît dacă ar fi venit cineva acum să o scape de această greutate, dacă i-ar fi spus : „Tu ești tot atît de vinovată ca și un porumbel", ar fi socotit că-i vorbește necuviincios. În acest moment de zbucium sufletesc, cel mai greu de suportat era gîndul că pierderea ei este ireparabilă ; avea impresia că în viitor nu poate fi decît din ce în ce mai rău, că Stach o va iubi tot mai puțin, și va avea dreptul s-o iubească tot mai puțin, într-un cuvînt, nu mai vedea nici o soluție.

Judecata îi spunea că astăzi este încă bine, în comparație cu ce poate fi mîine, poimîine, peste o lună, peste un an... E vorba doar de toată viața.

Începu să-și încordeze bietu-i căpșor necăjit să găsească, dacă nu un drum larg, cel puțin o cărăruie cu ajutorul căreia să scape din această capcană a nenorocirii. Într-un tîrziu, după chinuri nespuse, după Dumnezeu știe cîte lacrimi înghițite, i se păru că întrezărește o luminiță înaintea ei.

Și această luminiță, pe măsură ce o privea, creștea tot mai mult.

Exista totuși ceva mai puternic decît logica nenorocirii, mai puternic decît vina ei și decît o zeitate profanată care nu știa decît să se răzbune — mila dumnezeiască.

Vina era a ei, așadar ea trebuia s-o îndrepte. Se cuvenea să-l iubească pe „Stach" în așa fel, încît el să regăsească tot ce pierduse din inima lui. Trebuia să aibă răbdare, adică să nu se mai plîngă de soarta ei, ci să-i mulțumească lui Dumnezeu și lui „Stach" că este așa cum este. Dacă aveau să vină suferințe și dificultăți și mai mari, trebuie să și le îngroape în inimă pe tăcute, și să reziste multă, multă vreme, pînă cînd va dobîndi mila Domnului.

Cărăruia începu acum să se transforme într-un drum bătut. „N-o să mă rătăcesc !" își spuse Marynia. Îi venea și acum să plîngă de prea mare bucurie, dar credea că nu-și poate îngădui una ca asta. De altfel, Stach trebuia să se întoarcă dintr-o clipă în alta și nu voia să-l întîmpine cu ochii umezi.

Se întoarse într-adevăr în curînd. La început, Marynia vru să i se arunce de gît, dar se simțea atît de vinovată față de el, încît o reținu o sfială neașteptată.

El o sărută pe frunte și o întrebă :

— N-a fost nimeni aici ?

— A trecut Emilka, dar n-a mai putut să aștepte. Va veni dumineca viitoare.

Polaniecki se supără.

— O, Doamne ! Știi doar că țin atît de mult s-o văd, de ce nu mi-ai dat de știre ? Știai unde sînt ; de ce nu te-ai gîndit și la mine ?

Asemenea unui copil care se dezvinovăţeşte, Marynia începu să spună cu un glas în care tremurau lacrimile, dar şi o fărîmă de curaj totodată :

— N-ai dreptate, Stach ! Pe dragostea mea, m-am gîndit tot timpul la tine.

XXIII

— Ei, vedeţi că am fost, le spuse Zawiłowski soţilor Bigiel. Se uitau la mine ca la o panteră sau ca la un lup, dar eu m-am purtat ca o fiinţă foarte blajină ; n-am zgîriat pe nimeni, n-am spart nimic, am răspuns mai mult sau mai puţin lucid la întrebări. Nu, mi-am dat seama demult că nu e chiar atît de greu să trăieşti laolaltă cu oamenii, cum pare, şi îmi vine s-o iau la fugă numai la început. Doamnele se poartă cu adevărat destul de lejer.

— Te rog să nu te fofilezi şi să ne povesteşti totul în amănunt, cum a fost, îl dojeni doamna Bigiel.

— Cum a fost ? La început, am intrat pe poarta vilei şi habar n-aveam ce trebuia să fac ; nu ştiam care era locuinţa familiei Osnowki şi care a doamnei Bronicz, dacă trebuia să-i vizitez pe toţi odată sau să mă duc separat la fiecare.

— Separat, interveni Polaniecki. Doamna Bronicz îşi are locuinţa ei, deşi foloseşc un salon comun.

— I-am găsit pe toţi în salon, şi doamna Osnowska m-a scos din încurcătură, spunîndu-mi că mă va împărţi cu doamna Bronicz, aşa că am să fac o singură vizită în loc de două. I-am găsit acolo pe doamna Maszko şi pe domnul Kopowski ; e un domn atît de frumos, încît ar trebui să poarte mereu cu el o cutie căptuşită cu catifea, cum au bijutierii, în care să-şi ţină capul. Ce fel de om e acest Kopowski ?

— Un prost ! decretă Połaniecki. Asta se referă la nume, la modul de viață, la ocupație și la semnele particulare. De alte semnalmente nu mai are nevoie nici măcar pentru pașaport.

— Acum înțeleg, spuse Zawiłowski, și cele cîteva cuvinte pe care le-am auzit sînt limpezi. Domnul acesta poza, și doamnele tinere îl pictau ; doamna Osnowska de-a dreptul în ulei, iar domnișoara Castelli în acuarelă din profil. Amîndouă purtau șorțuri de percal peste rochii și amîndouă erau minunate. Probabil că doamna Osnowska abia acum învață să picteze, dar domnișoara Castelli are multă îndeminare.

— Despre ce ați vorbit ?

Zawiłowski se întoarse spre Marynia :

— Doamnele m-au întrebat mai întîi de sănătatea dumitale, iar eu le-am spus că arăți din ce în ce mai bine.

Nu mai aminti că roșise ca un student cu acest prilej, iar acum se mîngîia cu gîndul că erau cu toții atît de preocupați de pictură, încît nu observase nimeni ; greșea însă.

Se tulbură și acum întrucîtva și vrînd să-și ascundă emoția, continuă :

— Pe urmă, firește, am vorbit despre pictură și despre portrete. Eu am observat că domnișoara Castelli a urîțit puțin capul domnului Kopowski, ea însă mi-a răspuns : „Nu eu, ci natura !"

— E o fată isteață !

— Și a spus-o cu voce tare. Eu am început să rîd, toți ceilalți de asemenea, împreună cu domnul Kopowski. Cred că este cam superficial. Ne-a declarat după aceea că dacă arăta mai rău decît de obicei, asta era pentru că nu dormise deajuns și vrea să se ducă degrabă în brațele lui Orfeu [1].

— Orfeu ?

---

[1] Confuzie între neîntrecutul cîntăreț din liră, Orfeu, și zeul somnului — Morfeu ; personaje din mitologia greacă.

— Da. Domnul Osnowski l-a cercetat fără sfială, dar el n-a fost de acord, spunînd că a fost de cel puțin zece ori pe Orfeu și își amintește foarte bine. Doamnele se cam distrează pe seama lui, dar e un băiat atît de frumos, încît îl pictează cu bucurie. Totuși ce artistă sensibilă este domnișoara Castelli ! Cînd a început să-mi arate cu pensula tot felul de planuri și de linii la portretul domnului Kopowski, aproape că s-a îmbujorat : „Ce linie !“ „Și ce tonuri, uite, aici !“ Trebuie să recunosc că arăta ca o muză. Mi-a spus că cel mai mult îi place să picteze portrete și se gîndește la fiecare față mai întîi ca la un posibil model ; capetele care au ceva ieșit din comun, le visează..

— Oho, o să te viseze și pe dumneata și pe urmă o să-i pozezi, sînt sigură răspunse Marynia. Și așa va fi foarte bine.

Zawiłowski mărturisi cu glasul puțin schimbat :

— Mi-a spus, într-adevăr, că ăsta este tributul pe care-i place să-l primească de la cunoscuții mai vechi, dar nu m-a rugat să-i pozez și, dacă nu era doamna Bronicz, nici n-ar fi fost vorba de una ca asta.

— Doamna Bronicz a vorbit în locul muzei, explică Połaniecki.

Iar Marynia repetă.

— Da, da, va fi foarte bine.

— De ce doamnă ? o întrebă Zawiłowski.

Și se uită la ea cu o privire umilă și neliniștită în același timp. Gîndul că ea vrea să-l împingă înadins spre cealaltă, întrucît ghicise ce se petrece în inima lui, îi plăcea și totodată îl umplea de spaimă.

— Pentru că, răspunse Marynia, eu într-adevăr aproape că n-o cunosc pe domnișoara Lineta și judec numai după primele impresii și după ce aud despre ea, dar mi se pare că are o fire deosebită, destul de profundă, așa că e foarte bine că vă veți cunoaște mai de aproape.

— Tot după primele impresii judec și eu, răspunse liniștit Zawiłowski, și este drept că domnișoara Castelli mi

se pare şi mie mai puţin superficială decît doamna Osnowska. În genere, sînt nişte femei frumoase şi drăguţe, poate că eu nu mă pricep să le definesc, întrucît nu prea cunosc lumea, dar cînd am plecat de la ele, am avut senzaţia că am călătorit într-un vagon cu nişte străine nespus de drăguţe, care se amuză şi discută cu multă vioiciune, dar altceva nimic. Se simte ceva străin în ele. Doamna Osnowska, de pildă, seamănă leit cu o orhidee. O floare deosebită şi frumoasă, dar parcă străină. Domnişoara Castelli, de asemenea ! Întocmai !... nici în ea nu e nimic autohton. Cu ele n-ai niciodată impresia că ai crescut pe acelaşi cîmp, te-a udat aceeaşi ploaie şi te-a încălzit acelaşi soare...

— Ia te uită ce intuiţie are poetul ! îl admiră Polaniecki.

Zawiłowski se însufleţise atît de mult, încît pe fruntea-i delicată se vedeau şi mai bine vinele în formă de Y. Simţea că în observaţiile lui despre celelalte doamne exista totodată o laudă pentru Marynia, şi asta-i sporea elocinţa.

— Pe de altă parte, continuă, există totuşi un instinct care descoperă adevărata bunăvoinţă. La ele nu trăieşti această descoperire. Sînt drăguţe, amabile, dar asta nu-i decît o formă, de aceea cred că un om deschis, care se apropie uşor de oameni, ar putea încerca destule dezamăgiri în preajma lor. E un lucru atît de urît şi umilitor să confunzi pleava lumii cu seminţele adevărate ! În ceea ce mă priveşte, tocmai de aceea mă tem de oameni ; deşi domnul Polaniecki zice că am intuiţie, eu ştiu că în fond sînt un naiv. Asemenea lucruri mă fac să sufăr profund. Nervii mei nu pot suporta aşa ceva. Ţin minte că pe cînd eram copil, am băgat de seamă că într-un fel se poartă lumea cu mine cînd sînt şi părinţii de faţă şi cu totul altfel cînd nu sînt ; a fost una dintre cele mai profunde decepţii ale copilăriei mele. Totul mi se părea atît de josnic, de parcă eu însumi procedam la fel.

— Dumneata ai o fire cinstită, spuse doamna Bigiel.

Zawiłowski își întinse brațele-i lungi, pe care avea obiceiul să le miște cînd, uitînd de propria timiditate, vorbea liber, și exclamă :

— Ah, sinceritatea este singurul lucru de valoare în artă, ca și în viață !

Doamna Połaniecka, însă, le luă apărarea doamnelor năpăstuite :

— Oamenii, mai ales bărbații, sînt adesea nedrepți și iau propriile opinii, uneori simple presupuneri, drept realitate. Cît despre doamna Osnowska și domnișoara Castelli, cum poți să le judeci, cînd nu le-ai văzut decît de două ori ? Sînt vesele, bune și amabile ; din ce ar izvorî această amabilitate, dacă nu dintr-o inimă sinceră ?

După care, întorcîndu-se spre Zawiłowski, începură să se contrazică pe jumătate în glumă, pe jumătate serios.

— Dumneata n-ai o fire cinstită, cum zice doamna Bigiel, fiindcă doamnele acelea te laudă, iar dumneata le vorbești de rău...

Połaniecki o întrerupse cu însuflețirea-i de totdeauna.

— O, și tu ești o naivă și-i măsori pe toți ceilalți cu măsura ta. Află că bunătatea îndoielnică și amabilitatea pot să decurgă și dintr-un egoism, care vrea întotdeauna ca numai lui să-i fie bine și comod.

După care îi spuse lui Zawiłowski :

— Domnule, dacă ții atîta la sinceritate, uite, în fața dumitale se află o adevărată întrupare a ei !

— Știu ! știu ! încuviință Zawiłowski cu înflăcărare.

— Ai vrea să fie altfel ? întrebă Marynia rîzînd.

— Nu, n-aș vrea, dar pe de altă parte, ce noroc că nu ești prea scundă și nu trebuie să porți tocuri, pentru că, dacă ai purta, ai suferi mereu de aprindere de conștiință că înșeli lumea.

Văzînd că privirea lui Zawiłowski se îndreaptă spre picioarele ei, le ascunse fără să vrea sub scaun și, schimbînd vorba, întrebă :

— Volumul dumitale trebuie să apară zilele acestea, nu-i așa ?

— Ar fi ieșit, răspunse Zawiłowski, dar am mai adăugat o poezie și va mai întîrzia.

— Putem să știm și noi titlul acestei poezii ?

— *Crinul.*

— Nu cumva e Crinul-Lineta ?

— Nu, doamnă. Nu e Crinul-Lineta.

Fața Maryniei deveni serioasă. Nu era prea greu să ghicească din răspunsul lui că poezia îi era dedicată ei, așa că se simți deodată penibil că numai ea și Zawiłowski înțelegeau acest lucru ; între ei se ivea o taină de care știau numai ei doi. Avea impresia că acel ceva nu se potrivește cu sinceritatea ei, despre care se vorbise cu o clipă înainte, că este un fel de păcat față de „Stach". Pentru prima dată înțelese la ce complicații sufletești se expune o femeie, oricît de îndrăgostită de soțul ei și de nevinovată, cînd se abate asupra ei privirea neindiferentă a unui bărbat. I se părea cu neputință să-i împărtășească soțului ei asemenea presupuneri. Pentru prima dată se supără întrucîtva pe Zawiłowski, iar acesta, cu sensibilitatea lui de artist, își dădu seama numaidecît, așa cum un barometru simte schimbarea de vreme, și pentru că era un om lipsit cu totul de experiență, luă lucrurile în tragic. Marynia îi va închide ușa în nas, îl va urî și nu va putea s-o mai vadă ; lumea întreagă îi apăru deodată în culori de doliu. În natura lui de artist exista un adevărat amestec de egoism, fantezie și duioșie adevărată, aproape feminină, care avea nevoie de căldură și iubire. Cunoscînd-o pe doamna Połaniecka, se apropiase de ea cu egoismul neprefăcut al unui sibarit, care se complace în asemenea sentimente și nu se mai gîndește la altceva ; pe

urmă, fantezia lui o urcase pe culmile poeziei și, sporindu-i de o sută de ori farmecul real, făcuse din ea o ființă supranaturală ; în sfîrșit, duioșia înnăscută, pentru care însingurarea și absența unei inimi apropiate însemnau o adevărată durere, fusese atît de impresionată de bunătatea cu care-l primise, încît din toate acestea se născuse ceva care întrunea toate aparențele iubirii. Mai lipseau doar temeiurile reale. Zawiłowski, asemenea majorității artiștilor, pe lîngă elanurile ideale pe măsura idealității propriului suflet, era înzestrat cu simțuri de satir. Deocamdată, aceste simțuri dormeau. O îmbrăcase pe Marynia în atîta strălucire și sfințenie, încît n-o mai dorea. Dacă, împotriva oricărei așteptări, i s-ar fi aruncat de gît, ar fi încetat să mai fie estetic pentru ei ceea ce era și cum ar fi vrut s-o păstreze — o ființă neîntinată. De aceea, socotea că poate să-și îngăduie asemenea sentimente, de aceea reprezenta acum îmbătarea aceea care-i legăna gîndurile atît de plăcut și-i umplea pustiul vieții. Se simțea atît de bine, încît ori de cîte ori se întorcea acasă, vedea o siluetă feminină, la picioarele căreia își așeza sufletul, fericit că avea la cine să viseze și cui să-i scrie versuri. Acum, însă, își dădu seama că, dacă doamna Połaniecka va ghici mai limpede ce se petrece în inima lui și dacă el nu va putea să se ascundă mai bine, relațiile dintre ei n-aveau cum să mai continue, iar pustiul de altădată îl va învălui din nou și mai dureros. Începu deci să-și muncească mintea cum să împiedice această prăbușire și nu numai să nu piardă ceea ce dobîndise pînă acum, ci s-o vadă și mai des pe Marynia. Imaginația învolburată îi oferea destule mijloace, așa că, trecîndu-le fugar în revistă, găsi și alese unul care i se părea că-l va conduce spre țel pe calea cea mai dreaptă.

— O să mă îndrăgostesc chipurile de domnișoara Castelli, își spuse, și o să-mi mărturisesc zbuciumul doamnei Marynia. Asta nu numai că ne va îndepărta, ci ne va apropia și mai mult. Va deveni ocrotitoarea mea.

Începu îndată să rînduiască lucrurile, ca și cum ar fi conceput o piesă de teatru. Își închipui că o iubește într-adevăr pe „prințesa adormită", că e nefericit și-i încredințează taina Maryniei, care-l ascultă cu capul plecat și ochii umezi de milă, apoi îi așeză mîna pe cap ca o adevărată soră. Jocul fanteziei i se părea atît de real, sensibilitatea lui era atît de acută, încît alcătui pînă și cuvintele cu ajutorul cărora avea să se spovedească Maryniei, alegîndu-le pe cele mai simple și mai sfîșietoare; trăia totul atît de sincer, încît ajunse să se emoționeze de-a binelea.

La rîndul ei, Marynia, în drum spre casă, începu să se gîndească la poezia intitulată *Crinul*, care întîrzia apariția cărții. Ca orice femeie, era puțin curioasă, dar se și temea puțin. Se temea, de asemenea, de încurcăturile care puteau să se ivească în viitor în relațiile cu Zawiłowski.

Pradă acestor temeri, spuse :

— Știi la ce mă gîndesc ? Totuși Lineta ar fi un mare noroc pentru Zawiłowski.

— Spune-mi, o întrebă Połaniecki, ce v-a venit cu Zawiłowski și prăjina aia italiană ?

— Dragă Stach, eu nu fac pe pețitoarea, spun și eu doar că n-ar fi rău. E adevărat că Anetka Osnowska este o exaltată, dar așa-i ea, ca o scînteie.

— Aiurită, nu exaltată, dar crede-mă că nu-i atît de naivă, pe cît pare, și cu toate astea își are planul ei. Cîteodată mă gîndesc că domnișoara Castelli o interesează tot atît de mult, ca și pe mine, și că aici trebuie să fie altceva la mijloc.

— Ce-ar putea să fie ?

— Nu știu, și poate că nu știu tocmai pentru că nu mă interesează. Oricum, eu n-am încredere în aceste femei.

Discuția le fu întreruptă de Maszko, care trecea într-o birjă pe dinaintea casei lor și, văzîndu-i, se grăbi s-o salute pe Marynia, apoi îi spuse lui Połaniecki :

— Bine că ne-am întîlnit, fiindcă mîine plec pentru cîteva zile ; azi este scadența și ți-am adus banii.

După care se adresă Maryniei :

— Am fost pe la tatăl dumitale. Domnul Pławicki arată splendid, dar mi-a spus că tînjește după conacul Krzemień, de aceea stă în cumpănă dacă n-ar fi bine să cumpere vreo fermă nu departe de oraș. I-am spus că dacă cîștigăm procesul, poate să rămînă la Płoszów.

Maryniei nu-i plăcea această discuție, în care răzbătea o ironie ușoară, așa că nu participă la ea în nici un fel. Curînd, Połaniecki îl luă pe Maszko în cabinetul său.

— Deci totul merge bine ? se interesă.

— Uite rata, răspunse Maszko, care ți se cuvine din banii tăi. Fii drăguț și dă-mi chitanță.

Połaniecki se așeză la birou și completă chitanța, iar Maszko adăugă :

— Acum, altă chestiune. Ți-am vîndut cîndva dumbrava de la Krzemień cu condiția s-o pot răscumpăra cu același preț plus un procent la înțelegere. Poftim prețul inițial și procentul stabilit. Sper că n-ai nimic de adăugat, eu însă pot numai să-ți mulțumesc că mi-ai făcut atunci un mare serviciu, și dacă vreodată vei avea nevoie, te rog să apelezi la mine fără nici o rezervă ; serviciu contra serviciu ! Știi că-mi place să fiu recunoscător !

„Maimuțoiul ăsta începe să mă protejeze !“ se gîndi Połaniecki. Și dacă n-ar fi fost la el acasă, poate că i-ar fi spus în față ce gîndea, dar se stăpîni și răspunse :

— N-am nimic de adăugat, deoarece așa prevede contractul, iar pe de altă parte, n-am considerat că e vorba de o afacere.

— Cu atît mai mult voi ști să-ți apreciez gestul, îl asigură Maszko.

— Altfel, ce se mai aude ? întrebă Połaniecki. Văd că plutești cu toate pînzele sus. Cum stai cu procesul ?

— În numele instituțiilor de binefacere, va veni la proces un avocățel tînăr, pe nume Śledź [1]. Frumos nume, ce zici ? Dacă mi-aș fi botezat pisica așa, ar fi mieunat trei zile încheiate. Am să pui piper pe el și am să-l mănînc. Mă întrebi cum merge procesul ? Merge în așa fel, încît, cînd se va da sentința, voi putea probabil să mă retrag din avocatură, care, între noi fie vorba, nu-i o ocupație potrivită pentru mine, și să mă stabilesc la Krzemień.

— Cu bani peșin în buzunar ?

— Cu bani peșin în buzunar, și încă mulți de tot ! Mi s-a acrit cu avocatura. Altminteri, cine-a plecat de la țară îi duce dorul. Asta se moștenește odată cu sîngele. Dar să lăsăm asta. Cum îți spuneam, mîine plec și v-o las în grijă pe doamna mea, mai ales că doamna Krasławska a plecat și ea tocmai acum la un oculist de la Viena. Am să trec și pe la familia Osnowski să-i rog și pe ei să n-o uite.

— Cu plăcere, firește ! răspunse Połaniecki.

Apoi îi veni în minte discuția cu Marynia și întrebă :

— Tu îi cunoști de mult pe soții Osnowski ?

— Destul de demult. Cu toate că soția mea îi cunoaște și mai de mult. El este foarte bogat ; a avut o singură soră, care a murit, și un unchi zgîrcit, de la care a moștenit o avere uriașă. Cît despre ea, ce să-ți spun ? Pe vremea cînd era domnișoară, citea tot ce-i cădea în mînă ; avea pretenția că e înțeleaptă, artistă, într-un cuvînt, pretindea tot ce se poate pretinde, și în plus îl iubea pe Kopowski. Cam asta-i ea, întreagă.

— Dar doamna Bronicz și domnișoara Castelli ?

— Domnișoara Castelli place mai mult femeilor decît bărbaților, de altfel, nu știu nimic despre ea în afară de ce se vorbește, anume că același Kopowski i-a făcut sau îi face curte, iar doamna Bronicz...

Maszko începu să rîdă.

---

[1] În limba polonă, *śledź* = scrumbie.

— Pe doamna Bronicz însuși viceregele Egiptului o conducea la piramida lui Keops [1], răposatul Alfons [2] al Spaniei îi spunea în fiecare zi la Cannes : *„Bonjour madame la contesse !"* Musset îi scria prin '56 versuri în album, iar Moltke [3] se odihnea pe cufărașul ei la Karlsbad, într-un cuvînt, cu ajutorul închipuirii, a luat parte la toate încoronările. Acum, de cînd domnișoara Castelli a crescut, sau mai degrabă s-a propulsat pînă la cinci picioare și ceva, mătușa „Bombonica" parcurge aceste itinerarii imaginare nu pe cont propriu, ci pe contul nepoatei de soră, întreprindere în care, de la o vreme, doamna Osnowska o ajută cu atîta înflăcărare, încît e greu să înțelegi ce scop urmărește. Asta-i tot, iar dacă vrei să știi cîte ceva despre răposatul Bronicz, află că acesta a murit acum șase ani, nu s-a stabilit de ce boală, pentru că doamna Bronicz inventează de fiecare dată alta, adăugînd cu acest prilej că a fost ultimul vlăstar al neamului Ruryk, neadăugînd însă că penultimul, adică tată lui, a fost pe vremuri administrator la familia Rdultowski, unde a făcut o avere frumușică. Am terminat... *Vanity's fair !* [4]... Acum te las sănătos, rămîi cu bine, iar la caz de nevoie, contează pe mine. Dacă aș fi sigur că asemenea situație se va ivi în curînd, te-aș obliga să-mi promiți că nu vei apela la altcineva, ci numai la mine. La revedere.

Spunînd acestea, Maszko îi strînse mîna lui Polaniecki cu o mărinimie de nedescris și plecă. Polaniecki, însă, ridică din umeri și spuse :

— Bine că nu m-a bătut pe umăr !... *Vanity's fair ! vanity's fair !* Un om chipurile inteligent, care-și bate joc de

---

[1] *Keops* (cca 2600 î.e.n.), faraon al Egiptului din dinastia a IV-a ; a ridicat la Guizeh cea mai înaltă dintre piramide, considerată una dintre cele șapte minuni ale lumii.

[2] Referire la Don Alfonso al Spaniei (1857—1885), fiul Isabelei a II-a, care abdică în favoarea fiului ei în 1870, cînd acesta devine rege al Spaniei.

[3] *Helmuth von Moltke* (1860—1891), mareșal prusian.

[4] Bîlciul deșertăciunilor (engl.).

vanitatea altora, dar pe-a lui nu şi-o vede. Cît de schimbat părea acum cîtăva vreme ! Aproape că încetase să mai pozeze, dar după ce a trecut necazul, diavolul a scos iarăşi coarnele.

Îşi aduse aminte ce spunea Waskowski despre vanitate şi poză, apoi se gîndi :

„Totuşi, oamenii de acest fel se bucură de succes !"

XXIV

Doamna Osnowska uitase cu totul de serile romano-florentine, astfel că rămase de-a dreptul uimită cînd soţul ei îi aduse aminte de ele. Ce seri ! nici pomeneală ! Ea are acum alte preocupări legate de ceea ce s-ar putea numi „îmblînzirea vulturului".

— Dacă cineva nu vede că vulturul şi Lineta sînt făcuţi unul pentru altul, îl rog pe soţul şi stăpînul meu să mă ierte, înseamnă că are vederea foarte scurtă şi n-ai ce-i face. Bărbaţii în general nu înţeleg multe lucruri, pentru că n-au intuiţie ! Din acest punct de vedere, Zawiłowski poate să constituie o excepţie, dar dacă Marynia Połaniecka i-ar spune prietenește să se îmbrace cu mai multă grijă şi să-şi lase barbă, ar fi splendid ! Castelka este o fire pe de-a-ntregul estetică şi o contrariază te miri ce, deşi, pe de altă parte, el o captivează, puţin spus ! pur şi simplu o hipnotizează !... Dar cu natura ei, nu-i de mirare !

Ascultîndu-i ciripitul, domnul Osnowski se topea de plăcere şi, profitînd de ocazie, se străduia să-i ia mîinile şi să le acopere de sărutări pînă la cot ; la un moment dat, îi puse totuşi o întrebare pe care şi Połaniecki i-o pusese Maryniei :

— Spune-mi, de ce te interesează pe tine toate astea ?

Iar doamna Aneta îi răspunse cu cochetărie :

— *La reine s'amuse !* [1] Nu e mare scofală să scrii cărți. Ajunge să ai puțin talent ; dar să aplici în viață ce se scrie în cărți, e mult mai dificil, adevărat, dar ce distracție grozavă !...

După o clipă, adăugă :

— Poate că am și eu un scop personal, dar te las să-l ghicești singur, dragă Józio.

— Ți-l spun la ureche, răspunse Osnowski.

Curioasă, își aplecă urechea cu o mină strengărească, clipind din ochii ca vioreaua. Osnowski, însă, își apropie gura de urechea ei numai ca s-o sărute, tot secretul reducîndu-se la repetarea vorbelor ei :

— *La reine s'amuse !*

Așa și era. Doamna Osnowska putea să aibă într-adevăr un scop al ei în apropierea lui Zawiłowski de „Castelka", dar, pe de altă parte, crearea unui roman în viața de toate zilele și rolul unei mici providențe o atrăgeau și o distrau grozav.

În aceste intenții providențiale, trecea destul de des și pe la Marynia, ca să mai afle cîte ceva despre „vultur", și de cele mai multe ori se întorcea acasă cu vești bune. Întrucît Zawiłowski, vrînd să adoarmă bănuielile Marynei, vorbea din ce în ce mai mult cu ea despre domnișoara Lineta. Diplomația lui se dovedi a fi atît de rodnică, încît odată, cînd doamna Osnowska o întrebă fără ocol pe Marynia dacă Zawiłowski nu este cumva îndrăgostit de ea, aceasta îi răspunse rîzînd :

— Dragă Anetka, trebuie să ne împăcăm cu gîndul că nu ne iubește pe nici una dintre noi. Mărul i-a fost atribuit Linetei, iar nouă nu ne mai rămîne decît să plîngem sau să ne resemnăm.

Pe de altă parte, domnișoarei Castelli i se sugerau mereu aceste gînduri și sentimente, pe care amorul propriu îi impunea să nu le respingă. De dimineața pînă seara auzea întruna că acest „vultur" cu aripi uriașe o iubește, că se

[1] Regina se amuză (fr.).

află la picioarele ei, și o făptură aleasă, excepțională, ca ea, nu poate rămîne nesimțitoare. Era și prea măgulită, ca să poată fi indiferentă. În timp ce-l picta pe Kopowski, admira, e drept, întotdeauna „planurile formidabile" de pe fața lui și-i plăcea, pentru că el îi oferea posibilitatea să formuleze tot felul de idei care erau repetate după aceea ca dovezi de inteligență și spirit cultural ; îi plăcea din diferite motive, dar nici Zawiłowski nu era urît, cu toate că nu purta barbă și nu se îmbrăca destul de îngrijit. În plus, atîta se vorbea despre aripile lui și despre aceea că un suflet ca al ei trebuie să-l înțeleagă ! Vorbeau cu toții, nu numai Anetka. Doamna Bronicz, care nu pricepea în tinerețe cum de poate cineva să reziste farmecelor ei, transformase ulterior această nefericită siguranță de sine asupra nepoatei, împărtășind astfel părerea doamnei Osnowska, brodind pe canavaua realității florile propriei închipuiri. În cele din urmă, pînă și domnul Osnowski se alătură celorlalți. Din dragoste pentru soția lui, ținea la „Castelka" și la doamna Bronicz, fiind dispus să iubească tot ce avea vreo legătură mai apropiată sau mai depărtată cu „Anetka", așa că luă și el lucrurile în serios. Zawiłowski îi era simpatic ; informațiile pe care le căpătase despre el sunau promițător. În general, aflase despre el doar că era un mizantrop ambițios și perseverent în tot ce întreprindea... iar pe deasupra, închis în el și foarte capabil ; cînd doamnele se arătară încîntate, domnul Osnowski începu să se gîndească foarte serios : „Poate că n-ar fi rău !" Purtarea lui Zawiłowski îndreptățea pînă la un punct seriozitatea acestui punct de vedere ; de la un timp, începuse să viziteze mai des „salonul comun" și să discute mai mult cu domnișoara Lineta. E adevărat, primul lucru îl făcea întotdeauna la invitația amabilă a doamnei Osnowska, dar al doilea decurgea din propriai voință. Doamna Aneta observă și ea că privirea lui se oprește tot mai stăruitor asupra cosiței aurii și a

pleoapelor somnoroase ale Castelkăi, urmărind-o de fiecare dată cînd trecea prin salon. Tînărul începuse într-adevăr s-o examineze mai atent, întrucîtva din pură diplomaţie, dar şi din curiozitate.

Lucrurile căpătară o întorsătură mult mai gravă cînd îi apăru primul volum de poezii. Versurile lui atrăseseră atenţia mai dinainte şi se vorbise mult despre ele, dar impresia fusese subţiată considerabil de apariţia la intervale mari de timp. Cartea însă impuse dintr-o dată prin strălucire, forţă şi sinceritate. Limba avea durabilitatea şi greutatea metalului, cu toate acestea, se mlădia ascultătoare şi îmbrăca cele mai subtile forme. Ecourile sporiră. Curînd, murmurul laudativ se transformă într-o admiraţie gălăgioasă. Cu exagerarea obişnuită în asemenea împrejurări, se suprasolicita valoarea cărţii, tînărul poet fiind considerat drept viitorul moştenitor al marilor rapsozi ai neamului. Numele lui, cunoscut mai degrabă în colegiile redacţionale, se răspîndi în public. Începu să se vorbească pretutindeni despre el, lumea se ocupa de el şi-l căuta ; curiozitatea era cu atît mai mare, cu cît personal era foarte puţin cunoscut. Bătrînul şi bogatul domn Zawiłowski, tatăl domnişoarei Helena, care avea obiceiul să spună că cele mai mari nenorociri sînt podagra şi rudele sărace, repeta acum cui îl întreba : *Mais oui, mais oui — c'est mon cousin* [1], şi această declaraţie îşi avea greutatea ei pentru multe persoane, iar pentru doamna Bronicz una de prima mînă. Doamna Osnowska şi domnişoara Castelli încetară să mai sufere din cauza acului lipsit de gust de la cravata lui Zawiłowski, deoarece acum totul putea să pară drept originalitate. În sinea lor mai sufereau totuşi că-l chema Ignacy. Ar fi preferat un alt nume, care să se potrivească mai bine cu gloria şi poezia ; cînd însă domnul Osnowski, care învăţase puţină latină la Metz, le lămuri că Ignacy înseamnă focos, declarară că,

[1] Desigur, desigur — e vărul meu (fr.)

dacă-i așa, nu se mai pune problema și se împăcară și cu numele mic.

Succesul cărții stîrni o bucurie mare la birou și în familiile Bigiel și Połaniecki. La birou nu avea cine să-l invidieze. Bătrînul casier, Wałkowski, agentul comercial Abdulski și al doilea contabil, Późniakowski, erau mîndri de colegul lor, de parcă faima lui se răsfrîngea și asupra firmei. Wałkowski chiar spuse : „Știu că acum ne-a sporit prestanța !“ Bigiel chibzui vreo două zile dacă, în aceste condiții, Zawiłowski mai poate să rămînă într-un post modest la Casa de comerț „Połaniecki și Bigiel“, dar acesta, întrebat, răspunse :

— Asta-i bună ! Cum, dragă domnule, pentru că lumea trăncănește puțin pe seama cărții mele, vreți să mă lipsiți de pîinea zilnică și de cei mai plăcuți colegi ! Editor n-am găsit, și dacă nu eram contabil aici, nu puteam să-mi public volumul.

Argumentul nu putea fi respins, așa că Zawiłowski rămase la birou. Numai că acum era un oaspete frecvent acasă la Bigiel și la Połaniecki. După apariția cărții, o săptămînă încheiată ezită să se ducă pe la soții Osnowski, ca și cînd făcuse vreo boacănă. Dar doamna Bigiel și Marynia îl îndemnară să treacă și pe la ei, și cum în adîncul inimii voia și el, într-o bună zi, spre seară, se duse.

Doamnele tocmai plecau la teatru. Voiau neapărat să renunțe, dar el se împotrivi și, în cele din urmă, găsiră o soluție care le făcu mare plăcere doamnei Aneta și domnișoarei Castelli, anume aceea de a le însoți. Așa se și întîmplă : „Józie, dacă vrea, poate să-și ia un bilet în stal !“ Și Józio își luă bilet în stal. În timpul spectacolului, în lojă, Zawiłowski și Lineta ocupară locurile din față, întrucît doamna Osnowska se încăpățînă să stea ca o „mamă“ pe cele din spate împreună cu doamna Bronicz. „Voi discutați nestingheriți despre orice vreți, iar dacă vine cineva, o să-l iau eu în primire și n-o să vă deranjeze.“ Cînd se află cine ocupa loja, ochii

oamenilor începură să se întoarcă spre ea. Domnișoara Castelli se simți înconjurată parcă de lumină ; intuia că lumea nu se uită numai la el, ci în același timp se întreabă : cine-i femeia cu părul auriu și pleoape somnoroase spre care se apleacă și-i vorbește ? Ea însăși se uita din cînd în cînd la el și își spunea că dacă n-ar avea bărbia prea ieșită înainte, ar avea un profil delicat, chiar foarte frumos, de aceea ar trebui să-și lase barbă... Cît despre doamna Osnowska, ea își respectă întru totul făgăduiala și, cînd sosi Kopowski, atîta îi vorbi, încît abia mai avu vreme s-o salute pe domnișoara Castelli și să-i spună lui Zawilowski :

— Dumneata scrii poezii.

După săvîrșirea acestei descoperiri fericite, izbuti să mai adauge, dar mai degrabă ca un fel de monolog :

— Mie mi-ar place grozav poeziile, dar se întîmplă un lucru ciudat, ori de cîte ori încep să citesc, mă iau alte gînduri.

Întorcîndu-și fața spre el, domnișoara Castelli îi aruncă o privire lungă, și nu se știe ce precumpănea în această privire : răutatea femeii ori admirația artistei, deoarece acest cap fără creier, care se ițea în fundul lojii, arăta pe fondul roșu al pereților asemenea unei magistrale idei artistice.

După spectacol, doamna Osnowska nu vru să-l elibereze pe Zawilowski și plecară împreună la ceai. Abia ajunseră acasă, că doamna Bronicz începu să-i facă reproșuri :

— Domnule, ești un om rău, și dacă o să i se întîmple ceva Linetkăi, o s-o ai pe conștiință. Biata copilă nu mai mănîncă, nu mai doarme, și te citește mereu...

Doamna Osnowska adăugă și ea :

— Așa-i ! Și eu am de ce să mă plîng ; a pus mîna pe cartea dumitale și nu mai vrea s-o dea la nimeni nici o clipă, iar dacă ne supărăm, știi, dragă domnule, ce spune? „E-a mea ! e a mea !“

La care domnișoara Castelli, deși n-avea nici o carte în mînă, o strînse la piept, vrînd parcă s-o apere de cineva, și spuse cu glas moale :

— Pentru că e a mea ! a mea !...

Zawiłowski se uită la ea și simți că ceva se înfioară în el.

Plecă destul de tîrziu și, în drum spre casă, trecu pe lîngă ferestrele luminate ale locuinței lui Połaniecki. După spectacol și după discuția de la familia Osnowski, simțea că i se învîrte capul. Acum, vederea acestor ferestre îl aduse cu picioarele pe pămînt. Încercă brusc o senzație copleșitoare, pe care o încerci de fiecare dată cînd te gîndești la cineva foarte bun și foarte scump. Adorația curată față de Marynia răbufni în inima lui cu puterea de altădată. Îl cuprinse o exaltare blîndă, în care simțurile dorm, iar omul se reduce aproape exclusiv la sufletul lui, și se întoarse acasă șoptind fragmente din *Crinul*, cea mai înflăcărată poezie pe care o scrisese vreodată.

La familia Połaniecki era încă lumină, fiindcă se întîmplase ceva în care Marynia vedea mult așteptata milă dumnezeiască.

Seara, după ceai, ședea ca de obicei bătîndu-și capul cu cheltuielile de peste zi, cînd deodată puse creionul pe masă. Apoi păli, dar, în același timp, fața i se lumină și rosti cu glasul puțin schimbat :

— Stach !...

Połaniecki se miră de vocea ei, așa că se apropie și o întrebă :

— Ce ai ? Ești puțin palidă.

— Vino mai aproape, vreau să-ți spun ceva.

Și luîndu-i capul în mîini, începu să-i șoptească ceva la ureche ; el o ascultă, apoi îi spuse, sărutînd-o pe frunte:

— Ai grijă să nu te tulburi, că poate să-ți facă rău...

Dar și în cuvintele lui răzbătea tulburarea... O vreme, se preumblă prin încăpere, privind cu luare-aminte la soția lui, apoi o sărută iarăși pe frunte.

— Oamenii își doresc de obicei ca primul copil să fie băiat, îi spuse, dar tu să ții minte că eu vreau o fată. O să-i punem numele Litka.

Nici unul, nici celălalt nu putură să adoarmă pînă noaptea tîrziu ; iată de ce Zawiłowski văzuse ferestrele luminate.

PARTEA A TREIA

I

Polaniecki le împărtăşi noutatea soţilor Bigiel abia după o săptămînă, cînd posibilitatea deveni certitudine. Doamna Bigiel alergă în aceeaşi zi la Marynia, care izbucni în plîns la pieptul ei.

— Mi se pare, spuse, că şi Stach mă va iubi mai mult acum.

— Cum adică mai mult ? se miră doamna Bigiel.

— Am vrut să spun, şi mai mult ! răspunse Marynia. Vezi tu, eu am impresia că niciodată nu-i de ajuns.

— Dacă n-ar fi de ajuns, ar avea de-a face cu mine !

Lacrimile de pe faţa dulce a doamnei Polaniecka se uscară şi rămase numai zîmbetul. După o clipă, îşi împreună mîinile ca pentru rugăciune şi spuse :

— Ah, numai să dea Dumnezeu să fie fată, fiindcă Stach îşi doreşte să aibă o fată !

— Şi tu ce-ai prefera ?

— Eu aş... dar să nu-i spui lui Stach... eu aş prefera un băiat, dar... mai bine să fie fată !

Apoi căzu pe gînduri şi întrebă :

— Nu se poate face nimic în acest sens, nu-i aşa ?

— Nu, răspunse doamna Bigiel rîzînd. Nu s-a inventat încă nimic.

La rîndul lui, Bigiel împărtăşi noutatea tuturor cunoscuţilor, iar la birou spuse de faţă cu Połaniecki cu anume gravitate în glas :

— Ei bine, domnii mei, se pare că firma va mai avea un asociat.

Funcţionarii îl priviră întrebător, şi el adăugă :

— Datorită domnului şi doamnei Połaniecki.

Atunci se repeziră cu toţii la Połaniecki şi-l felicitară, cu excepţia lui Zawiłowski, care, aplecîndu-se deasupra biroului, începu să cerceteze cu luare-aminte coloanele de cifre şi abia după o vreme, intuind că purtarea lui ar putea atrage atenţia, se apropie schimbat la faţă de Połaniecki şi, strîngîndu-i mîna, repetă de cîteva ori :

— Felicitări, felicitări...

După care, avu impresia că este de-a dreptul comic ; parcă se prăbuşise ceva peste el, simţea un gol nemărginit înăuntrul lui şi lumea i se părea cu totul banală. Cel mai greu de suportat era totuşi sentimentul ridicolului ; totul era atît de natural şi lesne de prevăzut, încît pînă şi Kopowski ar fi fost în stare să prevadă cursul întîmplărilor. El, în schimb, un om inteligent, care scria poezii întîmpinate cu entuziasm, care înţelegea tot ce se întîmplă în jurul lui, se amăgise atît de mult cu iluzii, încît acum avea impresia că trăznetul se abătuse din senin asupra lui. Ce situaţie umilitoare ! O cunoscuse pe Marynia după ce aceasta se căsătorise cu Połaniecki, aşadar îşi închipuise aproape fără să vrea că fusese dintotdeauna doamna Połaniecka, că aşa avea să rămînă în viitor, ca şi acum, şi nici nu-i trecuse prin minte că ar mai putea interveni vreo schimbare. Cîndva, văzînd tonurile viorii de pe faţa ei, o asemuise cu un crin şi-i dedicase versuri diafane. Iar acum, simţul acesta fără istov al ridicolului, care învăluia de fiecare dată necazurile în apele batjocurii, îi şoptea la ureche : „Adevărat crin, n-am ce zice !...“ Zawiłowski se simţea din ce în ce mai zdrobit şi mai caraghios. El scria

poezii, iar Połaniecki nu scria. În această comparație, amă-
răciunea chinuitoare se împletea cu bufoneria; Zawi-
łowski sorbea cu lăcomie din acest pahar, de parcă nu voia
să se irosească nici o picătură. Dacă sentimentele lui ar fi
ieșit la iveală, dacă i le-ar fi mărturisit Maryniei și ea l-ar
fi respins cu cel mai mare dispreț, iar Połaniecki l-ar fi
dat afară din slujbă, viața lui ar fi semănat cel puțin cu o
dramă. Dar un sfîrșit „atît de plat !...“ Sensibilitatea lui
înregistra totul de zece ori mai puternic decît aceea a
oamenilor obișnuiți, așadar situația i se părea de-a drep-
tul de neîndurat, iar orele de birou pînă la sfîrșitul zilei
de muncă — un adevărat chin. Dragostea lui pentru Ma-
rynia nu izvora din adîncul inimii, dar îi acaparase în-
treaga imaginație, iar acum realitatea îl izbise fără milă
drept în moalele capului; avea impresia că lovitura nu era
numai dureroasă și grosolană, ci în același timp batjoco-
ritoare. Îi trecu prin minte un gînd disperat: să-și ia pă-
lăria. să plece și să nu se mai întoarcă niciodată. Spre no-
rocul lui, era ora cînd se sfîrșea munca la birou, și înce-
pură cu toții să se pregătească de plecare.

Străbătînd coridorul și văzîndu-și figura prelungă și
bărbia ieșită înainte în oglinda de lîngă cuier, își spuse:
„Așa arată un măscărici !“ În ziua aceea nu se mai duse
ca de obicei la masă cu al doilea contabil, Późniakowski.
Ar fi fugît bucuros și de el însuși. Se închise în casă și
cu o exagerare vrednică de un artist adevărat își spori
pînă la limita imposibilului propria nenorocire și ridicolul
situației în care se afla. Se liniști după cîteva zile, deși își
simțea inima atît de pustiită, asemenea unei locuințe din
care se mutase cineva. Pe la familia Połaniecki nu se mai
arătă vreo două săptămîni, dar după scurgerea acestui
timp, o văzu pe Marynia la vila soților Bigiel și rămase
uimit.

I se păru aproape urîtă. Nu era întru totul numai o falsă
impresie, fiindcă, deși în făptura ei cu greu se putea ob-

serva vreo modificare, se schimbase totuşi foarte mult. Avea buzele umflate, broboane pe frunte şi îşi pierduse prospeţimea tenului. Era într-adevăr liniştită, dar şi tristă întrucîtva, de parcă încercase nu ştiu ce dezamăgire. Zawiłowski, care avea un suflet bun, fu mişcat de urîţenia ei. Mai înainte avea senzaţia că o disprețuieşte, dar acum înţelese că era o prostie din partea lui.

De altfel, i se schimbase numai chipul, bunătatea şi bunăvoinţa îi rămăseseră aceleaşi. Mai mult, simţindu-se acum mai bine apărată împotriva admiraţiei lui excesive, se arătă mai binevoitoare decît înainte. Îl întrebă cu mare emoţie despre domnişoara Castelli, şi cînd observă că vorbeşte şi el cu plăcere despre ea, începu să zîmbească nespus de dulce cu zîmbetul de altădată şi spuse aproape veselă :

— Bine, lasă ! Sînt foarte mirate că n-ai mai fost pe acolo de atîta vreme ; ştii ce mi-au spus Anetka şi doamna Bronicz ? Mi-au mărturisit că...

Dar se întrerupse şi adăugă :

— Nu, nu pot să spun cu voce tare. Să mergem puţin în grădină...

Şi se ridică, dar nu destul de atentă, aşa că se împiedică la primul pas şi fu aproape să cadă.

— Bagă de seamă ! o certă Polaniecki.

Marynia începu să se uite la el aproape cu frică şi umilinţă şi, roşind, răspunse :

— Stach, pe dragostea mea, s-a întîmplat fără să vreau !...

— Ei, n-o mai înspăimînta şi dumneata ! interveni repede doamna Bigiel.

Era atît de limpede că Polaniecki se gîndea mai mult a copil decît la Marynia, încît înţelese pînă şi Zawiłowski.

Cît despre Marynia, ea cunoștea de mult preferința soțului. Din această cauză, în sufletul ei se ducea o luptă crîncenă, despre care deocamdată nu vorbise cu nimeni; lupta era cu atît mai dificilă, cu cît starea sănătății ei născea neliniște, surescitare și înclinația spre gînduri negre. Trecuse prin clipe grele înainte de a-și spune că trebuie să fie așa cum este.

Polaniecki ar fi fost de-a dreptul uluit, dacă cineva i-ar fi spus că nu-și iubește și mai ales nu-și prețuiește soția cum se cuvenea s-o facă. O iubea în felul lui, socotind totodată că acum, mai mult ca oricînd, trebuiau să fie amîndoi preocupați în primul rînd de copil. Fiind cam repezit și impulsiv din fire, împingea uneori această grijă prea departe, dar nu-și făcea nici o vină din asta. Nici măcar nu se gîndea la cele ce puteau să se întîmple în sufletul Maryniei. Nutrea convingerea că printre alte obligații ale ei, cea mai importantă era aceea de a-i face copii, așadar nu făcea nimic deosebit îndeplinindu-și-o. Îi era recunoscător pentru asta și își închipuia că, arătîndu-se grijuliu față de soarta copilului, este grijuliu în același timp și față de ea, atît de grijuliu, cum puțini bărbați puteau fi. Dacă ar fi crezut de cuviință că trebuie să-și analizeze purtarea față de soție, ar fi ajuns la convingerea că era cu totul firesc ca farmecul ei pur feminin să-l atragă acum mai puțin decît înainte. Cu fiecare zi care trecea, se făcea tot mai urîtă și uneori îi contraria simțul estetic. Era de părere totuși că, ascunzîndu-i această stare de fapt și străduindu-se să-i arate compătimirea, este atît de delicat, cum numai un bărbat poate fi cu o femeie.

Ea, însă, avea senzația că speranța, pe care contase cel mai mult, o dezamăgise; intuia că acum coborîse pe al doilea plan, că avea să coboare tot mai mult. Și cu toate că își iubea soțul, cu toate comorile de duioșie ce se adunau în ea pentru viitorul copil, la început, sufletul îi fusese cuprins de revoltă și amărăciune. Dar asta nu durase prea

mult. Începuse să lupte cu aceste simțăminte chinuitoare și izbutise să le înfrîngă. Își spusese că nu e vina nimănui, că asta este viața, ordinea firească a lucrurilor, care exprimă voia lui Dumnezeu. Apoi începuse să se acuze singură de egoism și să se simtă strivită sub povara acestui gînd. Putea oare să se gîndească numai la ea, să nu-i mai pese de Stach și de viitorul copil ? Ce poate să-i reproșeze lui Stach ? Ce era de mirare că el, care iubea atît de mult copiii altora, se gîndea acum în primul rînd la al lui, că-i bătea inima numai pentru el ? Nu-l mînia oare pe Dumnezeu, îngăduindu-și să se gîndească mai întîi la nu știu ce drepturi ale ei, la fericirea ei, ea care era atît de vinovată ? Cine este ea și ce drept are la o soartă deosebită ? Era gata să-și pună cenușă în cap. Răzvrătirea se consumase ; doar undeva în adîncul inimii rămăsese puțină părere de rău că viața era atît de ciudată și fiecare simțămînt, în loc să le sporească pe cele vechi, le estompa tot mai mult... Dar cînd aceste regrete scăpau din inimă și năvăleau în ochi sub formă de lacrimi, ori începeau să-i tremure pe buze, nu le mai permitea să se manifeste. „Tăcere ! își spunea în sinea ei, așa este, așa va fi și așa trebuie să fie, pentru că așa este viața și asta-i voia Domnului, cu care se cuvine să te împaci". Și în cele din urmă, se împăcase.

Cu încetul, își recăpătase liniștea, nedîndu-și seama că aceasta se întemeia pe resemnare și mîhnire. Altminteri, era o mîhnire care o făcea să zîmbească. Cîteodată, ca oricare femeie tînără, nu se simțea prea bine cînd citea limpede în ochii soțului sau ai vreunui străin : „Ah, cum te-ai mai urîțit !" Dar pentru că doamna Bigiel o asigura că „după aceea" va fi și mai frumoasă, le răspundea în sinea ei : „Aveți răbdare !" și cu asta se simțea mîngîiată.

Ceva asemănător îi răspunse și lui Zawilowski. Era în același timp bucuroasă și tristă din cauza impresiei pe care o făcuse asupra lui ; pe de o parte, amorul propriu o făcea

să sufere puțin, iar pe de altă parte, se simțea foarte bine apărată de starea ei și putea să vorbească mai liber cu el. Voia într-adevăr să discute cu el, și încă la modul foarte serios, deoarece cu cîteva zile în urmă doamna Aneta Osnowska îi spusese pe șleau că zvelta „Coloană" era îndrăgostită pînă peste urechi, și Zawiłowski avea toate șansele.

Marynia era neliniștită întrucîtva de această grabă de a bate fierul cît e cald. Nu pricepea de ce se întîmplă așa, chiar dacă punea totul pe seama impulsivității doamnei Aneta. Pentru Zawiłowski, care devenise într-un fel răsfățatul celor două case, nutrea, ca și soții Bigiel și Połaniecki, o prietenie adîncă și-i era recunoscătoare că o cunoscuse cu adevărat. De aceea, l-ar fi ajutat cu dragă inimă în ceea ce credea că reprezintă pentru el lozul cel mare, cu toate că uneori se întreba : „Și dacă va fi rău pentru el ?" Se temea puțin și de răspunderea pe care și-o asuma, și de purtarea ei de mai înainte. Așadar, acum voia să afle mai întîi ce gîndește el cu adevărat, apoi să-l facă să înțeleagă cum stau lucrurile, iar la sfîrșit să-l sfătuiască să chibzuiască bine înainte de a acționa în vreun fel.

— Sînt foarte mirate că dumneata n-ai mai trecut de atîta timp pe acolo, repetă Marynia cînd ieșiră în grădină.

Zawiłowski o întrebă :

— Doamnă, ce ți-a spus doamna Osnowska ?

— Un singur lucru pot să-ți spun, deși nu știu dacă se cuvine s-o fac. Doamna Osnowska mi-a spus că... Dar nu ! Trebuie să știu mai întîi de ce n-ai mai fost pe la ele ?

— Am fost bolnav și am avut un necaz. N-am ieșit nicăieri. N-am fost în stare ! Te-ai întrerupt, însă...

— Da, pentru că voiam să știu dacă nu ești supărat pe ele din cine știe de motiv. Uite ce e, doamna Osnowska mi-a spus că Lineta bănuiește că așa stau lucrurile și că

a văzut-o de cîteva ori cu lacrimi în ochi din această pricină.

Zawiłowski roși, iar pe fața-i expresivă se răsfrînse o duioșie neprefăcută.

— O, Doamne, cum m-aș putea supăra pe domnișoara Lineta ? Dumneata crezi că ea poate să jignească pe cineva?

— Eu nu fac decît să repet ce mi s-a spus, deși doamna Osnowska este atît de impulsivă, încît nu îndrăznesc să garantez că tot ce-mi spune este și foarte exact. Știu că nu minte, dar înțelegi și dumneata că firile foarte iuți văd cîteodată lucrurile ca printr-o lentilă măritoare. Să verifici și dumneata dacă-i adevărat. Lineta mi se pare drăguță, foarte deosebită și foarte bună, dar să verifici, oricum. Ai doar un spirit de observație foarte dezvoltat.

— Nu mă îndoiesc deloc că este o ființă foarte bună și cu totul deosebită. Cîndva am spus că amîndouă îmi fac impresia unor străine, dar nu-i adevărat ! Doamna Osnowska, poate, dar domnișoara Lineta în nici un caz !

Marynia răspunse :

— Trebuie să iei seama singur. Înțelegi, cred, că eu nu le îndemn la nimic... Să-ți spun drept, m-aș teme puțin și de Stach, care nu le agrează... Ca să fiu sinceră, cînd am auzit că Linetka a plîns, am simțit că mi se rupe inima... Biata fată !...

— N-am cuvinte să-ți spun cît sînt de mișcat cînd mă gîndesc la asta ! răspunse Zawiłowski.

Vorbirea le fu întreruptă de Polaniecki care, apropiindu-se, spuse :

— Ce-i asta ? iarăși umbli cu petitul! Femeile astea sînt totuși incorigibile ! Marynia, draga mea, aș fi foarte fericit dacă nu te-ai mai amesteca în asemenea treburi.

Doamna Polaniecka începu să-i explice cum stau lucrurile, dar el se întoarse spre Zawiłowski și-i zise :

— Mie nu-mi place să mă amestec, dar știu una și bună, n-am nici cea mai mică încredere în aceste doamne.

Cu toate acestea, Zawilowski se întoarse acasă pe aripile viselor. Vibrau în el toate strunele închipuirii și răsunau cu atîta putere, încît somnul îl părăsi cu totul. Nu mai aprinse lumina, ca să nu-l împiedice nimic să cînte pe aceste strune stîrnite ; stînd așa în lumina lunii, se gîndea, mai degrabă crea. Nu iubea încă, dar îl cuprindea o duioșie nemărginită, cînd se gîndea la domnișoara Castelli, și alcătuia asemenea imagini de parcă era deja îndrăgostit. O vedea atît de limpede, de parcă se afla înaintea lui ; îi vedea ochii negri și capul bălai, care se înclina spre pieptul lui asemenea unei flori retezate. I se părea că își așază degetele pe tîmplele ei, că simte atingerea mătăsoasă a părului și, înălțîndu-și puțin capul, vrea să se convingă dacă mîngîierea lui i-a uscat lacrimile, iar ochii ei rîd la el asemenea cerului umezit încă după ploaie, dar însorit... Simțurile îi fură antrenate de zborul imaginației. Avea impresia că-i mărturisește dragostea, că o strînge la piept și-i simte bătaia grăbită a inimii, că stă cu capul pe genunchii ei care-i încălzeau fața prin țesătura de mătase. Începu să tremure cu adevărat. Mai înainte fusese pentru el doar o imagine, acum o simțea pentru prima dată ca pe o femeie. Toate gîndurile i se concentrau în jurul ei, făcîndu-l să uite unde este și ce se întîmplă cu el.

Un glas răgușit de pe stradă îl readuse la realitate. Aprinse lumina și începu să mediteze cu mai multă luciditate. Îl cuprinse teama, deoarece acum un lucru i se părea neîndoielnic : dacă nu va renunța cu totul la vizitele pe care le făcea doamnei Bronicz și familiei Osnowski, se va îndrăgosti de Lineta la nebunie.

„Trebuie deci să aleg !" își spuse.

Și a doua zi se duse s-o vadă, întrucît începuse să-i fie dor de ea, în aceeași noapte, însă, încercă să scrie o poezie pe care o intitulă ***Pînze de pădianjeni.***

Nu îndrăzni totuşi să se ducă la doamna Bronicz, aşa că aşteptă pînă la ora cînd putea să-i găsească pe toţi la ceai în salonul comun. Doamna Osnowska îl întîmpină cu inima deschisă, izbucnind în hohote vesele de rîs, dar el le dădu bineţe tuturor, apoi începu să se uite la faţa domnişoarei Castelli, şi inima îi bătu cu putere cînd văzu întipărită pe chipul ei o bucurie adîncă, fără margini.

— Domnule, ştii ce-am crezut eu ? exclamă doamna Aneta cu impulsivitatea de totdeauna. „Plopuşorul" nostru ţine atît de mult ca bărbaţii să poarte barbă, încît m-am gîndit că ţi-ai lăsat-o şi dumneata să crească şi de aceea n-ai mai venit pe la noi.

„Plopuşorul" însă răspunse :

— Nu, nu ! Domnule, te rog să rămîi aşa cum te-am cunoscut.

Domnul Osnowski îi înconjură mijlocul cu braţul şi-i spuse cu familiaritatea unui om binecrescut, care ştie şi vrea să stabilească de la început relaţii mai apropiate, mai puţin convenţionale :

— Ai dat bir cu fugiţii, domnule Ignaś, nu-i aşa ? Ei bine, află că am eu ac de cojocul dumitale ; Linetka trebuie să-ţi înceapă portretul, aşa că vei fi nevoit să vii în fiecare zi.

Doamna Osnowska bătu din palme :

— Ce deştept e Józio, mai mare mirarea !

Domnul Osnowski se lumină de bucurie că spusese ceva ce-i plăcuse soţiei şi începu să repete :

— Nu-i aşa, draga mea, nu-i aşa ?

— Eu am făcut unele propuneri, interveni domnişoara Castelli cu glas molatec, dar n-am insistat de teamă să nu devin agasantă.

— Sînt la dispoziţia dumitale, domnişoară, dădu răspunsul Zawiłowski.

— Ziua s-a mărit foarte mult acum, poate pe la patru, după domnul Kopowski. De altfel, pe nesuferitul ăsta am să-l termin în curînd.

— Domnule, știi ce-a spus Lineta despre domnul Kopowski ? începu doamna Bronicz.

Dar domnișoara Castelli nu-i îngădui în ruptul capului să spună ce anume, mai ales că îi veni în ajutor domnul Plawicki care sosi tocmai atunci, atrăgînd asupra lui atenția tuturor. După ce o cunoscuse pe doamna Aneta la Marynia, domnul Plawicki își pierduse capul din pricina ei, lucru pe care-l recunoștea fără ezitare, în timp ce ea cocheta fără milă cu el, spre bucuria ei și a celorlalți.

— Tătuță, stai colea lîngă mine, îl pofti, o să ne simțim amîndoi foarte bine, nu-i așa ?

— Ca în rai, draga mea, ca în rai ! se bucură domnul Plawicki, lovindu-se de cîteva ori cu palma peste genunchi și scoțîndu-și vîrful limbii de mulțumire.

Zawiłowski se așeză lîngă domnișoara Castelli și-i zise:

— Sînt atît de fericit că voi putea veni în fiecare zi... N-aș vrea să-ți ocup timpul...

— Ba să mi-l ocupi, răspunse Lineta privindu-l în ochi, fiindcă dumneata te pricepi s-o faci mai bine decît oricare altul. Eu m-am temut într-adevăr să nu te plictisesc, pentru că mi-e frică de dumneata.

Fu rîndul lui Zawiłowski s-o privească în albul ochilor și să-i răspundă apăsat :

— Să nu-ți mai fie, domnișoară ! .

Domnișoara Lineta își coborî pleoapele și urmă o clipă de tăcere destul de penibilă, după care îl întrebă cu glasul scăzut :

— De ce n-ai mai venit pe la noi de atîta vreme ?

Îi stătea pe limbă să-i răspundă : „De teamă", dar nu îndrăzni să meargă atît de departe, așa că rosti :

— Am scris.

— O poezie ?

— Da, cu titlul *Pînze de păianjeni !* Mîine o aduc. Îți mai aduci aminte ce-ai spus cînd ne-am cunoscut ? Că ai vrea să fii o pînză de păianjen ? Vorbele dumitale mi s-au întipărit în minte, și de atunci văd mereu în fața ochilor imaginea ocheților alburii filfiind prin aer.

— Filfiie, dar nu cu forța proprie, răspunse domnișoara Castelli, și nu pot să se înalțe prea sus, doar dacă...

— De ce nu-ți sfîrșești vorba, domnișoară ?

— Doar dacă s-ar înfășura în jurul aripilor unui Zmeu uriaș...

Spunînd acestea, domnișoara Lineta se ridică brusc și se duse să-l ajute pe domnul Osnowski care tocmai deschidea fereastra.

Zawiłowski rămase singur cu ochii încețoșați. I se părea că-și aude vinele zvîrcnind la tîmple.

Își veni în fire abia cînd auzi glasul mieros al doamnei Bronicz.

— Acum cîteva zile, bătrînul domn Zawiłowski mi-a spus că sînteți rude, dar dumneata nu vrei să te duci pe la el, iar el nu poate, fiindcă are podagră. De ce nu treci pe la el ? E un om atît de drăguț, și de distins ! Hai, fă-i și lui o vizită. E destul de jenant pentru el. Ai să te duci ?

— Bine, doamnă, o să mă duc, consimți Zawiłowski, care în clipa aceea era gata să accepte orice.

— Cît de bun și de agreabil poți să fii ! O s-o cunoști acolo pe verișoara dumitale, domnișoara Helena. Numai să nu te îndrăgostești de ea, pentru că e și ea o persoană foarte distinsă.

— Nu doamnă, nu e nici o primejdie, se împotrivi Zawiłowski rîzînd.

— Lumea vorbește că l-a iubit pe Płoszowski, acela care s-a împușcat, și că a rămas cu inima îndoliată pentru totdeauna. Cînd te duci să-i vezi ?

— Mîine, poimîine. Cînd vrei dumneata.

— Te întreb, pentru că ei pleacă în vilegiatură. Vara e aproape ! Dumneata unde vei petrece vara ?

— Nu știu, doamnă, dar dumneavoastră ?

Domnișoara Castelli, care între timp revenise și se așezase nu prea departe, întrerupse discuția cu Osnowski și, auzind întrebarea lui Zawiłowski, răspunse :

— N-avem încă nici un proiect.

— Am optat pentru Scheveningen, spuse doamna Bronicz, dar cu Linetka e atît de dificil...

După o clipă, adăugă aproape în șoaptă :

— E atît de anturată întotdeauna ! Nici nu-ți vine să crezi cît e de agreată. Deși, în definitiv, de ce n-ai putea crede ? Ajunge să te uiți la ea. Răposatul meu soț mi-a atras atenția încă de pe vremea cînd ea n-avea decît doisprezece ani : „Ai să vezi, mi-a spus, ce griji o să ai cînd o să crească !“ Și într-adevăr, dragă domnule, am destulă bătaie de cap. Soțul meu a prevăzut multe lucruri dinainte ...Aha !... Dumitale ți-am spus că era ultimul vlăstar din familia Rur... Da, da ! ți-am spus ! Noi n-am avut copii, deoarece primul n-a trăit, el era cu patruzeci de ani mai mare decît mine, iar după aceea, mi-a fost mai degrabă ca un... tată.

„Ce-mi pasă mie de toate astea !“ se gîndi Zawiłowski.

Doamna Bronicz, însă, își continuă destăinuirea :

— Răposatul meu soț a suferit mereu că n-am avut și noi un băiat. Adică am avut, dar s-a născut mult prea devreme... Glasul doamnei Bronicz începu să tremure. L-am ținut un timp în spirt... Ah, ce amintiri triste ! Cît a mai suferit bietul meu soț că se stinge ultimul vlăstar din fa-

milia Rur... Dar să lăsăm asta, destul că pînă la urmă s-a legat de Linetka de parcă era fiica lui ; firește, era ruda cea mai apropiată și tot ce va rămîne după noi, va fi al ei. Poate că de aceea este atît de curtată... Cu toate că... nu cred ! Eu nu mă mir deloc. Dac-ai ști totuși, domnule, ce chin înseamnă asta și pentru ea și pentru mine ! Acum doi ani, la Nissa, un portughez, contele Jao Colimaçao, rudă cu familia Alcantar, și-a pierdut într-atît capul, încît te apucă rîsul. Sau anul trecut, grecul ăla de la Ostende !... Fiul unui bancher din Marsilia, milionar... Cum îl chema, Doamne ?... Linetka, cum îl chema pe grecul milionar, ăla, știi tu care ?

— Mătușică ! o dojeni domnișoara Lineta cu vădită neplăcere.

Dar mătușica își luase avînt, asemenea unui tren care alerga cu viteză maximă.

— Aha ! îmi aduc aminte, spuse, Kanafaropulus, secretar la Ambasada franceză de la Bruxelles.

Domnișoara Lineta se ridică și se duse spre doamna Osnowska, care discuta lîngă masa cea mare cu domnul Pławicki, în vreme ce mătușa, urmărind-o cu privirea, continuă :

— Biata fată, e supărată !... Nu-i place deloc să se vorbească despre succesele ei, dar eu nu mă pot abține. Mă înțelegi, dragă domnule ? Uită-te și dumneata ce înaltă e ! A crescut de minune !... Anetka îi zice uneori „Coloană mică", alteori „Plopușor" ; e un adevărat plopușor ! Ce să te mai miri că o vede lumea ! Nu ți-am spus încă nimic despre domnul Ufiński, un bun prieten al nostru. Răposatul meu soț ținea foarte mult la el. Cred că ai auzit de domnul Ufiński, nu-i așa ? Acela care s-a umplut de faimă decupînd siluete din hîrtie. Îl cunoaște toată lumea. Nu știu pe la cîte curți a decupat siluete, dar ultima oară l-a decupat pe prințul de Wales. Pe urmă pe un maghiar...

Domnul Osnowski care, aflîndu-se nu prea departe, se distra cu creionașul de la breloc, scoțîndu-l și băgîndu-l la loc, își pierdu răbdarea în cele din urmă și spuse :

— Încă vreo doi ca ăștia, dragă mătușă, și vom avea o seară de carnaval.

— Chiar așa, într-adevăr ! încuviință doamna Bronicz. Dacă am pomenit de ei, am făcut-o numai pentru că Linetka n-a vrut să audă de nici unul. E o adevărată șovină! N-ai idee, domnule, ce șovină e !

— Să-i dea Dumnezeu sănătate ! se bucură Zawiłowski.

După care se ridică și începu să-și ia rămas bun. La despărțire, strînse îndelung mîna domnișoarei Lineta, care îi răspunse și ea la fel.

— Pe mîine ! rosti, privind-o în ochi.

— Pe mîine... după domnul Kopowski. Și... să nu uiți de *Pînzele de păianjeni* !...

— Nu, domnișoară, n-am să uit... niciodată, răspunse Zawiłowski cu glasul puțin tulburat.

Plecă odată cu domnul Pławicki și, cînd ajunseră pe stradă, bătrînul îi lovi brațul ușor, se opri și spuse :

— Tinere domn, dumneata știi că în curînd voi deveni bunic ?

— Știu, răspunse Zakiłowski.

— Da ! da ! repetă Pławicki, zîmbind fermecător, și cu toate astea, ascultă-mă pe mine, tinerele căsătorite sînt grozave !...

Apoi, rîzînd, începu să-l bată cu mîna pe umăr, după care își apropie vîrfurile degetelor de buze, îl salută și se depărtă. Zawiłowski îi auzi de departe glasul tremurat :

— Tinerele căsătorite sînt grozave...

Restul îl acoperi zgomotul străzii.

II

Din ziua aceea, Zawiłowski veni zilnic la mătuşa Bronicz. De multe ori îl găsea acolo pe Kopowski, deoarece în ultimul timp se stricase ceva la portretul lui „Antinous“ [1]. Domnişoara Lineta spunea că nu izbuteşte să scoată tot din faţa lui, că expresia nu este aceea care trebuie, într-un cuvînt, avea nevoie să mai mediteze. Cu Zawiłowski îi mergea mai uşor.

— La un cap, ca al domnului Kopowski, spusese odată, ajunge să schimbi o linie cît de mică şi să foloseşti o lumină nepotrivită, ca să strici totul. Pe cînd la domnul Zawiłowski, trebuie să prinzi în primul rînd caracterul.

Ascultîndu-i explicaţiile, amîndoi fuseseră foarte mulţumiţi. Kopowski declarase chiar că nu este vina lui că Dumnezeu l-a creat aşa. Doamna Bronicz, povestea, după aceea, că domnişoara Lineta completase : „Dumnezeu l-a creat, Isus l-a răscumpărat, dar sfîntul Duh a uitat să-l lumineze“. Toată Varşovia repeta această glumă pe seama bietului domn Kopowski.

Lui Zawiłowski îi plăcea destul de mult. După cîteva întîlniri, se convinsese că este atît de limitat, încît nici nu-i trecea prin minte că poate să fie gelos din cauaza lui. În schimb, îl privea întotdeauna cu plăcere. Doamnele ţineau şi ele la el, deşi adesea îşi îngăduiau să glumească pe seama lui, iar uneori le slujea pur şi simplu drept minge pe care şi-o aruncau una alteia. Altminteri, prostia lui Kopowski nu era nici posomorîtă şi nici bănuitoare. Avea un umor constant şi un zîmbet cu adevărat minunat, de care poate că îşi dădea seama şi el, de vreme ce prefera să zîmbească întruna, în loc să stea încruntat. Era binecrescut, ştia să se poarte în societate şi pe deasupra se

[1] Personaj din *Odiseea* lui Homer ; cel mai frumos dintre curtezanii Penelopei.

îmbrăca splendid ; din acest punct de vedere, putea să-i servească drept model lui Zawiłowski.

Din cînd în cînd, punea întrebări de-a dreptul uluitoare, care le distrau grozav pe tinerele doamne. Odată, auzind-o pe doamna Bronicz vorbind despre inspirația poetică, îl întrebase pe Zawiłowski : „Pentru asta trebuie să ai ceva deosebit, sau nu e nevoie ?“ punîndu-l în încurcătură, fiindcă acesta nu știa ce să-i răspundă.

Altădată, doamna Aneta se interesase :

— Dumneata ai scris vreodată poezii ? Hai, alege-ți o rimă !

Kopowski ceruse să i se lase timp pînă a doua zi, dar cînd se întîlniseră din nou, fie că uitase, fie că nu găsise, nu le spusese nimic, așa că doamnele fuseseră atît de binecrescute, încît nu-i mai amintiseră promisiunea. Le plăcea atît de mult să se uite la el, că nu voiau să-l pună în situații dificile.

În acest timp, primăvara era pe sfîrșite și începeau cursele de cai. Zawiłowski era invitat pe toată durata lor în trăsura familiei Osnowski, ocupînd un loc înaintea domnișoarei Lineta, pe care o admira din toată inima. Purtînd toalete de culori deschise și pălării la fel, cu ochii negri zîmbitori și fața calmă, rumenită puțin de adierile proaspete, i se părea întruparea primăverii și a raiului. Cînd se întorcea acasă, avea ochii plini numai de ea, mintea și inima încărcate de imaginea ei. În lumea în care trăiau ele, în societatea tinerilor care se apropiau de trăsura lor, ca să le distreze, Zawiłowski nu se simțea în largul lui, dar vederea ei îl răsplătea cu vîrf și îndesat. Sub influența zilelor însorite, a vremii frumoase, a adierilor calde și a Linetei, care începea să-i fie dragă, trăia parcă într-o euforie continuă. Se simțea tînăr și puternic. Uneori, chipul lui semăna într-adevăr cu al unui vultur.

Erau clipe cînd i se părea că este un clopot răsunător care bate întruna și vestește bucuria vieții, bucuria dragostei, bucuria fericirii — marea sărbătoare a nuntirii. Scria mult și lucra mai ușor ca niciodată, iar versurile lui exprimau parcă exuberanța frunzelor tinere, fîlfîitul aripilor păsărilor ce treceau în zbor peste ogoare, și întinderea uriașă a cîmpurilor și a luncilor. Își simțea propria putere, așa că încetă să se mai rușineze că scrie poezii chiar față de străini, deoarece își dădea seama că înăuntrul lui este ceva, trăiește ceva și are ce să așeze la picioarele iubitei.

Polaniecki, care, deși negustor, avea o adevărată pasiune pentru cai și nu lipsea de la nici o alergare, îl văzu în toate aceste zile în compania familiei Osnowski și a domnișoarei Castelli, uitîndu-se la ea ca la soare, așa că la birou începu să-l persecute că o iubește, la care Zawilowski răspunse :

— Nu eu, ci ochii mei ; dar soții Osnowski vor pleca în curînd, doamna Bronicz și domnișoara Lineta, de asemenea, și totul se va sfîrși asemenea unui vis.

Nu spunea adevărul, fiindcă nici el nu mai credea că totul se va sfîrși ca un vis. Dimpotrivă, simțea că pentru el începuse o viață nouă, pe care plecarea domnișoarei Castelli putea s-o frîngă.

— Dar unde plecă doamna Bronicz și domnișoara Castelli ? îl mai întrebă Polaniecki.

— Ce-a mai rămas din iunie și toată luna iulie vor sta la familia Osnowski, iar după aceea se vor duce poate la Scheveningen, dar nu e nimic sigur.

— Conacul familiei Osnowski, Przytułów, se află la trei mile de Varșovia, remarcă Polaniecki.

Zawiłowski se întreba de cîteva zile cu inima strînsă dacă-l vor invita și pe el, dar cînd îl invitară, și încă cu multă amabilitate, nu le promise nimic și, deși le asigură

de toată recunoştinţa lui, începu să se tîrguiască, spunînd că este foarte ocupat şi n-are timp. Domnişoara Castelli îl ascultă, înălţîndu-şi sprîncenele, iar cînd vru să plece, se apropie de el şi-l întrebă :

— De ce nu vrei să vii şi dumneata la Przytułów ?

Văzînd că nu-i asculta nimeni, Zawiłowski răspunse privind-o în ochi :

— Mă tem.

Lineta începu să rîdă şi repetă cuvintele lui Kopowski:

— Pentru asta trebuie să ai ceva, sau nu e nevoie ?

— Pentru asta, răspunse cu glasul tremurător, trebuie ca şi dumneata să-mi spui : „Vino !"

Tînăra ezită o clipă ; poate că nu îndrăznea să-i spună atît de direct şi în această formă, cum dorea el, aşa că se împurpură deodată şi şopti :

— Vino !

Apoi fugi, ruşinîndu-se parcă de rumeneala care, cu tot întunericul, îi colora tot mai vizibil obrajii.

Pe cînd se întorcea acasă, Zawiłowski avea impresia că ploua cu stele.

Plecarea soţilor Osnowski avea să aibă loc însă peste zece zile. În acest timp, lucrul la portret îşi urma cursul obişnuit şi aşa avea să fie pînă în ultima zi, deoarece domnişoara Linetka nu voia să piardă timpul. Doamna Osnowska o îndemna să-l picteze numai pe Zawiłowski, întrucît Kopowski mai avea nevoie de cîteva şedinţe pe care le vor putea aranja la Przytułów, înainte de a pleca la Scheveningen. Aceste şedinţe deveniră o necesitate de prim ordin pentru Zawiłowski, şi dacă se întîmpla vreodată să nu aibă loc, socotea ziua pierdută. De cele mai multe ori, doamna Bronicz era şi ea de faţă. Zawiłowski intuia în ea un suflet prietenos şi, în cele din urmă, felul

în care vorbea despre domnișoara Lineta începu să-i placă. Amîndoi alcătuiau adevărate imnuri în cinstea domnișoarei Lineta, căreia doamna Bronicz îi spunea între ai casei „Niteczka“ [1]. Lui Zawiłowski îi plăcea acest nume cu atît mai mult, cu cît vedea mai limpede că acest „firicel“ i se înfășoară tot mai mult în jurul inimii.

Cu toate acestea, nu odată i se părea că doamna Bronicz povestește lucruri neverosimile. Că domnișoara Lineta era și putea să fie cea mai talentată elevă a lui Świrski că Świrski putea să-i zică „La Perla“, că putea să se îndrăgostească de ea — cum dădea de înțeles doamna Bronicz — nu era prea greu de crezut ; dar că același Świrski, cunoscut în toată Europa și răsplătit cu medalii însemnate la toate expozițiile, ar fi declarat cu lacrimi în ochi la vederea unei schițe a domnișoarei Lineta că, în afară de tehnică, mai degrabă el ar fi putut lua lecții de la ea, se îndoia pînă și Zawiłowski. Undeva, într-un colțișor al sufletului, unde mai rămăsese puțină luciditate, se mira că domnișoara „Niteczka“ nu nega pur și simplu asemenea exagerări, mulțumindu-se de fiecare dată să spună : „Mătușică, știi doar că nu-mi place să repeți astfel de lucruri!“ În cele din urmă, își pierdu și aceste ultime clipe de luciditate, începu să-i fie milă de răposatul Bronicz, iar pe doamna Bronicz aproape că o îndrăgi numai pentru că putea să discute cu ea despre domnișoara Castelli de dimineața pînă seara.

În acest răstimp, la insistențele repetate ale doamnei Bronicz, îl vizită și pe bătrînul domn Zawiłowski, acel Cresus la care nu mai fusese niciodată înainte. Bătrînul pleahtic, cu mustața albă ca laptele, obrajii rumeni și părul cărunt, tăiat scurt, îl primi cu un picior pe fotoliu și cu

[1] În lb. polonă *niteczka* = firicel.

familiaritatea aristocratică a omului obișnuit ca toată lumea să țină seama de el mai mult decît el de ea.

— Te rog să mă ierți că nu mă ridic, îi spuse, dar cu podagra nu-i de glumit... Ei, ce să-i faci ! Moștenire grea ! Se pare că va rămîne legată mereu de numele nostru. Pe tine te înțeapă vreodată degetul mare ?

— Nu, răspunse Zawiłowski, uimit întrucîtva de primirea pe care i-o făcea, ca și de faptul că bătrînul șleahtic îl tutuia de la prima vedere.

— Așteaptă să vie bătrînețea !

După care, chemîndu-și fiica, i-l prezentă pe Zawiłowski și începu să vorbească despre relațiile de familie, arătîndu-i tînărului ce fel de rude erau. În cele din urmă, zise :

— Mă rog, eu poezii n-am scris, fiindcă sînt prea prost pentru asta, dar trebuie să-ți spun că te-ai descurcat de minune ; nu mi-a fost rușine să-mi văd numele sub versurile tale.

Totuși, vizita n-avea să se termine cu bine. Domnișoara Zawiłowska, o persoană de aproape treizeci de ani, frumoasă, dar ofilită parcă prea devreme și posomorîtă, vrînd să ia parte la discuție, începu să-și întrebe „verișorul" pe cine cunoaște și la cine se duce, în timp ce bătrînul șleahtic își exprima părerea în două-trei cuvinte despre fiecare nume pe care îl auzea. Cînd veni vorba de Polaniecki, spuse : „Sînge bun !", la Bigiel întrebă : „Cum ?", iar cînd Zawiłowski repetă numele, adăugă : *„Connais pas !"* Pe doamna Osnowska o defini într-un singur cuvînt : „Ciocîrlie !" — cînd auzi de doamna Bronicz, mormăi : „Fanfaroană !", pentru ca la sfîrșit, cînd tînărul pomeni puțin încurcat de domnișoara Castelli, șleahticul, pe care se vede că tocmai îl durea piciorul, se strîmbă groaznic și exclamă :

— Aoleo ! *Drăcoaica veneţiană !*

Zawiłowski care, cu toată timiditatea lui, era un om impulsiv, văzu negru în faţa ochilor ; bărbia şi aşa voluntară îi ieşi mai mult înainte, începu să-l măsoare pe bătrîn cu privirea din cap pînă la piciorul bolnav şi spuse :

— Domnule, dumneata ai un mod de a-ţi exprima opinia cam pripit, care mie nu-mi place, aşa că am plăcerea să te salut.

Şi înclinîndu-se, îşi luă pălăria şi plecă.

Bătrînul Zawiłowski, care era obişnuit să i se îngăduie şi să i se ierte totul, privi o vreme încremenit la fiica sa şi abia după o tăcere îndelungă, întrebă :

— Ce-i cu el, a turbat ?

Tînărul nu-i povesti doamnei Bronicz tot ce se întîmplase. Aminti doar că fusese în vizită şi amîndoi, tatăl şi fiica, nu-i plăcuseră deloc. Aşa că ea află toată tărăşenia chiar de la bătrînul Zawiłowski, care-i zicea în faţă domnişoarei Castelli numai „drăcoaica veneţiană".

— Doamnă, mi-ai trimis pe dracul întreg, îi spuse, bine că nu mi-a spart capul.

În glasul lui răzbătea totuşi mulţumirea că un Zawiłowski se arătase atît de bătătios, dar doamna Bronicz, neobservînd această nuanţă, puse totul la inimă şi, spre marea uimire a „dracului întreg", îi spuse :

— E mort după Linetka, şi la el asta e un fel de mîngîiere, iar, pe de altă parte, unui om de vîrsta lui şi cu poziţia pe care o are, trebuie să-i treci cu vederea multe. Dumneata cred că ai citit romanul lui Kraszewski [1]. *Diavolul la Veneţia*... Titlul cărţii a devenit un fel de poreclă în care este anume poezie... Cînd bătrînul o să se îmbu-

[1] *Józef Ignacy Kraszewski* (1812—1887), scriitor polonez de factură romantică ; foarte productiv.

neze, să-i scrii cîteva cuvinte, da ? Astfel de relații trebuie întreținute...

— Doamnă, n-am să-i scriu pentru nimic în lume, se împotrivi Zawiłowski.

— Chiar dacă te roagă și altcineva ?

— Vreau să spun că... nici eu nu sînt de piatră.

Domnișoara Castelli zîmbi auzind aceste cuvinte. În adîncul inimii, era mulțumită că Zawiłowski, la un singur cuvînt despre ea, care i se păruse jignitor, sărise de parcă auzise o profanare. De aceea, în timp ce îi poza, cînd rămaseră singuri pentru o clipă, îi spuse :

— E ciudat, totuși, cît de puțin cred eu în sinceritatea oamenilor... Îmi vine tare greu să cred că, în afară de mătușa mea, mai există și altcineva care să-mi fie cu adevărat binevoitor.

— De ce, domnișoară ?

— Nu știu. Nici eu nu pot să-mi dau seama de ce.

— Uite, de pildă, soții Osnowski ? Doamna Aneta ?

— Doamna Aneta ? repeta domnișoara Castelli.

Și începu să picteze de zor, de parcă uitase de întrebarea lui.

— Dar eu, domnișoară ? întrebă Zawiłowski mai încet.

— Da ! răspunse, dumneata, da ! Sînt sigură că dumneata n-ai îngădui nimănui să mă vorbească de rău. Sînt că dumneata îmi vrei într-adevăr binele, deși nu știu de ce, fiindcă eu n-am aproape nici un merit...

— Dumneata n-ai nici un merit ! exclamă Zawiłowski, zvîcnind în picioare. Nu uita, domnișoară, că eu nu-ți îngădui nici măcar dumitale să vorbești rău despre dumneata.

Domnișoara Castelli zîmbi și spuse :

— Bine, bine, dar stai jos, pentru că nu pot să pictez.

Tînărul se așeză, dar se uită la ea cu o privire atît de încărcată de dragoste și de încîntare, încît Lineta se tulbură.

— Ce model neascultător ! îl dojeni. Te rog să întorci capul puțin spre dreapta și să nu te mai uiți la mine.

— Nu pot ! nu pot ! răspunse Zawiłowski.

— Eu, însă, nu pot într-adevăr să pictez așa. Am început capul în altă poziție... Stai puțin...

Spunînd acestea se apropie de el și, atingîndu-i tîmplele cu degetele, începu să-i rotească ușor capul spre dreapta. Inima lui Zawiłowski bătea ca un ciocan, totul începu să i se învîrtă înaintea ochilor și, apucîndu-i mîna domnișoarei Castelli, își apăsă buzele pe palma-i caldă.

— Ce faci domnule ? îngînă domnișoara Lineta.

Nu-i răspunse nimic ; continua să-i țină mîna și să i-o sărute din ce în ce mai apăsat.

Atunci ea îi șopti grăbită :

— Vorbește cu mătușica... Mîine plecăm și...

Nu mai putură să-și spună nimic, deoarece în clipa aceea Osnowski, Kopowski și doamna Aneta, care stătuseră pînă atunci în salonașul alăturat, intrară în atelier.

Văzînd obrajii împurpurați ai domnișoarei Castelli, doamna Aneta se uita cu luare-aminte la Zawiłowski și se interesă :

— Cum vă merge astăzi ?

— Unde-i mătușa ? întrebă domnișoara Castelli.

— A plecat în vizită.

— De mult ?

— Acum cîteva minute. Cum v-a mers astăzi ?

— Bine, dar pentru azi ajunge.

Domnișoara Lineta puse pensulele la loc și, după o clipă, se duse la ea să se spele pe mîini. Deși ar fi preferat

să plece, Zawiłowski mai întîrzie o vreme, răspunzînd mai mult sau mai puțin lucid la întrebările care i se puneau. Se temea de discuția cu doamna Bronicz și, ca toți fricoșii, dorea s-o amîne pînă mîine. Voia să rămînă o clipă singur cu gîndurile lui, să le pună în ordine, să aprecieze mai bine însemnătatea celor întîmplate, deoarece acum capul îi era plin de idei învălmășite ; intuia doar că se petrecuse ceva extraordinar, ceva care avea să înceapă o nouă epocă în viața lui. La acest gînd, îl treceau fiori de fericire și de frică totodată, fiindcă simțea că acum nu mai are timp să dea înapoi, că trebuia să meargă înainte — să-și mărturisească iubirea și să-i ceară mîna domnișoarei și familiei — pînă la altar. Dorea acest lucru cu toată puterea sufletului, dar era atît de obișnuit să considere tot ce este legat de iubire drept închipuiri poetice, ceva ce ține exclusiv de lumea gîndurilor, a artei și visărilor, încît aproape că nu mai îndrăznea să creadă că domnișoara Castelli putea să fie cu adevărat soția lui. Abia putea sta locului și, cînd se întoarse Lineta, începu să-și ia rămas bun.

Ea îi întinse mîna răcorită de apa rece și-l întrebă :

— N-o aștepți pe mătușa ?

— Trebuie să plec, mîine vin să-mi iau la revedere de la dumnetata și de la doamna Bronicz.

— Atunci, la revedere !

După tot ce se întîmplase, despărțirea i se păru lui Zawiłowski atît de nepotrivită și de rece, încît îl apucă disperarea. Dar nu cuteză să-și ia rămas bun altfel în fața celorlalți, cu atît mai mult, cu cît doamna Aneta se uita foarte atentă la el. La plecare, domnul Osnowski îi spuse :

— Stai puțin, domnule. Am puțină treabă în oraș, așa că o să mergem împreună.

Plecară. Se aflau încă în fața vilei, cînd domnul Osnowski se opri, îi puse o mînă pe umăr și îl întrebă cu o înfățișare contrariată :

— Domnule Ignaś, nu cumva te-ai certat cu Lineta ?

Zawiłowski se holbă la el :

— Eu, cu domnișoara Lineta ?

— Mi s-a părut că v-ați despărțit cam rece. Credeam că ai să-i săruți cel puțin mîna.

Ochii lui Zawiłowski se făcură și mai mari, iar domnul Osnowski începu să rîdă și mărturisi :

— Hai să-ți spun adevărul ! Soția mea, curioasă ca toate femeile, v-a urmărit și a văzut tot ce s-a întîmplat. Dragă domnule Ignaś, ai în mine un prieten adevărat, care știe foarte bine ce înseamnă să iubești. Îți urez un singur lucru : să dea Dumnezeu să fii tot atît de fericit cît sînt și eu !

Spunînd acestea, începu să-i scuture mîna, iar Zawiłowski, cu toate că era foarte încurcat, abia se stăpîni să nu i se arunce de gît.

— Ai într-adevăr ceva de făcut astăzi ? De ce ai plecat ?

— Ca să fiu sincer, simțeam nevoia să-mi adun gîndurile, iar, pe de altă parte, mă temeam de doamna Bronicz.

— Ei, dumneata n-o cunoști pe mătușa. Și ea este foarte repezită. Condu-mă o bucată de drum, iar pe urmă întoarce-te la noi fără sfială. O să ai timp să-ți aduni gîndurile, iar pînă atunci se întoarce și doamna Bronicz și poți să-i ții o cuvîntare care să-i stoarcă lacrimile. Altceva nu te mai amenință. Să nu uiți că dacă-ți va fi bine, trebuie să-i fii recunoscător în primul rînd Anetei mele, pentru că, pe legea mea ! atîta i-a *montat* căpșorul Castelkăi, de parcă ți-ar fi o adevărată soră. Ea e o minte cam zvăpăiată, dar are și-o inimă foarte bună. La fel ca ea, poate că mai există și alte femei, dar una mai bună, în nici un caz... Mi se părea că prostănacul de Kopowski îi

cam face curte Castelkăi, şi Aneta era foarte furioasă. Lor le place Kopoś, dar iartă-mă, să se căsătorească cu el, ar fi prea de tot.

Sporovăind astfel, îl luă de braţe pe Zawiłowski şi, după o clipă, începu să-i spună :

— Hai să sfîrşim odată cu domnule în sus, domnule în jos. Doar o să devenim rude, nu ? Trebuie să-ţi mai destăinui un lucru : n-am nici o îndoială că Lineta te iubeşte din toată inima, că şi ea e o fiinţă bună de pus pe rană. La urma urmei, atîta i-au împuiat capul cu tine, iar ea e încă atît de tînără, încît acum, înţelegi şi tu, înseamnă să pui paie peste foc, aşa că... pune ! Trebuie să-şi consolideze sentimentele, ceea ce cred că nu va fi prea greu, întrucît are cu adevărat o fire ieşită din comun. Nu te gîndi că vreau să te previn şi să te înspăimînt. Nu ! E vorba numai de consolidarea situaţiei. Că te iubeşte şi ea, nu încape nici o îndoială. Dacă ai fi văzut-o cum umbla cu cartea ta, sau ce s-a petrecut cu ea după ce v-aţi întors de la teatru ! Atunci mi-a trecut prin minte un gînd prostesc. Am spus că am auzit că bătrînul Zawiłowski a vrut să te cunoască tocmai pentru că are intenţia să te căsătoreşti cu fiica lui, averea rămînînd astfel în familie. Ei bine, închipuie-ţi că s-a făcut palidă ca hîrtia cînd a auzit una ca asta. M-am şi înspăimîntat şi am retractat totul numaidecît. Ce zici de asta ?

Lui Zawiłowski îi venea să rîdă şi să plîngă în acelaşi timp ; se mulţumi totuşi să apese cu toată puterea pe şold mîna lui Osnowski, care-l ţinea de braţ şi după un timp, rosti :

— Nici măcar nu sînt vrednic de ea, nici...

— Ei, ce vrei să mai spui ? Nu cumva că n-o iubeşti pe cît merită ?

— Pe viul Dumnezeu, chiar aşa ! răspunse Zawiłowski, înălţîndu-şi ochii.

— Dacă-i așa, întoarce-te îndată și debitează-ți cuvîntarea în fața doamnei Bronicz. Nu te teme că o să fii prea patetic. Ei îi place !... La revedere, Ignaś ! Peste vreo oră vin și eu și o să avem o seară de logodnă.

Începură să-și strîngă mîinile cu sentimente într-adevăr frățești, apoi domnul Osnowski zise :

— Îți repet încă o dată : să dea Dumnezeu să găsești în Castelka o soție cum e Anetka mea !

În drum spre casă, Zawiłowski se gîndi că domnul Osnowski este un înger, doamna Osnowska al doilea, doamna Bronicz al treilea, iar domnișoara Lineta se înalță deasupra tuturor cu aripile-i de arhanghel, asemenea dumnezeirii. Înțelegea acum că inima poate să iubească pînă la durere. În sufletul lui, îi cădea la picioare și-i bătea temenele, o iubea, o adora ; în același timp, la toate aceste simțăminte care răsunau în el ca un clopot uriaș, se adăuga o senzație de duioșie nețărmurită, de parcă femeia divinizată era totodată un copil, unic și iubit ca nimeni altul, dar plăpînd încă și avînd nevoie de ajutor. Își aduse aminte de ce-i povestise Osnowski, cum pălise Lineta cînd îi spusese că vor să-l căsătorească cu alta, și repetă în sinea lui : „Iubita mea, iubita mea !...“ Și se înduioșă fără măsură, iar recunoștința îi inundă inima și avu impresia că viața întreagă nu-i ajunge să-i plătească paloarea de o clipă. Se simțea mai fericit ca niciodată și, în unele momente, intensitatea acestui simțămînt aproape că îl înfricoșa. Mai înainte, în teorie era un pesimist, acum însă realitatea contrazicea atît de mult asemenea idei, încît îi venea greu să creadă că se putuse înșela atît de amarnic.

În acest timp, se întorcea la vilă inspirînd pe drum aromele iasomiei înflorite cu sentimentul învălmășit că mirosul îmbătător nu venea din exterior, ci era pur și simplu o părticică din fericirea lui. Pe drum își spuse : „Ce oameni, ce casă, ce familie ! Numai aici putea să crească

Bălăioara mea !“ Privea la soarele care apunea în acalmia înserării, la perdelele aurii ale amurgului, străpunse de fîşii purpurii, şi liniştea din jur începu să acţioneze asupra lui. În aceste raze uriaşe, simţi mila şi bunătatea care veghează asupra lumii, o mîngîie şi o binecuvîntează. De bună seamă, nu se ruga cu cuvinte, dar tot sufletul lui psalmodia un imn de recunoştinţă.

La poarta vilei, trezindu-se parcă dintr-un somn adînc, îl văzu pe slujitorul familiei Osnowski, care privea la trăsurile de pe stradă.

— Bună seara, Stanisław ! Doamna Bronicz nu s-a întors ? îl întrebă.

— Tocmai mă uitam în calea ei, trebuie să vină.

— Doamnele sînt încă în salon ?

— Da, şi domnul Kopowski.

— Şi mie cine o să-mi deschidă ?

— E deschis, cu am coborît doar pentru o clipă.

Zawiłowski se duse sus, dar, negăsind pe nimeni în salonul comun, intră în atelier. Nici acolo nu era nimeni, în schimb, din cămăruţa alăturată se auzeau prin draperia care despărţea încăperea de atelier şoapte nelămurite.

Presupunînd că le va găsi acolo pe cele două doamne împreună cu Kopowski, dădu la o parte un colţ al draperiei şi uitîndu-se înăuntru, înmărmuri.

Domnişoara Castelli nu era în salonaş, dar Kopowski sta în genunchi înaintea doamnei Osnowski, iar aceasta, cu mîinile cufundate în ciufu-i bogat, îi înclina capul pe spate, coborîndu-şi în acelaşi timp faţa spre el, de parcă voia să-l sărute pe frunte.

— Aneta, dacă mă iubeşti ! spuse Kopowski cu glasul înăbuşit de patimă.

— Te iubesc ! Dar nu ! nu vreau asta ! răspunse doamna Osnowski, îndepărtîndu-l puţin de ea.

Cu o mișcare involuntară, Zawiłowski lăsă draperia să cadă ; o clipă rămase înapoia ei, de parcă picioarele îi deveniseră deodată de plumb, în sfîrșit, fără să-și dea prea bine seama ce face, străbătu atelierul, unde covorul gros înăbuși iarăși zgomotul pașilor, trecu prin salonul cel mare, prin anticameră, coborî scările și ajunse la intrarea vilei.

— Plecați, domnule ? îl întrebă bătrînul slujitor.

— Da, răspunse Zawiłowski.

Și începu să meargă atît de repede, că parcă fugea. Curînd, însă, se opri locului și își spuse, cu voce tare :

— Am înnebunit, oare ?

Brusc, supoziția i se păru posibilă, deoarece simți că-și pierde șirul gîndurilor, nu-și mai dă seama de nimic, nu mai înțelege și nu mai crede nimic. Ceva începu să se rupă în el, să se prăbușească. Cum așa ? Casa despre care numai cu o clipă înainte gîndise că este un adăpost binecuvîntat al unor suflete excepționale ascunde minciuna de toate zilele, nimicnicia obișnuită, murdăria vieții cotidiene — o comedie măruntă și totodată rușinoasă ? În această atmosferă respiră, în asemenea ambianță trăiește și cu astfel de oameni stă lalolată Lineta lui, „Bălăioara" lui ? Îi veniră în minte cuvintele lui Osnowski : „Să dea Dumnezeu să găsești în Castelka o soție cum am găsit-o eu în Aneta mea ! Mulțumesc !" se gîndi Zawiłowski și, fără să vrea, începu să rîdă. Răutatea și murdăria nu erau o noutate pentru el ; le văzuse și știa că există, dar pentru prima dată viața i le arătase cu o ironie atît de nemiloasă, în virtutea căreia domnul Osnowski, un om care-i arătase o inimă de frate, un om cumsecade, drept și bun ca puțini alții pe lume, îi apărea în același timp ca un bufon, un soi de prostănac sublim — sublim prin credința și sentimentele lui — din cauza unei femei. Și tot pentru prima dată văzu limpede ce poate să facă o femeie măruntă și neroadă din-

tr-un om nevinovat. Înaintea lui se deschiseră orizonturi de viață înspăimîntătoare — teritorii întregi, a căror existență nici n-o bănuia, deoarece pînă acum își închipuia doar că o femeie rea poate să sugă un om asemenea unui păianjen și să-l ucidă — și asta i se părea diabolic, dar nu presupunea nicidecum că e în stare să-l mai facă și de rîsul lumii. Gîndul acesta nu-i dădea pace. Și totuși domnul Osnowski, care-i urase să fie fericit cu viitoarea soție cum era el cu Aneta lui, era un caraghios. Era nevoit să accepte și acest adevăr. Se vede că trebuie să iubești atît de mult, încît să devii un orb.

Gîndurile lui Zawiłowski se strămutară la Lineta. La început, avu impresia că murdăria din familia Osnowski și îndoiala care crescuse în inima lui se răsfrîngeau și asupra ei. În curînd, însă, începu să-și reproșeze această impresie ca pe o crimă, ca pe o profanare a nevinovăției terfelite, ca pe o întinare cu gîndul a unei făpturi, pe cît de curate, pe atît de iubite, a aripilor ei de înger. Se revoltă împotriva lui însuși. „Poate oare un astfel de porumbel să bănuiască măcar existența răului ?" se întrebă. Și dragostea îi crescu și mai mult la gîndul că „un astfel de copil preacurat" este silit să vină în contact cu stricăciunile. Ar fi vrut s-o îndepărteze cît mai repede de doamna Osnowska, s-o ferească de înrîurirea ei și s-o scoată din această casă, în care ochii ei nevinovați puteau să vadă răul și stricăciunea. Un demon îi șoptea într-adevăr în răstimpuri la ureche că și domnul Osnowski gîndește ca el, că și-ar pune în joc propria viață pentru cinstea soției, că ar socoti și el orice bănuială drept o profanare a divinității lui. Zawiłowski îndepărta cu groază aceste șoapte. „Ajunge să privești în ochii ei", își spunea. Și cînd își amintea de ochii iubitei, era gata să se bată cu pumnii în piept și să-și ceară iertare, de parcă făptuise cine știe ce păcat greu. Mai era supărat și pentru că plecase fără s-o mai aștepte pe doamna Bronicz și nu-și recăpătase încre-

derea văzînd-o pe Lineta. Acum își aduse aminte cum își apăsase buzele pe mîna ei și cum ea, împurpurîndu-se de emoție, îi spusese : „Vorbește cu mătușica". Cîtă simplitate angelică și puritate răzbătea în aceste cuvinte ! Ce suflet drept, care, iubind, își vrea iubirea îngăduită de lumea întreagă ! Cînd se gîndea la asta, Zawiłowski era cuprins de dorința de a se întoarce, se simțea totuși prea răscolit și n-ar fi putut explica venirea dinainte, dacă slujitorul ar fi vorbit de ea.

Apoi iarăși îi apăru în fața ochilor imaginea lui Kopowski îngenuncheat înaintea doamnei Osnowska și începu să se întrebe : ce trebuie să facă și cum să se poarte în această situație ? Să-l prevină pe Osnowski ? Respinse contrariat această posibilitate. Să caute să rămînă numai cu doamna Aneta și să-i țină o predică între patru ochi ? I-ar arăta ușa. O vreme se gîndi să-l amenințe pe Kopowski și să-i smulgă promisiunea că nu va mai frecventa familia Osnowski. Recunoscu îndată că nici asta n-ar duce la nimic. Kopowski, dacă are curaj cît de cît, îl va insulta și-l va provoca la duel ; iar în acest caz, el va trebui să tacă, și lumea va crede că neînțelegerea s-a iscat din cauza domnișoarei Castelli, fiindcă nutrea pentru el o prietenie sinceră, iar, pe de altă parte, era prea tînăr ca să se împace dintr-o dată cu ideea că răul și nedreptatea omenească pot să rămînă nepedepsite. Dacă măcar în acest caz ar fi putut să se sfătuiască și el cu cineva, cu unul ca Polaniecki, de exemplu, sau cu Marynia ! Dar această alternativă era exclusă. Astfel că, după ce reflectă îndelung, ajunse la convingerea că trebuie să tacă și să uite totul.

De altminteri, din rugămintea împătimită a lui Kopowski și răspunsul doamnei Aneta, conchise că era posibil ca răul să nu se transforme într-o decădere totală. Nu cunoștea femeile, dar citise destul despre ele. Știa că există și unele pentru care aparența răului are mai mult farmec decît răul în sine — femei lipsite de simțul moral,

dar şi de temperament, la care atracţia idilei interzise egala repulsia faţă de depravare, într-un cuvînt, femei care, incapabile să iubească pe cineva, îşi înşelau şi bărbaţii, şi amanţii. Îi veniră în minte cuvintele unui francez : „Dacă Eva era poloneză, rupea mărul, dar nu-l mînca !“ Dintre acestea i se părea că face parte şi doamna Osnowska. Binele şi răul din ea puteau fi la fel de superficiale, iar în acest caz, o legătură interzisă ar fi trebuit s-o plictisească destul de repede, mai ales cu unul de felul lui Kopowski.

Aici, Zawiłowski pierdu şirul raţionamentelor sale şi totodată cheia potrivită pentru sufletul doamnei Aneta. Ar fi înţeles o legătură cu oricine altcineva, dar nu cu Kopowski, cu acest heruvim cu creier de idiot. „Pînă şi un pudel înţelege mai mult ce i se spune, se gîndi. Cum poate să se înjosească o femeie care aspiră la raţiune, ştiinţă şi artă, la înţelegerea oricăror nuanţe ale ideilor şi sentimentelor, alături de asemenea păpuşă !“ Lecturile despre femei nu-i ofereau dezlegarea acestei şarade.

Cu toate că realitatea îi spunea mai clar decît toate cărţile că lucrul era cu putinţă. Deodată, Zawiłowski îşi aminti ce-i spusese Osnowski nu prea demult, anume că el şi soţia lui se temeau că „acest prostănac îi face curte Castelkăi“ ; doamna Osnowska era foarte furioasă din această pricină şi tocmai de aceea îi îndreptase sentimentele spre altcineva. Aşadar, doamna Osnowska voia ca frumosul Kopowski să nu-i facă curte asiduă Linetei, ca să-l păstreze astfel pentru ea. Zawiłowski se cutremură la gîndul că, dacă lucrurile stăteau într-adevăr aşa, Kopowski avea totuşi unele şanse de succes. Umbrele acoperiră iarăşi silueta luminoasă a Linetei. Dacă ar fi fost aşa, ea ar fi scăzut în ochii lui pînă la nivelul doamnei Osnowska. O clipă îşi simţi gura amară şi creierul învîlvorat. Îl cuprinse o mînie viforoasă. Pentru asta n-ar mai putea s-o ierte, bănuiala l-ar otrăvi de moarte. Se opri iarăşi în stradă,

simțind că trebuie să înăbușe acest gînd în adîncul sufletului, altfel își va pierde mințile.

Izbuti să-și ducă intenția la bun sfîrșit atît de bine, încît ajunse să se socotească ultimul dintre proști, de vreme ce-i trecuse prin minte o idee atît de năstrușnică. Sentimentele domnișoarei Lineta față de el erau cea mai bună dovadă că ea nu se putea îndrăgosti de un om de felul lui Kopowski, iar temerile și suspiciunile doamnei Osnowska izvorau numai din amorul propriu al unei femei ușoare și vanitoase, care nu admitea ca alta să fie socotită mai frumoasă și mai atrăgătoare ca ea. Zamilowski avea acum senzația că i se luase o piatră de pe inimă. Prin urmare, în adîncul sufletului începu iarăși să-și ceară iertare în genunchi de la iubita neîntinată ; gîndurile pe care le înălța spre ea erau pline de dragoste, adorație și pocăință.

Remarcă totuși în sinea lui că răul, chiar dacă este făcut de altcineva, naște tot rău ; cîte gînduri respingătoare nu-i trecuseră prin minte numai pentru că văzuse un prostănac la picioarele unei zvînturate. Își întipări această observație în memorie.

Aproape de casă, se întîlni cu Połaniecki la braț cu doamna Maszko și, cum era destul de zdruncinat de întîmplările zilei, bănuiala i se cuibări îndată în minte. Dar Połaniecki îl recunoscu la lumina lunii și a felinarului și pesemne că n-avea intenția să se ascundă, fiindcă îl abordă.

— Bună seara, îi spuse. De ce te duci acasă atît de devreme ?

— Am fost la doamna Bronicz, iar acum mă plimb puțin, fiindcă noaptea este foarte frumoasă.

— Atunci, treci și pe la noi. După ce o conduc pe doamna, mă întorc și eu. Soția mea nu te-a văzut de multă vreme.

— Bine, acceptă Zawiłowski.

Într-adevăr, acum simțea nevoia s-o vadă pe doamna Połaniecka. Îl răscoliseră atîtea gînduri și simțăminte, încît se simțea obosit, și știa că fața bună și calmă a doamnei Marynia avea să-i aducă liniștea.

În curînd, sună la locuința familiei Połaniecki, intră și, după ce salută, îi explică doamnei că a fost invitat de soțul ei, la care ea spuse :

— Poftim, mă bucur foarte mult. Soțul meu o conduce pe doamna Maszko, care mi-a făcut o vizită, și se întoarce la ceai. O să vină și familia Bigiel, poate și tatăl meu, dacă nu s-a dus la teatru.

Spunînd acestea, îi arătă un loc la masă, apoi potrivi abajurul lămpii și își reluă lucrul de mai înainte ; cosea cocarde din panglicile înguste, trandafirii și albastre, care se aflau în fața ei.

— Ce lucrezi, doamnă ? o întrebă Zawiłowski.

— Fac niște cocarde ; sînt bune pentru tot felul de îmbrăcăminte.

Iar după o vreme, adăugă :

— Mult mai interesant este ce faci dumneata ? Știi că toată lumea vorbește că te căsătorești cu Lineta Castelli ? Ați fost văzuți împreună la teatru, la curse, la plimbare, și n-ai cum să mai spui că nu e nimic hotărît.

— Cu dumneata am vorbit întotdeauna deschis, așa că acum pot să-ți spun că totul este aproape hotărît.

Marynia își înălță spre el ochii zîmbitori, înviorați de curiozitate :

— Da ? Uite o veste bună ! Să-ți dea Dumnezeu fericirea pe care eu și soțul meu ți-o dorim.

Îi întinse mîna, apoi întrebă foarte interesată :

— Ai vorbit cu Linetka ?

Zawiłowski începu să povestească ce se întîmplase, recunoscînd că vorbise cu domnișoara Castelli și cu domnul Osnowski. Apoi înflăcărîndu-se treptat pe măsură ce depăna întîmplările, se spovedi de tot ce se petrecuse cu el. Cum studiase situația la început, cum criticase și se luptase cu sine însuși, nevenindu-i să creadă într-o izbîndă ; cum se străduise apoi să-și scoată din cap, mai degrabă din inimă, acest sentiment căruia nu i se putea împotrivi. O asigură că își făgăduise de atîtea ori să întrerupă brusc relațiile și să nu se mai ducă pe acolo, dar de fiecare dată n-avusese puterea s-o facă, de fiecare dată observase cu spaimă că toată lumea lui, scopul vieții lui erau alături de ea ; că, fără domnișoara Linetka, n-ar mai fi știut să se descurce în viață, și se întorsese la ea.

Nu-i mai puțin adevărat că Zawiłowski examinase situația, dar criticase și se luptase cu sine însuși mai puțin decît spunea. Era totuși sincer. În sfîrșit, adăugă că acum știe sigur că nu-și iubește numai propriul sentiment legat de domnișoara Lineta, ci pe ea însăși, pentru ea însăși ; era cea mai scumpă ființă de pe lume.

— Doamnă gîndește-te și dumneata, continuă, alții au familie, mamă, surori, frați ; eu, afară de nefericitul meu tată, nu mai am pe nimeni, de aceea toate simțămintele mele de dragoste s-au concentrat asupra ei.

— Adevărat ! încuviință Marynia, cred că așa s-a întîmplat.

Dar tînărul urmă cu o înflăcărare tot mai mare :

— Cu toate acestea, mereu am impresia că trăiesc un vis și nu poate să-mi intre în cap că ea va fi cu adevărat soția mea. Citeodată, mi se pare că așa ceva nu e cu putință și trebuie să intervină ceva care să-mi spulbere speranțele.

Ce-i drept, iubirea lui era sporită și de exaltarea spre care era înclinat mai mult decît alți oameni, așa că, în

cele din urmă, începu să tremure nervos, apoi își acoperi ochii cu mîinile și spuse :

— Uite, vezi și dumneata că trebuie să-mi acopăr ochii, ca să-mi pot închipui limpede fericirea-mi nețărmurită. Ce caută un om în viață și în căsătorie ? Propria fericire, care, de altfel, îi depășește puterea. Nu știu dacă eu sînt atît de slab, dar mărturisesc că uneori simt cum mi se taie răsuflarea.

Marynia puse cocardele pe masă și, împreunîndu-și mîinile deasupra lor, se uită un timp la el, după care spuse :

— Dumneata ești poet și te înflăcărezi prea mult. Trebuie să fii mai calm. Ascultă-mă pe mine, am eu o cărticică de la mama în care, bolnavă fiind și știind că nu mai are mult de trăit, a scris pentru mine tot ce a crezut că e bine. Despre căsătorie a scris ceva ce n-am mai auzit de la nimeni și n-am mai citit în nici o carte : anume, că nu trebuie să te căsătorești, ca să fii fericită, ci numai ca să-ți îndeplinești datoria lăsată de la Dumnezeu ; fericirea nu-i decît un adaos și un dar dumnezeiesc. Vezi cît e de simplu, și totuși cît e de adevărat, că, mai pe urmă, nu numai că n-am mai auzit pe nimeni vorbind astfel, dar nici n-am văzut pe nimeni care, căsătorindu-se, să se gîndească la altceva mai mult decît la fericire. Să nu uiți asta și să i-o spui și Linetei !

Zawiłowski se uită la ea cu mirare :

— Într-adevăr, doamnă, e atît de simplu, încît nu-i trece nimănui prin minte.

Ea îi zîmbi cu anume tristețe și, reluîndu-și lucrul, începu să coasă din nou. Într-un tîrziu, repetă :

— Să i-o spui și Linetei.

Și continuă să coasă, întinzîndu-și cu mișcări repezi mîna în care ținea acul.

— Înțelegi și dumneata, cu un asemenea principiu în inimă, ești totdeauna liniștit, vesel sau trist, cum dă Dumnezeu, dar la fel de profund. Fără asta, totul nu-i decît o căutare febrilă din care crește dezamăgirea, fie și numai pentru că fericirea poate să arate altfel decît ne-o închipuim noi.

Și cusu mai departe.

Tînărul privea la capul ei plecat, la mîna-i în mișcare, la lucrul ei, îi asculta glasul și i se părea că liniștea cu care vorbea se înalță deasupra ei, umple încăperea, stăruie deasupra mesei și arde în flacăra lămpii, inundîndu-i sufletul.

Era atît de preocupat de sine, de dragostea lui, încît nu se gîndi nici o clipă că inima ei putea fi apăsată de mihnire ; era cuprins, în schimb, de o uimire cu dublă direcție : pe de o parte, pentru că adevărurile spuse de ea alcătuiau un alfabet care se cuvenea să ocupe primul loc în orice minte sănătoasă, iar pe de altă parte, fiindcă propria judecată nu fusese în stare să le formuleze și nici nu le respectase vreodată. „Ce înseamnă, se întrebă, înțelepciunea noastră din cărți în comparație cu aceea a unei inimi drepte de femeie !“ Apoi, aducîndu-și aminte de doamna Osnowska și uitîndu-se la Marynia, începu să monologheze în gînd : „Și una, și alta sînt femei !“ Simți deodată o ușurare fără margini ; gîndurile învălmășite i se așezară în ordine. Simțea că se odihnește privind la această făptură nobilă. „În Lineta, își spuse, există o acalmie, o simplitate și un simț al dreptății asemănătoare“.

În același timp, sosi Połaniecki, urmat curînd de soții Bigiel, care aduseră și violoncelul. În timp ce-și luau ceaiul, Połaniecki le povesti despre Maszko. Procesul pentru doborîrea testamentului era condus cu toată energia și progresa vizibil, cu toate că dificultățile se iteau la tot pasul. Avocatul care reprezenta instituțiile de binefacere,

acel tînăr Śledź, pe care Maszko făgăduise să-l condimenteze cu piper, să-l tăvălească în ulei și să-l mănînce, se arăta tot mai greu de digerat decît se crezuse. Polaniecki auzise că este un om rece, încăpățînat și în același timp un jurist abil.

— E totuși caraghios, spuse, că Maszko, după obiceiul lui, se consideră de astă dată un patrician care luptă cu un plebeu, proba procesului urmînd să demonstreze care sînge este mai puternic. Păcat că nu mai trăiește Bukasio, fiindcă s-ar fi amuzat grozav.

— Maszko e tot la Petersburg ? întrebă Bigiel.

— Se întoarce astăzi. De aceea, soția lui n-a putut rămîne la ceai, răspunse Polaniecki.

Iar după o clipă, adăugă :

— Mai demult, eram puțin pornit împotriva ei, dar mă conving pe zi ce trece că nu este o femeie rea, și pe deasupra mai e și de compătimit.

— De ce e de compătimit ? Domnul Maszko n-a pierdut încă procesul, se miră doamna Bigiel.

— Da, dar își petrece mai tot timpul în afara casei. Mama doamnei Maszko este internată într-un spital de oftalmologie la Viena, probabil că își va pierde vederea, iar ea stă toată ziua singură cuc. Repet, cîndva nu puteam s-o sufăr, dar acum îmi pare rău de ea.

— E adevărat, interveni Marynia, că, după ce s-a căsătorit, a devenit mult mai simpatică.

— Așa-i, căzu de acord Polaniecki, n-a pierdut nimic din farmecul ei. Mai înainte, o urîțeau ochii roșii, dar acum i-a trecut și arată tot ca o domnișoară.

— Numai că nu se știe dacă și Maszko este tot atît de mulțumit din această cauză, răspunse Bigiel.

Marynia abia se putea stăpîni să nu împărtășească celor de față noutatea despre Zawiłowski, dar pentru că

tînărul nu se logodise oficial, se temea să nu facă o gafă. După ceai, însă, cînd doamna Bigiel începu să-l întrebe cum stă „problema", iar el răspunse că este aproape încheiată, Marynia se folosi de prilej și-i vesti pe cei de față că „problema" stă astfel, încît pot să-l felicite pe domnul Zawiłowski. Se îmbulziră cu toții să-i strîngă mîna cu prietenia neprefăcută pe care o aveau pentru el ; erau cu toții foarte veseli. De bucurie, Bigiel, o sărută pe doamna Bigiel. Polaniecki dispuse să se aducă paharele și o sticlă de șampanie, ca să bea în sănătatea celei mai „exuberante perechi" din Varșovia, iar doamna Bigiel începu să se tachineze cu Zawiłowski, știind dinainte cum o să arate gospodăria unui poet și a unei pictorițe ; Zawiłowski rîdea și el, deși era tulburat că visurile lui începeau să devină realitate.

După aceea, ciocnind cu el, Polaniecki îi ură :

— Să-ți dea Dumnezeu noroc ! Eu îți dau un singur sfat : să-ți folosești talentul în operă, în muncă, dar în viață să fii realist și să nu uiți că matrimoniul nu este o idil...

Nu apucă să-și sfîrșească vorba, deoarece Marynia îi puse palma la gură și-l dojeni rîzînd :

— Taci din gură, înțeleptule !

După care se adresă lui Zawiłowski :

— Nu trebuie să-l asculți pe soțul meu ; să nu-ți alcătuiești nici o teorie dinainte, ajunge să iubești.

— Da, doamnă, așa-i ! răspunse Zawiłowski.

Iar Polaniecki adăugă contrariat :

— În acest caz, cumpără-ți o harfă...

Cînd auzi de harfă, Bigiel își luă violoncelul, spunînd că asemenea seară se cuvine să se termine cu muzică ; Marynia se așeză la pian și începură o serenadă de Händel.

Zawiłowski avea impresia că i se destramă sufletul, ascultînd aceste tonuri blînde, şi zboară prin noapte să-i legene somnul Linetei cu ele. Seara, tîrziu, plecă parcă întărit de vederea acestor oameni cumsecade.

III

Marynia îşi recăpătase acum liniştea aceea „lăsată de Dumnezeu", adevărată şi profundă. Ca să ajungă la ea, de un real folos îi fusese glasul de dincolo de mormînt, cărticica aceea îngălbenită de ani, în care citise : „Nu trebuie să te căsătoreşti, ca să fii fericită, ci ca să-ţi faci datoria lăsată de Dumnezeu". Marynia, care recurgea adesea la această cărticică, citise nu o dată aceste cuvinte şi mai înainte, dar adevăratul lor înţeles îl aflase abia în ultimul timp, pe parcursul procesului sufletesc pe care-l trăise după întoarcerea din Italia. Zbuciumul luase sfîrşit şi nu numai că se împăcase cu soarta, dar acum nici nu-i mai trecea prin minte să se creadă nefericită. Îşi repeta mereu că este într-adevăr altă fericire decît cea visată, dar nu mai puţin reală. Firește, dacă Dumnezeu i-ar fi dat puterea de a dispune de inimile oamenilor, ar fi preferat ca „Stach" să-i arate, nu mai mult respect, cî mai mult din duioşia de care era în stare şi pe care o dovedise odinioară faţă de Litka ; ar fi vrut ca dragostea lui să fie mai puţin lucidă, să conţină măcar un grăunte din poezia de care era plină iubirea ei. Dar pe de altă parte, în primul rînd, undeva, într-un ungher al inimii, nutrea întotdeauna speranţa că avea să vină şi asta cu vremea, iar în al doilea rînd, îşi spunea în gînd că şi aşa, chiar dacă n-avea să vină niciodată, tot se cuvenea să-i mulţumească lui Dumnezeu că-i dăduse un om de ispravă şi drept, pe care putea nu numai să-l iubească, ci să-l şi preţuiască. Cîte-

odată, încerca să-l compare cu cineva, dar nu găsea pe nimeni vrednic să-i stea alături. Bigiel era un om cumsecade, n-avea însă strălucirea lui ; lui Osnowski, cu toată bunătatea lui, îi lipseau curajul și munca ; Maszko era în toate de o sută de ori mai prejos ; Zawiłowski i se părea mai degrabă un copil genial decît un bărbat, într-un cuvînt. Stach ieșea întotdeauna învingător din aceste comparații. și singurul rezultat era că-i sporea încrederea în el și-l iubea din ce în ce mai mult. În plus, limitîndu-se pe sine, subsumîndu-i propriul eu și sacrificîndu-și visurile și egoismul ei, avea senzația că se cizelează sufletește și se perfecționează, devenind din ce în ce mai bună, că nu se degradează în nici un fel, ci, din contră, urcă pe niște culmi care-i apropie sufletul de Dumnezeu. Înțelesese astfel dintr-o dată că tocmai în acest simțămînt consta tot universul fericirii. De multe ori, Połaniecki nu venea acasă, așa că rămînea singură și medita adesea cu simplitatea unei femei cinstite : „Omul e dator să se străduiască să fie din ce în ce mai bun, iar dacă eu nu sînt mai rea decît am fost, e foarte bine ! Dacă ar fi altfel, poate că m-aș schimba și eu în rău !“ Nu-i trecea prin minte că aceste gînduri exprimă mai multă înțelepciune decît, spre exemplu toate ideile și dictoanele doamnei Osnowska. De asemenea, i se părea cu totul natural că acum îl atrăgea pe „Stach“ mai puțin decît înainte. Pentru asta avea o oglindă mare în care se privea, spunîndu-și : „Ei, ochii nu se schimbă, dar cum arăt, ce față am! Eu, dacă aș fi în locul lui Stach, aș fugi de acasă !“ Spunea un neadevăr, fiindcă n-ar fi fugit, dar i se părea că în acest fel îi sporește și mai mult meritele lui Stach. Îi mai dădeau curaj cuvintele doamnei Bigiel, care o asigura că pe urmă o să fie și mai frumoasă, „întocmai ca o fecioară“. Cîteodată inima îi era copleșită de bucurie și recunoștință că lucrurile sînt atît de bine rînduite, încît la început este puțin mai urîtă, apoi trebuie să sufere un pic, pentru ca

mai tîrziu nu numai că toate aveau să se reașeze la locul lor, dar va avea drept răsplată și un bebeluș scump care o va lega și mai mult de viață, durînd o nouă punte între soț și soție. În acest fel, avea clipe nu numai de liniște, ci de-a dreptul de veselie, așa că odată îi spuse doamnei Bigiel :

— Știi ce, eu cred că poți să fii întotdeauna fericită, numai că trebuie să te temi de Dumnezeu.

— Ce are una cu cealaltă ? întrebă doamna Bigiel, care preluase de la soțul ei deprinderea de a gîndi limpede.

— Are, răspunse Marynia, pentru că trebuie să te mulțumești cu ce-ți dă El și să nu-i reproșezi că nu ți-a dat ce ți se părea ție mai bun.

Apoi adăugă veselă :

— Să nu-L plictisești, să nu-L plictisești !

Amîndouă începură să rîdă.

Uneori, pînă și în grija aproape exagerată pe care Polaniecki o manifesta față de soția lui se vedea limpede că-l interesează în primul rînd copilul, dar Marynia nu i-o lua în nume de rău. La drept vorbind, nu se supărase niciodată pentru atîta lucru ; acum însă era înclinată să considere asta drept un merit al lui, deoarece își spunea că amîndoi au datoria să se îngrijească în primul rînd de copil, viitorul obiect al iubirii lor. În acest fel, renunțînd în fiecare zi la cîte ceva din egoismul propriu, dobîndea o liniște tot mai deplină, o seninătate din ce în ce mai mare, care se răsfrîngea în ochii ei mai minunați ca niciodată. Și din acest punct de vedere, era gata să se împace cu voința divinității, dar se temea întrucîtva de Stach, așa că într-o bună zi îl întrebă glumind :

— Stach, n-o să mă bați dacă o să fie băiat ?

— N-o să te bat, îi răspunse rîzînd și sărutîndu-i mîna, dar aș prefera să fie fată.

— Doamna Bigiel mi-a spus totuși că bărbații preferă întotdeauna băieții.

— Eu sînt un bărbat care preferă o fată.

Nu totdeauna gîndurile ei erau atît de vesele. Cîteodată îi trecea prin cap că poate să moară, fiindcă știa că se întîmplă uneori, și se ruga fierbinte să nu se întîmple așa ; întîi, pentru că se temea de moarte, în al doilea rînd, i-ar fi părut rău să plece, fie și în ceruri, într-un moment cînd i se anunța atîta iubire, în fine își închipuia că Stach ar suferi groaznic. La acest gînd, se înduioșa atît de tare, de parcă el era omul cel mai vrednic de milă dintre toți nenorociții de pe lume. Nu vorbise niciodată cu el despre asta, deși i se părea că uneori el însuși era cuprins de temeri.

Se înșela, însă, cum nu se poate mai amarnic. Doctorița, care o vizita în fiecare săptămînă pe Marynia, îi asigura de fiecare dată și pe ea și pe Polaniecki că totul merge bine și fătul se dezvolta normal, astfel că Polaniecki nu se mai temea deloc pentru viața soției. Alta era cauza îngrijorării lui, dar Marynia, spre norocul ei, nu ghicise pînă atunci despre ce putea fi vorba ; însuși Polaniecki se temea să spună lucrurilor pe nume. De la o vreme, începuse să șchioapete ceva în planurile lui de viață, de care era atît de mîndru și care-i consolidau siguranța de sine. Nu prea de mult, socotea că teoriile lui asupra vieții semănau cu o casă construită din grinzi puternice și înălțată pe temelii trainice. În sinea lui, se mîndrea cu această casă și, fără să vrea, se sumeția deasupra altora care nu erau în stare să-și clădească una la fel. Pe scurt, considera că în problema de viață era mai iscusit decît mulți alții. De asemenea, credea că întreaga clădire este încheiată de sus pînă jos și nu mai trebuia decît să intre, s-o ocupe și să se odihnească în ea ! Uite că sufletul omului este ca pasărea : cînd se ridică la o înălțime oarecare, nu numai că nu mai poate

să se odihnească, dar trebuie să trudească din aripi cu sîrg, ca să se mențină. Altminteri, cea mai mică tentație o atrage spre pămînt.

Și cu cît ispita era mai searbădă și mai măruntă, cu atît se înfuria mai mult că i se supune. Dorință obișnuită, finalitate banală ! Nu putea pleda nici măcar în fața propriei conștiințe. Cu toate acestea, în pereții casei apăruseră fisuri. Połaniecki era acum un om credincios, și încă din convingere ; era însă prea sincer cu el însuși, ca să negocieze cu propriile principii și să-și spună că pînă și cei mai credincioși oameni au asemenea momente dificile. Nu ! El era un om cu o fire hotărîtă, și logica îi spunea de fiecare dată : „ori, ori !" Și pe bună dreptate ! Pînă acum nu se lăsase ademenit, dar îl înfiora însăși existența dorinței în el, care-l lăsa să se îndoiască de propriul caracter. Socotindu-se mai bun decît alții, își puse deodată întrebarea dacă nu cumva este mai prejos decît toți ceilalți, întrucît nu numai că tentația se cuibărise în sufletul lui, dar simțea că la momentul oportun ar fi putut să cedeze.

Nu o dată, privind la doamna Osnowska, repeta părerea lui Confucius [1] : „O femeie are tot atîta minte cît o găină, iar una extraordinară — cît două găini" ; cînd o vedea, însă, pe Marynia, se gîndea că sînt femei pentru care acest revoltător „adevăr" chinezesc însemna o adevărată laudă. Dacă cel puțin ar fi putut spune despre doamna Maszko că este proastă, aceasta ar fi constituit trăsătura ei distinctivă. Dar ea nu era în nici un fel. Cîteva sau cîteva zeci de formule convenționale făcuseră din ea un nimeni agreabil. Așa cum două sau trei sute de cuvinte alcătuiesc tot limbajul locuitorilor din Noua Guinee și le satisfac toate nevoile, formulele îi erau de ajuns doamnei Maszko ca să întrețină relațiile de societate, să gîndească

[1] *Confucius* (551—479 î.e.n.), filozof chinez celebru.

și să trăiască. De altfel, era cum nu se poate mai pasivă, cu acea nuanță de sobrietate automată, hrănită de îngustimea spiritului și de credința oarbă că o purtare în forme corespunzătoare nu poate să greșească. Polaniecki așa o știa încă de pe vremea cînd era domnișoară și adesea o lua în rîs. O numea păpușă, manechin și era pornit împotriva ei din cauza acelui medic care-și irosise viața pe cine știe unde pentru ea ; o disprețuia și n-o putea suferi. Dar chiar în vremea aceea, ori de cîte ori o vedea, la familia Bigiel sau cînd se ducea la doamna Krasławska în interesul lui Maszko, era impresionat de farmecul ei fizic, de care își dădea foarte bine seama. Chipul acesta stins, liniștea pasivă, vegetală, a expresiei, răceala purtării, ochii roșii de cele mai multe ori și silueta zveltă iradiau o putere de atracție neobișnuită. Pe atunci își explicase fenomenul prin legea selecției naturale și se mulțumea cu această înțelegere de ordin tehnic, deoarece înrîurirea Maryniei era mult mai mare și-l subjuga. Acum, însă, Marynia era a lui și se obișnuise cu frumusețea ei, care dispăruse pentru o vreme ; întîmplător, din cauza deselor călătorii ale lui Maszko, o vedea aproape zilnic pe soția acestuia, așa că vechile impresii nu numai că reînviară, dar în condițiile în care se afla Polaniecki, avînd în vedere starea Maryniei, reînviară cu o forță neașteptată. În cele din urmă, el, care nu acceptase să fie o simplă curea de ascuțit tăișul spiritului pentru doamna Osnowska, de zece ori mai frumoasă și mai atrăgătoare, el care se împotrivise fanteziilor ei de la Roma, considerîndu-se un om cu principii, cu un caracter mai puternic și o minte mai profundă decît alți oameni, înțelese dintr-o dată că dacă doamna Maszko ar vrea să dea cu piciorul în edificiul lui, s-ar dezgrădina din toate încheieturile, și tavanul ar putea să-i cadă în cap. Fără îndoială, ar continua să-și iubească soția, pentru că se atașase sincer și temeinic de ea, dar simțea că ar fi în stare s-o trădeze, și nu numai pe ea, ci chiar pe el însuși, principiile lui, modul în care înțelegea el să fie un om

cinstit și moral. Înfricoșat întrucîtva și furios în același timp, regăsi în el bestia umană, și încă una destul de slabă. Îngrijorat, se revoltă împotriva acestei slăbiciuni pe care nu putea s-o înfrîngă. În astfel de împrejurări, era foarte simplu să n-o mai vadă pe doamna Maszko sau s-o vadă cît mai rar cu putință, Polaniecki însă inventa mereu motive ca s-o vadă din ce în ce mai des. La început, voia să-și adoarmă astfel propriile exigențe, dar sinceritatea-i înnăscută făcea imposibilă realizarea acestei intenții, așa că nu-i rămînea decît să se condamne cu și mai multă hotărîre. În schimb, cu ajutorul acestor explicații, își înșela soția și pe toți ceilalți. Cînd se afla împreună cu doamna Maszko, nu se putea abține să nu se uite la ea, să nu-i îmbrățișeze cu privirea chipul, făptura întreaga. Ar fi dat nu știu cît să știe cum s-ar fi purtat, dacă i-ar fi mărturisit zbuciumul din sufletul lui, ce-ar fi spus, și, fără să vrea, se amăgea cu presupunerea că ar rămîne cu totul pasivă. O disprețuia pentru asta, dar o dorea și mai mult. Descoperea în el munți întregi de stricăciune, pentru care dădea vina pe anii lungi, petrecuți în străinătate. Deoarece pînă acum era convins că are o fire sănătoasă și energică, începea să se îngrijoreze dacă nu cumva greșise socotindu-se astfel ; impresia ciudată, pe care o făcea asupra lui o ființă atît de puțin atrăgătoare, nu era oare manifestarea unei nevroze de care nu avea știință ? Nu bănuia că pot să existe asemenea situații, în care sufletul bărbatului disprețuiește pur și simplu femeia, în timp ce animalul din el o dorește.

În cazul doamnei Maszko, instinctul înlocuia agerimea minții ; nu mai era atît de naivă încît să nu înțeleagă ce însemna privirea cu care-i mîngîia trupul, sau ce exprimau ochii lui cînd, în vreme ce vorbea cu ea, mai ales cînd erau singuri, o privea insistent în față. Încercase și mai înainte această mulțumire a amorului propriu, căreia i se împotrivește cu greu pînă și o femeie cinstită, cînd constată impresia produsă de ea, cînd se simte scoasă în evidență, mai dorită decît celelalte, într-un cuvînt, învingătoare. Pe de

altă parte, era gata să nu vadă și să nu recunoască primejdia, așa cum nu vrea s-o vadă potîrnichea cînd își bagă capul în zăpadă, simțind uliul care planează deasupra ei. Zăpada în care se ascundea doamna Maszko erau aparențele. Polaniecki gîndea și el la fel. Din experiența de cavaler, mai știa că există atîtea femei interesate în primul rînd în păstrarea aparențelor, uneori destul de bizare. Își aducea aminte de unele care se arătau foarte revoltate dacă le spunea în limba polonă lucruri pe care le ascultau cu zîmbetul pe buze în franceză ; întîlnise și dintre acelea care erau ca niște fortărețe inaccesibile acasă la ele și în oraș, și asemenea unor orașe libere în locuințele de vară, la ape sau la băi ; și dintre cele care suportau atentatul, dar nu se împăcau cu vorbele ; și dintre cele pentru care lucrul hotărîtor era lumina sau întunericul... Pretutindeni, acolo unde virtutea nu izvora din suflet și din principiile inoculate asemenea germenilor de variolă în sînge, împotrivirea sau decăderea depindeau de întîmplare și de relațiile sociale, de împrejurări adesea nesemnificative și de propriile noțiuni despre buna-cuviință. Credea că tot așa stau lucrurile și cu doamna Maszko, și dacă pînă acum nu păsise pe drumul probelor și al experiențelor, era numai pentru că luptase cu el însuși, nu voise să capituleze și, disprețuind-o pe ea în adîncul sufletului, refuza să se dispreţuiască pe sine. Îl mai rețineau și atașamentul față de Marynia, și speranța paternității care-l tulbura, și gîndul la timpul scurt pe care-l petrecuseră împreună, și cinstea, și sentimentele religioase... Ca niște lanțuri care cetluiau încă bestia umană ce se zmucea să scape.

Totuși, nu întotdeauna cu aceeași putere. Odată, mai precis în seara în care-i întîlnise Zawiłowski, era cît pe ce să se trădeze. La gîndul că Maszko se întoarce, și doamna Maszko se grăbește să-l întîmpine, îl cuprinsese brusc o gelozie înjositoare, pur fizică, și spusese cu anume răutate, înăbușită, dar sesizabilă :

— Da, doamnă, înțeleg prea bine graba dumitale ! Se întoarce Ulise, așadar Penelopa trebuie să fie acasă, dar...

Simțise nevoia să înjure.

— Dar ce ? întrebase doamna Maszko.

Polaniecki răspunsese fără să mai stea pe gînduri :

— Tocmai azi aș fi vrut să te reții mai mult !

— Nu se cade ! răspunsese scurt doamna Maszko cu glăsciorul ei strecurat parcă într-o sită deasă.

În acest „Nu se cade !“ era tot sufletul ei.

Polaniecki plecase înapoi, înjurînd într-adevăr ; pe ea și pe sine însuși, iar cînd ajunse acasă, în salonul luminos și calm, îi găsise pe Zawiłowski și pe Marynia care demonstra că în căsătorie nu trebuie să cauți o fericire închipuită, ci datoria lăsată de Dumnezeu.

IV

„Ce-mi pasă mie de doamna Osnowska și de toate fleacurile ei ? se întrebă Zawiłowski a doua zi în drum spre doamna Bronicz. Eu nu mă căsătoresc cu doamna Osnowska, ci cu dragostea mea ! De ce m-am zbuciumat și m-am chinuit atîta ieri ?“

Adresîndu-se astfel „sufletului său mîndru“, începu să se gîndească numai la ceea ce avea să-i spună doamnei Bronicz, deoarece, cu toate asigurările lui Osnowski, cu toată speranța că această discuție va fi doar o formă care trebuia îndeplinită, cu toată încrederea în inima Linetei și în bunătatea doamnei Bronicz, „sufletu-i mîndru“ era înspăimîntat. Le găsi pe cele două femei împreună și, încurajat de ziua de ieri, își apăsă buzele pe mîna Castelkăi care, roșind ușor, spuse :

— Eu am fugit !

— Niteczka, nu pleca ! o rugă doamna Bronicz.

— Nu, răspunse Lineta, mi-e frică şi de dumnealui şi de dumneata.

Şi începu să-şi frece căpşorul auriu, asemenea unei pisicuţe răsfăţate, de umărul doamnei Bronicz, repetînd:

— Mătuşică, să nu-l nedreptăţeşti, zău, să nu-l nedreptăţeşti !

După care se uită la el şi fugi într-adevăr. De tulburare şi de preaplinul dragostei, Zawiłowski era palid ca ceara, iar doamna Bronicz avea ochii muiaţi în lacrimi.

Şi văzînd că tînărul era atît de gîtuit de emoţie, încît i-ar fi fost mai uşor să plîngă decît să vorbească, spuse :

— Eu ştiu de ce vii la mine. Am văzut de mult ce se petrece cu voi, copiii mei...

Zawiłowski îi apucă mîinile şi începu să i le sărute pe rînd, în timp ce ea continua să vorbească :

— Ah, eu însămi am trăit prea multe în viaţă, ca să nu-mi dau seama de nişte sentimente adevărate ; mai mult, asta-i specialitatea mea ! Femeile trăiesc numai cu inima şi ştiu să-i ghicească taînele. Ştiu că dumneata o iubeşti cu adevărat pe Niteczka şi sînt sigură că dacă ea nu te-ar iubi sau dacă eu ţi-aş refuza mîna ei, suferinţa te-ar ucide, nu-i aşa ?

Aici începu să se uite la el cu priviri întrebătoare, iar Zawiłowski îngăima cu efort :

— Fără îndoială, doamnă ! Nu ştiu ce s-ar întîmpla cu mine.

— Ei, vezi ? Eu am ghicit de la început ! răspunse mătuşa cu faţa luminată. Ah, dragă domnule, mie îmi ajunge să mă uit o dată ! De aceea, eu nu voi fi o piază rea pen-

tru geniul dumitale. Nu, n-am să fac una ca asta, nu sînt în stare s-o fac ! Pe cine-am să găsesc pentru Nitecka ? unde-i omul care să fie vrednic de ea ? care să întrunească tot ce iubește și prețuiește ea mai mult ? Eu nu pot s-o încredințez unuia de soiul lui Kopowski, și n-am să i-o dau, domnule ! Poate că dumneata n-o cunoști atît de bine pe Niteczka, așa cum o cunosc eu, dar eu nu pot și n-am să i-o dau !

Cu toată tulburarea, Zawiłowski fu mirat de energia cu care doamna Bronicz refuza să-i dea mîna Niteczkăi lui Kopowski, ca și cînd el i-ar fi mărturisit dragostea lui Kopowski și nu pe a lui, mătușica însă o ținea una și bună, emoționată, dar complăcîndu-se vizibil în vorbele și situția ei :

— Nu, de Kopowski nici nu putea fi vorba ! Numai dumneata poți s-o faci fericită pe Niteczka. Numai dumneata poți să-i dai ce-i trebuie ei. Știam de ieri că vei vorbi astăzi cu mine... Toată noaptea n-am închis ochii. Să nu te miri, doar e vorba de Niteczka ! așa că stăteam în cumpănă. Îmi era frică de discuția de astăzi, deoarece știam că n-am să mă pot împotrivi, că dumneata ai să mă învingi și pe mine cu dragostea și elocința dumitale, așa cum ai copleșit-o ieri pe Niteczka.

Zawiłowski, care nici ieri și nici astăzi nu fusese în stare să lege două vorbe mai acătării, nu prea înțelegea în ce consta forța lui de convingere și cînd avusese timp să și-o dovedească ; dar doamna Bronicz nu-i îngădui să reflecteze prea mult la această întrebare :

— Și știi ce-am făcut, domnule ? Ceea ce fac întotdeauna în momentele cele mai importante ale vieții mele. După ce am discutat ieri cu Niteczka, azi de dimineață m-am dus la mormîntul soțului meu. E aici, la Varșovia... Nu știu dacă dumitale ți-am spus că el a fost ultimul din familia Rur... a, da ! ți-am spus ! O, dragă domnule, de-ai

şti ce înseamnă pentru mine acest refugiu, cîte sfaturi bune am primit acolo !... Indiferent dacă era vorba de educaţia Niteczkăi, de vreo călătorie, de plasamentul capitalului, pe care mi l-a lăsat soţul meu, sau de împrumutul solicitat de vreo rudă sau de vreun cunoscut, mergeam întotdeauna la sigur ! Şi-ai să mă crezi oare ? Nu o dată, se întîmpla să mi se ofere vreo ipotecă ce părea foarte bună, vreo afacere atît de avantajoasă, încît inima mă îndemna să dau ori să împrumut, dar soţul meu, din adîncul odihnei veşnice, spunea : „Nu da !“ şi nu dam ! Şi niciodată n-am ieşit în pierdere. Ah, dragă domnule, dumneata care simţi şi înţelegi totul, dumneata vei înţelege cum m-am rugat astăzi, întrebîndu-l cu toată puterea sufletului meu : „S-o dau pe Niteczka ori să n-o dau ?“

Aici îşi apucă tîmplele în mîini şi urmă printre lacrimi :

— Teodor al meu mi-a răspuns : „Dă-o !“ aşa că ţi-o dau ! şi cu binecuvîntarea mea pe deasupra !

Lacrimile stinseră într-adevăr elocinţa doamnei Bronicz. Zawiłowski îngenunche înaintea ei, domnişoara Lineta, care tocmai intrase parcă la momentul potrivit, se aruncă şi ea în genunchi lîngă el, iar doamna Bronicz, întinzîndu-şi mîinile, şopti suspinînd :

— Ea e a ta, a ta ! Eu ţi-o dau, şi ţi-o dă şi Teodor !

Apoi se ridicară toţi trei. Mătuşa îşi acoperi ochii cu batista şi rămase nemişcată ; începu să dea totuşi la o parte batista cîte puţin şi să se uite la cei doi tineri ; deodată izbucni în rîs şi, ameninţîndu-i cu degetul, spuse :

— Aha, ştiu eu ce-aţi vrea voi acum ! Aţi vrea să rămîneţi singuri. Sigur că acum aveţi să vă spuneţi ceva, nu-i aşa ?

Şi ieşi. Zawiłowski îi luă mîinile domnişoarei Castelli şi o privi cu încîntare în ochi.

După care se așezară, iar ea, lăsîndu-și mîinile într-ale lui, își rezemă tîmpla de umărul lui. Era ca o melodie fără cuvinte. Zawiłowski începu să-și încline capul spre fața ei luminoasă. Lineta închise ochii, dar el era prea tînăr, prea timid, o respecta și o iubea prea mult, așa că nu îndrăzni să-i sărute decît părul bălai, cu toate că și așa încăperea în care se aflau începu să se învîrtească amețitor cu el : apoi toate îi pieriră din fața ochilor, își pierdu memoria, nu mai știu unde este și ce se întîmplă cu el, își auzea doar bătaia propriei inimi, simțea aroma părului mătăsos care-i mîngîia buzele, și i se părea că toată lumea e a lui.

Era, însă, doar un vis din care trebuia să se trezească. După o vreme, mătușa crăpă ușa, vrînd parcă să piardă cît mai puțin din idila în care jucase cu ajutorul lui Teodor rolul îngerului păzitor ; în camera alăturată se auziră glasurile soților Osnowski și, o clipă mai tîrziu, domnișoara Castelli se afla în brațele mătușii, din care trecu în cele ale doamnei Aneta, în timp ce Osnowski îi strîngea cu toată puterea mîna lui Zawiłowski, spunîndu-i :

— Ce bucurie mare în casa noastră, ce bucurie ! Te-am îndrăgit cu toții atît de mult, și eu, și mătușa, și Anetka, nu mai vorbesc de mititica asta.

Apoi se adresă soției sale și-i spuse :

— Anetka, știi ce i-am urat eu ieri lui Ignaś ? Să fie tot atît de norocoși ca și noi !

Și apucînd mîinile Anetei, începu să le sărute apăsat. Deși nu prea știa ce se întîmplă cu el, Zawiłowski își revenise întrucîtva și o privi pe doamna Aneta în albul ochilor ; ea însă răspunse veselă, respingînd mîinile soțului :

— A, nu ! Ei vor fi mai fericiți ca noi, deoarece Castelka nu este o superficială ca mine, iar domnul Zawi-

łowski nu-i va săruta întruna mîinile în fața oamenilor. Hai, Józio, dă-mi drumul !

— Nu vreau decît s-o iubească și el cum te iubesc eu pe tine, comoara mea, copila mea dragă ! răspunse Józio cu înflăcărare.

În ziua aceea, Zawiłowski rămase pînă seara la doamna Bronicz și nu se mai duse la birou. După micul dejun, plecară cu trăsura împreună cu mătușa și domnișoara Lìneta, fiindcă doamna Bronicz ținea neapărat să-i arate lumii. Plimbarea pe alei nu izbuti întru totul din cauza unei ploi scurte, torențiale, care împrăștie trăsurile. După ce se întoarseră acasă, domnul Osnowski, cumsecade ca de obicei, făcu o nouă propunere care-l urcă în al nouălea cer pe Zawiłowski.

— Przytułów n-o să fugă, spuse, aici sîntem pe jumătate la țară, și pentru că am întîrziat pînă la sfîrșitul lui iunie, mai putem sta cîteva zile. Această pereche de îndrăgostiți trebuie să-și schimbe verighetele înainte de plecare, iar eu și Aneta cerem îngăduința să le organizăm seara de logodnă. Nu-i bine, mătușă ? Văd că ei n-au nimic împotrivă, iar Ignaś se va bucura să invite la logodnă cîțiva cunoscuți mai apropiați, familiile Polaniecki, Bigiel... e adevărat că la cei din urmă nu ne ducem, dar n-are importanță ! O să le facem mîine o vizită și totul se va aranja. Ce zici, Ignaś ? Dar dumneata, mătușă ?

Ignaś era într-adevăr în al nouălea cer ; în ce o privește pe mătușă, aceasta nu știa de bună seamă ce părere avea Teodor, și stătea în cumpănă. Mai avea însă vreme să-l întrebe, iar pe de altă parte, își aduse aminte cît de limpede răspunsese din locul său de veșnică odihnă : „Dă-i-o !“ așa că bunăvoința lui era mai mult decît sigură, de aceea, pînă la urmă, fu de acord cu toate.

După masă, sosi musafirul zilnic, Kopowski, și se arătă că în toată vila el era singura ființă căreia vestea despre

logodna tinerei perechi nu-i produse nici o bucurie. Un răstimp, pe fața lui se răsfrînse o uimire nespusă, apoi rosti :

— N-aș fi crezut niciodată că domnișoara Lineta se va căsători cu domnul Zawiłowski.

Domnul Osnowski îl înghionti cu cotul pe Zawiłowski, îi făcu cu ochiul și-i spuse în șoaptă, cu o înfățișare complice :

— Ai văzut ? Nu ți-am spus eu ieri că este îndrăgostit de Castelka ?

Zawiłowski părăsi vila soților Osnowski seara tîrziu. Odată ajuns acasă, nu se mai apucă să scrie poezii, cu toate că avea impresia că este asemenea unei harfe, ale cărei strune răsună singure, ci se ocupă de corespondența de la birou și de alte lucrări pe care nu le putea recupera ziua.

La birou, fură cu toții atît de încîntați, încît atunci cînd soții Bigiel întoarseră vizita familiei Osnowski, trecînd în același timp pe la doamna Bronicz, Bigiel spuse :

— Doamnele mele, știți cît valorează poeziile domnului Zawiłowski, dar se prea poate să nu știți cît este de conștiincios. Trebuie s-o spun, pentru că la noi asemenea oameni sînt foarte rari. Atunci cînd a stat la dumneavoastră toată ziua și n-a putut să vină la birou, l-a rugat pe omul de serviciu să-i deschidă, a luat registrele și scrisorile acasă și le-a adus pe toate la zi. Pur și simplu, îmi face plăcere să știu că am de-a face cu un astfel de om, în care am toată încrederea.

Vrednicul asociat al Casei comerciale Bigiel și Polaniecki se miră totuși că o prețuire atît de mare din partea lui făcu o impresie atît de mică, iar doamna Bronicz, în loc să-și arate bucuria, răspunse :

— Ah, sperăm că în viitor domnul Zawiłowski va putea să se consacre unei munci mai potrivite cu poziția și talentul lui.

În genere, impresia pe care cele două părți și-o făcură una alteia cu acest prilej nu fu prea grozavă. Soților Bigiel le plăcea într-adevăr domnișoara Lineta, dar la plecare Bigiel îi șopti soției : „Cît de comod trăiesc !“ Avea senzația că sufletul întregii vile era o sărbătoare continuă, adică trîndăvia, dar n-avea darul formulării rapide a propriilor gînduri.

După plecarea lor, doamna Bronicz îi spuse domnișoarei Castelka :

— Da, desigur, cred că sînt niște oameni minunați !... Sînt sigură că nu poate fi altfel... Da !... Da !...

Nu și mai sfîrși gîndul, dar se pare că „Niteczka“ o înțelese pe deplin, deoarece răspunse :

— Bine, dar nu sînt rudă cu el.

După cîteva zile, însă, își anunțară prezența și rudele. Zawiłowski, care pînă atunci, cu toate îndemnurile doamnei Bronicz, nu se dusese să-i ceară iertare bătrînului domn Zawiłowski, primi de la el scrisoarea următoare :

„Domnule rîs ! M-ai zgîriat pe nedrept, fiindcă eu n-am vrut să te jignesc ; unui bătrîn ca mine îi este îngăduit să spună întotdeauna ce gîndește. Cred că ți s-a spus pînă acum că fetei tale eu nu-i zic decît „drăcoaica venețiană“. De unde Dumnezeu să știu că o iubești și ai să te căsătorești cu ea. Abia ieri am aflat și abia acum înțeleg de ce ai sărit să mă zgîrii ; prefer, însă, oamenii impulsivi nătîngilor, și blestemata de podagră nu mă lasă să vin la tine, să te felicit, așa că vino tu la un bătrîn care-ți este mai binevoitor decît crezi.“

După asemenea scrisoare, Zawiłowski se duse în aceeași zi și fu primit cu o bucurie cam mormăită, dar atît de sinceră, încît de astă dată bătrînul îi plăcu într-adevăr, intuind în el o adevărată rudă.

— Dumnezeu și Maica Precista să te binecuvînteze ! spuse bătrînul. Eu nu te cunosc prea bine, dar am auzit

atîtea despre tine, încît aș vrea ca despre întreg neamul Zawiłowski să se vorbească la fel.

Și-i strînse mîna, după care, adresîndu-se fiicei sale, îi spuse :

— Hm, bestia mai e și genială, nu ?

Iar la plecare, îl întrebă :

— Dar ce-a zis „Teodor" ? Nu te-a încurcat prea mult, ai ?

Zawiłowski care, ca artist, avea simțul ridicolului foarte dezvoltat, și căruia, în adîncul sufletului, Teodor i se părea de asemenea destul de comic, izbucni în rîs și răspunse :

— Nu, din contră, a fost de partea mea.

Bătrînul începu să clatine din cap :

— E al dracului de comod acest Teodor ! Ai grijă, că e un mare pișicher !

Doamna Bronicz avea totuși atîta respect neprefăcut pentru averea și situația socială a bătrînului domn Zawiłowski, încît a doua zi, nu pregetă să-i facă o vizită și aproape să-i mulțumească pentru primirea călduroasă pe care i-o făcuse rudei sale. Șleahticul, însă, se înfurie pe neașteptate :

— Doamnă, dumneata îți închipui că eu sînt un fanfaron ? M-ai auzit vorbind că rudele sărace sînt o adevărată plagă și crezi că nu-i pot suferi pentru că sînt lefteri. Nu, doamnă, dumneata nu mă cunoști ! Află, doamnă, că atunci cînd un șleahtic pierde totul și ajunge sărac, de cele mai multe ori ajunge și un netrebnic. Asta-i firea noastră, sau mai degrabă astea-s tarele noastre. Ignacy, însă, aud din toate părțile, e un om de treabă, deși e sărac lipit, și de aceea țin la el.

— Și eu țin la el, răspunse doamna Bronicz. Vii și dumneata la logodnă ?

— *C'est décidé* [1]. De-ar fi să poruncesc să mă poarte cu...

Doamna Bronicz se întoarse transfigurată, şi la micul dejun nu se putu abţine să nu-şi exprime presupunerile născute de fantezia-i înaripată.

— Domnul Zawiłowski, opină, este un om de milioane şi ţine foarte mult la numele său. Nu m-aş mira deloc să-l facă pe Ignaś moştenitorul lui, cel puţin a unei părţi considerabile din avere, sau să-i dea în folosinţă exclusivă vreuna dintre moşiile din ţinutul Poznań. Da, nu m-aş mira deloc.

Nu o contrazise nimeni, fiindcă se mai văzuseră destule cazuri ; de aceea, după micul dejun, doamna Bronicz o îmbrăţişă pe Niteczka şi-i şopti la ureche :

— A, draga mea viitoare moşiereasă !

Iar seara îi spuse lui Zawiłowski :

— Domnule, să nu te miri că mă amestec în treburile voastre, dar eu vă sînt ca şi o mamă. Acum sînt foarte curioasă ce fel de inel îi pregăteşti Linetei. Nu-i aşa că va fi ceva foarte frumos ? Va veni atîta lume la logodnă ! Iar, pe de altă parte, n-ai idee ce năzuroasă e, mititica de ea ! Îi place frumosul în cele mai mici amănunte... şi are gust, oho ! şi încă ce gust !

— Doamnă, o lămuri Zawiłowski, eu aş vrea ca pietrele preţioase să aibă culori care să sugereze credinţa, speranţa şi dragostea, deoarece în ea mi-am pus credinţa, speranţa şi dragostea.

— Minunată idee ! Dar ai vorbit şi cu Niteczka ? Ştii ce ? La mijloc, să fie o perlă, în semn că ea este o perlă. Acum simbolurile sînt la modă. Ţi-am spus oare că domnul Świrski, pe vremea cînd îi dădea lecţii, o numea *La Perla* ? A, da, ţi-am spus ! Dumneata nu-l cunoşti pe dom-

[1] Hotărît (fr.).

nul Świrski ? Şi el... Am aflat de la Józio Osnowski că azi-mîine soseşte. Aşadar, un safir, un rubin, un smarald, şi la mijloc o perlă ?... Da, da şi domnul Świrski... Vii şi dumneata la înmormîntare ?

— A cui înmormîntare, doamnă ?

— A domnului Bukacki. Pentru că Józio Osnowski mi-a spus că domnul Świrski îi aduce osemintele.

— Nu l-am cunoscut, nu l-am văzut în viaţa mea.

— Cu atît mai bine. Niteczka va prefera să nu-l cunoşti. În milostivirea lui, Dumnezeu poate să-l ierte, cu toate că mie nu mi-a fost niciodată simpatic, iar Niteczka nu putea să-l sufere. Dar mititica de ea va fi foarte bucuroasă din cauza inelului, şi cînd ea e bucuroasă, sînt şi eu.

„Mititica" se bucura nu numai de inel, ci şi de viaţă în general. Rolul de logodnică avea din ce în ce mai mult farmec pentru ea. Erau nişte nopţi minunate cu lună plină, în timpul cărora stătea împreună cu Zawiłowski pe balcon şi, îmbrăţişîndu-se, se uitau la răsfrîngerile tremurătoare ale luminii pe frunze ori îşi pierdeau privirile în pulberea argintie a căii laptelui şi prin roiurile de stele. Salcîmul care creştea lîngă balcon îşi împrăştia în văzduh aroma puternică şi îmbătătoare asemenea unei cădelniţe uriaşe. Simţurile lor păreau adormite, iar sufletele, legănate de liniştе, prefăcute într-o lumină preacurată, se pulverizau parcă în adîncurile nopţii, contopindu-se în lumina blîndă a lunii. Stînd aşa mînă în mînă, cufundaţi aproape cu totul în uitarea de sine, în acalmia înconjurătoare, îşi pierdeau simţul unor existenţe separate şi al vieţii, trăind doar în subconştient impresia unei fericiri generale, a unui *sursum corda* [1] universal.

Cînd se trezea din această stare şi revenea la viaţa reală, Zawiłowski înţelegea că asemenea clipe, în care inima se

[1] Sus inimile (lat.).

topește în acel panteism al iubirii și bate în același ritm cu care dragostea pulsează, se leagă și se armonizează în univers, constituie cea mai mare fericire pe care o poate da dragostea, atît de nemărginită, încît dacă ar dura mai mult, ar putea distruge entitatea omenească. Avînd, însă, un suflet de idealist, presupunea că în momentul în care va veni moartea și va purifica monada umană, atunci aceste clipe vor deveni veșnicie. În acest fel își închipuia cerul, în care nimic nu dispare, totul fiind doar unit și adecvat armoniei generale.

E drept că domnișoara Lineta nu-l putea urmări în zborurile lui, prea înalte pentru ea, dar se simțea amețită, îmbătată, și se credea și ea fericită. O femeie, chiar incapabilă să iubească un bărbat, iubește totuși iubirea ca atare, ori cel puțin pe sine și rolul său în ea, prin urmare, de cele mai multe ori trece pragul logodnei cu bucurie, fiindu-i recunoscătoare totodată bărbatului care-i deschide noi orizonturi de viață. Pe de altă parte, domnișoarei Lineta i se spusese de atîtea ori că iubește, încît în cele din urmă, ajunsese să creadă și ea în sentimentele ei.

Și odată, cînd Zawilowski o întrebă dacă este sigură de ea și de inima ei, îi oferi amîndouă mîinile, ca într-o răbufnire de dragoste, și-i răspunse :

— O da ; acum știu că iubesc.

El își apăsă buzele pe degetele-i subțiri, apoi le duse la frunte și la ochi ; cuvintele ei îl neliniștiră totuși și o întrebă :

— De ce abia *acum*, Niteczka ? A existat oare vreo clipă cînd ai crezut că nu mă vei putea iubi ?

Domnișoara Castelli își înălță ochii negri și căzu puțin pe gînduri ; curînd, în colțurile gurii și în gropițele din obraji începu să i se adune zîmbetul.

— Nu, rosti, dar eu sînt lașă, și mi-a fost frică. Înțeleg foarte bine că dumneata trebuie să fii iubit altfel decît ceilalți oameni.

Şi începu deodată să rîdă :

— O, cu domnul Kopowski ar fi fost *simple comme bonjour !* Pe cînd cu dumneata !... Poate că nu ştiu eu să exprim prea clar ce gîndesc, dar cîteodată aveam impresia că e ca şi cînd te-ai căţăra pe un vîrf de munte sau pe vreun turn. Cînd ajungi în vîrf, se vede toată lumea, dar mai înainte trebuie să urci nu glumă, să trudeşti din greu, iar eu sînt atît de leneşă !...

Cît era de lung şi de osos, Zawiłoski se îndreptă şi spuse :

— Dacă lenevioara mea scumpă va obosi, am s-o iau în braţe şi-am s-o urc fie şi pînă sus de tot.

— Iar eu am să mă fac mică de tot, ca să fiu mai uşoară, răspunse Castelka, strîngîndu-şi braţele şi intrînd în rolul unui copil mic.

Zawiłowski îngenunche la picioarele ei şi-i sărută tivul rochiei.

Pe cerul lor mai apăreau totuşi şi norişori izolaţi, dar nu din vina lor. Uneori, tînărul avea senzaţia că dragostea lui este prea mult supravegheată, că şi doamna Bronicz şi doamna Osnowska verifică prea mult dacă iubeşte şi analizează prea mult cum iubeşte. Într-adevăr, punea acestea pe seama curiozităţii femeilor, în genere, pe ecoul pe care-l stîrneşte în ele dragostea, dar ar fi preferat să aibă mai multă libertate, ar fi preferat să nu-l ajute să iubească. Îşi considera simţămintele ca pe ceva sfînt, şi-i era penibil să le expună unor nechemaţi, iar ele îi urmăreau fiecare mişcare şi fiecare cuvînt. Presupunea, de asemenea, că după aceea trebuie să se ţină adevărate întruniri la care doamna Bronicz şi doamna Osnowska îşi dau *approbatur,* şi gîndul acesta îl umplea de mînie, întrucît aprecia că nici una dintre ele nu este în stare nici măcar să înţeleagă dragostea.

Mai era furios şi pentru că frumosul Kopowski fusese invitat la Przytułów, unde avea să se ducă odată cu cei-

lalți, dar în acest caz se gîndea numai la Osnowski, pe care îl îndrăgise cu adevărat. Motivul aparent al acestei invitații fusese portretul lui Kopowski, pe care domnișoara Lineta nu izbutise să-l termine. Acum, Zawiłowski înțelegea foarte bine că se întîmplase așa numai la îndemnul doamnei Aneta, care se pricepea de minune să le sugereze celorlalți că dorințele ei erau în fond ale lor. Erau momente cînd se gîndea s-o roage pe domnișoara Lineta să lase portretul neterminat, dar știa că astfel ar fi mîhnit-o ca artistă ; pe deasupra, se temea să nu fie bănuit de gelozie din cauza unui neajutorat de felul lui „Koposio".

henryk sienkiewicz

«Completînd critica-avertisment din *Fără Ideal*, Sienkiewicz s-a străduit să ofere în *Familia Połaniecki* exemplare umane la dimensiunile vieţii cotidiene, aşadar, eliberate de exagerarea idealizantă şi accesibile ca modele de urmat. Scriitorul a înfăţişat cu o simpatie vizibilă profilul unui „afacerist" energic care, îmbogăţindu-se, răscumpără moşia soţiei, reintră în rîndurile proprietarilor funciari şi îşi regăseşte sensul vieţii în ambianţa fericirii familiale... Romancierul împlineşte cu mijloace discrete în roman o atmosferă bogată în tensiuni emoţionale, sugerînd totodată magistral imaginea societăţii varşaviene cu ajutorul personajelor satirice. Aceste valori, la care se adaugă cunoscuta îndemînare stilistică a lui Sienkiewicz, plasează *Familia Połaniecki* cu mult deasupra unei banale naraţiuni moralizatoare.»

HENRYK MARKIEWICZ

Vol. I-II-III, Lei 24

editura minerva